

รูปแบบพื้นที่และการใช้พื้นที่ของย่านพาหุรัด กรุงเทพมหานคร

นางสาวพลยมล หางนาค

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2557

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

SPATIAL AND SPACE USE PATTERNS OF PAHURAT AREA, BANGKOK

Miss Panyamol Hangnak

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning Program in Urban Design
Department of Urban and Regional Planning
Faculty of Architecture
Chulalongkorn University
Academic Year 2014
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	รูปแบบพื้นที่และการใช้พื้นที่ของย่านพาหุรัด กรุงเทพมหานคร
โดย	นางสาวพัลลภ หางนา
สาขาวิชา	การออกแบบชุมชนเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

.....คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิติ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(นพรัตน์ ตาปนานนท์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ)

.....กรรมการ
(ระหัตถ์ โรจนประดิษฐ์)

.....กรรมการ
(นิรมล กุลศรีสมบัติ)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(อภิรดี เกษมสุข)

5473344725 : MAJOR URBAN DESIGN

KEYWORDS:

PANYAMOL HANGNAK: SPATIAL AND SPACE USE PATTERNS OF PAHURAT AREA, BANGKOK. ADVISOR: ASST. PROF. DR.KHAISRI PAKSUKCHARERN, Ph.D., pp.

Pahurat is the economic area, which has many types of business like fabric, sewing equipment, and international ready-made. The clothes are suitable for Thai, China and India people especially sari/saris. Moreover, bedding, souvenirs, dry food are the product which easily find in Pahurat. The patterns of distribution are blend in retail and wholesale. Pahurat has two main ethnic groups including Thai-Chinese and Thai-Sikh. Thai-Sikh people are emigrated from India to Thailand for clothing trade. Thai-Chinese descent is the group of Chinese traders in Sumpeng (traditional market) and expand into commercial to both sides of Pahurat road. However, these Thai-Sikh descents remain together firmly and they also maintain their cultural traditions including cloth, apparel, food and adhering to the principles of religious rituals by having “Gurdwara Siri Guru Singh Sabha” as an important religious place in the area.

From the research, the result found that Pahurat is the area of the common usable areas of 2 main ethnic groups with different space patterns such as Traffic network form, Building density and open space pattern, Space use patterns including land use and building use, traffic and space occupy especially in the public space for unique different used. According to field research, traffic pattern and accessibility, traffic direction choosing and space occupy space for vary activities. Different physical characteristic also effect the type, time and activities of local people which always be a pedestrian. There are activities ,which are residential activities, trading activities, religious activities and recreations activities, use a limited space (Pahurat) to sustain their social and cultural patterns. However, economic growth making the occupy condition in Pahurat quarter increased causes congestion problem and conflicts between two groups of passer which are “move-through passer” and “move-to passer” that move into the area for shopping purpose or transportation of goods to various shops in the alleys of Pahurat. The transportation often cause difficulty accessing narrow passages with congestion, deterioration of infrastructure in the area.

The results of the analysis can be summarized space patterns and space use patterns of 2 ethnic groups in Pahurat quarter that both ethnic groups have difference of coexistence in the same area. The ethnic groups have a set pattern of unique space patterns and consistent with space use patterns in 2 different manners that still able to maintain social and cultural identity of each group as well.

Department: Urban and Regional Planning

Student's Signature

Field of Study: Urban Design

Advisor's Signature

Academic Year: 2014

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะสำเร็จไม่ได้ถ้าขาดความมุ่งมั่นพยายาม ความช่วยเหลือ และความกรุณาจากบุคคลหลายท่าน ขอกราบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชศรี ภักดีสุขเจริญ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาเสียสละเวลาให้คำปรึกษา คำแนะนำ และคำสอนที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ และตัวผู้เขียนวิทยานิพนธ์ อีกทั้งยังคงคอยตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์จนกระทั่งเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านที่สละเวลาให้คำแนะนำ และข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์และทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณ คณาจารย์ทุกท่านในชีวิตที่ได้ให้ความรู้แก่ข้าพเจ้า รวมถึง พ่อ-แม่ เพื่อนๆ ภาควิชาการออกแบบชุมชนเมือง รุ่นที่ 11,12,13 ทุกคน และซึ่งคอยห่วงใยและให้กำลังใจจนประสบความสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต และหากมีข้อผิดพลาดประการใด ข้าพเจ้าขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญแผนที่.....	ฑ
สารบัญภาพ.....	ด
บทที่ 1.....	1
บทหน้า.....	1
1.1 ความเป็นมาและสมมุติฐานของงานวิจัย.....	1
1.2 คำถามของงานวิจัย.....	2
1.3 แนวความคิดเหตุผลและสมมุติฐาน.....	2
1.4 วัตถุประสงค์.....	2
1.5 ขอบเขตของการศึกษา.....	2
1.6 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย.....	5
1.7 แหล่งที่มาของข้อมูล.....	6
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
บทที่ 2.....	7
แนวคิด ทฤษฎี และกรณีศึกษา.....	7
2.1 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานและการขยายตัวของเมือง.....	8
2.1.1 รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน.....	8
2.1.2 รูปแบบการขยายตัวของเมือง.....	9

2.1.2.1 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบตาราง (grid pattern).....	10
2.1.2.2 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบวงแหวน (concentric pattern)	11
2.1.2.3 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบแนวยาว (linear pattern)	11
2.1.2.4 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบดวงดาว (star pattern).....	12
2.1.2.5 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบกลุ่มดาว (galaxy pattern).....	13
2.2 รูปแบบเชิงสัณฐานและความเชื่อมโยงกับรูปแบบเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่เมือง	14
2.2.1 รูปแบบพื้นที่ (space pattern).....	16
2.2.1.1 รูปแบบโครงข่ายการสัญจร.....	16
2.2.1.2 รูปแบบความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง	17
2.2.1.3 รูปแบบลำดับศักดิ์การเข้าถึงของพื้นที่สาธารณะ.....	19
2.2.2 รูปแบบการใช้พื้นที่ (space use pattern).....	25
2.2.2.1 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร	25
2.2.2.2 รูปแบบและอัตราการสัญจร	26
2.2.2.3 รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่	27
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตและอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการใช้พื้นที่	27
2.3.1 เอกลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชน.....	28
2.3.2 อิทธิพลทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการใช้พื้นที่	29
2.3.3 วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวซีกซ์	29
2.3.4 วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวจีน	32
2.4 กรณีศึกษา	36
2.4.1 ย่านไชน่าทาวน์ ซานฟรานซิสโก สหรัฐอเมริกา.....	36
2.4.1.1 รูปแบบพื้นที่ (space pattern).....	37
2.4.1.2 รูปแบบการใช้พื้นที่ (space use pattern).....	37

2.4.2 ย่านลิตเติ้ลอินเดียนปีนัง มาเลเซีย.....	38
2.4.2.1 รูปแบบพื้นที่ (space pattern).....	38
2.4.2.2 รูปแบบการใช้พื้นที่ (space use pattern).....	38
2.5 สรุปการทบทวนวรรณกรรมและการกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา.....	39
บทที่ 3	42
รูปแบบพื้นที่ย่านพาหุรัด	42
3.1 ข้อมูลพื้นฐานของย่านพาหุรัด	43
3.1.1 ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ย่านพาหุรัด.....	43
3.1.2 สภาพทั่วไปของพื้นที่	44
3.1.3 โครงสร้างสาธารณูปโภค-สาธารณูปการ	46
3.1.4 โครงสร้างสังคมและประชากร	48
3.1.5 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ	48
3.1.6 กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่	49
3.2 รูปแบบพื้นที่ย่านพาหุรัด	51
3.2.1 รูปแบบโครงข่ายการสัญจร.....	51
3.2.2 รูปแบบความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง.....	56
3.2.3 รูปแบบพื้นที่สาธารณะ	58
3.2.3.1 การจำแนกตามลักษณะการเข้าถึง.....	60
3.2.3.2 การจำแนกตามลักษณะขอบเขตการปิดล้อม	65
3.2.3.3 จำแนกตามการเชื่อมโยงและลำดับศักดิ์การเข้าถึง.....	68
บทที่ 4	70
รูปแบบการใช้พื้นที่ของย่านพาหุรัด	70
4.1 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร.....	72

4.1.1 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน	72
4.1.2 รูปแบบการใช้ประโยชน์อาคาร	74
4.2 รูปแบบการสัญจร	80
4.2.1 การบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ ตามช่วงเวลาต่าง ๆ ของวัน ด้วยการนับด่าน (gate method)	80
4.2.2 การบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิมสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ศึกษา ด้วย วิธีการสะกดรอย (movement trace)	90
4.2.2.1 ผลการบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิมสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ ศึกษา ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace) ระหว่างวันสัปดาห์.....	92
4.2.2.2 ผลการบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิมสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ ศึกษา ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace) ระหว่างวันสุดสัปดาห์....	95
4.2.2.3 สรุปผลการศึกษารูปแบบการเลือกเส้นทางนิมสัญจรของคนเดินเท้าใน พื้นที่ศึกษา ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace) ระหว่างวัน สัปดาห์ และวันสุดสัปดาห์	98
4.3 รูปแบบการจับจองพื้นที่.....	100
4.3.1 การบันทึกรูปแบบการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวัน ด้วย วิธีการจับภาพชั่วขณะ (static snapshot).....	100
4.3.2 ผลการบันทึกรูปแบบการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวัน ด้วยวิธีการจับภาพชั่วขณะ (static snapshot) ในระหว่างสัปดาห์.....	100
4.3.3 ผลการบันทึกรูปแบบการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวัน ด้วยวิธีการจับภาพชั่วขณะ (static snapshot) ในวันหยุดสุดสัปดาห์.....	104
4.3.4 สรุปผลการศึกษารูปแบบการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ตามช่วงเวลาต่าง ๆ ของ วัน ด้วยวิธีการจับภาพชั่วขณะ (static snapshot) วันระหว่างสัปดาห์ และวันหยุด สุดสัปดาห์.....	107
4.4 รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ของคนเดินเท้า	109

4.4.1 พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ของคนเดินเท้า ในวันระหว่างสัปดาห์.....	109
4.4.2 พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ของคนเดินเท้า ในวันหยุดสุดสัปดาห์.....	109
4.4.3 สรุปพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ของคนเดินเท้า ในพื้นที่ย่านพาหุรัด	110
4.5 รูปแบบกิจกรรมทางสังคมและกลุ่มคน (social map).....	114
4.5.1 การวิเคราะห์ลักษณะเชิงเศรษฐกิจสังคมระดับชุมชน	114
4.5.2 การวิเคราะห์ลักษณะเชิงเศรษฐกิจสังคมระดับย่าน.....	117
4.5.3 การวิเคราะห์ลักษณะเชิงเศรษฐกิจสังคมระดับเมือง.....	119
บทที่ 5	123
ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์รูปแบบพื้นที่และรูปแบบการใช้พื้นที่	123
5.1 เอกลักษณะเชิงพื้นที่ของพื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายจีน ในย่านพาหุรัด	124
5.2 เอกลักษณะเชิงพื้นที่ของพื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ ในย่านพาหุรัด	128
5.3 วิธีการค้าริมฟุตบาทถนนใหญ่ของชาวไทยเชื้อสายจีน	132
5.4 กิจกรรมทางศาสนาในพื้นที่ว่างข้างคูรดุราศีคูรสิงห์สภาของชาวไทยเชื้อสายซิกซ์	134
บทที่ 6	136
สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	136
6.1 สภาพความเป็นชุมชนเมืองของย่านพาหุรัด.....	137
6.2 รูปแบบพื้นที่และการใช้พื้นที่ของชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ ในพื้นที่ย่านพาหุรัด	137
6.3 รูปแบบพื้นที่และการใช้พื้นที่ของชาวไทยเชื้อสายจีน ในพื้นที่ย่านพาหุรัด	139
6.4 รูปแบบพื้นที่และการใช้พื้นที่ของ 2 กลุ่มเชื้อชาติ มีผลต่อเศรษฐกิจของย่านพาหุรัด	140
6.5 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป.....	142
6.4.1 การศึกษารูปแบบพื้นที่	142

6.4.2 การวิเคราะห์รูปแบบการใช้พื้นที่	142
.....	144
รายการอ้างอิง	144
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	157

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 4. 1 ผลการบันทึกอัตราการสัณจรผ่านของคนเดินเท้าของด่านสังเกตทั้ง 8 ด่าน ในพื้นที่ ศึกษาในวันระหว่างสัปดาห์ (ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)	83
ตารางที่ 4. 2 ผลการบันทึกอัตราการสัณจรผ่านของคนเดินเท้าของด่านสังเกตทั้ง 8 ด่าน ในพื้นที่ ศึกษาในวันสุดสัปดาห์ (ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556).....	84
ตารางที่ 4. 3 อัตราเฉลี่ยการสัณจรผ่านของคนเดินเท้าของด่านสังเกตทั้ง 8 ด่าน ในพื้นที่ศึกษาใน วันระหว่างสัปดาห์ และวันสุดสัปดาห์ (ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)	85

สารบัญแนบที่

หน้า

แนบที่ 1. 1 ตำแหน่งพื้นที่ศึกษาในกรุงเทพมหานคร.....	3
แนบที่ 1. 2 ขอบเขตพื้นที่ศึกษาและสถานที่สำคัญ.....	4
แนบที่ 3. 1 ที่ตั้งพื้นที่ย่านพาหุรัดซึ่งอยู่ในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์.....	50
แนบที่ 3. 2 ที่ตั้งพื้นที่โครงการระดับเมือง.....	53
แนบที่ 3. 3 ที่ตั้งพื้นที่โครงการระดับย่าน.....	54
แนบที่ 3. 4 ที่ตั้งพื้นที่โครงการระดับชุมชน.....	55
แนบที่ 3. 5 รูปแบบมวลอาคารและพื้นที่ว่าง.....	57
แนบที่ 3. 6 ระบุขอบเขตพื้นที่ว่างสาธารณะ ในพื้นที่ย่านพาหุรัด.....	59
แนบที่ 3. 7 ศักยภาพการเข้าถึงพื้นที่โดยยานพาหนะประเภทต่าง ๆ.....	61
แนบที่ 3. 8 ศักยภาพการเข้าถึงพื้นที่ของคนเดินเท้า.....	64
แนบที่ 3. 9 ลักษณะการปิดล้อมของพื้นที่ย่านพาหุรัด.....	67
แนบที่ 3. 10 แผนภูมิ justified graph ของพื้นที่ย่านพาหุรัด.....	69
แนบที่ 4. 1 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ย่านพาหุรัด.....	73
แนบที่ 4. 2 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร ของชาวไทยเชื้อสายจีน.....	76
แนบที่ 4. 3 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร ของชาวไทยเชื้อสายซิกข์.....	77
แนบที่ 4. 4 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร ของชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยเชื้อสายซิกข์.....	78
แนบที่ 4. 5 ตำแหน่งของด่านนับปริมาณการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัด.....	81
แนบที่ 4. 6 ตำแหน่งของด่านนับปริมาณการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัด วันระหว่างสัปดาห์.....	86
แนบที่ 4. 7 ตำแหน่งของด่านนับปริมาณการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัด วันหยุดสุดสัปดาห์.....	87

แผนทึ่ 4. 8 ตำแหน่งของดำนั้บปริมาณการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัด วันระหว่างสัปดาห์และวันหยุดสุดสัปดาห์	88
แผนทึ่ 4. 9 ตำแหน่งจุดเริ่มต้นในการบันทึกเส้นทางนิมสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัด.....	91
แผนทึ่ 4. 10 ผลการคำนวณกลุ่มตัวอย่างในการบันทึกเส้นทางนิมสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัดของวันระหว่างสัปดาห์	93
แผนทึ่ 4. 11 รูปแบบการเลือกเส้นทางนิมสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัดของวันระหว่างสัปดาห์	94
แผนทึ่ 4. 12 ผลการคำนวณกลุ่มตัวอย่างในการบันทึกเส้นทางนิมสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัดของวันหยุดสุดสัปดาห์.....	96
แผนทึ่ 4. 13 รูปแบบการเลือกเส้นทางนิมสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัดของวันหยุดสุดสัปดาห์	97
แผนทึ่ 4. 14 รูปแบบการเลือกเส้นทางนิมสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัดของวันระหว่างสัปดาห์และวันหยุดสุดสัปดาห์	99
แผนทึ่ 4. 15 รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ย่านพาหุรัดของคนเดินเท้า ของวันระหว่างสัปดาห์	102
แผนทึ่ 4. 16 รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ย่านพาหุรัดของคนเดินเท้า ของวันระหว่างสัปดาห์	103
แผนทึ่ 4. 17 รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ย่านพาหุรัดของคนเดินเท้า ของวันหยุดสุดสัปดาห์	105
แผนทึ่ 4. 18 รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ย่านพาหุรัดของคนเดินเท้า ของวันหยุดสุดสัปดาห์	106
แผนทึ่ 4. 19 รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ย่านพาหุรัดของคนเดินเท้า ในวันระหว่างสัปดาห์และวันสุดสัปดาห์.....	108
แผนทึ่ 4. 20 รูปแบบกิจกรรมการจับจองและรูปแบบกิจกรรมการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัด	111
แผนทึ่ 4. 21 รูปแบบกิจกรรมการจับจองและรูปแบบกิจกรรมการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัด	112
แผนทึ่ 4. 22 รูปแบบกิจกรรมการจับจองและรูปแบบกิจกรรมการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัด	113

แผนที่ 4. 23 สรุปตำแหน่งกิจกรรมทางสังคมระดับชุมชน	116
แผนที่ 4. 24 สรุปตำแหน่งกิจกรรมทางสังคมระดับย่าน	118
แผนที่ 4. 25 สรุปตำแหน่งกิจกรรมทางสังคมระดับเมือง	120
แผนที่ 4. 26 สรุปตำแหน่งกิจกรรมทางสังคมระดับชุมชน,ย่าน,เมือง	122
แผนที่ 5. 1 เอกลักษณะของการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายจีน ในย่านพาหุรัด	126
แผนที่ 5. 2 เอกลักษณะของการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายจีน ในย่านพาหุรัด (linear convex)	127
แผนที่ 5. 3 เอกลักษณะของการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ ในย่านพาหุรัด	130
แผนที่ 5. 4 วิธีการค้าริมฟุตบาทถนนใหญ่ของชาวไทยเชื้อสายจีน	133
แผนที่ 5. 5 กิจกรรมทางศาสนาในพื้นที่ว่างข้างคู่วราสีครุสิงห์สภาของชาวไทยเชื้อสายซิกซ์	135

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 2. 1รูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบต่างๆ.....	9
ภาพที่ 2. 2 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบตาราง (Grid Pattern).....	10
ภาพที่ 2. 3 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบวงแหวน (Concentric Pattern).....	11
ภาพที่ 2. 4 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบขยายตัวในแนวยาว (Linear Pattern).....	12
ภาพที่ 2. 5 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบดวงดาว (Star Pattern).....	13
ภาพที่ 2. 6 รูปแบบกลุ่มดาว (Galaxy Pattern).....	13
ภาพที่ 2. 7 แผนที่ภาพและพื้นของกรุงโรม ประเทศอิตาลี.....	18
ภาพที่ 2. 8 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยพื้นที่ย่อยที่แตกต่างกัน 3 ระบบ.....	20
ภาพที่ 2. 9 ขั้นตอนของการสร้างแผนภูมิจัดสปีดไฟต์(Justified graph).....	21
ภาพที่ 2. 10 การจำแนกพื้นที่ตามลักษณะการเข้าถึง.....	23
ภาพที่ 2. 11 การจำแนกพื้นที่ตามลักษณะขอบเขตการปิดล้อม.....	25
ภาพที่ 2. 12 บัลลังก์ที่ประทับของพระศาสดา ศรีศุครุคร์นธ์ และศุครุควารา.....	32
ภาพที่ 2. 13 สภาพก่อน-หลัง รูปแบบการใช้พื้นที่ของชาวจีนที่ขนถ่ายสินค้า.....	34
ภาพที่ 2. 14 สภาพก่อน-หลัง รูปแบบการใช้พื้นที่ของชาวจีนชั้นบนที่ใช้เป็นพื้นที่เก็บของ.....	34
ภาพที่ 2. 15 แผนที่ชุมชน CHINA TOWN ใน SAN FRANCISCO (ฉบับทางการ-ไม่ทางการ).....	36
ภาพที่ 2. 16 แสดงบรรยากาศ CHINA TOWN ใน SAN FRANCISCO.....	38
ภาพที่ 2. 17 แสดงบรรยากาศย่านลิตเติ้ลอินเดียน สิงคโปร์.....	39
ภาพที่ 2. 18 กรอบแนวคิดวิธีวิจัย.....	41

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและสมมุติฐานของงานวิจัย

ย่านพาหุรัดเป็นย่านที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลาย มีสินค้าประเภทผ้า อุปกรณ์ตัดเย็บ เสื้อผ้าสำเร็จรูปสารพัดชาติ ทั้งชุดไทย จีน อินเดีย โดยเฉพาะสำหรับ ไปจนถึงเครื่องนอน ของที่ระลึก อาหารแห้ง ฯลฯ โดยมีรูปแบบของการจำหน่ายทั้งปลีกและส่ง ย่านพาหุรัดจึงเป็นย่านที่มีความหลากหลายของกลุ่มคนหลายเชื้อชาติทั้งชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ โดยเฉพาะชาวไทยเชื้อสายซิกซ์จากอินเดียที่เดินทางเข้ามาสู่ประเทศไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่อพยพเข้ามาค้าขายผ้า เริ่มแรกตั้งแต่เดินเร่ขายผ้าไปตามบ้านเรือนต่าง ๆ จากนั้นมีการตั้งถิ่นฐานถาวรอยู่แถวบ้านหม้อ พาหุรัด สีแยกบ้านแขก วงเวียนใหญ่ รวมทั้งตามจังหวัดใหญ่ ๆ เช่น อุตรดิตถ์ เชียงใหม่ ภูเก็ต ส่วนชาวไทยเชื้อสายจีน เป็นกลุ่มพ่อค้าชาวจีนในสำเพ็งที่ขยับขยายออกมาสร้างอาคารพาณิชย์ขายสินค้าบนสองฟากถนนพาหุรัด โดยแบ่งตลาดการค้าเสื้อผ้าจากกลุ่มพ่อค้าชาวจีนอินเดีย อย่างไรก็ตาม กลุ่มชาวไทยเชื้อสายซิกซ์เหล่านี้ยังคงรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น โดยสามารถรักษาวัฒนธรรมประเพณี ทั้งการแต่งกาย เครื่องนุ่งห่ม อาหารการกิน การยึดมั่นในพิธีกรรมตามหลักศาสนา โดยมีครุฑวราศรีครุฑสิงห์สภาเป็นศาสนสถานสำคัญในย่าน พื้นที่ย่านพาหุรัดจึงแสดงถึงการใช้พื้นที่ร่วมกันของทั้ง 2 กลุ่มเชื้อชาติในบริเวณพื้นที่อันจำกัดในเมืองกรุงเทพมหานคร

จากการสำรวจเบื้องต้น ทั้ง 2 กลุ่มเชื้อชาติหลักในย่านพาหุรัด ได้แก่ ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยเชื้อสายซิกซ์นี้ มีรูปแบบของพื้นที่ (space pattern) และรูปแบบของการใช้พื้นที่ (space use pattern) ที่แตกต่างกันอย่างมีเอกลักษณ์ ทั้งในส่วนของกิจกรรมการค้า กิจกรรมทางศาสนา และสันทนาการต่าง ๆ ที่รวมกันอยู่ภายในพื้นที่อันจำกัด ทำให้แต่ละกลุ่มเชื้อชาติสามารถดำรงรักษารูปแบบทางสังคมและวัฒนธรรมตนเองไว้ได้ดีพอสมควร อย่างไรก็ตาม การเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้พื้นที่เกือบทุกตารางเมตรภายในย่านพาหุรัดมีการจับจองเพื่อการค้าขายเพิ่มมากขึ้น เกิดปัญหาความแออัด เกิดความขัดแย้งในการใช้งานระหว่างผู้สัญจรผ่าน (move through) และผู้ที่สัญจรเข้าสู่ (move to) พื้นที่ภายในย่านเพื่อจำหน่ายซื้อของ หรือขนส่งสินค้าไปยังร้านค้าต่าง ๆ ในตรอกซอกซอยที่มักมีทางเดินคับแคบเข้าถึงลำบาก มีความแออัดเสื่อมโทรมของสิ่งปลูกสร้าง

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอการประมวลข้อมูลเบื้องต้นของรูปแบบพื้นที่ และรูปแบบการใช้พื้นที่ของคนทั้ง 2 กลุ่มเชื้อชาติในย่านพาหุรัด เพื่อระบุความสัมพันธ์ของรูปแบบดังกล่าว และสร้างแนวทางการปรับปรุงพื้นที่เบื้องต้นโดยที่ยังสามารถดำรงรักษาเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มเอาไว้ได้

1.2 คำถามของงานวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบพื้นที่ (space patterns) และรูปแบบการใช้พื้นที่ (space use patterns) ของ 2 กลุ่มเชื้อชาติหลักในพื้นที่ย่านพารุต์ กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ เป็นอย่างไร

1.3 แนวความคิดเหตุผลและสมมุติฐาน

เอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มเชื้อชาติมีส่วนในการกำหนดความสัมพันธ์ของรูปแบบของพื้นที่ (space pattern) และรูปแบบของการใช้พื้นที่ (space use pattern) ภายในย่านพารุต์ กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบพื้นที่อันได้แก่ รูปแบบโครงข่ายการสัญจร รูปแบบความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง ลำดับศักดิ์การเข้าถึงของพื้นที่สาธารณะ และรูปแบบการใช้พื้นที่ ได้แก่ รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร รูปแบบและอัตราการใช้สัญจร รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยเชื้อสายซิกข์ ทำให้เกิดประสิทธิภาพของการใช้พื้นที่อย่างผสมผสานและเกิดกิจกรรมที่หลากหลาย

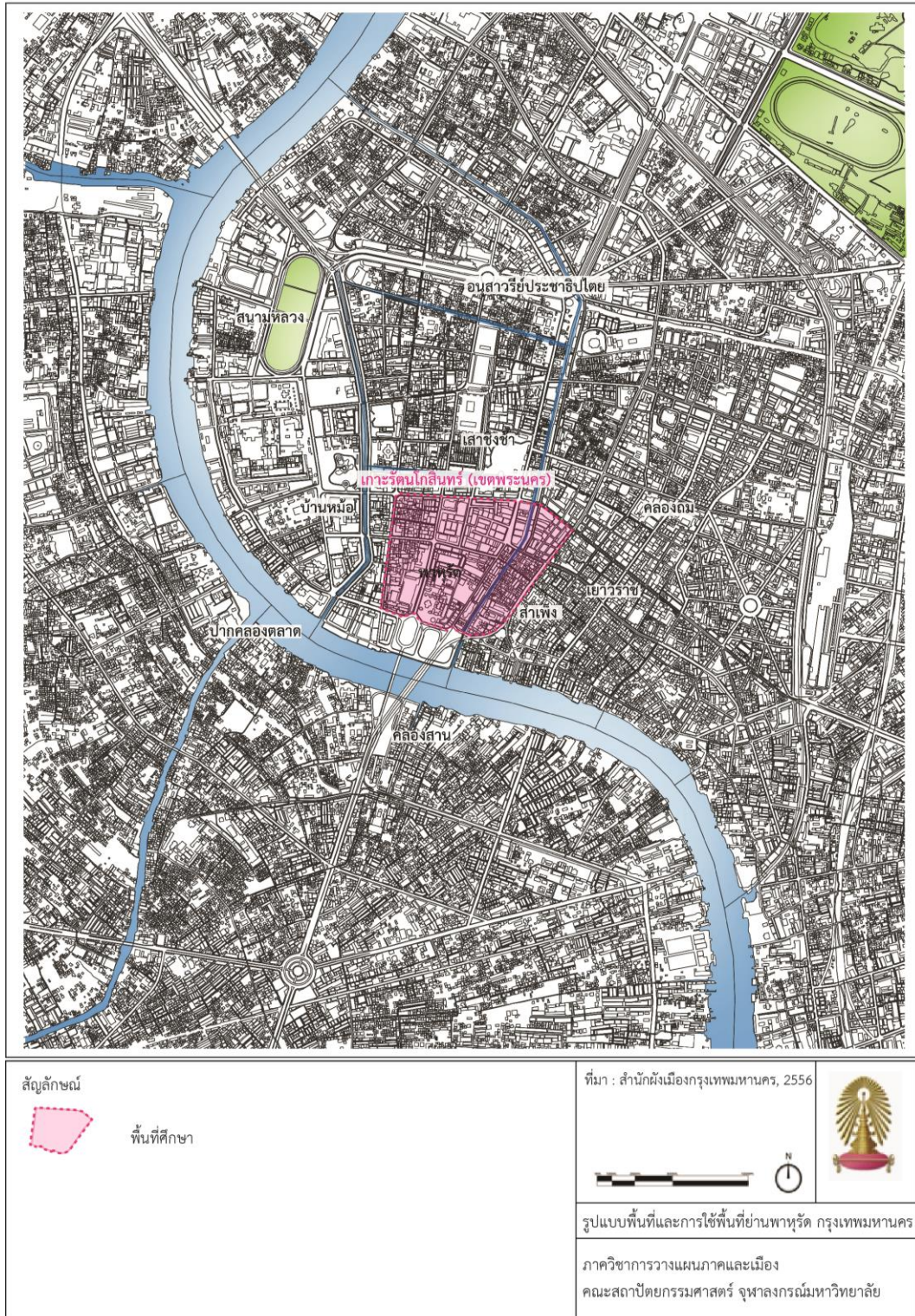
1.4 วัตถุประสงค์

1. เพื่อระบุรูปแบบพื้นที่และรูปแบบการใช้พื้นที่ของชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ ในพื้นที่ย่านพารุต์
2. วิเคราะห์และประมวลความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบพื้นที่และการใช้พื้นที่ของชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยเชื้อสายซิกข์ ในพื้นที่ย่านพารุต์
3. สรุปปัญหา ศักยภาพ และแนวทางการปรับปรุงพื้นที่เบื้องต้น เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการใช้พื้นที่ของชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยเชื้อสายซิกข์ ในพื้นที่ย่านพารุต์

1.5 ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตของพื้นที่ศึกษาดังอยู่ในพื้นที่ย่านพารุต์ ถนนพารุต์ แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานคร (แผนที่ 1.1) เนื้อที่โดยประมาณ 93.46 ตารางกิโลเมตร ซึ่งมีขอบเขต ดังนี้ (แผนที่ 1.2)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ ถนนพารุต์
ทิศใต้	ติดต่อกับ การไฟฟ้านครหลวง เขตวัดเลียบ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ ถนนตรีเพชร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ ถนนจักรเพชร

แผนที่ 1. 1 ตำแหน่งพื้นที่ศึกษาในกรุงเทพมหานคร

ที่มา : สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร, 2556

ขอบเขตของเนื้อหา ได้แก่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบพื้นที่ (space patterns) ของพื้นที่ย่านพาหุรัด ได้แก่ รูปแบบโครงข่ายการสัญจร รูปแบบความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง รูปแบบลำดับศักดิ์การเข้าถึงของพื้นที่สาธารณะ และรูปแบบการใช้พื้นที่ (space use patterns) ได้แก่ รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร รูปแบบและอัตราการสัญจร รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่สาธารณะ ของ 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก ได้แก่ ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยเชื้อสายซิกข์

1.6 ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูล เอกสารวิชาการ งานวิจัย แนวความคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับนิยามรูปแบบความสำคัญ วิธีวิเคราะห์รูปแบบพื้นที่ (space pattern) และรูปแบบการใช้พื้นที่ (space use pattern) ในประเด็นที่เกี่ยวกับกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และเชื้อชาติวัฒนธรรมของกลุ่มคนในพื้นที่เมือง เพื่อกำหนดกรอบแนวความคิดในการวิจัย

2. เก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นด้านประวัติความเป็นมา สภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ศึกษา

3. วิเคราะห์รูปแบบพื้นที่ (space pattern) ได้แก่ รูปแบบโครงข่ายการสัญจร รูปแบบความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง และรูปแบบลำดับศักดิ์การเข้าถึงของพื้นที่สาธารณะ

4. วิเคราะห์รูปแบบการใช้พื้นที่ (space use pattern) ได้แก่ รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร รูปแบบและอัตราการสัญจร รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ โดยเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบในช่วงวันและเวลาต่าง ๆ โดยแยกประเภทผู้ใช้พื้นที่ตามกลุ่มเชื้อชาติหลัก 2 กลุ่มในพื้นที่ ด้วยวิธีการดังนี้

- การบันทึกอัตราการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ ด้วยวิธีการนับด่าน (gate observation)
- การบันทึกรูปแบบกิจกรรมการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace observation) เพื่อบันทึกทั้งรูปแบบการสัญจรผ่าน (move through) และการสัญจรเพื่อการเข้าถึง (move to)
- บันทึกรูปแบบกิจกรรมการจับจองของคนเดินเท้าในพื้นที่ ด้วยวิธีการจับภาพชั่วขณะ (static snapshots) รวมทั้งระบุจุดที่มีการพบปะ และปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ

5. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของรูปแบบพื้นที่ (space pattern) และรูปแบบการใช้พื้นที่ (space use pattern) เพื่อระบุเอกลักษณ์ของ 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก ในพื้นที่ย่านพาหุรัด

6. สรุปผลการวิเคราะห์ และแนวทางการปรับปรุงพื้นที่เบื้องต้น เพื่อให้สอดคล้องกับเอกลักษณ์การใช้พื้นที่ของคน 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก ในย่านพาหุรัด

1.7 แหล่งที่มาของข้อมูล

1. ข้อมูลทุติยภูมิ

สำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขต กรมแผนที่ทหาร ห้องสมุดกลาง และห้องสมุด
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และอินเทอร์เน็ต

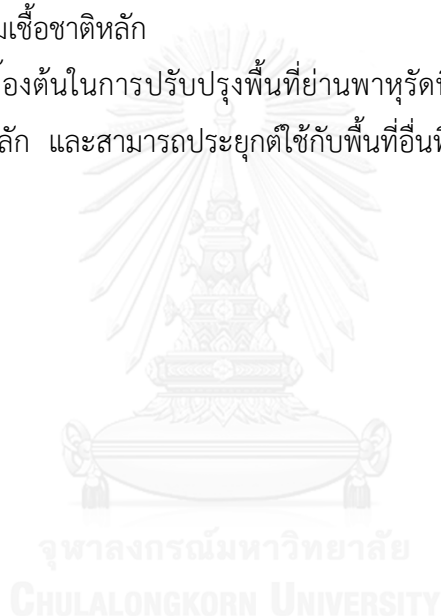
2. ข้อมูลปฐมภูมิ

จากการสำรวจภาคสนาม และจากการวิเคราะห์

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลพื้นฐานการระบุเอกลักษณ์ของพื้นที่ย่านพาหุรัดผ่านรูปแบบพื้นที่ และรูปแบบ
การใช้พื้นที่ของคน 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก

2. ได้แนวทางเบื้องต้นในการปรับปรุงพื้นที่ย่านพาหุรัดที่สอดคล้องกับรูปแบบการใช้พื้นที่
ของคน 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก และสามารถประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และกรณีศึกษา

วิทยานิพนธ์เรื่อง รูปแบบพื้นที่และการใช้พื้นที่ของย่านพาหุรัด กรุงเทพมหานคร ได้ทำการศึกษาทบทวนแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างกรอบแนวความคิดในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบพื้นที่และรูปแบบการใช้พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเชื้อชาติ วัฒนธรรม ตลอดจนเทคนิคและวิธีวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้อง ตามประเด็นต่อไปนี้

2.1 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานและการขยายตัวของเมือง

2.1.1 รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

2.1.2 รูปแบบการขยายตัวของเมือง

2.2 รูปแบบเชิงสัมพันธ์ และความเชื่อมโยงกับรูปแบบเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่เมือง

2.2.1 รูปแบบพื้นที่ (space pattern)

2.2.1.1 รูปแบบโครงข่ายการสัญจร

2.2.1.2 รูปแบบความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง

2.2.1.3 รูปแบบลำดับศักดิ์การเข้าถึงของพื้นที่สาธารณะ

2.2.2 รูปแบบการใช้พื้นที่ (space use pattern)

2.2.2.1 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร

2.2.2.2 รูปแบบและอัตราการสัญจร

2.2.2.3 รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่

2.2.2.4 รูปแบบการใช้พื้นที่สาธารณะ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตและอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อพื้นที่และการใช้พื้นที่

2.3.1 เอกลักษณะและวิถีชีวิตของชุมชน

2.3.2 อิทธิพลทางสังคมและวัฒนธรรม

2.3.3 วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวซีกซ์

2.3.4 วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวจีน

2.4 กรณีศึกษา

2.4.1 ย่านไชน่าทาวน์ ซานฟรานซิสโก สหรัฐอเมริกา

2.4.2 ย่านลิตเติลอินเดีย สิงคโปร์

2.5 สรุปการทบทวนวรรณกรรมและการกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานและการขยายตัวของเมือง

ในการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน และการขยายตัวของเมือง ระบุเหตุผลและปัจจัยต่างๆ ตลอดจนความเชื่อต่างๆ ที่เป็นเหตุเป็นผล ได้แก่

2.1.1 รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

(ฉัตรชัย พงศ์ประยูร 2536) กล่าวถึง การตั้งถิ่นฐานไว้ว่า เป็นการบุกรุกเข้าอยู่อาศัยครอบครองพื้นที่ส่วนหนึ่งส่วนใด โดยมีรูปแบบและขนาดการตั้งถิ่นฐานซับซ้อนแตกต่างกันออกไป ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐานแบบครอบครัวเดี่ยวแบบโดดๆ จนถึงหมู่บ้านใหญ่น้อยเป็นชุมชน ทั้งในพื้นที่ชนบทและชุมชนเมือง การตั้งถิ่นฐานเป็นการแสดงออกถึงการจัดการพื้นที่ของมนุษย์ในรูปแบบของอาคารบ้านเรือน โครงสร้างผังงานการใช้ที่ดิน รวมถึงการจัดการผลกระทบต่างๆ ต่อสิ่งแวดล้อม

การตั้งถิ่นฐาน แบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ (ภาพที่ 2.1) ได้แก่

1) การตั้งถิ่นฐานตามแนวยาว (linear settlement) หรือตามเส้นทางคมนาคม การตั้งถิ่นฐานแบบนี้ปรากฏในบริเวณที่ราบส่วนใหญ่ โดยยึดเส้นทางคมนาคมเป็นหลักในการตั้งบ้านเรือน และด้านหลังของที่อยู่อาศัยมักใช้เป็นพื้นที่เกษตร บริเวณจุดตัดหรือทางแยกมักมีการกระจุกตัวบ้านเรือนที่ใช้เป็นเขตการค้าของชุมชน ส่วนบริเวณที่ไกลออกไป เป็นลักษณะการตั้งบ้านเรือนที่ห่างกันตามเส้นทางคมนาคม ได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง และถนน

-การตั้งถิ่นฐานตามแนวแม่น้ำลำคลอง (river linear settlement) เป็นการเลือกพื้นที่ของมนุษยชาติมาตั้งแต่โบราณกาล เพราะแหล่งน้ำเป็นต้นกำเนิดของของความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหาร แหล่งเพาะปลูก และเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่ง

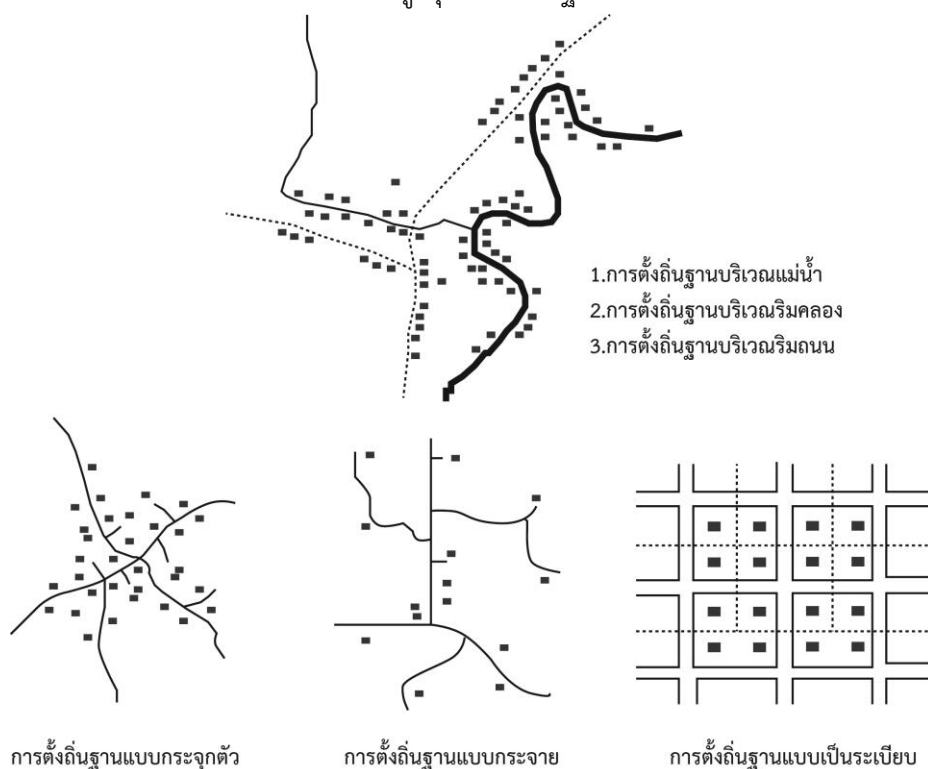
-การตั้งถิ่นฐานตามแนวถนน (road linear settlement) ทางคมนาคมทางบก ทางรถไฟ และทางรถยนต์ แนวถนนมักเป็นบริเวณที่มีการกระจุกตัวของอาคารบ้านเรือนในปัจจุบัน เพราะเป็นเส้นทางที่ให้ความสะดวกและรวดเร็วกว่าเส้นทางน้ำ

2) การตั้งถิ่นฐานแบบกระจุกตัว (clustered settlement) ตามปัจจัยธรรมชาติหรือปัจจัยกายภาพ เช่น จุดตัดของเส้นทางคมนาคม ที่ราบลุ่มแม่น้ำ เป็นต้น ลักษณะการตั้งถิ่นฐานมักรวมตัวกันเป็นกลุ่ม จากเป็นกลุ่มบ้านขนาดเล็กและขยายใหญ่ขึ้นเป็นหมู่บ้าน เป็นชุมชนการกระจุกตัวของชุมชนมักใช้พื้นที่โดยรอบเป็นพื้นที่เกษตร ส่วนขนาดชุมชนนั้นขึ้นอยู่กับระยะเวลาและการเพิ่มขึ้นของประชากร

3) การตั้งถิ่นฐานแบบกระจาย (scattered settlement) อยู่ในพื้นที่เกษตรกรรมของตนเอง โดยบ้านเรือนมักอยู่ห่างๆ กัน ตามขนาดของที่ดินแต่ละครอบครัว มีศูนย์กลางร่วมกัน เช่น วัด โรงเรียน และตลาด เป็นต้น ลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบกระจายนี้ส่งผลดีทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจาก

เกษตรกรที่อาศัยในพื้นที่เกษตรของตนเอง ไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทางไปกลับระหว่างพื้นที่เกษตรกับบ้าน

4) การตั้งถิ่นฐานแบบเป็นระเบียบ (uniform settlement) ที่มีการวางแผนล่วงหน้า เพื่อให้การใช้ที่ดินเป็นระเบียบและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางเศรษฐกิจ

ภาพที่ 2. 1 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบต่างๆ

(ที่มา: ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2536)

รูปแบบการตั้งถิ่นฐานนั้นขึ้นอยู่กับสภาพของภูมิประเทศ ภูมิอากาศ โครงสร้างพื้นฐาน ชาติพันธุ์ ซึ่งมีผลต่อการกำหนดรูปลักษณะการตั้งถิ่นฐานใน 4 รูปแบบ ดังกล่าว รูปแบบและขนาดการตั้งถิ่นฐานที่แตกต่างกันของการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ทั้งในพื้นที่ชนบทและชุมชนแสดงออกถึงการจัดการพื้นที่ของมนุษย์ทั้งในรูปแบบของอาคารบ้านเรือน โครงสร้างผังงานการใช้ที่ดิน รวมถึงผลกระทบต่างๆ ต่อสิ่งแวดล้อม

2.1.2 รูปแบบการขยายตัวของเมือง

รูปแบบการขยายตัวของเมืองเกิดจากอิทธิพลของการพัฒนาโดยโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะด้านการคมนาคมขนส่ง ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานที่สะดวกในการเข้าถึงและศูนย์รวมของกิจกรรม แยกออกเป็นประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

2.1.2.1 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบตาราง (grid pattern)

โครงข่ายของถนนตาราง จะส่งผลให้รูปแบบการขยายตัวของเมืองถูกแบ่งเป็นบล็อก (block) การขยายตัวแบบตารางมีรูปแบบย่อย ดังนี้ (ภาพที่ 2.2)

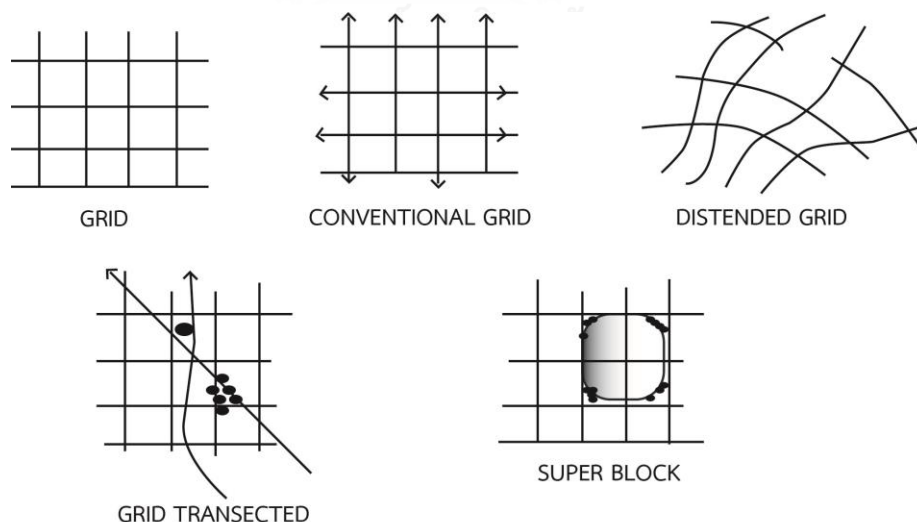
1) Conventional Grid รูปแบบการขยายตัวที่เป็นระเบียบแบบแผนอย่างต่อเนื่องออกไปในทุกทิศทางของเมือง เนื่องจากข้อจำกัดทางกายภาพมีน้อย หรือเมืองขยายตัวบนที่ราบ

2) Distended Grid รูปแบบการขยายตัวแบบบิดเบี้ยวไปตามข้อจำกัดของลักษณะภูมิประเทศ แต่ยังคงรูปแบบถนนตารางเป็นบล็อก (block) ไว้ ถึงแม้จะไม่เป็นรูปทรงเรขาคณิตที่แน่นอนก็ตาม

3) Grid Transected เป็นรูปแบบการขยายตัวของชุมชนเมืองบนพื้นที่เดิม โดยมีการตัดผ่านของถนน เข้าสู่ศูนย์กลางเมือง เพื่อความสะดวกในการสัญจร และลดปัญหาด้านการจราจร

4) Super Block เป็นการขยายตัวบนบล็อกเดิม มักพบในเมืองขนาดใหญ่ ต้องการพื้นที่ต่อเนื่องมากกว่าหนึ่งบล็อก ภายในบล็อกจัดรูปแบบให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับกิจกรรม

อย่างไรก็ตามข้อดีของรูปแบบการขยายตัวของเมืองแบบตาราง ได้แก่ ง่ายและสะดวกในการบริการสิ่งอำนวยความสะดวกของชุมชนเมือง และเอื้ออำนวยต่อรูปแบบทางสถาปัตยกรรมในด้านการจัดวางตัวอาคาร อีกทั้งเอื้ออำนวยต่อการขยายตัวในอนาคตได้ดี แต่ในทางกลับกัน ข้อเสียนี้คือเป็นรูปแบบที่ตายตัว ขาดอิสระในการจัดวาง ทำให้เกิดรูปแบบที่ซ้ำจำเจตลอดจนมีปัญหาด้านจุดตัดของถนน ซึ่งมีผลต่อระบบการสัญจรของเมืองได้

ภาพที่ 2.2 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบตาราง (Grid Pattern)

(ที่มา: ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2536)

2.1.2.2 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบวงแหวน (concentric pattern)

เป็นรูปแบบการขยายตัวของเมืองที่พัฒนามาจากรูปแบบของเมืองที่มีลักษณะเป็นแบบวงแหวนเดิม โดยบริเวณศูนย์กลางเมืองมักมีการกระจุกตัวกันอย่างหนาแน่น และค่อยๆ ขยายตัวออกไป ในลักษณะของวงแหวน แนวถนนจะแบ่งพื้นที่ของเมืองออกเป็นส่วนๆ แยกออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้ (ภาพที่ 2.3)

1) Concentric Highway เป็นรูปแบบการขยายตัวโดยมีการตัดถนนเป็นแนวแกนรัศมีออกจากศูนย์กลางเมือง หรือเข้าไปยังศูนย์กลางเมืองเพื่อความสะดวกในการเข้าถึง

2) Circuitous by Pass เป็นรูปแบบการขยายตัวที่มีการตัดแนวถนนใหม่ในรูปแบบของทางเลี้ยวเมือง (By Pass) หรือทางอ้อมเมือง (Circuitous) เพื่อตึงปริมาณการจราจรที่ไม่มีวิวัฒนาการเพื่อติดต่อกับศูนย์กลางเมืองให้ใช้เส้นทางอ้อมออกไป

รูปแบบการขยายตัวของเมืองแบบวงแหวนนี้ นับเป็นรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่มีการเกาะกลุ่มกันอย่างหนาแน่นบริเวณศูนย์กลางเมือง และจะเบาบางลงในบริเวณที่ถัดออกมา จึงนับเป็นข้อดีสำหรับการจัดแบ่งการใช้ที่ดินให้เป็นสัดส่วน เป็นระบบ และสามารถเชื่อมโยง การใช้ประโยชน์ที่ดินทุกส่วนได้โดยสะดวกรวดเร็วด้วยถนนรัศมี แต่ข้อเสียของระบบวงแหวน ได้แก่ ความแออัดคับคั่งของการจราจร ที่มุ่งสู่ศูนย์กลางเพียงอย่างเดียว และทำให้บางครั้ง ระยะการเดินทางเชื่อมโยงไปมาในเมืองต้องอ้อมวงแหวนไปทำให้เสียเวลาในการเดินทาง

ภาพที่ 2. 3 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบวงแหวน (Concentric Pattern)

(ที่มา: ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2536)

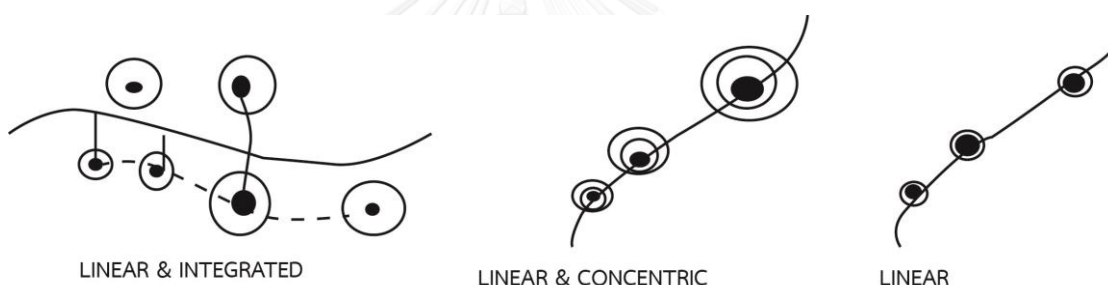
2.1.2.3 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบแนวยาว (linear pattern)

เป็นรูปแบบการขยายตัวที่มีพัฒนาการมาจากการตั้งถิ่นฐานตามแนวเส้นทางคมนาคม หรือเมืองที่มีที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบระหว่างหุบเขาหรือริมน้ำ ซึ่งการขยายตัวมักถูกจำกัดด้วยลักษณะทางด้านกายภาพ แยกออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้ (ภาพที่ 2.4)

1) Linear and Concentric เป็นรูปแบบการขยายตัวของเมืองเชื่อมโยงกลุ่มเมืองขนาดเล็กๆ เข้าด้วยกันด้วยเส้นทางคมนาคมเส้นทางเดียว อาจเป็นรูปแบบกลุ่มเมืองตามแนวชายฝั่งทะเล ที่ราบ หรือระหว่างหุบเขา เป็นต้น

2) Linear and Integrated System Moment เป็นรูปแบบการเชื่อมโยงกลุ่มเมืองเข้าด้วยกันด้วยเส้นทางสัญจรหลัก และมีเส้นทางย่อยตัดแยกเข้าสู่กลุ่มเมืองเล็กๆ ที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน (Hinterland)

สำหรับรูปแบบการขยายตัวแนวยาวนี้ สามารถเชื่อมโยงพื้นที่เมืองขนาดเล็กได้เป็นอย่างดี โดยประชากรจากเมืองเล็กสามารถเดินทางเข้าสู่ศูนย์กลางซึ่งเป็นเมืองใหญ่ได้โดยสะดวก แต่มีข้อจำกัดคือ รูปแบบการขยายตัวของเมือง ที่มีขนาดใหญ่จะมีแนวการขยายตัวเชิงเส้นที่ยาวขึ้น ทำให้เกิดปัญหาด้านระยะทางกับการลงทุนพัฒนาบริการพื้นฐานที่สิ้นเปลืองมากกว่ารูปแบบเมืองแบบอื่นๆ และทำให้เกิดปัญหาการสัญจรผ่านชุมชน ซึ่งอาจเกิดปัญหาความอันตรายจากความเร็ว และการจราจรติดขัดของยวดยานพาหนะได้

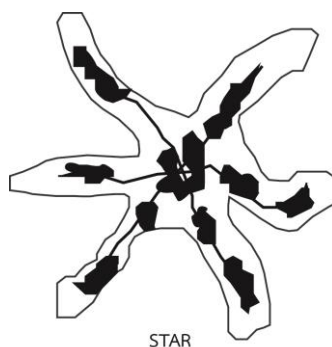
ภาพที่ 2. 4 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบขยายตัวในแนวยาว (Linear Pattern)

(ที่มา: ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2536)

2.1.2.4 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบดวงดาว (star pattern)

เป็นรูปแบบการขยายตัวของเมืองที่เมืองเดิมมีบทบาทเป็นศูนย์กลางการคมนาคมของถนนหลายสาย และมีการตั้งถิ่นฐานไปตามแนวยาวของถนน (ribbon settlement) ขยายออกจากศูนย์กลางเมืองไปในแนวรัศมี (Radius) จากศูนย์กลางกลางเมือง

รูปแบบการขยายเมืองดังกล่าว เหมาะกับสภาพภูมิประเทศ ลักษณะการใช้ที่ดินที่เกิดตามแนวถนน ทำให้พื้นที่ส่วนที่เข้าถึงยากบางส่วนขาดการพัฒนา โดยมากจะจัดให้เป็นพื้นที่สีเขียวของเมือง รูปแบบดังกล่าวมีผลต่อการกระจายตัวของพื้นที่เมืองเป็นกระจุก โดยเฉพาะบริเวณศูนย์กลางเมือง ข้อจำกัดของรูปแบบการขยายตัวแบบนี้ คือปัญหาในการจัดการบริการพื้นฐานสำหรับชุมชน อันเนื่องมาจากการกระจายตัวของเมือง (ภาพที่ 2.5)

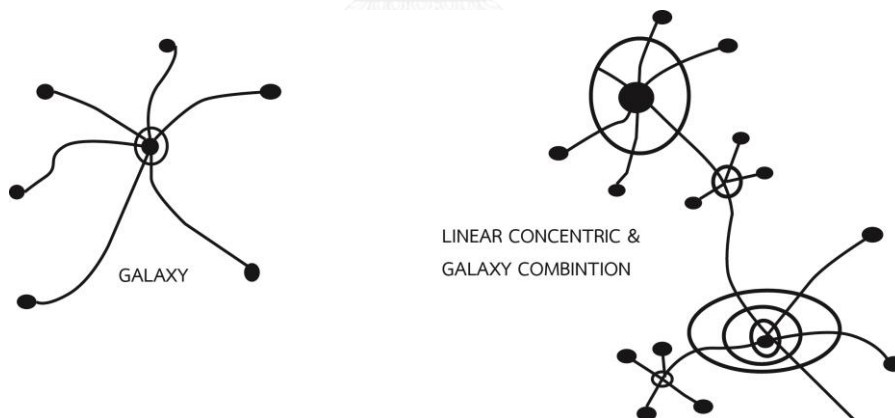

ภาพที่ 2. 5 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบดวงดาว (Star Pattern)

(ที่มา: ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2536)

2.1.2.5 การขยายตัวของเมืองในรูปแบบกลุ่มดาว (galaxy pattern)

เป็นรูปแบบการกระจายตัวของเมืองที่มีการพัฒนามาจากรูปแบบดวงดาว (star pattern) กล่าวคือ เมื่อเมืองมีขนาดใหญ่ขึ้น จนศูนย์กลางเมืองที่เดิมมีแห่งเดียว ไม่สามารถให้บริการแก่ชุมชนที่ขยายตัวไปได้อย่างทั่วถึง อันเนื่องมาจากระยะทาง จะทำให้เกิดการพัฒนาตัวของระบบทางคมนาคม และระบบชุมชนเมืองในรูปแบบของศูนย์กลางระดับท้องถิ่นขึ้น ทำให้การกระจายตัวของชุมชนเมืองมีความหนาแน่นสม่ำเสมอมากกว่าแบบดวงดาว และสามารถทำหน้าที่บริการได้ทั่วถึงพื้นที่ (ภาพที่ 2.6)

ภาพที่ 2. 6 รูปแบบกลุ่มดาว (Galaxy Pattern)

(ที่มา: ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, 2536)

รูปแบบการขยายตัวของเมืองมีลักษณะแตกต่างกันไป กันไป โดยเกิดจากอิทธิพลของภูมิประเทศ และโครงสร้างพื้นฐานเดิม และการพัฒนาด้านการคมนาคมขนส่งที่ทำหน้าเชื่อมโยงพื้นที่เมือง เป็นปัจจัยหลักในการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานที่สะดวกในการเข้าถึง และศูนย์รวมของกิจกรรม

2.2 รูปแบบเชิงสัณฐานและความเชื่อมโยงกับรูปแบบเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่เมือง

การพัฒนาเมืองในมิติต่างๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม อันส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสัณฐานเมืองที่แปรผันไปตามแผนและนโยบายการเจริญเติบโตของเมือง

Holland (1995) กล่าวว่า เมือง คือ องค์ประกอบของพื้นที่มีหน้าที่ของหน่วยต่างๆ และก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยอื่นๆ เมืองทำให้เกิดความหลากหลายของลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และจากการพัฒนาที่ผ่านมาอันก่อให้เกิดการขับเคลื่อนทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และรูปแบบเชิงสัณฐานของเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป อันก่อให้เกิดผลต่อสภาพแวดล้อมโดยรอบ

เสนห์ ญาณสาร (2534) ได้กล่าวว่า ความโดดเด่นของเมืองบางเมืองขึ้นอยู่กับบทบาทหน้าที่ทางด้านการค้าและการบริการ แม้ว่าปกติการค้าจะครอบคลุมพื้นที่เพียงส่วนน้อยของเมืองแต่กลับมีส่วนที่มีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองเป็นอย่างมาก

ปัจจัยทางกายภาพหรือคุณสมบัติเชิงสัณฐานของเมือง ซึ่งประกอบด้วยตำแหน่งที่ตั้ง ขนาด ขอบเขต และกิจกรรมอันหลากหลายที่เกิดขึ้นบนเส้นทางการสัญจร และทั้งอาจมีการเข้ามาใช้กิจกรรมเพื่อพบปะกันทางสังคมหรือรวมตัวกันทางสังคม โดยเป็นพื้นที่ภายนอกกับพื้นที่ภายในที่เป็นสาธารณะซึ่งส่วนใหญ่พื้นที่สาธารณะมักจะอยู่คู่กับอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่เป็นสาธารณะ เพื่อเป็นการประสานพื้นที่และกิจกรรมให้เกิดขึ้นและชัดเจน

อภิรดี เกษมสุข และสรายุทธ ทวีทรัพย์สุข (2544) อธิบายว่า สัณฐานวิทยาเมืองเป็นทฤษฎีและการวิเคราะห์รูปทรงของสถาปัตยกรรมและเมือง ช่วยให้นักวิจัยสามารถหาคำตอบต่างๆ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในเมือง และสามารถคาดการณ์แนวโน้มทิศทางการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากคำนิยามเกี่ยวกับสัณฐานวิทยาในมุมมองต่างๆ สามารถสรุปลักษณะรูปแบบองค์ประกอบเชิงพื้นที่ของชุมชนที่มีความหมายสำคัญในศาสตร์ทางด้านสัณฐานวิทยาเมือง ไว้ดังนี้

- รูปแบบความหนาแน่นของมวลสิ่งปลูกสร้างที่เป็นสัดส่วนต่อพื้นที่ว่าง (urban figure and ground pattern) สิ่งก่อสร้างที่ปกคลุมดินและพื้นที่โล่ง
- รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร (land use and building use pattern) คือ ชนิดหรือประเภทของกิจกรรมในที่ดินหรืออาคาร เช่น พาณิชยกรรม พักอาศัย อุตสาหกรรม ฯลฯ
- รูปแบบการสัญจร (transit pattern) คือ ชนิดหรือประเภทของการเดินทางสัญจรเพื่อเชื่อมโยงกันระหว่างพื้นที่
- รูปแบบโครงข่ายการเชื่อมต่อและจัดวางของหน่วยพื้นที่สาธารณะ (urban spatial configurational pattern) ในเชิงของสัณฐานวิทยา ความหมายเฉพาะเจาะจงถึง

รูปแบบความสัมพันธ์เชื่อมต่อและการจัดวางหน่วยพื้นที่สาธารณะต่างๆของเมือง ได้แก่ ทางสัญจรและพื้นที่สาธารณะต่างๆ การวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าว อาจทำได้โดย การสร้างแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยย่อยของพื้นที่สาธารณะ ทั้งในระบบพร้อมทั้งแสดงรูปแบบการเชื่อมต่อระหว่างหน่วยเหล่านั้น

อภิรติ เกษมสุข และสรายุทธ (2544) กล่าวสนับสนุนถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ที่เป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงลักษณะเมือง และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของเมืองหรือย่านหนึ่งๆ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากหลายปัจจัย ทั้งสภาพเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการเมืองการปกครอง เพียงแต่ผลของการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่นั้นเป็นบทสรุปของปัจจัยต่างๆ หากทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่อย่างแท้จริงแล้วจะสามารถสร้างความเข้าใจเมืองในแง่ของปัจจัยและองค์ประกอบต่างๆ เพื่อสามารถวางแผนรองรับและแก้ปัญหาการเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงของเมืองในอนาคตได้จากที่ได้ทบทวนแนวความคิดข้างต้น นักวิชาการหลายท่านได้เสนอประเด็นที่มีความสอดคล้องกันว่าผลสรุปของการเปลี่ยนแปลงกายภาพนั้นก็เกิดมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของชุมชน ดังนั้นการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาด้านสังคม บทบาทของชุมชนที่เกิดขึ้นตามยุคสมัยตั้งแต่ครั้งอดีต จนถึงปัจจุบัน เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพพื้นที่และปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน

อย่างไรก็ตามจากแนวคิดเกี่ยวกับตรรกะทางสังคมของพื้นที่และการเข้าถึงสามารถเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ที่เกิดจากการเข้าถึงที่มีลักษณะจากการสัญจรที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นผลต่อพฤติกรรมของคนในชุมชน โดยสามารถเข้าใจถึงหลักการได้ว่า พื้นที่ในหน่วยพื้นที่จะสามารถแบ่งออก 2 ระบบ คือ ระบบไม่กระจายความสัมพันธ์สู่ส่วนอื่นในระบบ (Non Distributed System) และระบบกระจายความสัมพันธ์ (Distributed System) หรือผสมผสานระบบทั้งสองระบบโครงข่ายการเชื่อมต่อและจัดวางหน่วยพื้นที่สาธารณะภายในชุมชนจะส่งผลต่อรูปแบบพฤติกรรมการสัญจรและอิทธิพลต่อเนื่องไปถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอาคาร ซึ่งระบบไม่กระจายความสัมพันธ์นั้นจะพบในพื้นที่มีลักษณะปิดเป็นถนนปลายตัน ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้น้อยหรือเฉพาะกลุ่ม หากพื้นที่มีลักษณะของระบบกระจายความสัมพันธ์จะทำให้คนในชุมชนมีโอกาสที่จะมีปฏิสัมพันธ์กันมากกว่า จากพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นพื้นที่เปิด การจราจรภายในชุมชนเวียนได้ดีกว่า การสัญจรในระบบมักมีความคึกคัก มีสัดส่วนการสัญจรผ่านของทั้งผู้อยู่อาศัยภายในและภายนอกพื้นที่ที่มากกว่า กลุ่มคนที่หลากหลายประเภทและช่วงเวลา อีกทั้งส่งผลให้พื้นที่บริเวณนั้นมีศักยภาพในเชิงพานิชยกรรม เนื่องจากมีผู้คนหลากหลายประเภทสัญจรผ่านเข้าออกมากกว่านั่นเอง

สรุปการทบทวนวรรณกรรมรูปแบบเชิงสัญญาณเมือง พบว่า สัญญาณเมืองเป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ที่มีความเหมือนหรือความแตกต่างกัน โดยพิจารณาจากรูปแบบความ

หนาแน่นของมวลอาคารต่อพื้นที่ว่าง รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร รูปแบบการสัญจร รูปแบบโครงข่ายการเชื่อมต่อและการจัดวางพื้นที่สาธารณะ กิจกรรมการใช้สอยอาคาร และความหนาแน่นของอาคาร สัณฐานเมืองมีผลโดยตรงต่อรูปแบบการใช้พื้นที่เมือง ซึ่งอาจจะแยกเป็นการใช้พื้นที่ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม

2.2.1 รูปแบบพื้นที่ (space pattern)

รูปแบบพื้นที่เป็นการศึกษาลักษณะทางสัณฐานวิทยา เช่น โครงข่ายการสัญจร การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร ความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง ลำดับศักดิ์การเข้าถึงและเชื่อมโยงพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งสามารถแจกแจงในรายละเอียด ได้ดังนี้

2.2.1.1 รูปแบบโครงข่ายการสัญจร

รูปแบบโครงข่ายการสัญจร เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่เป็นตัวประสานการเชื่อมต่อพื้นที่สาธารณะและพื้นที่เมือง ส่งผลทำให้เกิดขนาดบล็อกอาคาร โครงข่ายการสัญจรสามารถกระจายไปได้ อย่างอิสระ มีสภาพของการใช้งาน มีทั้งกิจกรรมการสัญจรผ่าน และการเข้าถึง มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ภายในพื้นที่นั้นๆ ก่อให้เกิดเป็นพื้นที่สาธารณะที่สมบูรณ์

(Lynch 1960)กล่าวว่า เส้นทาง (paths) ว่าเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่ในการเชื่อมโยงมุมมองของสถานที่ต่างๆ ในเมือง พื้นที่สาธารณะที่มีคนจะใช้เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่รูปแบบโครงข่ายการสัญจรจะเป็นจุดหมายตา (landmarks) เป็นตัวกำหนดภาพในใจ เพื่อจดจำสถานที่ต่างๆ นั้น บทวิถีทั้งในย่านพานิชยกรรม ย่านใจกลางเมือง และย่านที่อยู่อาศัย จึงเป็นพื้นที่ประชาสังคม กล่าวคือ ผู้คนทั่วไปใช้ในกิจวัตรประจำวัน เช่น เดินทางไปทำงาน จับจ่ายใช้สอย เดินช้อปปิ้ง เดินเตร่ เป็นต้น

(Jacobs 1961)กล่าวว่า ถนน (street) เป็นพื้นที่คุณภาพของการดำเนินชีวิตสาธารณะ ถนนเป็นพื้นที่ทางสังคม (street as social space) เน้นว่า เป็นพื้นที่ที่ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางสังคม ถนนไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่สำหรับรถยนต์ แต่เป็นพื้นที่สำหรับคนเดินเท้า (pedestrian) และยังคงกล่าวเพิ่มความสมดุลของการสัญจร และระดับของการติดต่อกันระหว่างคนอยู่อาศัย เป็นพื้นที่สาธารณะที่ทำให้เกิดการติดต่อปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พื้นที่เมืองที่ขาดบทวิถีจะทำให้เมืองเกิดบรรยากาศโดดเดี่ยว เพราะความรู้สึกสนุกสนานของคนในเมืองขึ้นอยู่กับการติดต่อกันของผู้อยู่อาศัย การแบ่งปันการใช้พื้นที่บทวิถีหรือพื้นที่ถนนทำให้คนมีการติดต่อกัน การพบปะกันในพื้นที่สาธารณะมักส่งผลดีต่อสังคม

(Whyte 1980), (Burden 1977) และ (Miles 1978) กล่าวว่า ตำแหน่งที่ตั้งและความสัมพันธ์ของถนน เป็นปัจจัยสำคัญในด้านตำแหน่งที่ตั้งว่าสัมพันธ์กับโครงข่ายการสัญจรของเมืองมากน้อยเพียงใด รวมถึงปริมาณความหนาแน่นการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในบริเวณโดยรอบ

ของพื้นที่ และการเข้าถึงที่มีความสะดวกในการเข้าถึงและการเชื่อมต่อของพื้นที่อื่นในเมือง ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อการสร้างความมีชีวิตชีวาของพื้นที่สาธารณะในเมือง

(Whyte 1980)กล่าวว่า พื้นที่ว่างสาธารณะที่ประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ว่างสาธารณะว่าสัมพันธ์กับโครงข่ายการสัญจรโดยรอบ รวมถึงความหนาแน่นของการสัญจรของคนเดินเท้าในบริเวณโดยรอบพื้นที่ และความสะดวกในการเข้าถึงและเชื่อมต่อของพื้นที่นั้นๆ กับพื้นที่อื่นในเมือง เป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการสร้างความมีชีวิตชีวาของเมือง

(ไซศรี ภัคดีสุขเจริญ 2548) ได้กล่าวว่า โครงข่ายการสัญจรในพื้นที่จะทำให้ผู้ที่เข้ามาสัญจรผ่านพื้นที่มีโอกาสได้เห็นส่วนต่างๆ ของเมือง มีประสบการณ์ร่วมกันในการสัญจรและการเข้าใช้ สร้างให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับองค์ประกอบทางกายภาพอื่นๆ ที่อยู่บนโครงข่ายการสัญจรนั้น ทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดรูปร่างของเมืองที่สำคัญอีกประการหนึ่ง

สรุปการทบทวนวรรณกรรม พบว่า รูปแบบโครงข่ายการสัญจรเป็นการเชื่อมโยงโครงข่ายถนนและพื้นที่ว่างสาธารณะ เป็นพื้นที่ที่สร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เป็นที่ที่ผู้คนใช้ในชีวิตประจำวัน ความสะดวกในการเข้าถึงและเชื่อมต่อพื้นที่อื่นในเมือง ทำให้เกิดบรรยากาศกิจกรรมสังคมตลอดเส้นทางในการสัญจรและการเข้าใช้งานพื้นที่

2.2.1.2 รูปแบบความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง

รูปแบบความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง แสดงให้เห็นการเรียงตัวของกลุ่มอาคาร การเชื่อมต่อของที่ว่างกับเนื้อเมือง เป็นตัวสร้างความสมดุลที่ชัดเจนของกำแพงถนน สามารถดึงเอกลักษณ์และสร้างความเป็นเอกภาพของเมือง ส่งผลถึงกิจกรรมที่ต่อเนื่องที่เอื้อต่อบรรยากาศ

ทฤษฎีแผนภาพและพื้น (Figure and Ground Theory) ซึ่ง (Trancik 1986) กล่าวถึงแนวความสัมพันธ์ระหว่างมวลของสิ่งก่อสร้างที่ปกคลุมพื้นผิวดิน (figure) และพื้นที่โล่งว่างที่มีช่องเปิดเชื่อมโยงเข้าถึงกันหรือพื้น (ground) สามารถอธิบายถึงรูปแบบของพื้นที่โล่งว่างของเมือง และความแตกต่างของขนาดของพื้นที่โล่งว่าง โดยระบุความสัมพันธ์ของลักษณะกายภาพของพื้นที่ เพื่อสร้างความชัดเจนในการวิเคราะห์โครงสร้างของพื้นที่เมือง โดยวิธีการกำหนด จัดลำดับความสำคัญของพื้นที่ที่มีขนาดแตกต่างกัน และเรียงตัวสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไป เช่น การวิเคราะห์แผนภาพและพื้นของกรุงโรมในอิตาลี (ภาพที่ 2.7) แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของเมืองเท่ากับพื้นที่โล่งว่างที่เปิดเชื่อมต่อเส้นไหลเข้าหากัน ซึ่งการสร้างวิหาร Pantheon เป็นการผลักดันพื้นที่โล่งว่างให้ออกมาอยู่ภายนอกอาคารโดยการกั้นโดยการแบ่งเสา แต่ก็ยังคงลักษณะพื้นที่โล่งว่างที่จำกัดอยู่ในวงล้อมของผนังสูงใหญ่ ซึ่งขาดการเชื่อมต่อกับพื้นที่โล่งว่างภายนอก

ภาพที่ 2. 7 แผนที่ภาพและพื้นของกรุงโรม ประเทศอิตาลี
(ที่มา: Trancik, 1986)

การศึกษาแผนที่ภาพและพื้นจะช่วยแสดงให้เห็นถึงการเรียงตัวของกลุ่มอาคารการเชื่อมต่อของที่ว่างกับเนื้อเมืองโดยรอบที่เป็นลักษณะกลุ่มอาคารที่เรียงตัวกันเป็นแนวขอบเพื่อเน้นทิศทางไปยังสถานที่สำคัญ กล่าวคือ การเรียงตัวของกลุ่มอาคาร นอกจากจะสามารถทำให้เกิดความต่อเนื่องของอาคารและกิจกรรม ยังช่วยทำให้พื้นที่รูปแบบพื้นที่ที่มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น

(Lynch 1960) ได้อธิบายรูปแบบมวลอาคารและที่ว่าง รูปร่าง ขนาด และความหนาแน่นของเมือง แสดงให้เห็นประโยชน์ใช้สอยแต่ละพื้นที่ของเมืองมีความสัมพันธ์กับทางสัญจรรวมทั้งความต่อเนื่องระหว่างแต่ละชุมชนในเมือง สามารถบ่งบอกการมาถึง การเข้าถึง การออกจาก และความต่อเนื่องของส่วนต่างๆ เช่น ที่รวม ย่านหรือบริเวณอื่นๆ และทำหน้าที่เป็นจุดเปลี่ยนหรือตัวเชื่อมบริเวณต่างๆ เข้าด้วยกัน

(ไซศรี ภักดีสุขเจริญ 2548) ได้ให้ความเห็นว่ารูปแบบมวลอาคารและที่ว่างเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของสัญญาณเมืองอย่างแท้จริง รูปแบบมวลอาคารและที่ว่างของชุมชนมักจะมีขนาดเล็ก ทั้งนี้หากพื้นที่ย่อยมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับพื้นที่โดยรอบเป็นอย่างดี คนที่สัญจรผ่านในพื้นที่ย่อยเหล่านี้จะสามารถมีความเข้าใจได้ด้วยว่าตนเองกำลังอยู่ในตำแหน่งไหนในเมือง

ด้วยเหตุนี้รูปแบบความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง ซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งของสัญญาณวิทยาเมือง โดยสามารถระบุลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ผ่านแผนที่ภาพและพื้น (Figure and ground map) ซึ่งเป็นการคลี่คลายให้เห็นถึงรูปร่าง ขนาด ความหนาแน่น และรูปแบบของพื้นที่โล่งว่างของเมือง บ่งบอกถึงประโยชน์การใช้สอยของแต่ละพื้นที่และเส้นทางการสัญจรที่ต่อเนื่องระหว่างแต่ละพื้นที่

2.2.1.3 รูปแบบลำดับศักดิ์การเข้าถึงของพื้นที่สาธารณะ

พื้นที่สาธารณะ เป็นพื้นที่ส่วนรวมที่ทุกคนเข้าถึงได้ เป็นตัวเชื่อมคนกับกิจกรรมในพื้นที่ส่วนตัว เป็นสมบัติของส่วนรวม พบปะกันและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และเป็นพื้นที่ที่แสดงออกทางความคิดทางความคิดได้อย่างไร้ขอบเขตที่สังคมกำหนด

(มุสตี ทิพทัส 2530) กล่าวว่า พื้นที่ว่าง (open space) ในระดับสถาปัตยกรรมและระดับของเมือง อธิบายถึงพื้นที่ว่างในงานสถาปัตยกรรมนั้นสามารถอธิบายได้ง่ายกว่าระดับเมือง พื้นที่ว่างในงานสถาปัตยกรรม หมายถึง เนื้อที่ภายในถูกปิดล้อมด้วยรูปร่างที่ต่อเนื่อง (solid form) คือ ผนังอาคาร และภายหลังได้อธิบายพื้นที่ว่างในงานสถาปัตยกรรมเพิ่มเป็น 3 ลักษณะ คือ เนื้อที่ภายนอก (out form) เนื้อที่ภายใน (inner) เนื้อที่ที่สอดประสานระหว่างกัน (interpenetration of space)

พงศ์ศักดิ์ วัฒนสินธ์ และนิลุบล คงศักดิ์ (2526) กล่าวถึง พื้นที่ว่างสาธารณะว่ามีหลายชนิด เช่น สวนสาธารณะ ทางเดิน ถนน ภูมิทัศน์หรือสถานที่พักผ่อนในเมือง เมืองนั้นจะมีความน่าอยู่ องค์ประกอบของพื้นที่สาธารณะ (public open space) ประกอบด้วย สวนสาธารณะ จัตุรัส พื้นที่สีเขียวของเมือง ต้นไม้ ประติมากรรม เป็นต้น

พื้นที่ว่างสาธารณะ (public open space) หมายถึง พื้นที่นอกขอบเขตการปกคลุมของสิ่งก่อสร้าง มีการใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรมสาธารณะ พื้นที่ว่างสาธารณะอาจเป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หรือพื้นที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ถนน ทางเท้า ลานเอนกประสงค์ สวนสาธารณะ หรือชอกอาคาร เป็นต้น

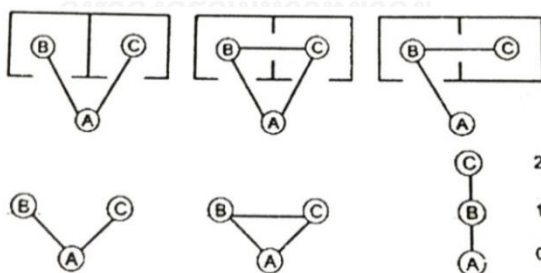
พื้นที่โล่งว่างสาธารณะ เป็นพื้นที่ซึ่งเปิดโล่งเพื่อกิจกรรมหลายประเภท ทั้งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรืออาจเกิดเองโดยธรรมชาติ ทั้งนี้จากการศึกษาสามารถแบ่งลักษณะการเกิดพื้นที่โล่งว่างสาธารณะได้ 2 ประเภทคือ urban space คือ พื้นที่โล่งว่างสาธารณะที่เกิดจากการปิดล้อมของสิ่งก่อสร้างนับตั้งแต่ ถนน อาคาร และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น และ open space คือ พื้นที่โล่งว่างสาธารณะที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติอยู่แล้ว แต่บางครั้งก็มีการสร้างพื้นที่โล่งว่างลักษณะนี้เพื่อประโยชน์ใช้สอยของชาวเมือง เช่น สนามกีฬา สนามม้า สวนสาธารณะ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามความหมายของ พื้นที่โล่งว่างสาธารณะ (public open space) ในระดับเมืองคือ สถานที่ภายนอกอาคารที่ผู้คนในเมืองมารวมกันอยู่ เพื่อการพบปะกันทางสังคม วัฒนธรรม พื้นที่โล่งว่างสาธารณะหรือ ลานโล่งว่างในเมือง เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับคนในเมืองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากพื้นที่โล่งว่างสาธารณะเป็นระบบโครงสร้างหลักของเมือง เป็นสถานที่ที่เปรียบเสมือนศูนย์กลางของการดำเนินชีวิต เป็นจุดรวมของชีวิตทั้งทางสังคม และการสัญจรหลัก ๆ ของเมือง โดย

มักถูกวางตำแหน่งให้มีความสัมพันธ์กับอาคารสาธารณะ เช่น โบสถ์ ศาลากลาง โรงละคร พิพิธภัณฑ์ หรือพระราชวัง ซึ่งพื้นที่โล่งว่างเหล่านี้ ทำให้อาคารสาธารณะต่างๆ มีระยะห่างจากอาคารอื่นโดยรอบมากขึ้น มีการเปิดมุมมองและการมองเห็นจากระยะไกล ทำให้อาคารมีความเด่นชัด และสำคัญมากยิ่งขึ้น ส่วนพื้นที่โล่งว่างในชุมชน และย่าน อาจเป็นเพียงจุดตัดของถนน หรือเป็นแหล่งรวมกิจกรรมบางชนิด โดยเฉพาะทางด้านการค้าขายในเชิงพาณิชย์ หรือเป็นสถานที่ที่คนมาพบปะพูดคุย หรือพักผ่อนในช่วงเวลาหนึ่งในการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน

ลำดับศักดิ์การเข้าถึงประกอบไปด้วยหน่วยพื้นที่ย่อย 3 หน่วยเท่าๆ กัน แต่มีความแตกต่างกันในลักษณะของการเชื่อมต่อระหว่างหน่วยดังกล่าว สามารถแสดงเป็นแผนภูมิความสัมพันธ์ แผนภูมิดังกล่าวมีชื่อเรียกตามศัพท์เทคนิคว่า “แผนภูมิจัสติฟายด์ (justified graph หรือ J-graph)

ในหลักการเดียวกัน หากพื้นที่นั้นมีขนาดใหญ่เป็นระดับเมือง การสร้างแผนภูมิความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยพื้นที่สาธารณะย่อยภายในเมือง สามารถทำได้โดย การแบ่งพื้นที่สาธารณะภายในเมือง นั้นๆ ออกเป็นหน่วยพื้นที่ย่อยๆ ต่อกัน หน่วยพื้นที่ย่อยเหล่านี้เรียกว่า “convex space” (คอนเวกซ์ สเปซ) กำหนดโดยเป็นพื้นที่ที่ขนาดใหญ่ที่สุดเท่าที่คนในพื้นที่นั้นๆ ยังมองเห็นซึ่งกันและกันได้ ซึ่งพื้นที่ย่อยดังกล่าวอาจเป็นเส้นทางการสัญจรหรือลานโล่งต่างๆ ที่ผู้คนสามารถเข้าไปพบปะใช้สอย หรือทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันได้ หลังจากนั้นเขียนหน่วยพื้นที่ย่อยที่ครอบคลุมพื้นที่สาธารณะทั้งหมด ภายในชุมชน และพิจารณาถึงการเชื่อมต่อกัน โดยการขีดเส้นเพื่อเชื่อมโยงหน่วยของพื้นที่เหล่านั้นเข้าด้วยกัน ซึ่งแผนภูมิที่ได้คือเส้นโครงสร้างการเชื่อมต่อระหว่างหน่วยพื้นที่สาธารณะภายในเมืองนั้นทั้งหมด (Hillier 1996)

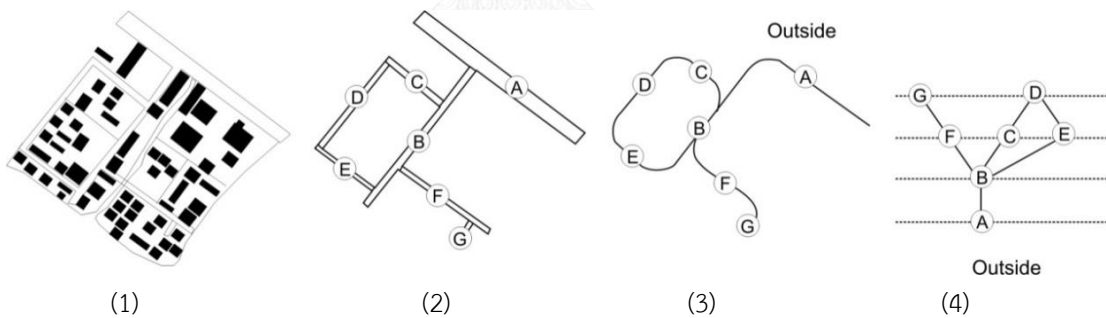
ภาพที่ 2. 8 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยพื้นที่ย่อยที่แตกต่างกัน 3 ระบบ

(ที่มา: Hillier ,1997)

ดังนั้น ลักษณะการเชื่อมต่อทางสายตาและการเข้าถึงหน่วยพื้นที่สาธารณะต่างๆภายในเมืองสามารถอธิบายได้ด้วยการอ่านโครงสร้างการจัดวางหน่วยพื้นที่สาธารณะในลักษณะต่างๆกัน ด้วยลำดับความสัมพันธ์ตามศักยภาพของการเข้าถึงพื้นที่ต่างๆ ภายในเมือง หรือที่เรียกว่า การศึกษาโครงข่ายการเชื่อมต่อและการจัดการของหน่วยพื้นที่สาธารณะ โดยการสร้างแผนภูมิจัสติฟายด์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพื้นที่ที่เกาะตัวบนถนนสายหลักไปจนถึงเส้นทางที่อยู่ลึกที่สุดของชุมชน

การแสดงความสัมพันธ์ของโครงข่ายการเชื่อมต่อและการจัดหน่วยพื้นที่สาธารณะของเมือง ทำให้สามารถเข้าใจถึงระบบโครงข่ายการเชื่อมต่อหน่วยพื้นที่สาธารณะภายในชุมชน ที่เป็นตัวกำหนดกิจกรรมการใช้ที่ดิน อาคาร พฤติกรรมการสัญจรและการใช้สอยของคนภายในชุมชนนั้นๆ รวมถึงความสามารถในการคาดการณ์ถึงศักยภาพของพื้นที่และแนวโน้มที่จะเชื่อมต่อพื้นที่สาธารณะในอนาคต ซึ่งเป็นตัวกำหนดการดำเนินชีวิตของผู้อยู่อาศัยภายในชุมชนอีกด้วย

(ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ 2548) อธิบายเพิ่มเติมว่าการวิเคราะห์รูปแบบโครงข่ายการเชื่อมต่อและจัดวางของหน่วยพื้นที่สาธารณะภายในเมือง เป็นการวิเคราะห์ที่ควบคู่ไปกับรูปแบบการสัญจรในเมือง มีกรอบแนวความคิดหลักคือ "หน่วยพื้นที่สาธารณะ" และ "การสัญจร" ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญของ "กระบวนการเป็นเมือง" ดังนั้นลักษณะการสัญจรภายในเมืองจะอธิบายได้ด้วยการวิเคราะห์และการทำความเข้าใจถึงโครงข่ายของหน่วยพื้นที่สาธารณะอย่างเป็นระบบ ด้วยการจัดลำดับความสัมพันธ์และศักยภาพการเข้าถึงของหน่วยพื้นที่สาธารณะเปรียบเทียบซึ่งกันและกัน หรือที่เรียกว่าโครงสร้างเชิงสัณฐานของเมืองการเชื่อมต่อระหว่างหน่วยพื้นที่ในส่วนต่างๆ ของชุมชนมีลักษณะที่ซับซ้อนและมีการผสมผสานกับหลายระบบ การศึกษาที่น่าสนใจจะต้องสามารถอธิบายภาพรวมของโครงสร้างนั้นๆ และต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเภทของหน่วยพื้นที่สาธารณะในระบบเสียก่อน (สรายุทธ ทรัพย์สุข 2545) ได้อธิบายและแบ่งประเภทของโครงข่ายหน่วยพื้นที่สาธารณะภายในชุมชนตามพฤติกรรมที่แสดงออกในระบบจำแนกได้

ภาพที่ 2.9 ขั้นตอนของการสร้างแผนภูมิจัสติไฟนด์(Justifiend graph)

(ที่มา: Hillier ,1997)

ภาพที่ 2.9 แสดงถึงตำแหน่งของอาคารและแนวเขตที่ดิน ซึ่งกำหนดพื้นที่สาธารณะ ได้แก่(1) ถนนและทางเดินหลัก (2) พื้นที่สาธารณะถูกแบ่งออกเป็นหน่วยพื้นที่ย่อย (convex space) ตามลักษณะการมองเห็นและการเข้าถึง (3) แผนภูมิแสดงโครงสร้างการเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่สาธารณะทั้ง 7 หน่วย ตามลักษณะการเข้าถึงและการมองเห็น (4) แผนภูมิแสดงลำดับการเข้าถึงหน่วยพื้นที่สาธารณะจากเส้นทางการสัญจรหลักของชุมชนโดยแผนภูมิจัสติไฟนด์ (Justifiend graph)

จากแผนภูมิในภาพที่ (4) ทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงลักษณะโครงข่ายการเข้าถึงหน่วยพื้นที่ สาธารณะในแต่ละหน่วย ทั้งนี้สามารถจำแนกหน่วยพื้นที่สาธารณะในระบบดังตัวอย่าง ออกตาม ประเภทต่างๆ ได้ดังต่อไปนี้

- 1) หน่วยพื้นที่สาธารณะ “A” หรือบริเวณถนนสายหลัก เป็นจุดเริ่มต้นที่มีการเชื่อมต่อกับ หน่วยพื้นที่อื่นๆ ในระบบ
- 2) ระบบถนนปลายตัน ประกอบไปด้วยหน่วยพื้นที่สาธารณะที่เชื่อมต่อกันเป็นเส้นตรง (linear) ได้แก่หน่วยพื้นที่สาธารณะที่ “F,G”
- 3) ระบบถนนแบบวงแหวน (Ring/Loop) ประกอบไปด้วยหน่วยพื้นที่สาธารณะที่เรียงกัน เป็นวง หมายถึง พื้นที่ในระบบมีทางเลือกในการสัญจรได้ 2 ทิศทาง ได้แก่ หน่วยพื้นที่ สาธารณะที่ “ B , C , D ,E ” หน่วยพื้นที่สาธารณะประเภทที่ 2 เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะ สร้างให้เกิดการไม่กระจายความสัมพันธ์สู่ส่วนอื่นในระบบหรือ “Non Distributed System” ส่วนโครงสร้างการเชื่อมต่อของหน่วยพื้นที่สาธารณะประเภทที่ 3 เป็นระบบที่ สร้างให้เกิดการกระจายความสัมพันธ์สู่ส่วนอื่นหรือ “Distributed System” พื้นที่ทั้ง 2 ระบบจะเป็นตัวบ่งชี้โดยรวมของโครงข่ายพื้นที่สาธารณะภายในชุมชน ว่ามีแนวโน้มไปใน ทางระบบไม่กระจายความสัมพันธ์ หรือกระจายความสัมพันธ์ หรือผสมผสานระบบ ทั้งสองระบบโครงข่ายการเชื่อมต่อและจัดการของหน่วยพื้นที่สาธารณะภายในชุมชนจะ ส่งผลต่อรูปแบบพฤติกรรมสัญจรและมีอิทธิพลต่อเนื่องไปถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์ ที่ดินอาคาร เช่น ระบบไม่กระจายความสัมพันธ์ มักเป็นระบบของหน่วยพื้นที่สาธารณะ ในชุมชนอยู่อาศัยแบบสมัยใหม่ โดยเฉพาะชุมชนบ้านจัดสรรที่ปิดล้อมเพราะต้องการ ความเป็นส่วนตัวสูงมีการเข้าถึงโดยรถยนต์เป็นหลัก ลักษณะเช่นนี้ส่งผลให้ปริมาณผู้ สัญจรผ่านเส้นทางภายในส่วนมากมักเป็นคนกลุ่มเดิมที่เข้าออก ทำให้มีโอกาสนในการพบ ปฏิสัมพันธ์เฉพาะในกลุ่มคนที่จำกัดประเภทและจำนวน ส่วนในกรณีระบบกระจาย ความสัมพันธ์ เนื่องจากมีทางเข้าออกที่มากกว่า 1 เส้นทาง จึงทำให้การจราจรภายใน หมุนเวียนได้ดีกว่า การสัญจรในระบบมักมีความคึกคัก มีสัดส่วนการสัญจรผ่านของทั้งผู้ อยู่อาศัยภายในและภายนอกพื้นที่ที่มากกว่า เกิดโอกาสในการพบปะปฏิสัมพันธ์กันมาก ขึ้นกับกลุ่มคนที่หลากหลายประเภทและช่วงเวลา อีกทั้งส่งผลให้พื้นที่บริเวณนั้นมี ศักยภาพในเชิงพานิชยกรรมเนื่องจากมีผู้คนหลากหลายประเภทสัญจรผ่านเข้าออก มากกว่านั่นเอง นอกจากนี้แผนภูมิจำลองยังสามารถระบุถึงระดับของการฝังตัว (Integrate) หรือแยกตัว (Segregation) ของพื้นที่ชุมชนหนึ่งออกจากเมืองด้วยวิธีการ คำนวณค่าทางสถิติต่างๆ อีกด้วย

นอกจากนี้สามารถจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะการเข้าถึงและตามการถูกปิดล้อม ตามงานวิจัย (สกุลชัย ตันติเศรณี 2549) , (ธิติมา กลางกำจัต 2551)และ(ปราณระฟ้า พรหมประวัตติ 2551) ดังนี้

จำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะการเข้าถึง การเข้าถึงพื้นที่เป็นส่วนสำคัญในการแสดง ถึงศักยภาพของพื้นที่นั้นๆ ซึ่งเมื่อสามารถเข้าถึงพื้นที่ว่างได้อย่างสะดวก ก็จะทำให้พื้นที่มีอัตราการสัญจรผ่านของผู้ใช้สูง ซึ่งส่งผลต่อการใช้พื้นที่ โดยสามารถแบ่งลักษณะการเข้าถึง ได้ดังนี้

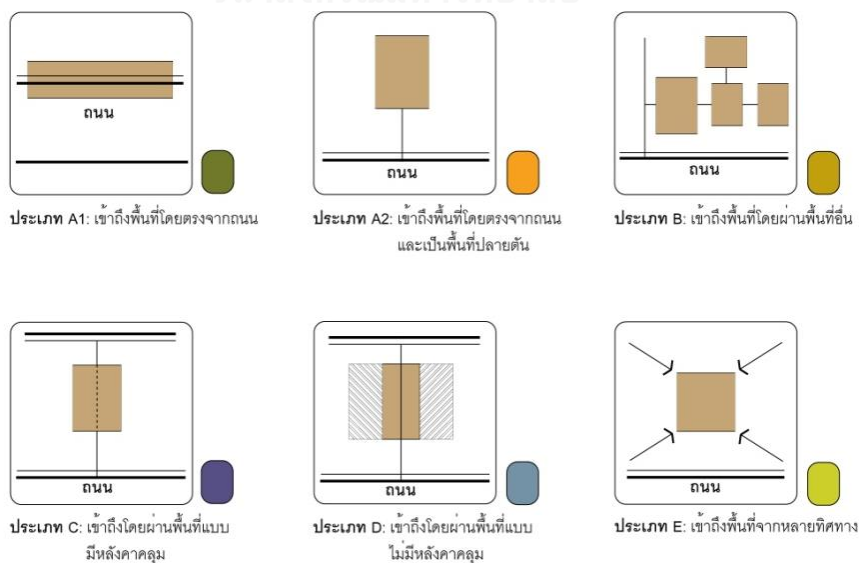
- เข้าถึงพื้นที่โดยตรงจากถนน ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การเข้าถึงโดยตรงจากถนน เป็นการเข้าถึงพื้นที่โล่งว่างที่อยู่ติดริมถนน ที่มีการเข้าถึงพื้นที่ได้โดยง่ายสามารถมองเห็นพื้นที่จากภายนอกได้อย่างชัดเจน มีความต่อเนื่องของพื้นที่ตามแนวถนนสายหลัก

2. การเข้าถึงพื้นที่โดยตรงจากถนนและเป็นพื้นที่ปลายตัน เป็นการเข้าถึงพื้นที่โล่งว่างจากถนนได้โดยตรงเช่นเดียวกับแบบแรก แต่ปลายตัน

- เข้าถึงพื้นที่โดยผ่านพื้นที่อื่น เป็นการเชื่อมต่อพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งโดยผ่านพื้นที่โล่งว่างที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน การเข้าถึงลักษณะนี้มักเกิดขึ้นกับพื้นที่ที่มีการใช้ถนนร่วมกัน เช่น บริเวณซอย และพื้นที่ขนาดใหญ่ที่มีการถูกแบ่งย่อยออกภายหลัง ทำให้การเข้าถึงพื้นที่หนึ่งเสมอ

- เข้าถึงพื้นที่จากหลายทิศทาง เป็นการเข้าถึงพื้นที่โดยสามารถเข้าได้หลายทิศทาง ซึ่งพื้นที่ลักษณะนี้เป็นศูนย์รวมของกิจกรรม เช่น ทางแยก พื้นที่ส่วนกลางของคนในชุมชน ตลาด ลานเอนกประสงค์

ภาพที่ 2. 10 การจำแนกพื้นที่ตามลักษณะการเข้าถึง

(ที่มา: สกุลชัย ตันติเศรณี, 2549)

ลักษณะการเข้าถึง เป็นลักษณะเชิงสัญญาณของเมือง การเข้าถึงพื้นที่เป็นสิ่งสำคัญในการแสดงศักยภาพของพื้นที่นั้น ควรมีการเข้าถึงและการมองเห็นได้ง่าย ก็จะทำให้พื้นที่มีอัตราการสัญจรผ่านของผู้ใช้งานสูง และดึงคนที่หลากหลายรูปแบบเข้ามาใช้พื้นที่จนทำให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายรูปแบบ สร้างโอกาสพบปะพูดคุย สร้างสรรค์บรรยากาศของเมืองที่มีชีวิตชีวา

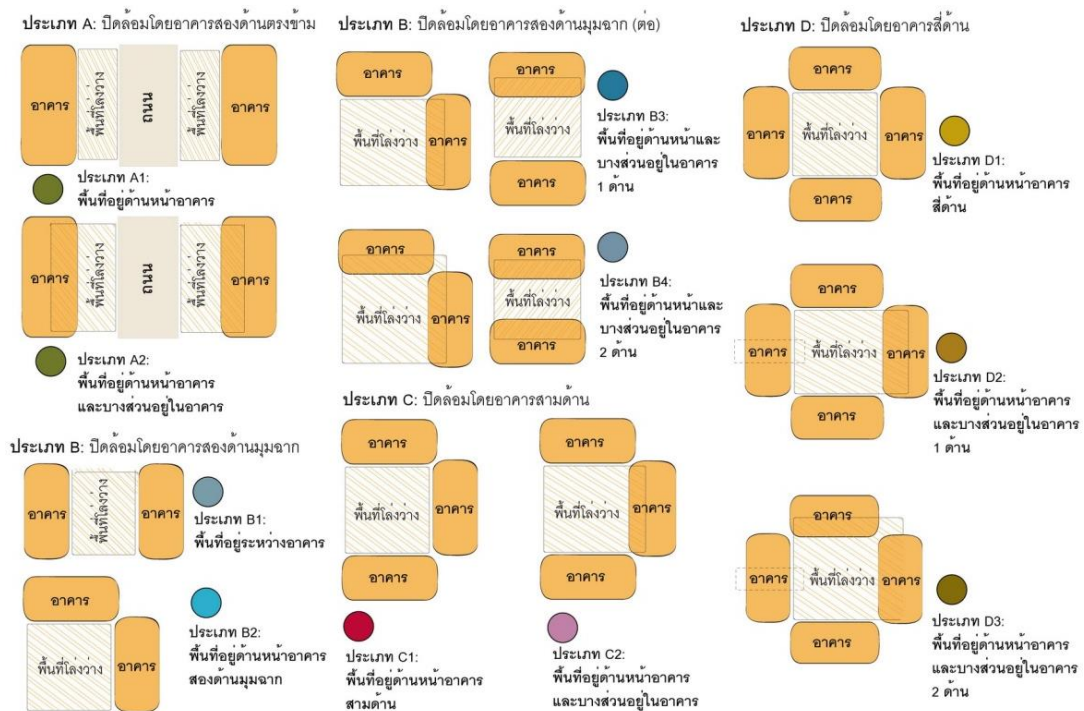
การจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะการปิดล้อม พื้นที่ว่างสาธารณะที่ประสบความสำเร็จควรมีขอบเขตทางกายภาพของรูปทรงที่ชัดเจน เพื่อสร้างขอบเขตของพื้นที่โดยการปิดล้อมของอาคาร ลักษณะขอบเขตของการปิดล้อมที่ประสบความสำเร็จมี ดังต่อไปนี้

- ปิดล้อมอาคารสองด้านตรงข้าม เป็นการปิดล้อมโดยอาคารริมถนนทั้งสองด้านในลักษณะต่อเนื่องไปตามความยาวของถนน ซึ่งมักจะอยู่บริเวณริมถนนที่มีระยะของถนนไม่กว้างมากนัก กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะเป็นถนนคนเดิน ร้านค้าขายของ ร้านอาหาร ซึ่งมีการใช้งานพื้นที่ทั้งในและนอกอาคาร

- ปิดล้อมโดยอาคารสองด้านมุมฉาก เป็นการปิดล้อมพื้นที่โดยอาคารพาณิชย์ทั้งสองด้านซึ่งอาจจะเป็นด้านตรงกันข้าม หรือเป็นด้านที่ชิดกันในลักษณะมุมฉาก การปิดล้อมเช่นนี้จะทำให้ผู้ใช้พื้นที่สามารถรับรู้ถึงขอบเขตพื้นที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้ใช้สามารถสร้างขอบเขตได้จากจินตนาการ เป็นจุดเริ่มของความรู้สึกโอบล้อมของพื้นที่

- ปิดล้อมโดยอาคารสามด้าน การปิดล้อมรูปแบบนี้ทำให้ผู้ใช้รู้สึกถึงพื้นที่ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะเนื่องจากพื้นที่ได้ถูกปิดล้อมโดยอาคารทั้งสามด้าน ซึ่งทำให้ผู้ใช้รู้สึกถึงความปลอดภัยในการใช้พื้นที่และสามารถควบคุมการเข้าถึงพื้นที่ได้

- ปิดล้อมโดยอาคารทั้งสี่ด้าน การปิดล้อมรูปแบบนี้ทำให้ผู้ใช้สามารถรับรู้ได้ถึง การปิดล้อมชัดเจนที่สุด ทำให้พื้นที่มีความเป็นส่วนตัวมากยิ่งขึ้น เนื่องจากพื้นที่ถูกอาคารโอบล้อมไว้ทั้งสี่ด้านซึ่งทางเข้าอาจถูกกำหนดด้วยชอยเล็กๆ หรือเป็นพื้นที่ระหว่างอาคารในการลอดผ่านอาคารสู่พื้นที่ ซึ่งช่วยให้พื้นที่สามารถกำหนดเส้นทางเข้าออกสร้างความปลอดภัยให้แก่พื้นที่มากขึ้น

ภาพที่ 2. 11 การจำแนกพื้นที่ตามลักษณะขอบเขตการปิดล้อม
(ที่มา: สกฤษชัย ตันติเศรณี, 2549)

ลักษณะการปิดล้อม เป็นลักษณะพื้นที่ที่ถูกปิดล้อมด้วยอาคาร มีทั้งพื้นที่ภายในอาคาร พื้นที่ภายนอกอาคาร และพื้นที่ที่สอดประสานกัน เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่ประสบความสำเร็จ ควรมีขอบเขตทางกายภาพที่ชัดเจนเพื่อสร้างขอบเขตของพื้นที่โดยการปิดล้อมของอาคาร

2.2.2 รูปแบบการใช้พื้นที่ (space use pattern)

รูปแบบการใช้พื้นที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมการใช้งานของคนหลากหลายประเภท หลากหลายกิจกรรม หลากหลายช่วงเวลา มีความสัมพันธ์กับรูปแบบเชิงสัมพันธ์ของพื้นที่นั้นๆ โดยการวิเคราะห์ผ่านรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร รูปแบบและอัตราการสัญจร รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่

2.2.2.1 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารมีความแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ และความเหมาะสมของเมือง เนื่องจากเมืองเป็นแหล่งรวมของกิจกรรมที่หลากหลาย ภายในเมืองจึงมีการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารแบบต่างๆ มากมาย

(Jacobs 1961) ได้กล่าวว่า การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร แบบผสมผสาน (mixed use) ทั้งที่อยู่อาศัย ที่ทำงาน ร้านค้าที่หลากหลาย จะสามารถดึงดูดให้ผู้คนผ่านไปมาเป็นจำนวนมากอยู่

ตลอดเวลา ซึ่งพื้นที่สาธารณะที่มีผู้คนเดินผ่านจำนวนมากจะเกิดความน่าสนใจ และเป็นตัวดึงดูดให้เกิดการเดินทางที่เพิ่มขึ้นภายในพื้นที่ เพราะผู้คนมักชอบดูผู้คนด้วยกัน

Zeidier (1983) ได้กล่าวว่า ความหลากหลายของกิจกรรม คือการนำเอาประโยชน์การใช้ที่ดินและอาคารที่หลากหลายมารวมกันในพื้นที่ที่มีขนาดจำกัด ทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของวิถีชีวิตผู้คนบริเวณนั้น

(Lennard 1995) ได้กล่าวว่า การกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินที่หลากหลายของจุดเปลี่ยนถ่ายการสัญจร และประโยชน์ใช้สอยอาคารแบบผสมผสาน (mixed use) ของร้านค้าและอาคารที่พักอาศัย ทำให้มีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ และการใช้งานที่หลากหลายช่วงเวลา

ไซศรี ภักดีสุขเจริญ (2553) และวิยะดา ทรงกิตติภักดี อ้างถึงใน Spreiregen, Paul D (1965) ได้กล่าว การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารจะมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน สร้างให้เกิดประโยชน์ใช้สอยและกิจกรรมต่างๆ สัมพันธ์กับพื้นที่ว่างในรูปแบบต่างๆ และพฤติกรรมของคนในชุมชน โดยมักจะพบกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่ที่คล้ายคลึงสัมพันธ์กัน กิจกรรมที่เกิดขึ้น ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงภายในย่านและความต่อเนื่องระหว่างแต่ละย่านที่ประกอบกันเป็นระบบของเมือง

ส่วนในพื้นที่มีรูปแบบการใช้ที่ดินและอาคาร เกิดจากการประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่คล้ายคลึงหรือที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของบริบทนั้น ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของคนในพื้นที่ ซึ่งภายในพื้นที่มีลักษณะการใช้งานพื้นที่แบบผสม (mixed-use) ซึ่งการใช้งานอาคารชั้นล่างเป็นสถานที่ประกอบธุรกิจชั้นเป็นที่พักอาศัยและพื้นที่เก็บของ

2.2.2.2 รูปแบบและอัตราการสัญจร

รูปแบบและอัตราการสัญจรมีความสัมพันธ์กับลักษณะเชิงสัมพันธ์ของพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการสัญจรผ่านและเพื่อการเข้าถึง เพื่อพบปะและปฏิสัมพันธ์กัน

(Jacobs 1961) กล่าวว่า การเดินเท้าทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะ ถนนหรือทางเท้าของเมืองใดที่มีความคึกคัก สามารถสร้างกิจกรรมที่หลากหลาย เมืองนั้นจะมีความน่าสนใจ เมืองที่มีคนเดินผ่านไปผ่านมาเป็นจำนวนมากในเมือง จะส่งผลให้รูปแบบเชิงเศรษฐกิจและการค้ามีศักยภาพที่ดี

นอกจากนี้ Jacobs ยังกล่าวว่า ถนนและทางเท้า ดัชนีชี้วัดคุณภาพของเมืองคุณภาพของเมือง เมืองที่น่าสนใจจะเป็นเมืองที่มีชีวิตชีวา ในในทางตรงกันข้าม ที่มีถนนเงียบเหงา น่าเบื่อ และไม่ปลอดภัย ดังนั้น เมืองจึงควรมีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสาน ทั้งย่านพาณิชย์กรรม ธุรกิจ ย่านที่พักอาศัย ร้านค้า ที่ทำงาน เป็นต้น จะทำให้มีคนหลายประเภทเข้ามาใช้งานพื้นที่ในหลากหลายเวลา

(ไซศรี ภักดีสุขเจริญ 2550)กล่าวว่า เส้นทางอันหลากหลายในเมืองมีสัดส่วนของการสัญจรที่ไม่เท่ากัน และสัดส่วนการสัญจรที่ไม่เท่ากันนี้ เหนียวนาทำให้เกิดประโยชน์การใช้ที่ดินที่แตกต่างกัน พื้นที่ที่มีการสัญจรที่คึกคักและหลากหลายจะส่งผลให้เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในเชิงเศรษฐกิจ

นอกจากนี้ยังได้อธิบายถึง รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของคนเดินเท้าในเมืองว่า การสัญจรเพื่อเข้าถึงพื้นที่ (moving to) และ การสัญจรเพื่อผ่านพื้นที่ (moving through) ของคนเดินเท้าที่มีความหลากหลายวัตถุประสงค์ หลากหลายประเภทของผู้คน และช่วงเวลา ทำให้เมืองนั้นๆ มีบรรยากาศของคนเดินเท้าที่คึกคัก มีชีวิตชีวา และปลอดภัย ไม่ว่าจะในช่วงเวลาใด

2.2.2.3 รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่

รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ พื้นที่สาธารณะกับถนนเป็นพื้นที่รองรับพฤติกรรมและรูปแบบการเข้าใช้ รวมถึงพฤติกรรมกรจับจองพื้นที่

(Benedikt 1979) ลักษณะรูปทรงและการจัดวางตัวของพื้นที่ (form and configuration of space) ที่แตกต่างกัน ทำให้พื้นที่นั้นๆ แตกต่างกันไป ส่งผลต่อพฤติกรรมกรสัญจร (moving behavioral pattern) และพฤติกรรมกรจับจองพื้นที่ (static behavioral pattern) ที่เรียกว่า “สนามทัศน” (isovist field) จะมีขนาดการเปลี่ยนแปลงไปตามรูปทรงของสิ่งปิดล้อม และการวางตัวของพื้นที่นั้นๆ สัมพันธ์กับพื้นที่อื่นๆ จะส่งผลต่อประสบการณ์และพฤติกรรมของคนในพื้นที่โดยตรง เช่นการเลือกเส้นทางการเดิน เส้นทางการเข้าถึง บริเวณนั่ง ยืน หยุด พบปะพูดคุย ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม หรือซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ เป็นต้น มีแนวโน้มทำให้เกิดกิจกรรมการเข้าใช้พื้นที่อย่างหลากหลายวัตถุประสงค์ในหลากหลายเวลา โดยกลุ่มคนที่หลากหลายประเภท

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิตและอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการใช้พื้นที่

วิถีชีวิตและอิทธิพลทางวัฒนธรรม เป็นรูปแบบของกิจกรรมของมนุษย์ซึ่งอาจเป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีหน้าที่บ่งบอกวิถีชีวิตของคนในชุมชน มีทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ เช่น เสื้อผ้า บ้านเรือน อุดมการณ์ ความคิด ศาสนา เป็นต้น

Rappoport (1977) กล่าวถึง ภูมิหลังทางวัฒนธรรมมีผลต่อพื้นที่ การตั้งถิ่นฐาน ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ทำให้พื้นที่มีเอกลักษณ์แตกต่างกันออกไปแต่ละพื้นที่ และวัฒนธรรมส่งต่อวิถีชีวิตของคน สภาพแวดล้อมทางกายภาพของแต่ละพื้นที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางสังคม ทางเผ่าพันธุ์ และสถานะของผู้ที่อยู่อาศัยในสภาพแวดล้อมนั้นๆ ได้

Bourassa (1991) กล่าวในหนังสือ the aesthetics of landscape ว่า ปัจจัยทางวัฒนธรรม เป็นผลทำให้คนต่างวัฒนธรรมกันมีความชื่นชอบที่ไม่เหมือนกัน แต่ละคนล้วนมีลักษณะที่ตนชอบเป็นการส่วนตัว แม้ว่าคนคนนั้นจะเป็นคนในวัฒนธรรมเดียวกันที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันก็ตาม

จากวรรณกรรมข้างต้น สรุปได้ว่า วิถีชีวิตและอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการใช้พื้นที่ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และรูปแบบการใช้พื้นที่ก็บ่งบอกถึงวิถีชีวิตและอิทธิพลทางวัฒนธรรม

2.3.1 เอกลักษณะและวิถีชีวิตของชุมชน

เอกลักษณะและวิถีชีวิตของชุมชน เป็นการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคน ในบริเวณเดียวกัน มีการทำกิจกรรมต่างๆร่วมกัน วัฒนธรรมเดียวกัน และมีการกำหนดรูปแบบของพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณะและคลอດคล้องกันในแต่ละชุมชน

Mark S.Homan (1994) กล่าวว่า ชุมชนเป็นที่ที่คนจำนวนหนึ่งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งหนึ่ง มีความเชื่อ ผลประโยชน์ กิจกรรม และคุณสมบัติอื่นที่คล้ายคลึงกัน คุณลักษณะเหล่านี้มีเอกลักษณะและวิถีชีวิตที่เด่นเพียงพอที่จะทำให้สมาชิกนั้นตระหนักและเกื้อกูลกัน

(สนธยา พลศรี 2547) กาญจนา แก้วเทพ (2538) และ (ประเวศ วะสี 2547) ได้ให้ความหมายคล้ายคลึงกันว่า ชุมชนเป็นสถานที่ที่กลุ่มคนอาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีลักษณะการใช้ชีวิตที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กาญจนา แก้วเทพ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า เป็นการดำรงรักษาเอกลักษณะและวิถีชีวิตที่เป็นคุณค่าทางวัฒนธรรมและศาสนาถ่ายทอดสืบต่อไปยังลูกหลาน

Harry (1985) กล่าวว่า เอกลักษณะของชุมชน สถานที่อันน่าจะจดจำนั้น มีเอกลักษณะของสถานที่ ซึ่งมีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะของสถานที่ ลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สังคม กิจกรรมของมนุษย์ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์ ซึ่งสร้างคุณสมบัติของสถานที่

Arthur Dunham (1958) กล่าวว่า “ชุมชนหนึ่งคือกลุ่มมนุษย์กลุ่มหนึ่ง ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในอาณาเขตทางภูมิศาสตร์ที่ค่อนข้างแน่นอนและติดต่อกัน มีความสำคัญของชีวิตทุกๆ ไปอย่างเดียวมองเห็นจากมารยาท ประเพณี ขนบธรรมเนียมและแบบแห่งการพูด”

Sanders Irvin T. (1958) กล่าวว่า กลุ่มคนที่มารวมกันในบริเวณเดียวกัน ภายใต้กฎหมายข้อบังคับอันเดียวกัน มีการติดต่อสัมพันธ์ มีการสังสรรค์ มีความสนใจร่วมกัน วัฒนธรรมและพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกัน รวมทั้งมีความรู้สึกผูกพันต่อชุมชนนั้นๆ ร่วมกัน

อย่างไรก็ตาม เอกลักษณะและวิถีชีวิตของชุมชน ความสัมพันธ์ของคนที่อยู่อาศัยร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพันเอื้ออาทรภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในปัจจัยต่างๆ มีการจัดการ มีระบบ มีกฎระเบียบ เพื่อสร้างกรอบ โดยคำนึงถึงเอกลักษณะและวิถีชีวิตของชุมชน

2.3.2 อิทธิพลทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการใช้พื้นที่

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เฉพาะในสังคมหนึ่งเท่านั้น ในปัจจุบันมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการขนส่งคมนาคม ทำให้การเผยแพร่วัฒนธรรมได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ดังนั้น อิทธิพลทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการใช้พื้นที่ แยกเป็นด้านต่างๆ คือ ทางด้านการศึกษา ทางด้านการเมือง ทางเศรษฐกิจ และทางสังคมและวัฒนธรรม มีผลทำให้วิถีชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไป

(สนธยา พลศรี 2547) ได้แบ่งชุมชนออกเป็นประเภทต่างๆ โดยใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น ตามจำนวนประชากร ลักษณะกิจกรรม ลักษณะนิเวศวิทยา หน่วยการปกครอง วิวัฒนาการทางเศรษฐกิจ ลักษณะความสัมพันธ์ของชุมชน เป็นต้น และยังแบ่งตามการตั้งถิ่นฐานเมืองตั้งนั้น การแบ่งประเภท ลักษณะของชุมชน เชื้อชาติ และศาสนา ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ลักษณะเด่น และวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน

อย่างไรก็ตาม อิทธิพลทางวัฒนธรรมก็มีผลต่อการใช้พื้นที่ เนื่องจากพื้นที่แต่ละพื้นที่ได้รับอิทธิพลจากชาติต่างๆ ในด้านการศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม วิถีชีวิตของแต่ละชุมชนก็จะเปลี่ยนไปตามอิทธิพลที่ได้รับ อาทิเช่น ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมอินเดียที่มีและวัฒนธรรมจีน เป็นต้น มีผลให้การใช้พื้นที่เปลี่ยนแปลงไปตามวัฒนธรรมของอิทธิพลนั้น

2.3.3 วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวซิกข์

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวซิกข์ ชาวซิกข์นับถือศาสนาซิกข์ (Sikh) เป็นศาสนาที่เน้นในหลักของการปฏิบัติ มีความเชื่อมั่นและศรัทธา มองโลกในแง่ดีและมีความหวังด้วยเหตุและผล ชาวซิกข์จะยึดถือปฏิบัติตามคำสอนทางศาสนาอย่างเคร่งครัด

บุญฤทธิ์ ดุจพิบูลย์ผล (สารสนเทศน์ทางวิดีโอ 2557) กล่าวในรายการ ธรรมเป็นสุข ตอนวิถีธรรมแห่งซิกข์ กล่าวถึง พื้นที่ย่านพาหุรัด เป็นพื้นที่นี้ถูกขนานนามว่า ลิตเติ้ลอินเดียของไทย เป็นย่านธุรกิจการค้าขายผ้าม้วน เป็นย่านที่เอกลักษณ์ของชาวซิกข์ประกอบกับการอยู่อาศัย เมื่อมีชุมชนก็ย่อมมีศาสนสถานประชุมชนเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจ

สรารุธ เฮ้งสวัสดิ์ (สารสนเทศน์ทางวิดีโอ 2557) กล่าวในรายการ พื้นที่ชีวิต ตอนวิถีแห่งซิกข์ กล่าวว่า ชาวซิกข์ในพื้นที่ย่านพาหุรัดเป็นชาวอินเดีย ซึ่งมาจากรัฐปัญจาบ มีความชำนาญในเรื่องผ้าสังเกตจากตลาดขายผ้าส่วนมากเป็นชาวซิกข์

และ มาฮินเดอร์ ซิงห์ (สารสนเทศน์ทางวิดีโอ 2557) จำปี ให้สัมภาษณ์ในรายการเดียวกัน กล่าวถึง กิจกรรมประจำที่สำคัญของชาวซิกข์ คือการสวดมนต์ที่วัดก่อนออกไปทำงานหรือกิจกรรมอื่นๆ ดังนั้นพื้นที่อยู่อาศัยของชาวซิกข์จึงตั้งอยู่ใกล้พื้นที่ศาสนสถาน เพื่อความสะดวกต่อการใช้งานในพื้นที่

(สวัสดิ อ่องสกุล 2539)กล่าวถึง พม่ากับล้านนาติดต่อการค้าขายมากกว่ากับสยาม ในสมัยพระเจ้าบุเรงนอง แต่เมื่ออยุธยาในสมัยพระเจ้าตากสินเชียงใหม่ได้ ล้านนาจึงสวามิภักดิ์ต่อสยาม โดย (สุเนตร ชุตินธรานนท์ 2547) วิเคราะห์ว่าล้านนาติดต่อกับทะเลมะละแหม่งมากกว่าเดินทางผ่านอยุธยาและกรุงเทพมหานคร เป็นประตูที่สู่อ่าวมะละแหม่งที่เป็นศูนย์กลางการค้าของพม่า ซึ่งพม่าเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ มีการขยายตัวของเมืองจากการพัฒนาเส้นทางคมนาคม และการเชื่อมโยงกลุ่มเมืองขนาดเล็กๆ เข้าด้วยกัน ตามแนวชายฝั่งทะเล ในช่วงปี 2443 มีการเปลี่ยนเส้นทางคมนาคมชนไม้จากแม่น้ำสาละวินมาเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้เกิดศูนย์กลางการค้าขายจากเมืองมะละแหม่งมาเป็นสยาม มีการเปิดเส้นทางรถไฟ ซึ่ง (กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง 2551)กล่าวว่า การทางบกกระหว่างเมืองมะละแหม่งกับล้านนาเริ่มลดบทบาทลง เพราะรถไฟเชื่อมความสัมพันธ์การค้าระหว่างล้านนา กับสยาม จนทำให้ปิดการค้าเสรีระหว่างพรมแดนพม่า เป็นช่วงพอดีกับเศรษฐกิจของเชียงใหม่กำลังขยายตัวตามเส้นทางคมนาคมบริเวณลุ่มแม่น้ำปิงในเชียงใหม่ จึงเป็นโอกาสของการค้าขายของเชียงใหม่กับต่างประเทศ รวมทั้งชาวซิกข์ด้วยที่ทำการค้าและเปิดร้านขายผ้าอยู่ในตลาดวโรรส เป็นผลทำให้เกิดการตั้งบ้านเรือนการค้าตามแนวเส้นทางคมนาคมขนส่ง

ปวินท์ มินทอง (2555) กล่าวถึง รูปแบบการใช้พื้นที่ของชาวซิกข์ว่าในทีใดซึ่งมีชาวซิกข์มากกว่า 2 ครอบครัวมาร่วมกันที่นั่นควรมีสถานที่เพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนาร่วมกัน แต่ศาสนสถานของชาวซิกข์ไม่มีความจำเป็นต้องก่อสร้างในรูปแบบลักษณะที่เป็นศาสนสถานถาวรถาวรถาวรไม่มีปัจจัยที่จะก่อสร้าง จะเห็นได้จากเมื่อมีชาวซิกข์เข้ามาอาศัยอยู่ในพระนครระยะหนึ่ง ชาวซิกข์เป็นผู้ที่เคร่งครัดต่อการปฏิบัติศาสนกิจ จึงมีการร่วมทุนก่อสร้างศาสนสถานสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา

(อภิรัฐ คำวัง 2554) การตั้งถิ่นฐานของชาวซิกข์ในไทยมีลักษณะเด่น 5 ประการ คือ 1. เป็นชุมชนค้าผ้า 2. มีการปฏิบัติศาสนกิจตามหลักศาสนาวินัยอย่างเคร่งครัด 3. สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมไทยและสังคมท้องถิ่นได้ แต่มีการผสมกลมกลืนกับคนในท้องถิ่น 4. มีน้ำใจและคอยช่วยเหลือแบ่งปันต่อสังคมที่ร่วมอาศัยอยู่ด้วย 5. ใช้ภาษาปัญจาบในการสื่อสาร

ด้านการค้ามีการพัฒนาชาวซิกข์จากการเดินทางเร่จรตั้งตัวเป็นเจ้าของธุรกิจการค้าผ้า จากนั้นก็ตั้งถิ่นฐานอยู่แถวบ้านหม้อ พาหุรัดและแถวสี่แยกบ้านแขก วงเวียนใหญ่ ในย่านพาหุรัดมีการอาศัยตามตรอกซอกซอยระหว่างถนนจักรเพชรและถนนตรีเพชร จะพบวิถีชีวิตผู้คนที่รักษาความเป็นอินเดียไว้อย่างเหนียวแน่น

ชาวซิกข์เห็นความสำคัญในการปฏิบัติศาสนกิจตามหลักศาสนา เมื่อมีการรวมตัวกันเป็นชุมชนก็ต้องมีสถานที่เพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนาร่วมกัน จะเห็นได้ว่า ศาสนสถานจะอยู่ใกล้กับชุมชน และสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นของชุมชนอาทิ ตลาด โรงเรียน ลานอเนกประสงค์ ฯลฯ สถานที่ของซิกข์ไม่มีข้อบังคับ หรือข้อกำหนดใดๆ ที่เป็นสถาปัตยกรรมเฉพาะ ไม่มีข้อกำหนดเรื่อง

ของขนาด สามารถหันไปทิศทางใดก็ได้ มีเพียงข้อกำหนดเฉพาะสำหรับที่ประทับบัลลังก์ที่ประทับของ พระศาสดา ศรีครุฑครันท์ ซาฮิป เท่านั้น

จากหนังสือ (คิด creative Thailand สร้างเศรษฐกิจไทยด้วยความคิดสร้างสรรค์ 2557) วิป วิญญูรัตน์ กล่าวว่า เรื่อง little india not so “little” กล่าวว่า การตั้งชุมชนของคนแขกพลัดถิ่นในเมืองสำคัญๆ ทั่วโลก ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า ” little india” ขึ้น ไม่ได้จำกัดแค่คนอินเดีย แต่รวมถึงคนจากแถบเอเชียใต้และชาวอาหรับ การตั้งชุมชนได้นำเครือข่ายการค้า ทักษะ และวัฒนธรรมติดตัวมาด้วย

สามารถสรุปวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวซิกข์ ได้ดังนี้

ชาวซิกข์มีการพัฒนาการค้าจากการเดินทางเร่จรตั้งตัวเป็นเจ้าของธุรกิจการค้าผ้า จากนั้นก็เกิดการตั้งถิ่นฐาน การตั้งชุมชนได้นำเครือข่ายการค้า ทักษะ และวัฒนธรรมติดตัวมาด้วย

ในลักษณะรูปแบบพื้นที่ (space pattern) ชุมชนชาวซิกข์มักจะมีลักษณะโครงข่ายการสัญจรและการเข้าใช้พื้นที่ที่ไม่เป็นทางการ มีเส้นทางเชื่อมต่อเป็นโครงข่ายลัดเลาะไปตามบ้านเรือน ผสมผสานเข้ากับที่ว่าง ไม่มีทิศทางที่แน่นอน ทำให้คนในชุมชนไปมาหาสู่กันได้สะดวก สะท้อนถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดของกลุ่มเครือญาติของชาวซิกข์ และทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดรูปทรงของย่าน

ชุมชนชาวซิกข์มักจะมีการใช้พื้นที่อยู่กันแบบหนาแน่น มวลอาคารสร้างให้เกิดพื้นที่ว่าง (space) สร้างให้เกิดประโยชน์ใช้สอยและกิจกรรม ทำให้เกิดความต่อเนื่องของอาคาร กิจกรรม และพื้นที่ที่มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น รูปแบบมวลอาคารและที่ว่างของชุมชนชาวซิกข์มักจะมีขนาดเล็ก โดยการสัญจรผ่านในพื้นที่นี้ชาวซิกข์ในพื้นที่จะมีโครงสร้างภาพรวมของชุมชนและเมืองโดยผ่านประสบการณ์จากการใช้ชีวิตประจำวันของคนในชุมชน

ในส่วนของพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะเข้าถึงของชุมชนชาวซิกข์ มักจะมีลักษณะการเข้าถึงโดยผ่านพื้นที่อื่น เป็นการเชื่อมต่อพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งโดยผ่านพื้นที่โล่งว่าง จะเห็นได้พื้นที่ที่มีการใช้ถนนร่วมกัน เช่น บริเวณซอย เป็นต้น และมีการเข้าถึงพื้นที่จากหลายทิศทาง จากการเรียงตัวของอาคารที่ไม่มีระบบ ทำให้พื้นที่ว่างที่เกิดพื้นที่โล่งหรือลานที่รองรับกิจกรรม เช่น ทางแยก พื้นที่ส่วนกลางของคนในชุมชน ตลาด ลานเอนกประสงค์ เป็นต้น

ชุมชนชาวซิกข์มักจะมีลำดับศักดิ์การเข้าถึงและการเชื่อมโยงหน่วยพื้นที่สาธารณะที่ถัดจากเส้นทางการสัญจรหลัก อาจจะเข้าได้หลากหลายเส้นทาง หรือลัดเลาะแทรกไปตามกลุ่มบ้านเรือน มีการเข้าถึงที่ค่อนข้างสะดวก มีแนวโน้มให้พื้นที่สาธารณะภายในชุมชนส่งผลต่อรูปแบบพฤติกรรม การสัญจรและมีอิทธิพลต่อเนื่องไปถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอาคาร

และในลักษณะของรูปแบบการใช้พื้นที่ (space use pattern) ชุมชนชาวซิกข์มักจะการทำงานพื้นที่ศาสนสถานเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นของชุมชน เช่น ลาน

อเนกประสงค์ ตลาด เป็นต้น เนื่องจากศาสนพิธีต่างๆ จะดำเนินควบคู่ไปกับวิถีชีวิตการดำรงชีวิตประจำวัน (ภาพที่ 2.12) ในลักษณะชุมชนการค้าของชาวซิกข์ สินค้าส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าเฉพาะทางหรือลักษณะพิเศษ เฉพาะเจาะจง รูปแบบสถาปัตยกรรม ไม่มีข้อกำหนดเรื่องขนาด สามารถหันไปทิศทางใดก็ได้ เกิดจากการประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่คล้ายคลึง

รูปแบบของชุมชนชาวซิกข์ มักจะมีการสัญจรด้วยเส้นทางเท้า แบบกระจัดกระจาย ทุกทิศทุกทาง ทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะ ถนนและทางเท้าในพื้นที่ มีความน่าสนใจ มีชีวิตชีวา มีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสาน ทั้งย่านพานิชยกรรม ย่านที่พักอาศัย ร้านค้า ที่ทำงาน เป็นต้น จะทำให้มีคนหลายประเภทเข้ามาใช้งานพื้นที่ในหลากหลายเวลา ส่งผลให้เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในเชิงเศรษฐกิจ

ส่วนพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะการปิดล้อมของชุมชนชาวซิกข์ มักจะมีลักษณะขอบเขตของการปิดล้อมโดยเกิดพื้นที่โล่งว่างระหว่างอาคาร เกิดการเรียงตัวของอาคารที่ไม่มีค่อยระบบ มีแนวโน้มที่จะทำให้ผู้ใช้สามารถรับรู้ถึงขอบเขตพื้นที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยแบ่งการใช้พื้นที่ออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนสาธารณะและส่วนตัว ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมภายในและภายนอกอาคาร

เนื่องจากชุมชนชาวซิกข์ มักจะมีการจับจองพื้นที่และกิจกรรมที่เกิดจากคนในพื้นที่ มีพื้นที่ว่างสาธารณะที่เรียงตัวกันของอาคารที่ไม่มีระบบ เพื่อประกอบกิจกรรมการเดิน นั่ง หยุด เช่น การวิ่งออกกำลังกาย การเล่นกีฬา การร่วมสนทนา เป็นต้น มีผลทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงการดำรงอยู่ร่วมกัน มองเห็นคุณค่าและอัตลักษณ์ของกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

ภาพที่ 2. 12 บัลลังค์ที่ประทับของพระศาสดา ศรีคุรุคครันท์ และคุรุทวาราว
(ที่มา: สมาคมไทยซิกข์แห่งประเทศไทย, 2548)

2.3.4 วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวจีน

ชาวจีนตั้งถิ่นฐานอยู่ตามพื้นที่รอบๆแม่น้ำเจ้าพระยาและตามภาคกลาง ได้มาที่สยามตั้งแต่ยุคกรุงศรีอยุธยาแล้ว ส่วนมากจะทำการค้าทางด้าน การเงิน ร้านขายข้าว และ ยา มีบางส่วนที่ทำงานให้กับภาครัฐ

ศรีศักร วัลลิโภดม (2531) กล่าวถึง การเข้ามาในไทยของชาวจีน พัฒนาการ ความสัมพันธ์ที่เริ่มชัดเจนตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 18 ลงมา เป็นช่วงเวลาที่จีนขยายกิจการในด้านการค้าขาย แต่งเรือสำเภามาไปยังบ้านเมืองในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ เข้ามาตั้งหลักแหล่งตามเส้นทางคมนาคม มีการกระจุกตัวของเรือที่ใช้เป็นเขตการค้าตามเมืองสำคัญต่างๆ นอกจากนั้นยังพบหลักฐานทางโบราณคดี นอกจากนั้นชาวจีนที่มาตั้งรกรากยังทำให้เกิดตลาดและศาลเจ้า

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2531) กล่าวถึง สาเหตุที่ชาวจีนสามารถเพิ่มปริมาณในประเทศไทยได้อย่างรวดเร็ว สิ่งที่สำคัญคือ คติธรรมในการดำเนินชีวิตและการอุตสาหกรรมผลักดันตนเองให้ก้าวหน้า และยังเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมของชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยช่วงต้นรัตนโกสินทร์โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ กลุ่มประสบความสำเร็จแทรกซึมไปกับระบบศักดินาชั้นสูงได้ ก็จะมีวัฒนธรรมชั้นสูงของชาวไทยไปด้วย และอีกกลุ่มที่ประสบความสำเร็จกว่าประชาชนไทยทั่วไปอาศัยอยู่ในชุมชนไม่ค่อยได้สัมผัสกับวัฒนธรรมชั้นสูง ยังมีความเป็นจีนของตน แม้จะแต่งงานกับคนไทยก็ตาม

สุภาวดี จันทวานิช (2534) ให้ความเห็นใน ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและภูมิภาคเดิมนานาชาติ สมัยที่หนึ่ง ท่าเรือจางหลิน พ.ศ.2310 – 2393 เมืองแต่จิวอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลกว่างตุง เป็นศูนย์กลางด้านเศรษฐกิจ การปกครอง และวัฒนธรรมของภูมิภาค มีท่าเรือขนาดใหญ่ชื่อจางหลิน ชาวจีนแต่จิวอพยพมาไทยโดยทางเรือเป็นหลัก โดยมีการตั้งถิ่นฐานตามเส้นทางคมนาคมอยู่บริเวณทิศตะวันออกเฉียงใต้ของไทย

(ธนลวรรณ ตั้งวงษ์เจริญ 2542) จากการศึกษาเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนอ้อมใหญ่ พบว่า การธำรงวัฒนธรรมจีน ได้แบ่งสมาชิกออกเป็น 3 รุ่น ชาวจีนรุ่นแรกมีสำนึกความเป็นจีนอยู่มาก และเลือกธำรงวัฒนธรรมจีนไว้ สมาชิกรุ่น 2 สามารถรักษาวัฒนธรรมจีนที่พ่อแม่ถ่ายทอดมา แต่ก็เริ่มปรับตัวและเรียนรู้วัฒนธรรมไทย ส่วนรุ่นที่ 3 มีเป้าหมายที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไทย การเลือกประกอบอาชีพ พบว่า ชาวจีนรุ่นแรกส่วนใหญ่เลือกประกอบอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากไม่มีเงินทุนสำหรับการค้าขาย แต่สมาชิกรุ่น 2 และ 3 หลังจากตัดสินใจตั้งถิ่นฐาน ตามค่านิยมของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ชอบค้าขาย ดังนั้นจึงเลือกที่จะอยู่อาศัยในชุมชนเมืองหรือชุมชนที่มีความเจริญตามลักษณะการประกอบอาชีพ

ขวัญสรอง อดิโพธิ์ (2545) ให้ความเห็นว่า เยาวราชเก่าแก่ แต่ในความที่เป็นเยาวราชนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การคงความเป็นเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชนเฉพาะตัว ในลักษณะ “ชุมชนย่าน” ที่ยังคงอยู่ในสภาพเดิมมากที่สุดในปัจจุบัน เพราะในขณะที่มีการขยายตัวของเมือง แหล่งย่านที่เคยมีลักษณะเฉพาะได้มีการขยายตัวบนพื้นที่เดิม โดยมีการตัดผ่านถนน เข้าสู่ศูนย์กลางเมือง เพื่อความสะดวกในการสัญจร และลดปัญหาด้านการจราจร จนได้กลายสภาพไปเป็นเมืองในแบบทั่วไปเกือบหมดสิ้นแล้ว เยาวราชจึงเป็นแหล่งย่านที่มีเอกลักษณ์และเหนียวแน่นที่สุดในกรุงเทพมหานคร

อนุ เนินหาด (2546) ชาวจีนที่มีการอพยพโยกย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน มีลักษณะพิเศษ ดังนี้ มีการสืบทอดประเพณีเรื่องการเดินเรือค้าขาย และย้ายถิ่นฐานตามเส้นทางเลียบชายฝั่งทะเล ตามเส้นทางคมนาคมที่ใช้ในการขนส่งสินค้า และยังรักษาขนบธรรมเนียม พิธีพื้ถันในชีวิตการงาน ความเป็นอยู่

จากการศึกษารูปแบบการใช้พื้นที่ของชาวจีน มีอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของชาวจีนเอง ตอบสนองความต้องการของแต่ละเชื้อชาติมาเป็นเวลาหลายสมัย ยังคงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม ประเพณี พบว่า ในอดีตมีการใช้พื้นที่ในการขนส่งสินค้าทางน้ำเป็นหลัก สภาพบ้านเรือนจึงมีการหันหน้าลงแม่น้ำเพื่อขนส่งสินค้า และในสมัยปัจจุบันมีการตัดถนนผ่านจึงทำให้มีการขนส่งสินค้าด้วยการใช้พื้นที่ของถนน เพื่อความสะดวก (ภาพที่ 2.13)

ภาพที่ 2. 13 สภาพก่อน-หลัง รูปแบบการใช้พื้นที่ของชาวจีนที่ขนถ่ายสินค้า

(ที่มา : สุภางค์ จันทวานิช, 2534)

ภาพที่ 2. 14 สภาพก่อน-หลัง รูปแบบการใช้พื้นที่ของชาวจีนชั้นบนที่ใช้เป็นพื้นที่เก็บของ

(ที่มา: สุภางค์ จันทวานิช, 2534)

ชาวจีนที่อพยพมาอยู่ในพื้นที่นี้ส่วนใหญ่มาจากมณฑลกว่างตุง ซึ่งลี้ภัยสงครามและความอดอยากจากประเทศจีน ในปัจจุบันพื้นที่นี้เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวจีนในอเมริกา ทางรัฐบาลได้มีแนวทางในการอนุรักษ์พื้นที่ในบริเวณนี้ มีรูปแบบเชิงสัณฐานเมือง ดังนี้

2.4.1.1 รูปแบบพื้นที่ (space pattern)

รูปแบบพื้นที่ของย่านไชน่าทาวน์ เป็นย่านพาณิชยกรรม มีลักษณะรูปแบบการขยายตัวที่มีโครงข่ายแบบตาราง รูปแบบของเมืองถูกแบ่งเป็นบล็อก(block) ทำให้คนในชุมชนและคนนอกชุมชนสัญจรไปมาได้สะดวก ทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดรูปร่างของย่านไชน่าทาวน์

กลุ่มอาคารเรียงตัวตามแนวยาวของถนน รูปแบบอาคารที่กลมกลืนกับขนาดของอาคารที่มีอยู่และความกว้างของถนน มีการมีรูปแบบอาคาร ตึกและที่อยู่อาศัยก็ยังคงเป็นลักษณะห้องแถว 3-4 ชั้น สำหรับอาคารใหม่ต้องมีระยะถอยร่นในสัดส่วนที่เหมาะสมกับขนาดถนนและต้นไม้ส่งเสริมรูปแบบอาคารที่กลมกลืนกับขนาดของอาคารที่มีอยู่และความกว้างของถนน และยังมีรักษาสภาพแวดล้อมของพื้นที่เดิมไว้ เช่น การจัดเรียงอาคารที่เรียงตามแนวของถนนสายหลัก รูปด้านอาคาร แนวการปลูกต้นไม้ เพื่อช่วยในการระบายอากาศและคงไว้ซึ่งลักษณะความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ในรูปแบบของจีน

2.4.1.2 รูปแบบการใช้พื้นที่ (space use pattern)

กิจกรรมภายในชุมชนย่านไชน่าทาวน์ มีอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของชาวจีน ที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร (land use and building use pattern) เป็นแบบผสม (mixed-use) มีกิจกรรมพาณิชยกรรมแบบผสมกับที่อยู่อาศัยภายในพื้นที่ ชุมชนไชน่าทาวน์ จะไม่มีระบบการจัดการและการวางผังเมืองอย่างเป็นทางการ แต่คนในชุมชนสามารถสร้างระบบการจัดการที่ดินที่มีประสิทธิภาพ ส่วนมากจะพัฒนาเป็นแนวเส้นตรง กระจายการพัฒนาไปทั่วทุกพื้นที่โดยการนำเอาร้านค้าหรือสิ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวกระจายไปตามตรอก ซอย และพื้นที่ย่อยเล็กๆ ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนทั้งในและนอกชุมชน

จะเห็นได้ว่าพื้นที่บริเวณนี้ได้รับการควบคุม จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ยังคงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไว้ได้อย่างหนาแน่นและกลายเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญทางด้านวิถีชีวิต ชาติพันธุ์ และประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งของ San Francisco

ภาพที่ 2. 16 แสดงบรรยากาศ CHINA TOWN ใน SAN FRANCISCO

(ที่มา: <http://en.wikipedia.org>, 2013)

2.4.2 ย่านลิตเติ้ลอินเดียนี้ง มาเลเซีย

ย่านลิตเติ้ลอินเดียนี้ง มาเลเซีย (The Minnie 2557) ก่อตั้งโดย light, pitt, beach และ chulia โดยไม่มีประตูหรือขอบเขตทางกายภาพให้เห็น แต่คุณจะได้รับรู้ได้จากสายตา เสียง กลิ่น และถูกออกแบบมาให้ระมัดระวังเพื่อสอดคล้องกับวิถีชีวิตการค้า ธุรกิจขนาดเล็ก และที่อยู่อาศัย

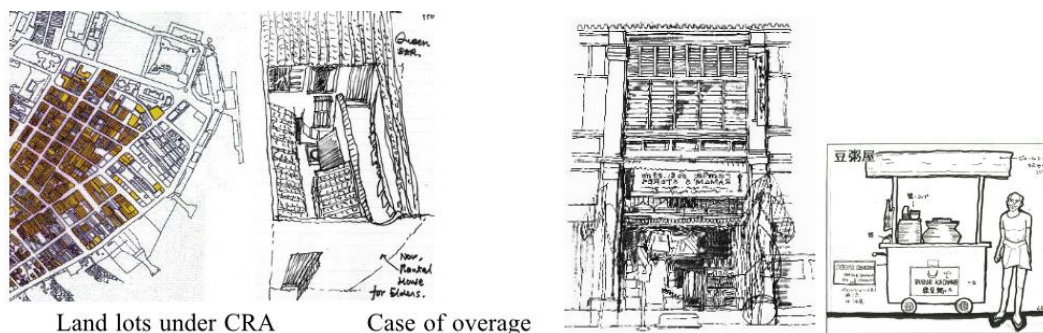
ชุมชนของชาวอินเดียนี้งที่มีทั้งโบสถ์ฮินดูเก่าแก่ บ้านเรือนที่ตกแต่งในสไตล์อินเดียนี้ง มีสินค้าหลากหลาย คือ ร้านขายเสื้อผ้าอาหาร สินค้าในร้านประเภทนี้มีเสื้อผ้าแพรพรรณ โสร่ง สำหรับ ผ้าฝ้าย ผ้าพันคอ รวมทั้งเครื่องประดับ ผ้าไหมผ้าแพรอินเดียนี้งมีลักษณะลวดลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ แต่ถึงจะเป็นชุมชนอินเดียนี้ง บริเวณใกล้ๆ กันนั้นก็ยังมี “วัดเจ้าแม่กวนอิม” ที่สร้างขึ้นโดยชาวจีนฮกเกี้ยน และชาวจีนกวางตุ้งกลุ่มแรกๆ ที่เข้ามาตั้งรกรากบนเกาะปีนัง

2.4.2.1 รูปแบบพื้นที่ (space pattern)

ชุมชนมีลักษณะเป็นโครงข่ายการสัญจรและการเข้าใช้พื้นที่ ในลักษณะที่แยกจากทางเดินหลัก มีการสัญจรแบบกระจัดกระจาย ไม่มีทิศทางที่แน่นอน ลัดเลาะแทรกไปตามกลุ่มอาคาร

2.4.2.2 รูปแบบการใช้พื้นที่ (space use pattern)

การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร คงรักษาสภาพอาคารเดิมไว้ shop house เป็นรูปแบบที่นิยมมากที่สุด มีลักษณะเป็นบ้านสองชั้นเป็นพาณิชย์กรรมกึ่งที่อยู่อาศัย มีการค้าขายด้านล่างและที่พักอาศัยด้านบน ชาวอินเดียนี้งนับถือศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต การตั้งบ้านเรือนจึงสอดคล้องกับศาสนสถาน จึงมีข้อบังคับไม่ให้สร้างอาคารสูงบริเวณนี้เพื่อไม่ให้เป็นการรบกวนพิธีกรรมทางศาสนา

ภาพที่ 2. 17 แสดงบรรยากาศย่านลิตเติลอินเดีย สิงคโปร์
(ที่มา: <http://penangstory.net.my/docs/Abs-YushiUtaka%20.doc>, 2013)

2.5 สรุปการทบทวนวรรณกรรมและการกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา

จากการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบพื้นที่ (space pattern) ของพื้นที่ย่านพาหุรัด ได้แก่ รูปแบบโครงข่ายการสัญจร รูปแบบความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง ลำดับศักดิ์การเข้าถึงของพื้นที่สาธารณะ และรูปแบบการใช้พื้นที่ (space use pattern) ได้แก่ และรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร รูปแบบอัตราการสัญจร รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่สาธารณะ ที่แตกต่างกัน การกำหนดรูปแบบพื้นที่และการใช้พื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์และสอดคล้องกันใน 2 ลักษณะที่ชัดเจน โดยเฉพาะในพื้นที่สาธารณะของชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยเชื้อสายซิกข์

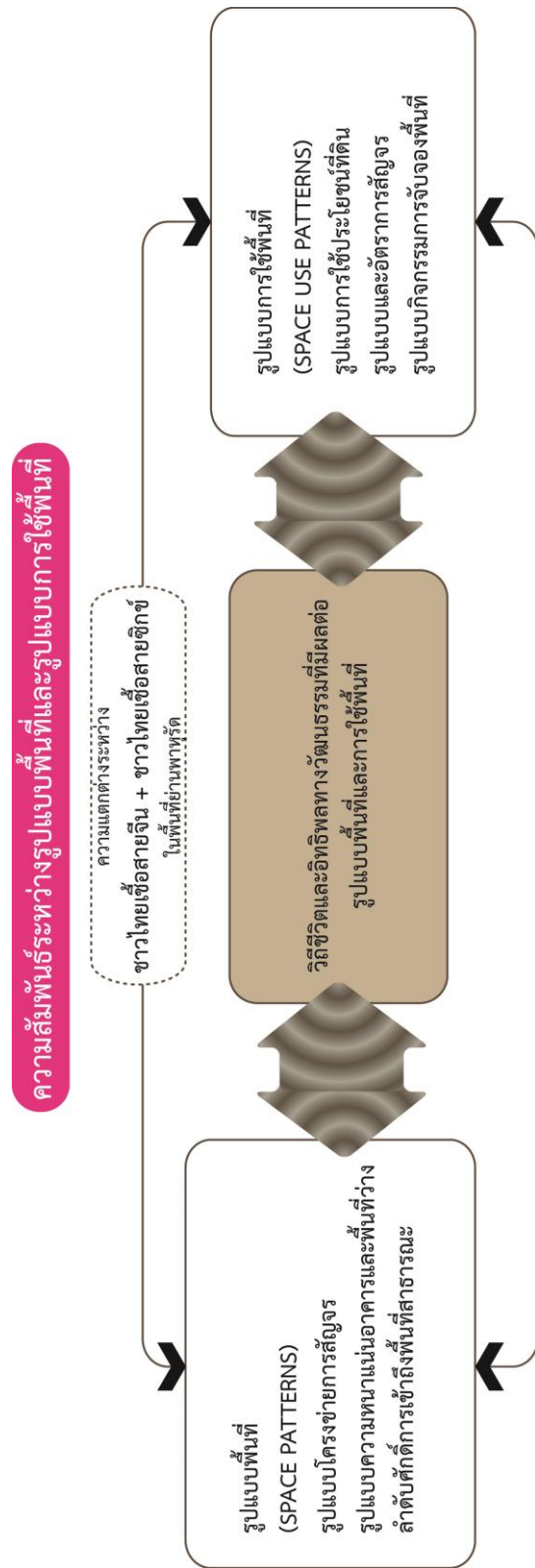
ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบพื้นที่ (space pattern) และรูปแบบการใช้พื้นที่ (space use pattern) ของ 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก คือ ชุมชนซิกข์ให้ความสำคัญในการปฏิบัติศาสนกิจตามหลักศาสนา จะพบว่า ศาสนสถานจะอยู่ใกล้กับชุมชน และสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นของชุมชน อาทิ ตลาด โรงเรียน ลานอเนกประสงค์ ส่วนทางสัญจร เข้า-ออก สามารถเข้าออกได้หลายทิศทาง มีการใช้พื้นที่ที่ไม่มีระเบียบ จึงเกิดเป็นพื้นที่ว่าสาธารณะที่ใช้ในการพบปะพูดคุย การปฏิสัมพันธ์กันภายในชุมชน ลักษณะของของสินค้าส่วนใหญ่จะเป็นการค้าขายสินค้าเฉพาะทาง หรือลักษณะพิเศษ มีความต้องการในการใช้เฉพาะเจาะจง

ส่วนชุมชนชาวจีนมีการใช้พื้นที่ที่มีความหลากหลาย ดึงดูดเศรษฐกิจให้เติบโต เป็นพื้นที่ที่มีปฏิสัมพันธ์กันมาก มีคุณลักษณะคุณภาพเชิงกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม มีรูปแบบลำดับศักดิ์การเข้าถึงของพื้นที่สาธารณะ บริเวณทางสัญจรถนนหลัก สามารถเข้า-ออกได้หลายทิศทาง สามารถเข้าใช้ได้ทั้งคนเดินเท้า และยานพาหนะ ในลักษณะของร้านสะดวกซื้อ หรือของใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน ที่มีขนาดเล็ก ง่ายต่อการจับจ่ายซื้อ-ขาย

ประเภทผู้ใช้พื้นที่ตามกลุ่มเชื้อชาติหลัก 2 กลุ่มในพื้นที่ด้วย กิจกรรมการพักอาศัย กิจกรรมการค้า กิจกรรมทางศาสนา และสันตนาการต่าง ๆ ที่รวมกันอยู่ภายในพื้นที่ ทำให้สามารถดำรงรักษา รูปแบบทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มเอาไว้ การเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้พื้นที่ที่มีการจับจองเพื่อการค้าขายเพิ่มมากขึ้น มีการใช้งานระหว่างผู้สัญจรผ่าน (move through) และผู้ที่สัญจรเข้าสู่ (move to) พื้นที่ภายในย่านเพื่อจับจ่ายซื้อของ หรือขนส่งสินค้า ความสัมพันธ์ของ 2 รูปแบบดังกล่าว เป็นแนวทางการปรับปรุงพื้นที่เบื้องต้นโดยที่ยังสามารถดำรงรักษาเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มเอาไว้ได้

รูปที่ 2.1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

ภาพที่ 2.18 กรอบแนวคิดวิจัย

ที่มา : ผู้วิจัย (2556)

บทที่ 3

รูปแบบพื้นที่ย่านพาหุรัด

ในการศึกษาวิจัย รูปแบบพื้นที่ (space patterns) และรูปแบบการใช้พื้นที่ (space use patterns) ของ 2 กลุ่มเชื้อชาติหลักในพื้นที่ย่านพาหุรัด กรุงเทพมหานคร จะกล่าวถึงข้อมูลต่างๆ ตลอดจนทำการสำรวจพื้นที่ของผู้วิจัย โดยมีเนื้อหารายละเอียดการศึกษา ดังนี้

3.1 ข้อมูลพื้นฐานของย่านพาหุรัด

- 3.1.1 ประวัติความเป็นมาของพื้นที่และชุมชน
- 3.1.2 สภาพทั่วไปของพื้นที่
- 3.1.3 โครงสร้างสาธารณูปโภค-สาธารณูปการ
- 3.1.4 โครงสร้างสังคมและประชากร
- 3.1.5 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ
- 3.1.6 กฎหมายและนโยบายพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่

3.2 รูปแบบพื้นที่ย่านพาหุรัด

- 3.2.1 รูปแบบโครงข่ายการสัญจร
- 3.2.2 รูปแบบความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง
- 3.2.3 รูปแบบลำดับศักดิ์การเข้าถึงพื้นที่สาธารณะ
 - 3.2.3.1 จำแนกตามลักษณะการเข้าถึง
 - 3.2.3.2 จำแนกตามลักษณะขอบเขตการปิดล้อม
 - 3.2.3.3 จำแนกตามการเชื่อมโยงและลำดับศักดิ์การเข้าถึง

3.1 ข้อมูลพื้นฐานของย่านพาหุรัด

3.1.1 ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ย่านพาหุรัด

พื้นที่ย่านพาหุรัดตั้งอยู่แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร เป็นย่านที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลาย มีพื้นที่โดยประมาณ 93.46 ตารางกิโลเมตร ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงเวียนคืนที่ดินบริเวณชุมชนชาวญวนที่อพยพมาพร้อมกับกองเชียงซุนเพื่อใช้ที่ดินในการสร้างวังท่าเตียน และโปรดเกล้าฯ ให้ชาวญวนย้ายไปตั้งถิ่นฐานบริเวณสี่แยกถนนพาหุรัดกับถนนตรีเพชร และถนนบ้านหม้อ

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กินไฟไหม้ครั้งใหญ่ในบริเวณชุมชนในละแวกนั้น ทำให้ชาวญวนอพยพไปตั้งถิ่นฐานที่อื่น ทำให้เกิดเป็นที่ว่าง จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนนพาหุรัดขึ้นในปี พ.ศ. 2441 โดยทรงใช้ทรัพย์สินส่วนพระองค์ของสมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าพาหุรัดมณีมัย กรมพระเทพนารีรัตน์ พระราชธิดาซึ่งประสูติจากสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ และสิ้นพระชนม์พระชันษา 10 ปี จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนนขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลพระราชทานนามถนนว่า “ถนนพาหุรัด”

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวซิกข์จากอินเดียที่เดินทางเข้ามาสู่ประเทศไทย ที่อพยพเข้ามาค้าขายผ้า เริ่มแรกตั้งแต่เดินเร่ขายผ้าไปตามบ้านเรือนต่าง ๆ จากนั้นมีการตั้งถิ่นฐานถาวรอยู่แถวบ้านหม้อ พาหุรัด สี่แยกบ้านแขก วงเวียนใหญ่ รวมทั้งตามจังหวัดใหญ่ๆ ส่วนชาวไทยเชื้อสายจีน เป็นกลุ่มพ่อค้าชาวจีนในสำเพ็งที่ขยับขยายออกมาสร้างอาคารพาณิชย์ขายสินค้าบนสองฟากถนนพาหุรัด โดยแบ่งตลาดการค้าเสื้อผ้าจากกลุ่มพ่อค้าชาวอินเดีย ย่านพาหุรัด แสดงถึงการใช้พื้นที่ร่วมกันของทั้ง 2 กลุ่มเชื้อชาติหลักในบริเวณพื้นที่อันจำกัด

ในปัจจุบันพื้นที่ย่านพาหุรัดมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ย่านต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อ	พื้นที่ย่านเสาชิงช้า
ทิศใต้	ติดต่อ	พื้นที่ย่านปากคลองตลาดและพื้นที่ย่านวงเวียนใหญ่
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	พื้นที่ย่านบ้านหม้อ
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	พื้นที่ย่านสำเพ็ง และพื้นที่ย่านเยาวราช

ภาพที่ 3. 2 สภาพทั่วไปของพื้นที่
ที่มา : จากการสำรวจ, 2556

3.1.3 โครงสร้างสาธารณูปโภค-สาธารณูปการ

พื้นที่ย่านพาหุรัดเป็นพื้นที่ที่มีโครงสร้างสาธารณูปโภค-สาธารณูปการที่ดีพอต่อความต้องการ สามารถให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง เป็นที่ตั้งของหน่วยงานต่างๆ พื้นที่มีการพัฒนาอยู่อย่างต่อเนื่อง ในด้านการเข้าถึงหน่วยงานราชการ สถานศึกษา อยู่ในเกณฑ์ที่ดี

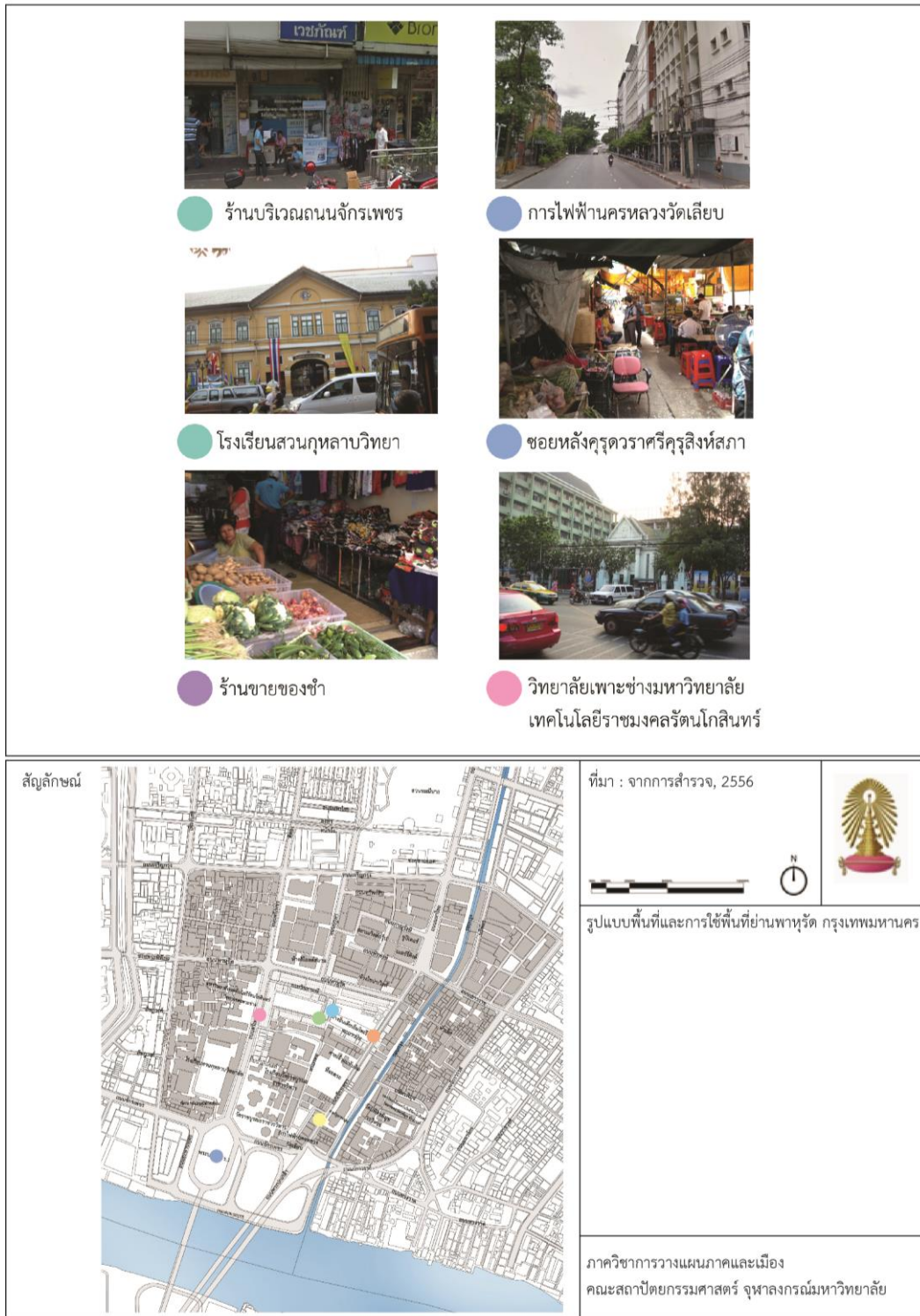
การประปา มีโครงข่ายการบริการน้ำประปาครอบคลุมทั้งหมด ดำเนินการโดยการประปานครหลวง การไฟฟ้า มีการไฟฟ้า 1 แห่ง คือ การไฟฟ้านครหลวงวัดเลียบ เพื่อให้บริการกระแสไฟฟ้าในพื้นที่ อยู่ภายใต้การดำเนินงานของการไฟฟ้านครหลวงครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดอย่างพอเพียง

การให้บริการด้านการศึกษาในพื้นที่ย่านพาหุรัด พบว่ามีสถานศึกษาทั้งหมด 3 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนวัดราชบูรณะราชวรวิหาร โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีรัตนโกสินทร์วิทยาเขตบพิตรพิมุข จักรวรรดิ

สถานที่สำคัญทางศาสนา มีศาสนสถานของแต่ละกลุ่มเชื้อชาติ คือ ครุฑวราศรีครุสังส์สภา ศาลเจ้าแม่ทับทิม วัดราชบูรณะราชวรวิหาร วัดบพิตรพิมุขวรวิหาร เพื่อเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆของแต่ละเชื้อชาติ

การให้บริการด้านสาธารณสุข ในพื้นที่มีเพียงร้านเวชภัณฑ์ เพื่อให้บริการคนในพื้นที่

สวนสาธารณะในพื้นที่ย่านพาหุรัดมีจำนวน 1 แห่ง ได้แก่ สวนพระบรมรูปสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ภาพที่ 3. 3 สภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน-อาคารแบบผสม (mixed use) ภายในพื้นที่ย่านพาหุรัด
ที่มา : จากการสำรวจ, 2556

3.1.4 โครงสร้างสังคมและประชากร

ฝ่ายทะเบียนสำนักงานเขตพระนคร ได้ทำการสำรวจจำนวนประชากรภายในพื้นที่ย่านพาหุรัดในปี พ.ศ. 2549 ประชากรภายในพื้นที่แขวงวังบูรพาภิรมย์มีทั้งสิ้น 13,455 คน แยกเป็นชาย 6,843 คน เป็น หญิง 6,612 คน ความหนาแน่นเฉลี่ย 18,688 คนต่อตารางกิโลเมตร

พื้นที่ย่านพาหุรัด มีการเปลี่ยนแปลงด้านประชากรเพิ่มขึ้นทุกปี ทั้งประชากรในชุมชน และประชากรแฝง โดยประชากรแฝงเข้ามาในพื้นที่มีทั้งกลุ่มคนทำงาน กลุ่มนักเรียน และนักศึกษา ที่เข้ามาทำงานและเรียนอยู่ในพื้นที่ ทั้งที่พักในพื้นที่ และเที่ยวไป-กลับ ซึ่งเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านประชากร เนื่องจากพื้นที่ย่านพาหุรัดเป็นย่านที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจสินค้าประเภทผ้า พร้อมทั้งยังมีสถานที่ราชการ สถาบันการศึกษา ศาสนสถาน ภายในพื้นที่

ลักษณะทางด้านสังคมของพื้นที่ย่านพาหุรัดมีลักษณะเป็นสังคมเมือง กล่าวคือ มีการเข้ามาของคนนอกพื้นที่เพื่อเข้ามาทำงานและมาจับจ่ายซื้อของ ทำให้พื้นที่ย่านพาหุรัดมีปฏิสัมพันธ์ในด้านการซื้อและขายของเป็นส่วนใหญ่ จึงพบประชากรจำนวนมาก ทั้งประชากรแฝงที่เข้ามาทำงาน ซื้อ-ขาย ติดต่อธุรกิจ มีการแข่งขันด้านการค้าและบริการสูง

3.1.5 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ

พื้นที่ย่านพาหุรัดเป็นย่านที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจสินค้าประเภทผ้า ตัดเย็บ เสื้อผ้าสำเร็จรูป สารพัดชาติ ทั้งชุดไทย จีน อินเดีย โดยเฉพาะสำหรับ ไปจนถึงเครื่องนอน ของที่ระลึก อาหารแห้ง ฯลฯ โดยมีรูปแบบของการจำหน่ายทั้งปลีกและส่ง ย่านพาหุรัดจึงเป็นย่านที่มีความหลากหลายของกลุ่มคนหลายเชื้อชาติทั้งไทย ไทยเชื้อสายจีน และซีกซ์ โดยเฉพาะชาวซีกซ์จากอินเดียที่อพยพเข้ามาค้าขายผ้าในบริเวณถนนซอยภายในพื้นที่ย่านพาหุรัด ส่วนชาวไทยเชื้อสายจีน เป็นกลุ่มพ่อค้าชาวจีนในสำเพ็งที่ขยับขยายออกมาสร้างอาคารพาณิชย์ขายสินค้าบนสองฟากถนนพาหุรัดถนนตรีเพชร และถนนจักรเพชร ซึ่งเป็นถนนสายหลัก โดยแบ่งตลาดการค้าเสื้อผ้าจากกลุ่มพ่อค้าชาวอินเดีย ย่านพาหุรัดแสดงถึงการใช้พื้นที่ร่วมกันของทั้ง 2 กลุ่มเชื้อชาติในบริเวณพื้นที่อันจำกัด

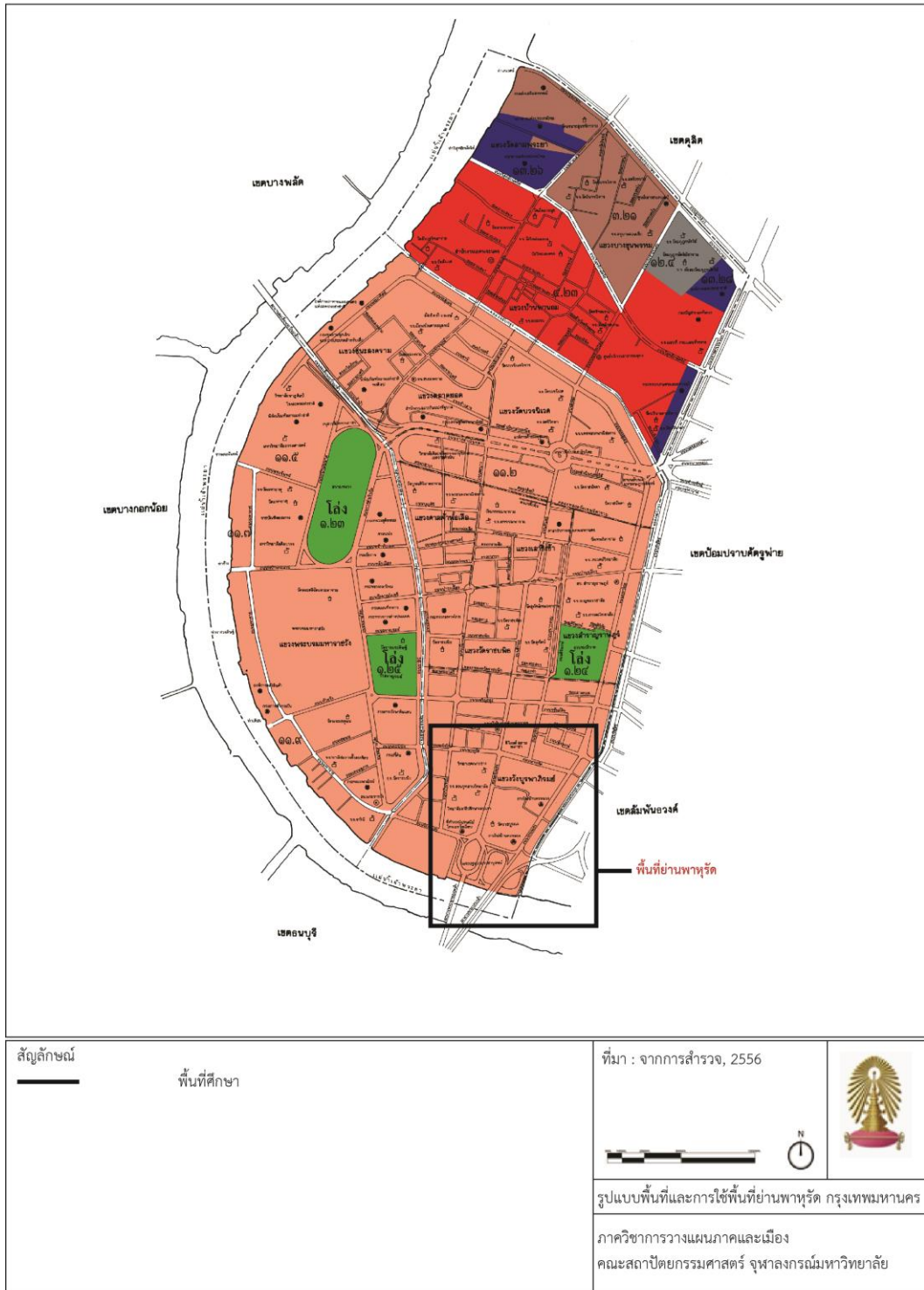
ในพื้นที่ย่านพาหุรัดมีกิจกรรมที่เอื้อต่อการต่อกัน คือ ผลิตวัตถุดิบสิ่งทอ หลังจากนั้นจะส่งสินค้าไปยัง การออกแบบตัดเย็บ จากนั้นส่งไปให้จำหน่าย ซึ่งทำให้ภายในพื้นที่ที่มีกิจกรรมที่เอื้อต่อกันภายในพื้นที่ พื้นที่พาหุรัดยังเป็นตลาดแรกที่รับผ้าตรงจากโรงงานและกระจายผ้าไปยังตลาดอื่นๆ ทั้งในกรุงเทพ และต่างจังหวัด รวมทั้งต่างประเทศด้วย

3.1.6 กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่

การแบ่งพื้นที่เขตตามนโยบายการพัฒนาเมืองตามนโยบายผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 254 กรุงเทพมหานคร แบ่งกลุ่มเขตใหม่ จาก 6 เป็น 12 กลุ่มเขต การจัดแบ่งพื้นที่ กรุงเทพมหานคร เพื่อการบริหารจัดการเมืองที่เป็นระบบ ตามนโยบายพัฒนาเมืองตามพื้นที่ และแบ่งกลุ่มเพื่อการพัฒนาตามศักยภาพหรือลักษณะเฉพาะของพื้นที่ต่างๆ ให้เป็นไปตามกรอบและแนวทางที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที มีการประสานงานระหว่างเขตได้ดี ในกรณีนี้ กรุงเทพมหานคร ได้แบ่งกลุ่มเขตตามลักษณะพื้นที่ออกเป็น 12 เขต ตามโครงสร้างการพัฒนาเมืองที่กำหนดไว้ในผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร โดยพื้นที่พาดูร์ดถูกแบ่งตามลักษณะของพื้นที่และแนวทางการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต ดังนี้

พื้นที่ กท 1 เรียกว่ากลุ่มรัตนโกสินทร์ เขตอนุรักษเมืองเก่ากรุงรัตนโกสินทร์ ศูนย์กลางบริหารราชการ (เขตดุสิต) ย่านธุรกิจพาณิชย์กรรมเฉพาะ (สำเพ็ง พาดูร์ด เยาวราช โป้เป้) และแหล่งท่องเที่ยวทางเชิงประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย 4 เขต คือ เขตพระนคร ป้อมปราบศัตรูพ่าย สัมพันธวงศ์ และเขตดุสิต

ผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2549 การใช้ประโยชน์ที่ดินตามแผนผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามที่ได้จำแนกประเภททำয়กฎกระทรวง ให้เป็นไปดังนี้ (4) ที่ดินประเภท พ.1-พ.5 ที่กำหนดเป็นสีแดง ให้เป็นพื้นที่ดินประเภทพาณิชยกรรม และ (9) ที่ดินประเภท ศ.1-ศ.2 ที่กำหนดเป็นสีน้ำตาลอ่อน ให้เป็นที่ดินประเภทอนุรักษและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย

แผนที่ 3. 1 ที่ตั้งพื้นที่ย่านพารุคซึ่งอยู่ในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์
(ที่มา: กองสำรวจและแผนที่ สำนักผังเมือง)

3.2 รูปแบบพื้นที่ย่านพาหุรัด

พื้นที่ย่านพาหุรัดมีลักษณะรูปแบบพื้นที่ที่ความแตกต่างกันไปตามลักษณะของสภาพแวดล้อมทางกายภาพและกิจกรรมของพื้นที่นั้น ๆ สามารถจำแนกได้ ดังนี้

3.2.1 รูปแบบโครงข่ายการสัญจร

พื้นที่ย่านพาหุรัด มีลักษณะโครงข่ายการสัญจรเป็นแบบตาข่าย/ตารางมีถนนสายหลักคือ ถนนพาหุรัด ถนนตรีเพชรและถนนจักรเพชร เป็นย่านพานิชยกรรมศูนย์กลางการค้าที่สำคัญของกรุงเทพมหานคร จึงจำแนกตามลักษณะการให้บริการเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1) ถนนสายประธาน ทางด่วน ทางพิเศษเป็นถนนที่ทำหน้าที่เชื่อมต่อระหว่างเมือง รองรับ การจราจรผ่านเมืองและการจราจรเข้า-ออกเมือง ถนนสายประธานจะมีแนวถนนต่อเนื่องและมี ระยะทางยาว โดยปกติมักจะควบคุมการเชื่อมต่อและการเข้า-ออก (Access Control) ของถนน ถนน สายประธานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา ได้แก่ ทางพิเศษศรีรัช

2) ถนนสายหลัก ทำหน้าที่เชื่อมต่อระหว่างถนนสายประธานและถนนสายรอง เป็นถนนที่ เชื่อมโยงศูนย์กลางต่างๆ ของเมืองเข้าด้วยกัน กล่าวคือ เป็นถนนที่เชื่อมต่อพื้นที่ย่านพาหุรัดกับย่าน อื่นในเมืองโดยรอบ เป็นถนนที่สามารถเข้าถึงพื้นที่ย่านพาหุรัดได้ ถนนสายหลักประกอบด้วย

- ถนนจักรเพชร ขนาด 4 ช่องทางจราจร เดินรถทางเดียว มีช่องทางสำหรับสำหรับรถประจำ ทางวิ่ง 1 ช่องทาง

- ถนนตรีเพชร ขนาด 5 ช่องทางจราจร มีสองช่วงเวลาทั้งเดินรถทางเดียวและสองช่องทาง และช่องทางสำหรับรถประจำทาง 2 ช่องทาง

- ถนนจักรวรรดิ ขนาด 5 ช่องทางจราจร เดินรถทางเดียว

- ถนนเจริญกรุง ขนาด 5 ช่องทางจราจร เดินรถทางเดียว มีช่องทางสำหรับสำหรับรถประจำ ทางวิ่ง 1 ช่องทาง

3) ถนนสายรอง ทำหน้าที่รวบรวมและกระจายการจราจรระหว่างถนนสายหลักและถนนสาย ย่อย เป็นถนนที่ให้บริการพื้นที่บริเวณสองฝั่งของถนน เป็นถนนที่เชื่อมต่อโดยรอบพื้นที่ย่านพาหุรัด ได้แก่

- ถนนพาหุรัด ขนาด 5 ช่องทางจราจร เดินรถทางเดียว มีช่องทางสำหรับรถประจำทาง 1 ช่องทางจราจร แต่ปัญหาที่พบของถนนพาหุรัดคือ รถสามารถวิ่งได้เพียง 2 ช่องทาง เนื่องจากอีก 2 ช่องทาง ผู้ประกอบการและลูกค้าในย่านใช้เป็นพื้นที่จอดรถเพื่อขนถ่ายสินค้า และหาบเร่แผงลอย ทำให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด

- ถนนบูรพา ขนาด 3 ช่องทางจราจร เดินรถทางเดียว แต่พบปัญหาของถนนบูรพาคือ รถสามารถวิ่งได้เพียง 2 ช่องทาง อีก 1 ช่องทางใช้เป็นพื้นที่จอดรถสำหรับผู้ประกอบการและลูกค้าภายในย่าน

- ถนนเยาวราช ขนาด 5 ช่องทางจราจร เดินรถทางเดียว เป็นโครงข่ายระบบถนนที่ใช้เชื่อมต่อระหว่างย่านพาหุรัดและย่านอื่น

- ถนนบ้านหม้อ ขนาด 3 ช่องทางจราจร เดินรถทางเดียว

- ถนนบพิตรพิมุข ขนาด 2 ช่องทางจราจร เดินรถทางเดียว

4) ถนนสายย่อย ทำหน้าที่บริการการเข้าถึงพื้นที่ (Accessibility) เป็นหลัก เป็นถนนที่มีขนาดเขตทางแคบ แต่ภายในพื้นที่ย่านพาหุรัดมีถนนซอย ที่เป็นถนนคนเดินเท้าเพื่อกิจกรรมทางพาณิชย์ สภาพพื้นที่ค่อนข้างแออัด เนื่องจากแผงร้านขายของมาวางบริเวณริมทางเดินเท้า

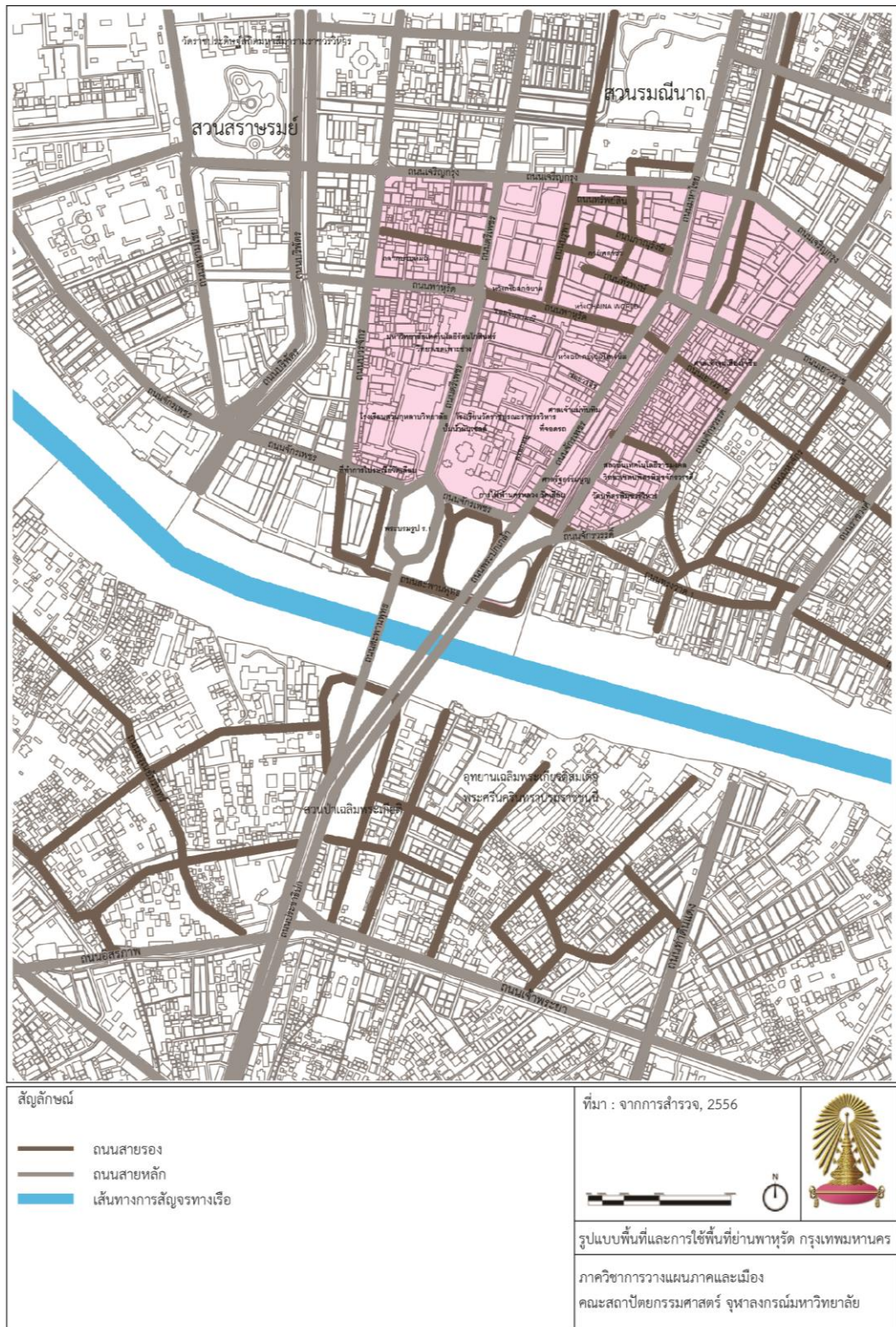
- ตรอกเอทีเอ็ม และซอยหน้าโรงเรียนเพาะช่าง ขนาด 6 เมตร เป็นถนนส่วนบุคคลที่ใช้ร่วมกับรถยนต์

- ซอยวานิช ขนาด 3 เมตร ขนาด 3 ช่องทางจราจร เดินรถทางเดียว

- ตรอกหัวเม็ด ขนาด 2.5 เมตร

- ภายในตลาดพาหุรัด บริเวณทางเท้าฝั่งถนนตรีเพชร ขนาด 3 เมตร และบริเวณตึกแถวฝั่งติดถนนพาหุรัด ขนาด 2 เมตร

จะเห็นได้ว่าจากโครงข่ายการสัญจรในพื้นที่ มีถนน 3 สายหลัก ที่เป็นตัวกระจายการจราจรสู่พื้นที่ศึกษา พบว่าส่วนใหญ่เป็นโครงข่ายสำหรับคนเดิน โดยโครงข่ายเป็นแบบ ตาราง (Grid pattern) แบ่งพื้นที่ออกเป็นบล็อก (block) ง่ายและสะดวกในการบริการสิ่งอำนวยความสะดวกของพื้นที่ศึกษา

แผนที่ 3.3 ที่ตั้งพื้นที่โครงการระดับย่าน

ที่มา : จากการสำรวจ, 2556

แผนที่ 3. 4 ที่ตั้งพื้นที่โครงการระดับชุมชน

ที่มา : จากการสำรวจ, 2556

3.2.2 รูปแบบความหนาแน่นของมวลาอาคารและพื้นที่ว่าง

ลักษณะความหนาแน่นของมวลาอาคารและพื้นที่ว่าง หรือภาพและพื้น (figure and ground map) ของพื้นที่ย่านพาหุรัด แสดงถึงความสัมพันธ์ของขนาดกลุ่มอาคารที่แตกต่างกัน ซึ่งแบ่งเป็นตามกลุ่มที่สำคัญคือ (1) กลุ่มมวลาอาคารขนาดเล็ก มีลักษณะการเกาะกลุ่มกันหนาแน่นไม่เป็นระเบียบ ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บริเวณซอยภายในพื้นที่และชุมชนแออัด (2) กลุ่มมวลาอาคารขนาดกลาง เกาะกลุ่มบริเวณทางสัญจรหลักและรอง ลักษณะเป็นการอยู่อาศัยผสมกับพาณิชย์กรรม มีการเรียงตัวกันเป็นแนวยาวตามแกนถนน (3) กลุ่มมวลาอาคารขนาดใหญ่ มีทั้งส่วนที่เป็นศาสนสถานและห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ เช่น ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่า ห้างอินเดียเอ็มโพเรียม ห้างดิโอลด์สยาม ห้างไนน์เวสต์ เป็นต้น และสัดส่วนของพื้นที่ว่างส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ว่างเพื่อการสัญจรเท่านั้น พื้นที่ว่างอีกประเภทคือ ลานจอดรถและพื้นที่โล่งใกล้กับห้างอินเดียเอ็มโพเรียม

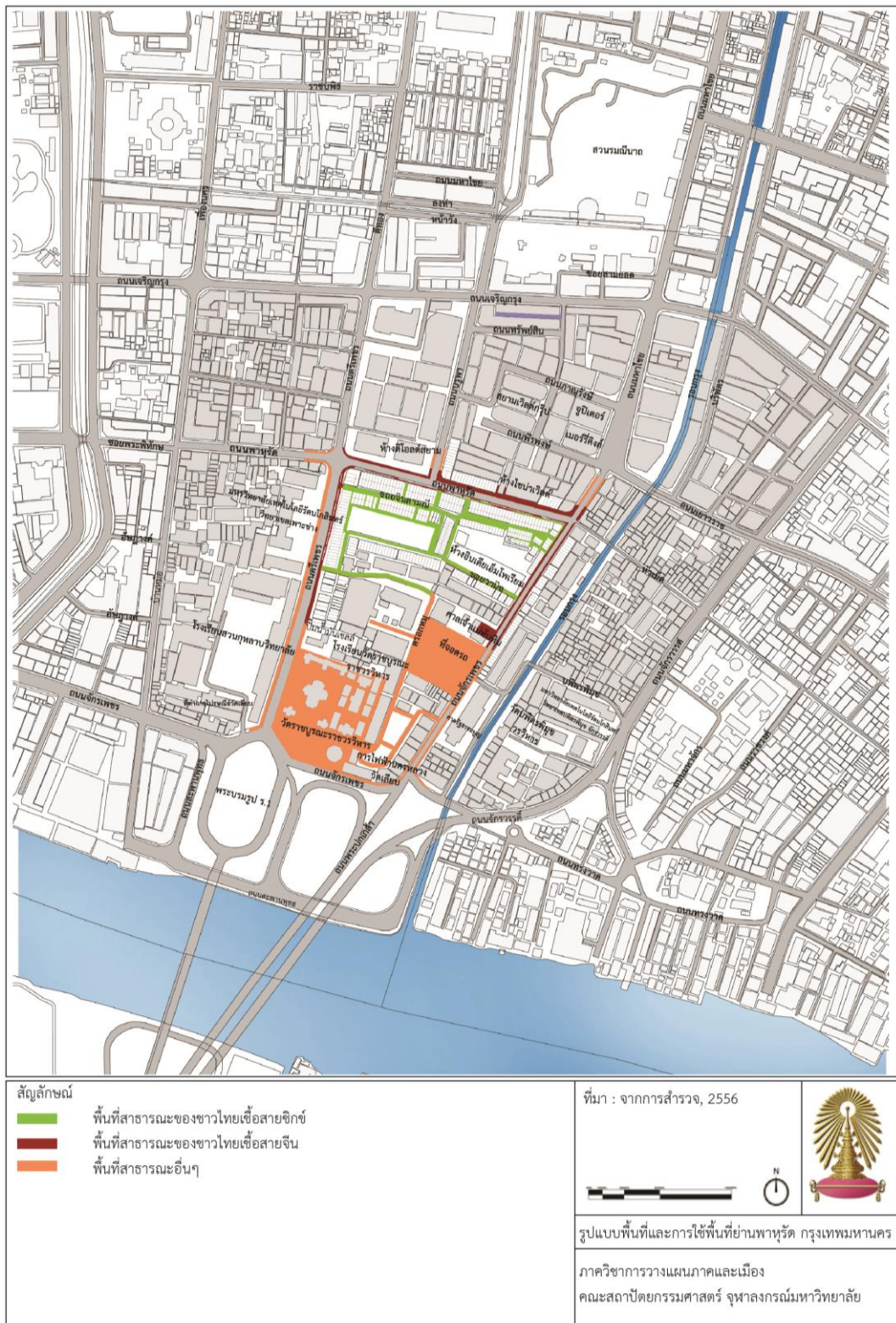
จากการวิเคราะห์ตามลักษณะความหนาแน่นของมวลาอาคารและพื้นที่ว่าง ในพื้นที่ย่านพาหุรัด พบว่า พื้นที่ย่านพาหุรัดมีการใช้พื้นที่ของ 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก ได้แก่ ชาวไทยเชื้อสายชิกซ์มีการใช้พื้นที่อยู่กันแบบหนาแน่น มีมวลาอาคารขนาดเล็กเรียงตัวกระจุกกันอยู่หลังอาคารขนาดใหญ่ ภายในถนนซอย เป็นแนวขอบเพื่อเน้นทิศทางไปยังสถานที่สำคัญ ส่วนชาวไทยเชื้อสายจีนมีสัดส่วนรูปแบบความหนาแน่นของมวลาอาคารและพื้นที่ว่างสาธารณะ ในลักษณะที่มีมวลาอาคารขนาดใหญ่ ส่วนมากเป็นอาคารพาณิชย์ เกิดการเรียงตัวตามแนวของถนนสายหลักและสายรอง มีเชื่อมไปยังพื้นที่ภายในและพื้นที่ย่านอื่นๆ โดยรอบ และยังมีลักษณะการใช้งานของมวลาอาคารที่คล้ายคลึงกับพื้นที่อื่นรอบๆ พื้นที่ย่านพาหุรัด โดยกลุ่มมวลาอาคารขนาดเล็ก อยู่ภายในซอยที่เป็นชุมชน และมีมวลาอาคารขนาดใหญ่ที่เป็นอาคารพาณิชย์เกาะตามแนวถนนสายหลักและรอง

3.2.3 รูปแบบพื้นที่สาธารณะ

พื้นที่ว่างสาธารณะย่านพาหุรัดมีลักษณะเชิงพื้นที่ที่แตกต่างหลากหลาย การประมวลข้อมูลพื้นฐานเชิงพื้นที่ของชุมชนย่านพาหุรัด เพื่อจำแนกลักษณะและประเภทพื้นที่ว่างสาธารณะภายในชุมชนไปประมวลหาความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของคนเดินเท้า สามารถแบ่งรูปแบบพื้นที่สาธารณะตามการใช้งานของ 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก ได้ดังนี้

- 1) พื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายซิกข์ มีการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะในบริเวณพื้นที่ชอย เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่อยู่หน้าพื้นที่พักอาศัยและบริเวณศาสนสถาน คือ ศรุตวาราศีศรุตสิงห์สภา
- 2) พื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายจีน มีการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะที่เข้าถึงโดยตรงจากถนนสายหลัก-รอง ได้แก่ ถนนพาหุรัด ถนนจักรเพชร และถนนตรีเพชร เป็นต้น และบริเวณพื้นที่ศาลเจ้าแม่ทับทิม

แผนที่ 3. 6 ระบุขอบเขตพื้นที่ว่างสาธารณะ ในพื้นที่ย่านพาหุรัด

ที่มา : จากการสำรวจ, 2556

จากการสำรวจพื้นที่เบื้องต้น สามารถจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะออกได้เป็น 3 ลักษณะการเข้าถึง การปิดล้อม การเชื่อมโยงและลำดับศักดิ์การเข้าถึง เพื่อแบ่งประเภทของพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ศึกษา การจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะสามารถจำแนกตามลักษณะต่างๆ ดังนี้

3.2.3.1 การจำแนกตามลักษณะการเข้าถึง

พื้นที่ย่านพาหุรัด มีลักษณะลักษณะการเข้าถึงพื้นที่ เป็นส่วนสำคัญในการแสดงออกถึงศักยภาพของพื้นที่นั้นๆ หากพื้นที่ว่างสาธารณะมีการเข้าถึงที่สะดวก แสดงว่าพื้นที่นั้นมีแนวโน้มที่จะพบอัตราการสัญจรผ่านของผู้ใช้สูง หรือเมื่อพื้นที่ว่างสาธารณะนั้นๆ เป็นแนวทางไปสู่พื้นที่อื่น

1) ศักยภาพการเข้าถึงพื้นที่โดยยานพาหนะประเภทต่าง ๆ

ศักยภาพการเข้าถึงพื้นที่โดยยานพาหนะประเภทต่างๆ เส้นทางสีม่วงเข้มแสดงถนนที่รถยนต์สามารถสัญจรไปมาได้ ส่วนเส้นทางสีม่วงอ่อนแสดงถนนย่อยที่รถยนต์ไม่สามารถเข้าถึงได้ บางเส้นทางเป็นถนนซอยที่มีการปิดการสัญจรอย่างถาวร มีเพียงรถจักรยานยนต์และรถเข็นขนส่งสินค้าที่สามารถผ่านไปมาได้ สังเกตได้ว่าพื้นที่ย่านพาหุรัดมีการเชื่อมต่อถนนภายในเพียงไม่กี่เส้นทางเท่านั้น ได้แก่ ถนนพาหุรัด ถนนจักรพรรดิ และถนนตรีเพชร เท่านั้นที่มีการเชื่อมต่อระหว่างถนนซอย ทำให้ลักษณะการสัญจรภายในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นการสัญจรทางเท้ามากกว่า สังเกตจากการที่ถนนซอยบางแห่งได้ถูกปิดโดยถาวรเพื่อเป็นถนนคนเดิน

แผนที่ 3. 7 ศักยภาพการเข้าถึงพื้นที่โดยยานพาหนะประเภทต่าง ๆ

ที่มา : จากการสำรวจ, 2556

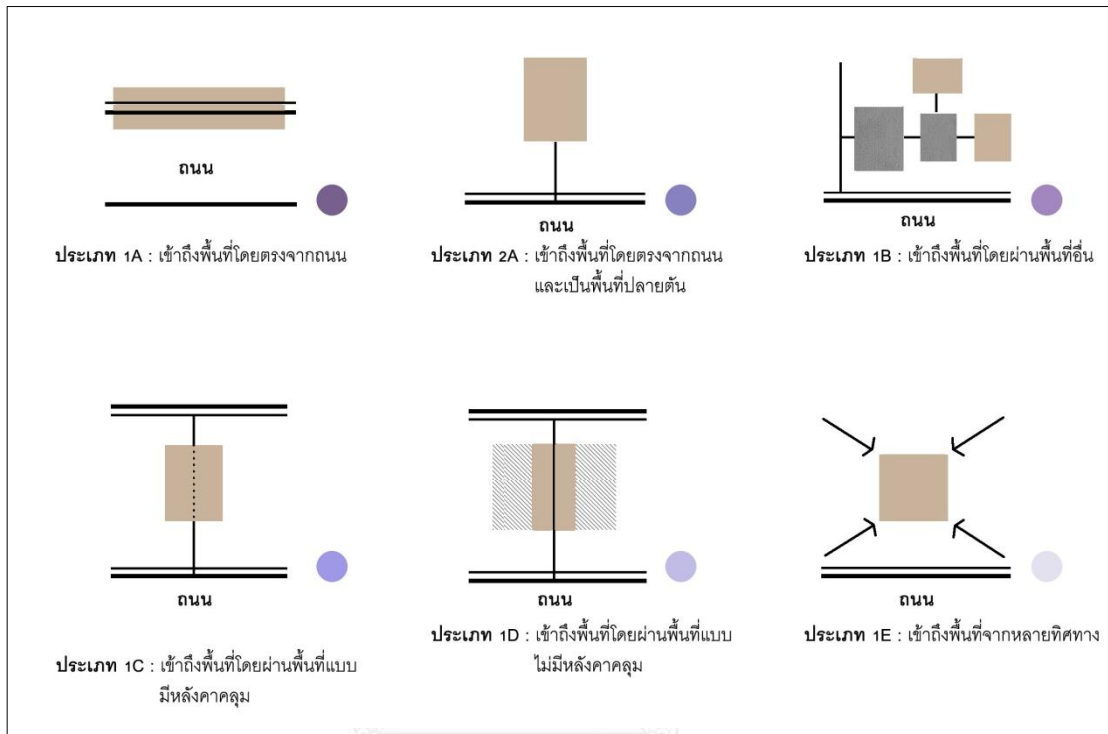
2) ศักยภาพการเข้าถึงพื้นที่ของคนเดินเท้า

พื้นที่ย่านพาหุรัดมีศักยภาพการเข้าถึงพื้นที่ของคนเดินเท้าที่มีลักษณะเชื่อมต่อพื้นที่ในแต่ละส่วนเข้าด้วยกัน เพิ่มความสะดวกสบายในการเลือกซื้อสินค้า โดยเริ่มตั้งแต่ถนนจักรเพชร จนกระทั่งถนนตรีเพชร สามารถจำแนกศักยภาพการเข้าถึงพื้นที่ของคนเดินเท้าได้ดังนี้

- 1) ประเภท 1A การเข้าถึงพื้นที่โดยตรงจากถนน ซึ่งเป็นเข้าถึงพื้นที่ว่างที่อยู่ติดกับริมถนน ที่มีการเข้าถึงพื้นที่ได้ง่าย มีความต่อเนื่องของพื้นที่ตามแนวถนนสายหลัก
- 2) ประเภท 2A การเข้าถึงพื้นที่โดยตรงจากถนนและเป็นพื้นที่ปลายตัน เป็นเข้าถึงพื้นที่จากถนนได้โดยตรงเช่นเดียวกับแบบแรก แต่ปลายตัน ซึ่งการเข้าถึงพื้นที่แบบนี้มักเป็นพื้นที่ที่มีเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่หน้าบ้านมาใช้งานในเชิงพาณิชย์
- 3) ประเภท 1B เข้าถึงพื้นที่โดยผ่านพื้นที่อื่น เป็นการเชื่อมต่อพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งโดยผ่านพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน การเข้าถึงลักษณะนี้มักเกิดขึ้นกับพื้นที่ที่มีการใช้ถนนร่วมกัน เช่น บริเวณถนนซอย ทำให้การเข้าถึงพื้นที่ต้องผ่านอีกพื้นที่หนึ่งเสมอ
- 4) ประเภท 1C เข้าถึงโดยผ่านพื้นที่มีหลังคาคลุม เป็นเข้าถึงพื้นที่โดยลอดผ่านอาคาร เช่น การลอดผ่านพื้นที่โดยมีอาคารเป็นเพดาน ซึ่งการเข้าถึงรูปแบบนี้มักจะเป็นพื้นที่ชายของที่อยู่ระหว่างอาคาร หรือพื้นที่ที่อยู่ในอาคารที่มีการใช้พื้นที่เพื่อเป็นทางผ่านเชื่อมต่อไปอีกพื้นที่หนึ่ง
- 5) ประเภท 1D เข้าถึงโดยผ่านพื้นที่แบบไม่มีหลังคาคลุม เป็นการเข้าถึงพื้นที่โดยการสัญจรผ่านระหว่างอาคาร ซึ่งปิดล้อมจากอาคารเพียงสองด้านเท่านั้น การเข้าถึงรูปแบบนี้จะเป็นพื้นที่ที่มีการค้าขายริมถนนซอย ตรอก หรืออาคารที่มีการใช้พื้นที่หน้าร้าน ริมทางเดินเท้าเพื่อประกอบธุรกิจ
- 6) ประเภท 1E เข้าถึงพื้นที่จากหลายทิศทาง เป็นการเข้าถึงพื้นที่โดยสามารถเข้าได้หลายทิศทาง ซึ่งพื้นที่ลักษณะนี้มักเป็นศูนย์รวมของกิจกรรม เช่น ทางแยก พื้นที่ส่วนกลางของคนในชุมชน ตลาด ลานเอนกประสงค์ เป็นต้น หรืออาจเป็นพื้นที่ที่แทรกตัวระหว่างอาคาร ซึ่งเป็นจุดเด่นและสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ง่าย

จากการวิเคราะห์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวซิกข์ จำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะการเข้าถึง ซึ่งเป็นไปตามรูปแบบการสัญจร ตามมาตรฐานใน 2.2.1.3 พบว่า ส่วนใหญ่เป็นประเภท 1B เข้าถึงพื้นที่โดยผ่านพื้นที่อื่น และ 1E เข้าถึงพื้นที่จากหลายทิศทาง เนื่องจากชาวซิกข์ไม่มีข้อบังคับ หรือข้อกำหนดใดๆ ทั้งเรื่องของขนาด สามารถหันไปทิศทางใดก็ได้ ทำให้มีการใช้พื้นที่ที่ไม่เป็นระบบ และเกิดการเรียงตัวของอาคารที่ไม่เป็นระเบียบ ทำให้พื้นที่ว่างที่เกิดพื้นที่โล่งหรือลานที่รองรับกิจกรรมของชาวไทยเชื้อสายซิกข์ ส่วนการวิเคราะห์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นประเภท 1A การเข้าถึงพื้นที่โดยตรงจากถนน เนื่องจากในอดีตมีการใช้พื้นที่ใน

การขนส่งสินค้าทางน้ำเป็นหลัก และในสมัยปัจจุบันมีการตัดถนนผ่านจึงทำให้มีการขนส่งสินค้าด้วยการใช้พื้นที่ของถนน เพื่อความสะดวก จึงเกิดการสัญจรในบริเวณถนนพหลุทธ์ ถนนตรีเพชร และถนนจักรเพชร

รูปที่ 3.3 ลักษณะการเข้าถึงของพื้นที่ว่างสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ

แผนที่ 3. 8 ศักยภาพการเข้าถึงพื้นที่ของคนเดินเท้า

ที่มา : จากการสำรวจ, 2556

3.2.3.2 การจำแนกตามลักษณะขอบเขตการปิดล้อม

ลักษณะขอบเขตการปิดล้อม (characteristics of spatial enclosure) พื้นที่โล่งกว้างที่ดีควรมีขอบเขตทางกายภาพของรูปทรงอย่างชัดเจน เพื่อสร้างขอบเขตพื้นที่กิจกรรมโดยการปิดล้อมของอาคารทั้งพื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ส่วนตัว ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะขอบเขตการปิดล้อมได้ ดังนี้ (ดังแผนภูมิ 3.2)

1) ประเภท 2A พื้นที่อยู่ด้านหน้าอาคารปิดล้อมโดยอาคาร 2 ด้าน เป็นการปิดล้อมโดยอาคารริมถนนทั้งสองด้านในลักษณะต่อเนื่องไปตามความยาวของถนน ซึ่งมักอยู่บริเวณริมถนนซึ่งมีระยะของถนนไม่กว้างมากนัก มีการใช้พื้นที่ทั้งในและนอกอาคาร ซึ่งมีอาคารพาณิชย์ตั้งอยู่ริมถนน และมีการสั่นไหวของพื้นที่กิจกรรมเข้าไปในตัวอาคารทำให้อาคารมีการใช้งานเป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะ

2) ประเภท 2B พื้นที่อยู่ระหว่างอาคาร มีการปิดล้อมโดยอาคารสองด้านตรงข้าม แต่ไม่มีถนนกั้นพื้นที่ทั้งสอง การปิดล้อมเช่นนี้จะทำให้ผู้ใช้พื้นที่สามารถรับรู้ถึงขอบเขตพื้นที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยแบ่งการใช้พื้นที่ออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนสาธารณะและส่วนตัว และไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมภายในและภายนอกอาคาร

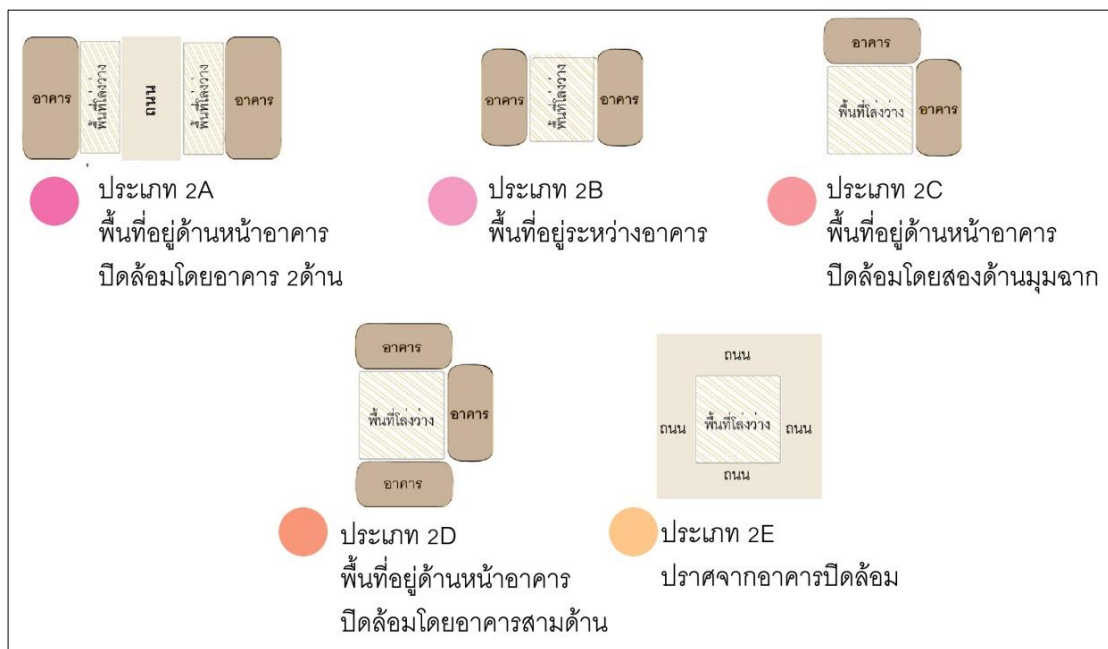
3) ประเภท 2C พื้นที่อยู่ด้านหน้าอาคารปิดล้อมโดยอาคารสองด้านมุมฉาก เป็นการปิดล้อมพื้นที่โดยอาคารพาณิชย์ทั้งสองด้าน ซึ่งอาจจะเป็นด้านตรงกันข้าม หรือเป็นด้านที่ชิดกันในลักษณะมุมฉาก การปิดล้อมเช่นนี้จะทำให้ผู้ใช้พื้นที่สามารถรับรู้ถึงขอบเขตของพื้นที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งผู้ใช้สามารถสร้างขอบเขตได้จากจินตภาพของตน เป็นจุดเริ่มของความรู้สึก “โอบล้อม” ของพื้นที่ ซึ่งจะมีการใช้พื้นที่แบบผสมผสานระหว่างพื้นที่ส่วนสาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว ซึ่งพื้นที่กิจกรรมอาจสั่นไหวเข้าไปในตัวอาคารได้ทั้งสองด้าน หรืออาจมีเพียงด้านใดด้านหนึ่งซึ่งมีพื้นที่กิจกรรมเข้าไปอยู่ในอาคาร มักเกิดขึ้นบริเวณพื้นที่โล่งกว้างที่ติดถนนสายหลัก หรือถนนซอยที่มีอาคารพาณิชย์เชื่อมต่อกับพื้นที่

4) ประเภท 2D พื้นที่อยู่ด้านหน้าอาคารปิดล้อมโดยอาคารสามด้าน การปิดล้อมรูปแบบนี้ทำให้ผู้ใช้รู้สึกถึงพื้นที่ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะเนื่องจากพื้นที่ได้ถูกปิดล้อมโดยอาคารทั้งสามด้าน ซึ่งทำให้ผู้ใช้รู้สึกถึงความปลอดภัยในการใช้พื้นที่ และสามารถควบคุมการเข้าถึงของพื้นที่ได้ จากการที่พื้นที่มีขอบเขตที่ชัดเจนทำให้มีการสั่นไหวของกิจกรรมเข้าสู่ตัวอาคารมากขึ้นแต่อาจจำกัดขอบเขตการใช้งานอยู่บ้าง โดยส่วนใหญ่แก้ไขโดยการใช้พื้นที่ส่วนชั้นสอง และชั้นสาม ลักษณะการปิดล้อมรูปแบบนี้มักจะอยู่ติดกับถนนซอย

5) ประเภท 2E ปราศจากอาคารปิดล้อม การปราศจากอาคารปิดล้อมทำให้ผู้ใช้รู้สึกถึงความปลอดโปร่ง และการมองเห็นที่กว้างไกล มีแนวโน้มเกิดกิจกรรมที่หลากหลายประเภท ทั้งในระดับเมืองและระดับย่าน

จากการวิเคราะห์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวซิกซ์ จำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะการปิดล้อม ซึ่งเป็นไปตามมาตรฐานใน 2.2.1.3 พบว่า ประเภท 2B พื้นที่อยู่ระหว่างอาคาร ซึ่งเกิด

การเรียงตัวของอาคารที่ไม่มีระบบ ทำให้เกิดพื้นที่ว่างสาธารณะ ผู้ใช้สามารถรับรู้ถึงขอบเขตพื้นที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยแบ่งการใช้พื้นที่ออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนสาธารณะและส่วนตัว ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมภายในและภายนอกอาคาร ส่วนการวิเคราะห์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวจีน จำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะการปิดล้อม ซึ่งเป็นไปตามมาตรฐานใน 2.2.1.3 พบว่าประเภท 2A พื้นที่อยู่ด้านหน้าอาคารปิดล้อมโดยอาคาร 2 ด้าน มีอาคารริมถนนทั้งสองด้านในลักษณะต่อเนื่องไปตามความยาวของถนน มีการใช้พื้นที่ทั้งในและนอกอาคาร ซึ่งมีอาคารพาณิชย์ตั้งอยู่ริมถนน มีการเคลื่อนไหลของพื้นที่กิจกรรมเข้าไปในตัวอาคารทำให้อาคารมีการใช้งานเป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะ กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะเป็นถนนคนเดิน ร้านค้าขายของ ซึ่งมีการใช้งานพื้นที่ทั้งในและนอกอาคาร

รูปที่ 3.4 ลักษณะการปิดล้อมที่แตกต่างกัน

3.2.3.3 จำแนกตามการเชื่อมโยงและลำดับศักดิ์การเข้าถึง

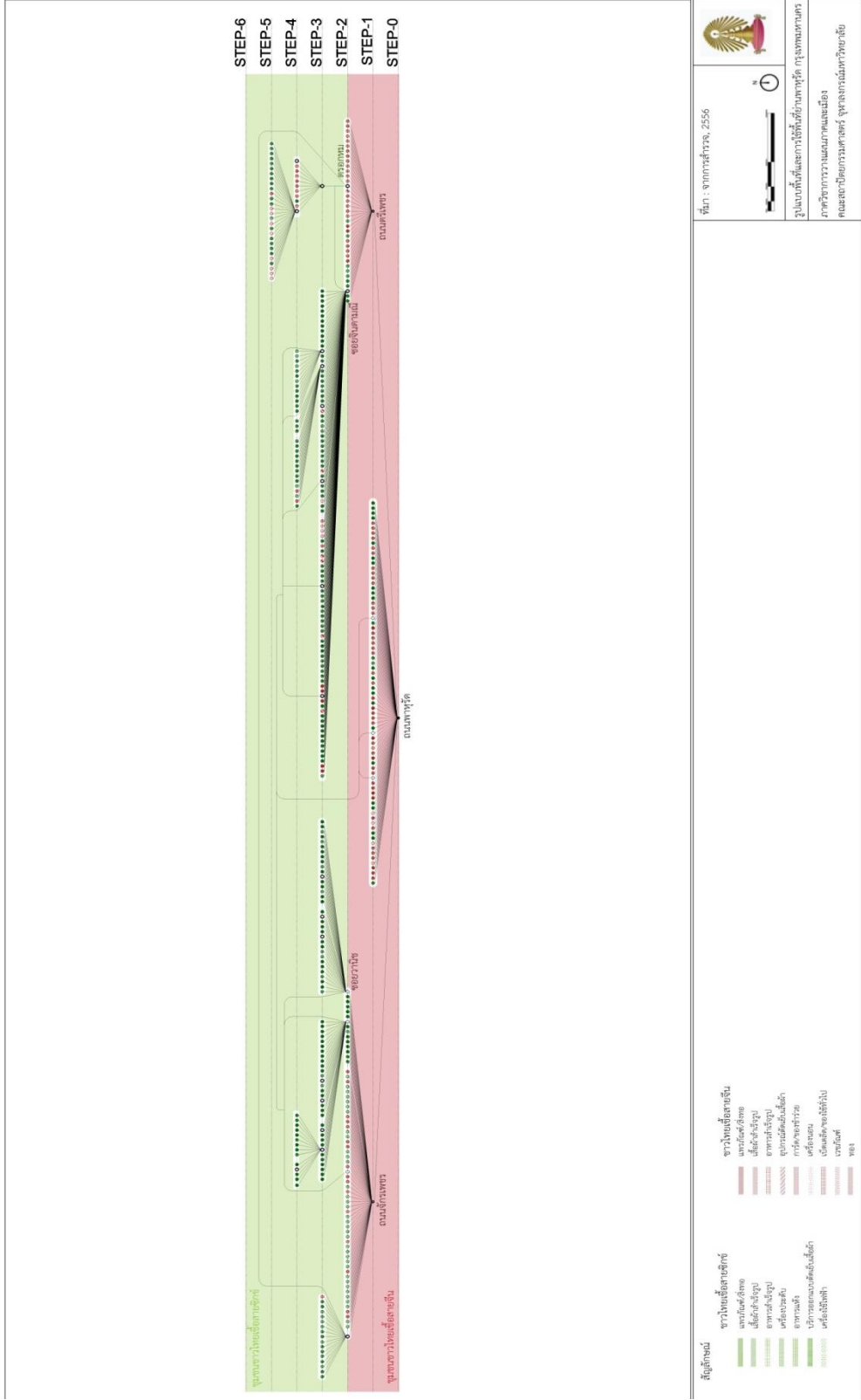
จำแนกตามการเชื่อมโยงและลำดับศักดิ์การเข้าถึงเป็นการวิเคราะห์พฤติกรรมของการสัญจรที่ส่งผลต่อการใช้ที่ดินและอาคารโดยใช้อัตราการใช้ประโยชน์อาคารของพื้นที่ย่านพาหุรัด โดยจากการกำหนดโทเนลิตี้ที่แตกต่างเพื่อจำแนกเชื้อชาติ และกำหนดรูปแบบการใช้ประโยชน์อาคารเพื่อแบ่งความแตกต่างของรูปแบบการใช้พื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ใช้แผนภูมิจัดสภาพ (Justified graph) ในการจำแนกการเชื่อมโยงและลำดับศักดิ์การเข้าถึง โดยกำหนดให้ถนนสายหลักของชุมชนคือ ถนนพาหุรัด เพราะเป็นเส้นทางสายหลักในการเข้าถึงพื้นที่ย่านพาหุรัด จะเน้นให้เห็นถึงโครงข่ายหน่วยพื้นที่ย่อยที่ชัดเจนและเอียงมากขึ้น ทั้งนี้การเขียนแผนภูมิการเชื่อมโยงต่อหน่วยพื้นที่สาธารณะจะมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมการใช้ประโยชน์อาคาร อีกทั้งยังอธิบายได้ถึงพฤติกรรมสัญจรที่แสดงออกในการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารของแต่ละเชื้อชาติภายในชุมชนอีกด้วย

การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร ในปัจจุบันพื้นที่ย่านพาหุรัดถูกชาวไทยเชื้อสายจีนจากสำเพ็งเข้ามาจับจองพื้นที่บริเวณริมถนนสายหลักและสายรอง เพื่อใช้ในเชิงพาณิชย์กรรม แต่บริเวณวัดซิกข์ยังคงมีการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร ที่ยังคงมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างเห็นได้ชัด

จากการจำแนกตามการเชื่อมโยงและลำดับศักดิ์การเข้าถึง มีโครงข่ายพื้นที่สาธารณะที่เชื่อมต่อกันอย่างต่อเนื่อง ชุมชนมีการตั้งถิ่นฐานที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละเชื้อชาติ บริเวณริมถนนจักรเพชร ถนนตรีเพชร และถนนพาหุรัด มีการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารของชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงและลำดับศักดิ์การเข้าถึง ลำดับที่ 1-3 ส่วนบริเวณวัดซิกข์และภายในตลาดพาหุรัด มีการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารของชาวไทยเชื้อสายซิกข์ มีการเชื่อมโยงและลำดับศักดิ์การเข้าถึง ลำดับที่ 4-6 ส่วนชาวไทยเชื้อสายจีนมีการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร ในลักษณะการกระจายตัวไปตามถนนหลักและรอง ในรูปแบบของการหาบเร่แผงลอย ดังนั้นแต่ละเชื้อชาติเอกลักษณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารของแต่ละเชื้อชาติที่แตกต่างกันออกไป แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันในพื้นที่อันจำกัดนี้ได้

สรุปได้ว่า ชาวไทยเชื้อซิกข์มีลำดับการเข้าถึงหน่วยพื้นที่สาธารณะ ในลำดับศักดิ์การเข้าถึงและการเชื่อมโยงในลำดับที่ถัดจากถนนสายหลักเข้าไปได้หลากหลายเส้นทาง หรือลัดเลาะแทรกไปตามกลุ่มบ้านเรือน มีการเข้าถึงที่ค่อนข้างสะดวก ส่วนชาวไทยเชื้อสายจีนมีลำดับศักดิ์การเข้าถึง ในลำดับโดยตรงจากถนนสายหลัก มีการเข้าถึงที่สะดวก จะส่งผลต่อรูปแบบพฤติกรรมสัญจรและมีอิทธิพลต่อเนื่องไปถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอาคารภายในชุมชน

ภาพที่ 3.10 แผนภูมิ justified graph ของพื้นที่ย่านพหลุรัด

ที่มา : จกการสำรวจ (2556)

บทที่ 4

รูปแบบการใช้พื้นที่ของย่านพาหุรัด

การวิเคราะห์รูปแบบการใช้พื้นที่ของย่านพาหุรัด กรุงเทพมหานคร ตามลักษณะเชิงสัญญาณ ทำให้ทราบถึงได้พื้นที่ที่มีความเหมาะสม และพื้นที่ที่ต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุง นอกจากนี้ในบทนี้ จะกล่าวถึงผลการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ของรูปแบบการใช้พื้นที่ (space use pattern) ทั้งกิจกรรมการสัญจร (moving activity) กิจกรรมการจับจองพื้นที่ (static activity) การเชื่อมโยงและลำดับศักดิ์การเข้าถึง (j-graph) เพื่อใช้เป็นข้อพิจารณาในการหาพื้นที่ที่มีความเหมาะสม ในพื้นที่ศึกษา ดังนี้

4.1 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร

4.2 รูปแบบและอัตราการสัญจร

4.2.1 การบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวัน ด้วยการนับด่าน (gate method)

4.2.2 การบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิยมสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ศึกษา ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace)

4.2.2.1 ผลการบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิยมสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ศึกษา ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace) ระหว่างวันสัปดาห์

4.2.2.2 ผลการบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิยมสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ศึกษา ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace) ระหว่างวันสุดสัปดาห์

4.2.2.3 สรุปผลการศึกษารูปแบบการเลือกเส้นทางนิยมสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ศึกษา ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace) ระหว่างวันสัปดาห์ และวันสุดสัปดาห์

4.3 รูปแบบการจับจองพื้นที่

4.3.1 การบันทึกรูปแบบการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวัน ด้วยวิธีการจับภาพชั่วขณะ (static snapshot)

4.3.1.1 ผลการบันทึกรูปแบบการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวัน ด้วยวิธีการจับภาพชั่วขณะ (static snapshot) ระหว่างวันสัปดาห์

4.3.1.2 ผลการบันทึกรูปแบบการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวัน ด้วยวิธีการจับภาพชั่วขณะ (static snapshot) ระหว่างวันสุดสัปดาห์

4.3.1.3 สรุปผลการศึกษารูปแบบการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวัน ด้วยวิธีการจับภาพชั่วขณะ (static snapshot) ระหว่างวันสัปดาห์ และระหว่างวันสุดสัปดาห์

4.4 พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ของคนเดินเท้า

4.4.1 พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ของคนเดินเท้า ในวันระหว่างสัปดาห์

4.4.2 พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ของคนเดินเท้า ในวันสุดสัปดาห์

4.4.3 สรุปพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ของคนเดินเท้า ในพื้นที่ย่านพาหุรัด

4.5 รูปแบบกิจกรรมทางสังคมและกลุ่มคน (social map)

4.5.1 การวิเคราะห์ลักษณะเศรษฐกิจสังคมระดับชุมชน

4.5.2 การวิเคราะห์ลักษณะเศรษฐกิจสังคมระดับย่าน

4.5.3 การวิเคราะห์ลักษณะเศรษฐกิจสังคมระดับเมือง

4.6 สรุปผลการสำรวจ

4.1 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร

พื้นที่ย่านพาหุรัด เริ่มพัฒนาจากการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยเชื้อสายซิกข์ ก่อให้เกิดการกระจุกตัวของอาคารบ้านเรือน พื้นที่ย่านพาหุรัดเป็นศูนย์รวมผ้าทุกชนิดทั้งแบบค้าส่ง-ปลีก ขาดการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินมาตั้งแต่อดีต ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสม (mixed-use) คือเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อพาณิชย์กรรมและอยู่อาศัย (โยธาธิการและการผังเมือง 2556)

แต่ปัจจุบันตามร่างผังเมืองรวมกรุงเทพมหานครฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3 บริเวณพื้นที่ย่านพาหุรัด แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร อยู่ในเขตพื้นที่ “เกาะรัตนโกสินทร์” เป็นพื้นที่ที่สันทัดอ่อนมีการใช้เป็นที่ดินประเภทอนุรักษ์และเพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ซึ่งพื้นที่ถูกควบคุมการก่อสร้างอาคารและลักษณะการดัดแปลง รื้อถอน ปรับปรุงอาคาร รวมถึงเป็นเขตห้ามสร้างอาคารบางชนิด เนื่องจากพื้นที่ย่านพาหุรัดเป็นพื้นที่สำคัญในด้านการค้ามาตั้งแต่อดีต นอกจากนี้ยังเป็นย่านที่มีราคาที่ดินสูง

ดังนั้น การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพาณิชย์เป็นหลัก จึงจะคุ้มค่า ทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยน้อยลงไปมาก เพราะเมื่อผู้ประกอบการมีฐานะดีขึ้นก็จะย้ายไปอยู่บริเวณอื่น แต่ยังคงประกอบกิจการอยู่ภายในพื้นที่ย่านพาหุรัดเช่นเดิม นอกจากนี้พื้นที่บางส่วนจะเป็นศาสนสถานและสาธารณูปการต่างๆ

4.1.1 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน

พื้นที่ย่านพาหุรัดสามารถแยกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน ได้ดังนี้

1) การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัย ในพื้นที่ย่านพาหุรัดนั้นมีจำนวนน้อยมาก ตั้งอยู่บริเวณด้านข้างวัดซิกข์ และส่วนมากมีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสม (mixed-use) คือ ภายในซอยวานิช ซึ่งส่วนใหญ่ชั้นล่างประกอบกิจการค้าขายส่วนชั้น 2 ใช้เก็บสินค้าและชั้น 3 ขึ้นไป เป็นที่พักอาศัย

2) การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อพาณิชย์กรรม ในพื้นที่ย่านพาหุรัดส่วนใหญ่เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพาณิชย์กรรม โดยร้านค้าส่วนใหญ่เป็นร้านขายผ้าทั้งแบบค้าส่ง-ปลีก แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ แบบอาคารและแบบแผงลอย

3) การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อศาสนสถาน ศาสนสถานในพื้นที่ย่านพาหุรัดมีทั้งศาลเจ้าของจีนคือ ศาลเจ้าแม่ทับทิม ศาลเจ้าแม่ศรีสุทนต์ ศาลเจ้าแม่ศรีสุทนต์ ศาลเจ้าแม่ศรีสุทนต์ และวัดเลียบ วัดบพิตรพิมุขของชาวไทย

4) สถานที่ราชการ มีสถานที่ราชการคือ การไฟฟ้านครหลวง ที่ทำการไปรษณีย์วัดเลียบ ศาลรัฐธรรมนูญ

5) สถานศึกษา มี 4 สถาบัน คือ โรงเรียนสวนกุหลาบ โรงเรียนวัดราชบูรณะราชวรวิหาร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีรัตนโกสินทร์วิทยาเขตเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีรัตนโกสินทร์วิทยาเขตบพิตรพิมุข จักรวรรดิ

4.1.2 รูปแบบการใช้ประโยชน์อาคาร

ปัจจุบันพื้นที่ย่านพาหุรัดอยู่ในเขตที่ผังเมืองรวมเป็นการใช้ประโยชน์อาคารประเภทพื้นที่อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย เพื่อควบคุมและอนุรักษ์อาคารภายในเกาะรัตนโกสินทร์ เนื่องจากเป็นพื้นที่สำคัญในด้านการค้ามาตั้งแต่อดีต โดยเฉพาะเป็นย่านการค้าผ้านอกจากนี้ยังเป็นย่านที่มีราคาที่ดินสูง

ดังนั้น การใช้ประโยชน์อาคารเพื่อการค้าเป็นหลัก จึงจะคุ้มค่า ทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่ออยู่อาศัยมีอัตราน้อยลงไปมาก เพราะเมื่อผู้ประกอบการมีฐานะดีขึ้นก็จะย้ายไปอยู่บริเวณอื่น แต่ยังคงประกอบกิจการอยู่ในพาหุรัดเช่นเดิม นอกจากนี้ พื้นที่บางส่วนจะเป็นศาสนสถานและสาธารณูปการต่างๆ

จากการสำรวจเกี่ยวกับประเภทกิจกรรมร้านค้าในพื้นที่ย่านพาหุรัด โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) แพรภัณฑ์สิ่งทอ

พื้นที่ย่านพาหุรัดเป็นแหล่งค้าส่งผ้าดิบที่ใหญ่ที่สุดในกรุงเทพมหานคร เป็นตลาดกลางที่รับผ้าจากโรงงานโดยตรง และส่งต่อไปยังภูมิภาคอื่นๆของประเทศ นอกจากนั้นพื้นที่ย่านพาหุรัดยังเป็นที่ตั้งของราคาผ้ากลางสำหรับเปรียบเทียบราคา เพราะที่ผ้าจะราคาถูกและมีให้เลือกสรรมากกว่าที่อื่น มีทั้งผ้าไหม ผ้าแพร ผ้าซีฟองจากยุโรป หรือผ้าสำหรับจากอินเดีย เป็นต้น ซึ่งร้านผ้าเหล่านี้ส่วนใหญ่ผู้ประกอบการเป็นชาวไทยเชื้อสายซิกข์ คือเมื่อมาพาหุรัด สิ่งที่ต้องนึกถึงคือ ผ้า และชาวไทยเชื้อสายซิกข์ นอกจากนี้ยังมีการส่งออกผ้าไปขายยังต่างประเทศ ทั้งที่ต่างประเทศมาซื้อเอง หรือมีการสั่งซื้อมา ร้านขายผ้าส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณถนนพาหุรัดเชื่อมกับถนนจักรเพชร

2) เสื้อผ้าสำเร็จรูป

ร้านขายเสื้อผ้าสำเร็จรูปมีทั้งชุดไทย ชุดแต่งงาน ชุดสำหรับ เป็นต้น คือเป็นร้านที่รับงานตัดเย็บที่สำเร็จแล้วจากร้านตัดเย็บมาขาย หรือเป็นนายหน้ารับสั่งตัดเย็บ ได้รับความนิยมนมากเพราะมีให้เลือกหลากหลาย เพราะมีราคาถูก มีขายทั้งปลีกและส่ง นอกจากนั้น ยังมีเสื้อผ้าสำเร็จรูปประเภทเสื้อยืด ชุดนักเรียน ร้านขายเสื้อผ้าสำเร็จรูปส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณภายในตลาดพาหุรัด

3) อาหารสำเร็จรูป

ร้านอาหารส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณถนนตรีเพชร ซึ่งฝั่งตรงข้ามเป็นโรงเรียนเพาะช่าง และโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ไว้สำหรับรองรับกลุ่มนักเรียนบริเวณนั้น

4) อาหารแห้ง/วัตถุดิบ

อยู่บริเวณรอบวัดซิกข์ ซึ่งเป็นบริเวณที่มีชาวไทยเชื้อสายซิกข์อาศัยอยู่มากที่สุด ซึ่งจะขายสินค้านำเข้าจากอินเดีย ทั้งเครื่องเทศ เครื่องหอม เครื่องใช้ อาหาร เป็นย่านที่แสดงถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายซิกข์

5) เครื่องประดับ

กลุ่มเครื่องประดับ จำแนกตามสินค้าประเภทกระเป๋า เครื่องหนัง รองเท้า สร้อยคอ แหวน เป็นต้น แบ่งเป็นกลุ่มที่ตั้งสองบริเวณคือบริเวณถนนตรีเพชร และบริเวณถนนพารุรัต แต่เครื่องประดับบริเวณนี้จะเป็นแบบนาฏศิลป์

6) บริการออกแบบตัดเย็บเสื้อผ้า

นอกจากจะเป็นแหล่งตลาดกลางค้าส่งผ้าแล้ว พื้นที่ย่านพารุรัตยังสามารถส่งต่องานผ้าดิบไปสู่งานตัดเย็บผ้าสำเร็จรูป ทั้งการตัดเย็บและออกแบบ เช่น ชุดแต่งงาน ชุดไทยที่ต่างประเทศนิยมสั่งซื้อจากที่นี่เพื่อเป็นชุดพนักงานในร้านอาหารไทย หรือกลุ่มวัยรุ่นที่นิยมมาสั่งตัดชุดคอสเพลย์ เป็นต้น ซึ่งมีมือการตัดเย็บที่นี้จะพินิจพิเคราะห์ เพราะช่างตัดเย็บมีความชำนาญและประสบการณ์ยาวนาน รวมทั้งฝีมือช่างตัดเย็บแบบชาวไทยเชื้อสายชิวชิวที่มีความชำนาญในเรื่องของผ้า ทางงานตัดเย็บออกมามีคุณภาพ ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ภายในตลาดพารุรัต หรือบางร้านขายผ้า อาจมีรับตัดเย็บอยู่หลังร้าน

7) เครื่องใช้ไฟฟ้า

ตั้งอยู่บริเวณถนนจักรเพชร เป็นร้านขายเครื่องใช้ไฟฟ้า เพื่อรองรับผู้อาศัยในพื้นที่ย่านพารุรัต และพื้นที่ข้างเคียง

8) อุปกรณ์ตัดเย็บเสื้อผ้า

นำสินค้ามาจากพื้นที่ย่านสำเพ็งมาขายต่อ โดยแบ่งขายปลีก เพื่อสะดวกแก่ผู้ที่ต้องการตัดชุดเสื้อผ้า

9) การ์ด/ของชำร่วย

ร้านของชำร่วย ตั้งอยู่จำนวนมากบริเวณถนนพารุรัต มีให้เลือกสรรมากมายทุกรูปแบบ สินค้าสั่งตรงจากโรงงาน ราคาจึงถูกกว่าที่อื่น มีทั้งแบบค้าปลีกและค้าส่ง เป็นตลาดกลางของประเภทของชำร่วย

10) เครื่องนอน

ภายในพื้นที่ย่านพารุรัตนี้มีชื่อมานานในเรื่องของหมอน ผ้าปูที่นอน พูก ผ้าม่าน เป็นต้น ร้านเครื่องเรือนในพื้นที่ย่านพารุรัตจะรับออกแบบ และตัดเย็บเอง โดยส่งไปโรงงาน และราคายังถูกกว่าในห้าง ส่วนมากจะตั้งอยู่บริเวณถนนพารุรัต และภายในตลาดพารุรัต

11) เบ็ดเตล็ด/ของใช้ทั่วไป

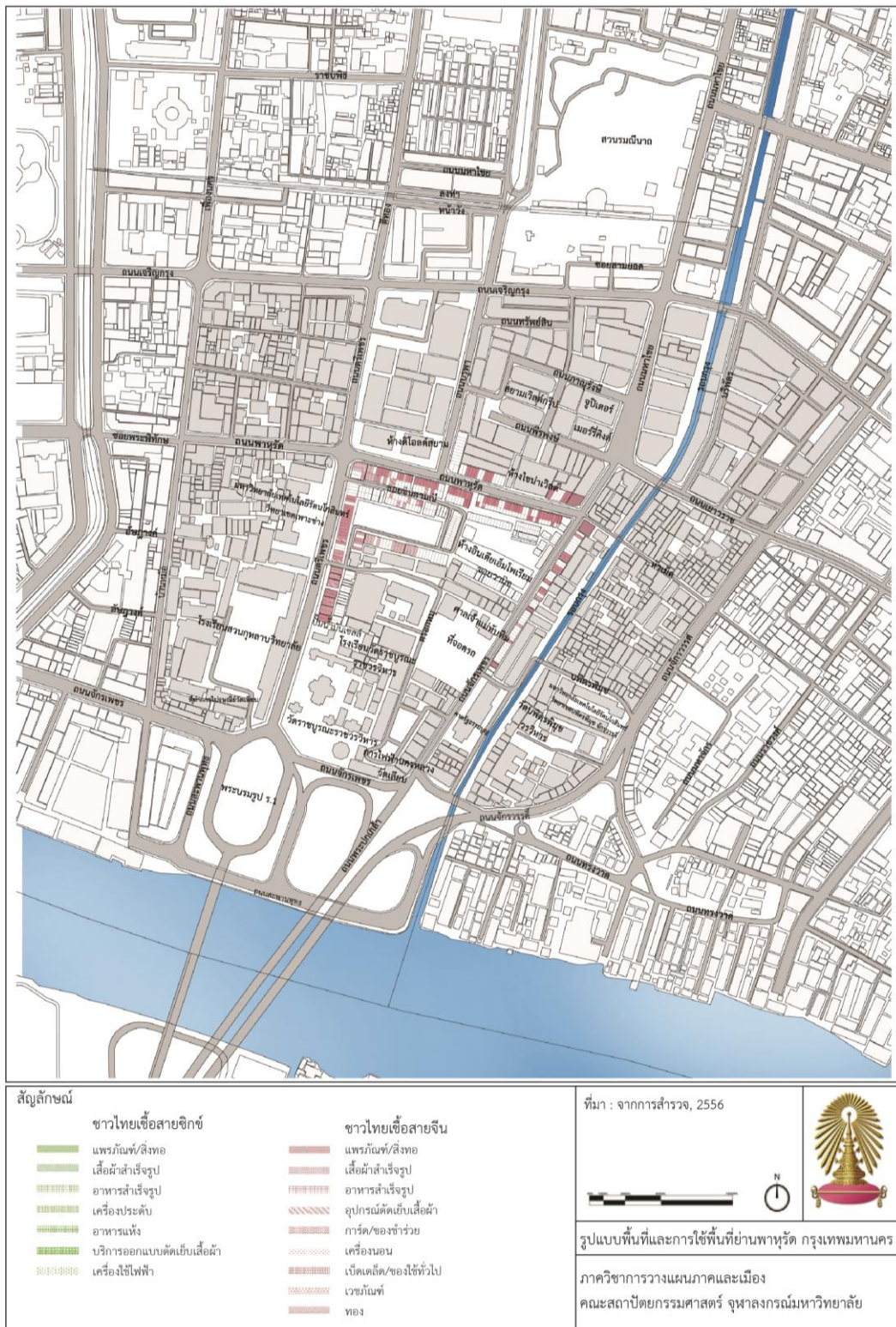
ตั้งอยู่บริเวณถนนตรีเทพ เป็นลักษณะร้านสะดวกซื้อ ร้านขายของชำ เพื่อรองรับผู้อาศัยในพื้นที่ย่านพารุรัตและลูกค้าเท่านั้น

12) เวชภัณฑ์

เป็นร้านขายยา มีจำนวน 3-4 ร้าน เพราะมีเพียงไว้รองรับผู้อาศัยในพื้นที่ย่านพารุรัตและลูกค้าเท่านั้น

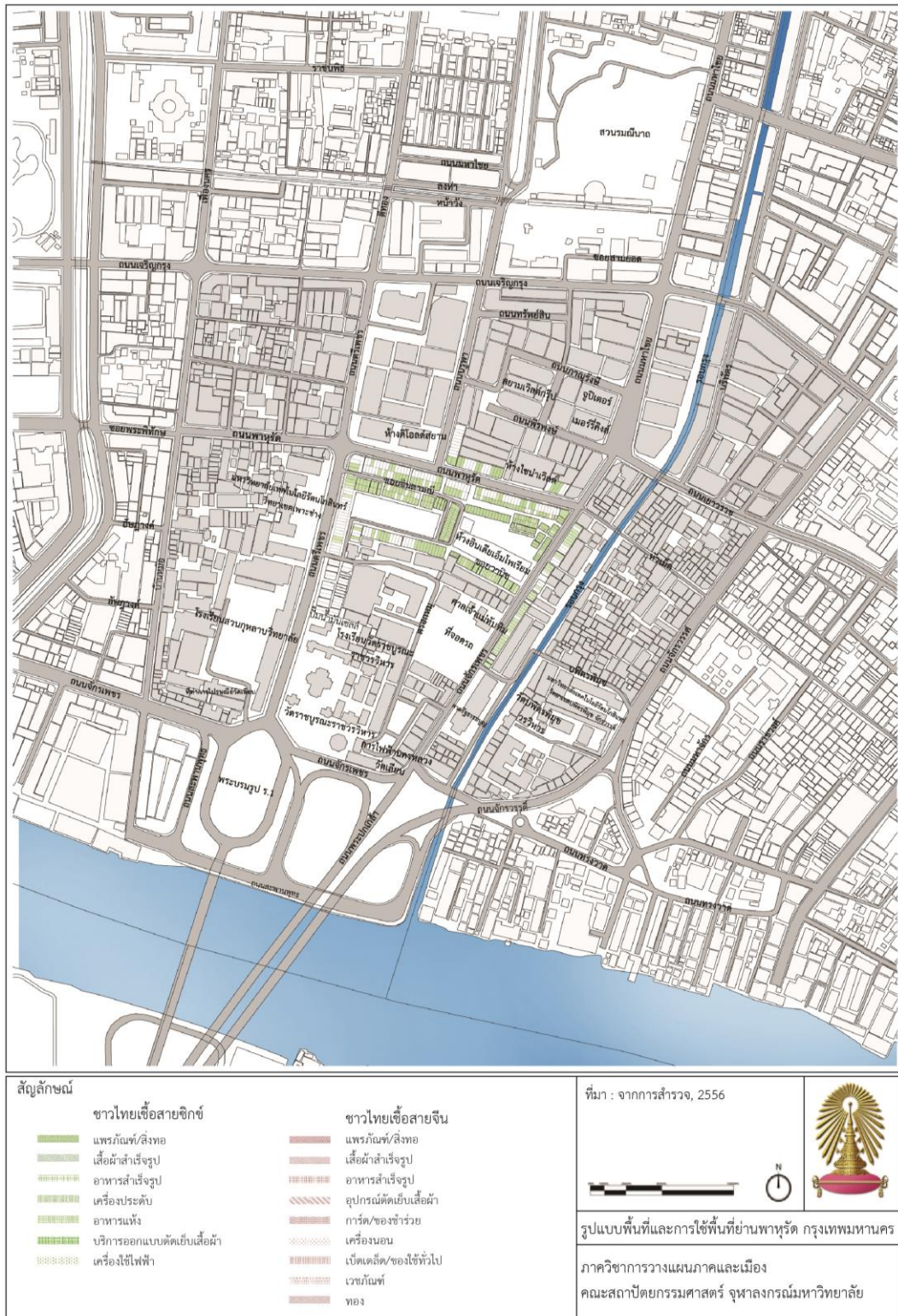
13) ร้านทอง

ร้านทองจะตั้งอยู่บริเวณหัวมุมของถนนพารุรัตตัดกับถนนจักรเพชร

แผนที่ 4. 2 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร ของชาวไทยเชื้อสายจีน

ที่มา : จากการสำรวจ, 2556

แผนที่ 4. 3 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร ของชาวไทยเชื้อสายชิกซ์
ที่มา : จากการสำรวจ, 2556

แผนที่ 4. 4 รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร ของชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยเชื้อสายซิกข์
ที่มา : จากการสำรวจ, 2556

จากการสำรวจสรุปได้ว่า รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินละอาคารของพื้นที่ย่านพาหุรัดมีลักษณะเป็นแบบผสม (mixed use) กล่าวคือ มีการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารเพื่อพาณิชย์กรรม ที่พักอาศัย สถานศึกษา สถาบันราชการและสถาบันศาสนา และพื้นที่ว่างสาธารณะปะปนกันภายในพื้นที่ศึกษา โดยมีสัดส่วนที่เป็นที่อยู่อาศัยใกล้เคียงกับพาณิชย์กรรม

ในพื้นที่ย่านพาหุรัด มีการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก ได้แก่ ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยเชื้อสายชิวกซ์ โดยกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนมีรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินละอาคารเพื่อการพาณิชย์กรรม ใช้พื้นที่ริมถนนสายหลัก-รอง ที่มีการเข้าถึงที่สะดวก ส่วนมากกิจกรรมการค้า ได้แก่ ถนนพาหุรัด ถนนจักรเพชร ถนนตรีเพชร ส่วนชาวไทยเชื้อสายชิวกซ์รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินละอาคารเพื่อการพาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัย โดยใช้พื้นที่ในบริเวณตรอก ซอกซอยที่เชื่อมต่อกันภายในพื้นที่ย่านพาหุรัด ได้แก่ ซอยวานิช ซอยจินตามณี ตรอกหุม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพื้นที่สาธารณะ 1 แห่ง คือ ลานพระบรมรูป ร.1 ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารเพื่อสถาบันการศึกษา และสถาบันราชการ กระจายตามแนวเส้นทางหลัก-รอง และสถาบันทางศาสนาของแต่ละเชื้อชาติก็มีการแทรกตัวอยู่ในพื้นที่พื้นที่ศึกษา

จากการศึกษารูปแบบการใช้พื้นที่ในพื้นที่ย่านพาหุรัด กรุงเทพมหานคร เป็นวิธีการเก็บข้อมูลด้วยการเข้าถึงเหตุการณ์การใช้พื้นที่ในรูปแบบต่าง ๆ ดังนั้นทำการเก็บข้อมูลโดย 3 วิธี มีดังนี้

1. การบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ ตามช่วงเวลาต่าง ๆ ของวัน ด้วยการนับด่าน (gate method)
2. การบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ ตามช่วงเวลาต่าง ๆ ของวัน ด้วยวิธีสะกดรอยตาม (movement trace)
3. การบันทึกรูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ตามช่วงเวลาต่าง ๆ ของวัน ด้วยการจับภาพชั่วขณะ (static snapshot)

กำหนดการเก็บข้อมูลทั้งในวันระหว่างสัปดาห์และสุดสัปดาห์ โดยทำการเก็บข้อมูลจากวันในระหว่างสัปดาห์ (วันอังคาร-วันพฤหัสบดี) ยกเว้นการเก็บข้อมูลในวันจันทร์และวันศุกร์ เนื่องจากวันจันทร์และวันศุกร์เป็นวันต้นและท้ายสัปดาห์ ทำให้อาจเกิดปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจในการเดินทาง จึงตัดวันทั้งสองออก

เมื่อทำการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลแล้ว ทำการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างการจับจองพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมของคนเดินเท้า กับรูปแบบการเลือกเส้นทางนิมสัญจรของคนเดินเท้า และสรุปผลการสำรวจ โดยผลการสำรวจนี้สามารถตอบคำถามงานวิจัย คือ

1. พื้นที่ว่างสาธารณะที่ได้รับความนิยมจากการเข้าใช้งานของคนเดินเท้า

2.พื้นที่ย่านพาหุรัดที่พบรูปแบบกิจกรรมการหยุดนิ่ง ทั้งยืน นั่ง นอน และกิจกรรมการสัญจร มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการใช้พื้นที่ที่จัดไว้หรือไม่

4.2 รูปแบบการสัญจร

การศึกษารูปแบบการสัญจรในพื้นที่ย่านพาหุรัด กรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาแบบการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์การใช้พื้นที่ในรูปแบบต่างๆ ของคนเดินเท้า

4.2.1 การบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ ตามช่วงเวลาต่าง ๆ ของวัน ด้วยการนับด่าน (gate method)

การบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้า ทำให้ทราบถึงปริมาณของคนเดินเท้าที่สัญจรผ่านในแต่ละด่านของพื้นที่ แสดงให้เห็นถึงจุดและปริมาณของคนเดินเท้าสัญจรผ่านสูงสุดในแต่ละช่วงเวลาของวัน ทำให้สามารถเห็นถึงภาพรวมของรูปแบบการใช้พื้นที่บริเวณที่ทำการเก็บข้อมูลได้

โดยกำหนดด่านทั้งหมด 8 ด่าน (แผนที่ 4.1) ซึ่งการกำหนดด่านนับคนสัญจรจะเลือกจุดตัดหรือทางแยกที่สำคัญ เพื่อสามารถเก็บข้อมูลแต่ละด่านภายในช่วงเวลาที่กำหนด ในวันระหว่างสัปดาห์และวันสุดสัปดาห์

ทั้งนี้ก็เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลภายในช่วงเวลาที่กำหนด ทำการเก็บข้อมูลในวันระหว่างสัปดาห์ และวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยทำการแบ่งช่วงเวลาการเก็บข้อมูลออกเป็น 3 ช่วงเวลา คือ

ช่วงที่ 1 เวลา 07.30 – 09.30 น. ช่วงเวลาเช้า เข้างาน หรือเรียน

ช่วงที่ 2 เวลา 09.30 – 14.30 น. ช่วงระหว่างวัน กิจกรรมชื้อขาย พุดคุย

ช่วงที่ 3 เวลา 14.30 – 17.30 น. ช่วงเวลาเย็น เลิกงาน หรือเรียน

ในการเก็บข้อมูล ได้ทำการจำแนกกลุ่มคนออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ (1) ชาวซิกซ์ (2) ชาวอื่นๆ (ชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายจีน)

โดยเก็บข้อมูลจะใช้เวลาเก็บด่านละ 10 นาที โดยเก็บวันระหว่างสัปดาห์ ในวันที่ 16 มกราคม พ.ศ.2556 และวันสุดสัปดาห์ ในวันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2556

เมื่อทำการเก็บข้อมูลแล้วนำมาหาค่าเฉลี่ยเป็นอัตราต่อชั่วโมง ทั้งวันระหว่างสัปดาห์และวันสุดสัปดาห์ ทำให้ทราบถึงปริมาณของคนเดินเท้าที่สัญจรผ่านพื้นที่โดยเฉลี่ยในแต่ละด่าน และบริเวณที่มีคนเดินเท้าสัญจรผ่านสูงสุดในแต่ละช่วงเวลาของวัน

แผนที่ 4. 5 ตำแหน่งของด่านนับปริมาณการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัด

ที่มา : จากการสำรวจ, 2556

จากการสำรวจอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในวันระหว่างสัปดาห์ (แผนที่ 4.6) พบว่าด่านที่มีคนเดินผ่านต่อชั่วโมงมากที่สุด คือ ด่านที่ 1, 2 จำนวน 303, 295 คนต่อชั่วโมง เป็นด่านที่อยู่บริเวณถนนพหลโยธินทางด้านพื้นที่ย่านเยาวราช ด่านที่ 1, 2 เป็นทางเข้าพื้นที่ศึกษาบริเวณถนนพหลโยธิน จึงมีอัตราการสัญจรผ่านสูง

สำหรับในวันสุดสัปดาห์ (แผนที่ 4.7) พบว่า ด่านที่มีคนเดินผ่านต่อชั่วโมงมากที่สุดคือด่านที่ 1, 2 จำนวน 390, 426 คนต่อชั่วโมง เป็นด่านที่อยู่บริเวณถนนพหลโยธินทางด้านพื้นที่ย่านเยาวราช ด่านที่ 1, 2 เป็นเส้นทางสายหลักที่เชื่อมไปยังสถานที่ต่างๆ จึงทำให้มีอัตราการสัญจรผ่านเพื่อเข้าไปทำกิจกรรมต่างๆ ภายในพื้นที่ศึกษา

จากการศึกษาปริมาณการสัญจรผ่านในพื้นที่ ซึ่งเป็นอัตราเฉลี่ยของทั้งวันระหว่างสัปดาห์ และวันสุดสัปดาห์ (แผนที่ 4.8) ด่านที่มีผู้นิยมสัญจรผ่าน คือ ด่านที่ 2 จำนวน 359 คนต่อชั่วโมง ด่านที่ 1 จำนวน 347 คนต่อชั่วโมง ด่านที่ 4 จำนวน 278 คนต่อชั่วโมง ด่านที่ 3 จำนวน 254 คนต่อชั่วโมง ด่านที่ 5 จำนวน 230 คนต่อชั่วโมง ด่านที่ 8 จำนวน 128 คนต่อชั่วโมง ด่านที่ 6 จำนวน 86 คนต่อชั่วโมง ด่านที่ 7 จำนวน 77 คนต่อชั่วโมง ตามลำดับ

ผลจากการบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพหลโยธิน แสดงให้เห็นปริมาณการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในแต่ละด่านมีความแตกต่างกันในวันระหว่างสัปดาห์ และวันสุดสัปดาห์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมการใช้พื้นที่ ประเภทของผู้ใช้พื้นที่ ในบริเวณนั้นๆ ที่แตกต่างกันออกไป ด่านที่ตั้งอยู่บริเวณจุดตัดกับถนนพหลโยธิน จะมีอัตราการสัญจรผ่านสูง ทั้งในวันระหว่างสัปดาห์ และวันหยุดสุดสัปดาห์ สำหรับอัตราการสัญจรผ่านในวันระหว่างสัปดาห์ และวันหยุดสุดสัปดาห์ ไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมากนัก

พื้นที่ย่านพาหุรัด		10 นาทีแรก / หลัง	ค่าเฉลี่ย	รวม คน/ชม.
ด้านที่ 1	ชาวซิกข์	5/4	4.5	27
	ชาวอื่นๆ	24/36	30	180
รวม				207
ด้านที่ 2	ชาวซิกข์	1/2	1.5	9
	ชาวอื่นๆ	31/25	28	168
รวม				177
ด้านที่ 3	ชาวซิกข์	20/15	17.5	105
	ชาวอื่นๆ	34/28	31	186
รวม				177
ด้านที่ 4	ชาวซิกข์	15/26	20.5	123
	ชาวอื่นๆ	32/28	30	180
รวม				303
ด้านที่ 5	ชาวซิกข์	5/3	4	24
	ชาวอื่นๆ	10/8	9	54
รวม				207
ด้านที่ 6	ชาวซิกข์	2/3	2.5	15
	ชาวอื่นๆ	5/3	4	24
รวม				39
ด้านที่ 7	ชาวซิกข์	4/2	3	18
	ชาวอื่นๆ	8/10	9	54
รวม				72
ด้านที่ 8	ชาวซิกข์	4/2	3.5	21
	ชาวอื่นๆ	28/34	31	186
รวม				207

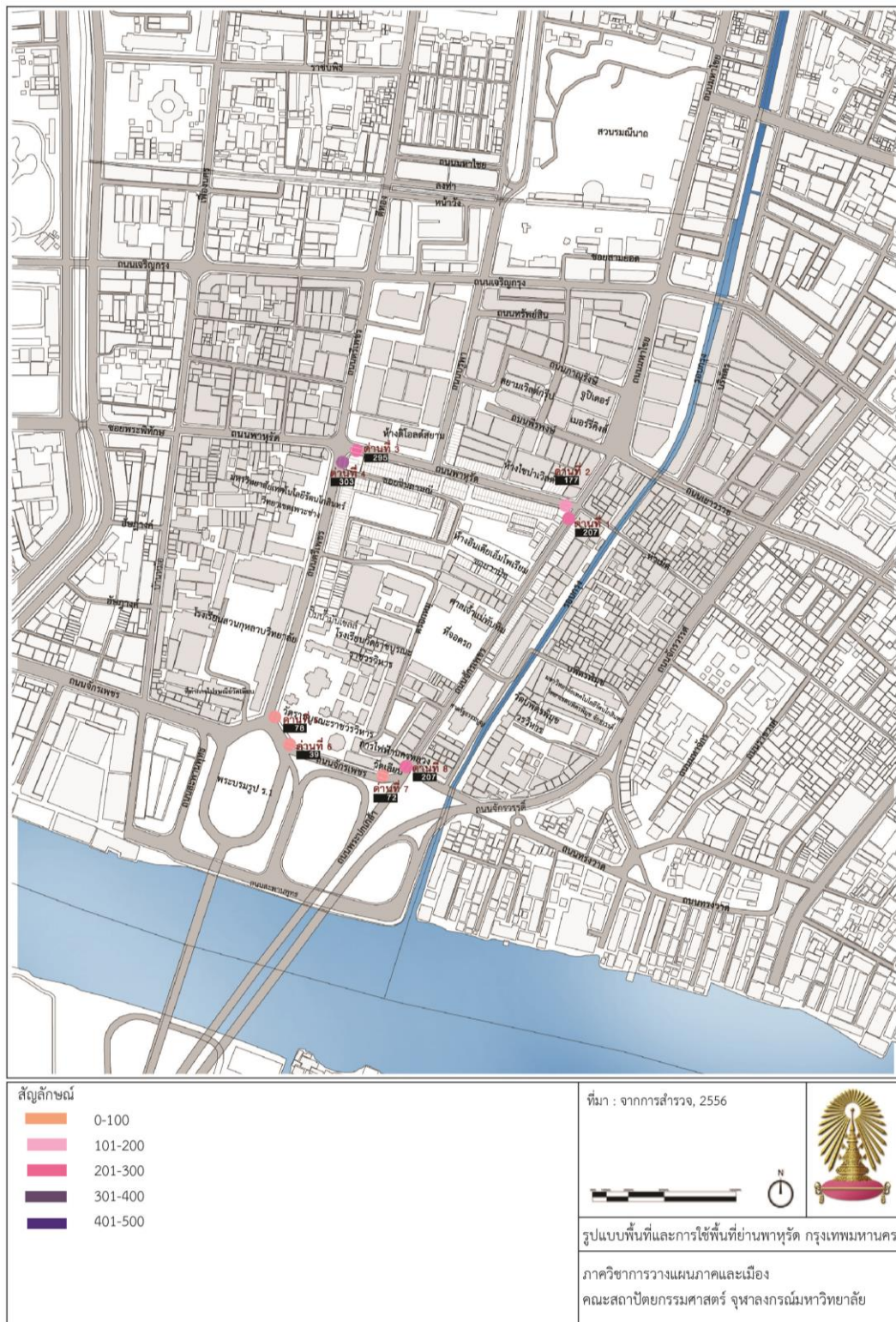
ตารางที่ 4. 1 ผลการบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าของด้านสังเกตทั้ง 8 ด้าน ในพื้นที่ศึกษาในวัน
ระหว่างสัปดาห์ (ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

พื้นที่ย่านพาหุรัด		10 นาทีแรก / หลัง	ค่าเฉลี่ย	รวม คน/ ชม.
ด้านที่ 1	ชาวซิกข์	26/30	28	168
	ชาวอื่นๆ	32/42	37	222
รวม				390
ด้านที่ 2	ชาวซิกข์	25/35	30	180
	ชาวอื่นๆ	42/40	41	246
รวม				426
ด้านที่ 3	ชาวซิกข์	26/28	27	162
	ชาวอื่นๆ	31/25	28	168
รวม				330
ด้านที่ 4	ชาวซิกข์	15/20	17.5	105
	ชาวอื่นๆ	45/36	40.5	243
รวม				348
ด้านที่ 5	ชาวซิกข์	10/8	9	54
	ชาวอื่นๆ	30/36	33	198
รวม				252
ด้านที่ 6	ชาวซิกข์	8/3	5.5	33
	ชาวอื่นๆ	12/10	11	66
รวม				99
ด้านที่ 7	ชาวซิกข์	6/9	7.5	45
	ชาวอื่นๆ	14/9	11.5	69
รวม				114
ด้านที่ 8	ชาวซิกข์	10/9	9.5	57
	ชาวอื่นๆ	21/19	20	120
รวม				177

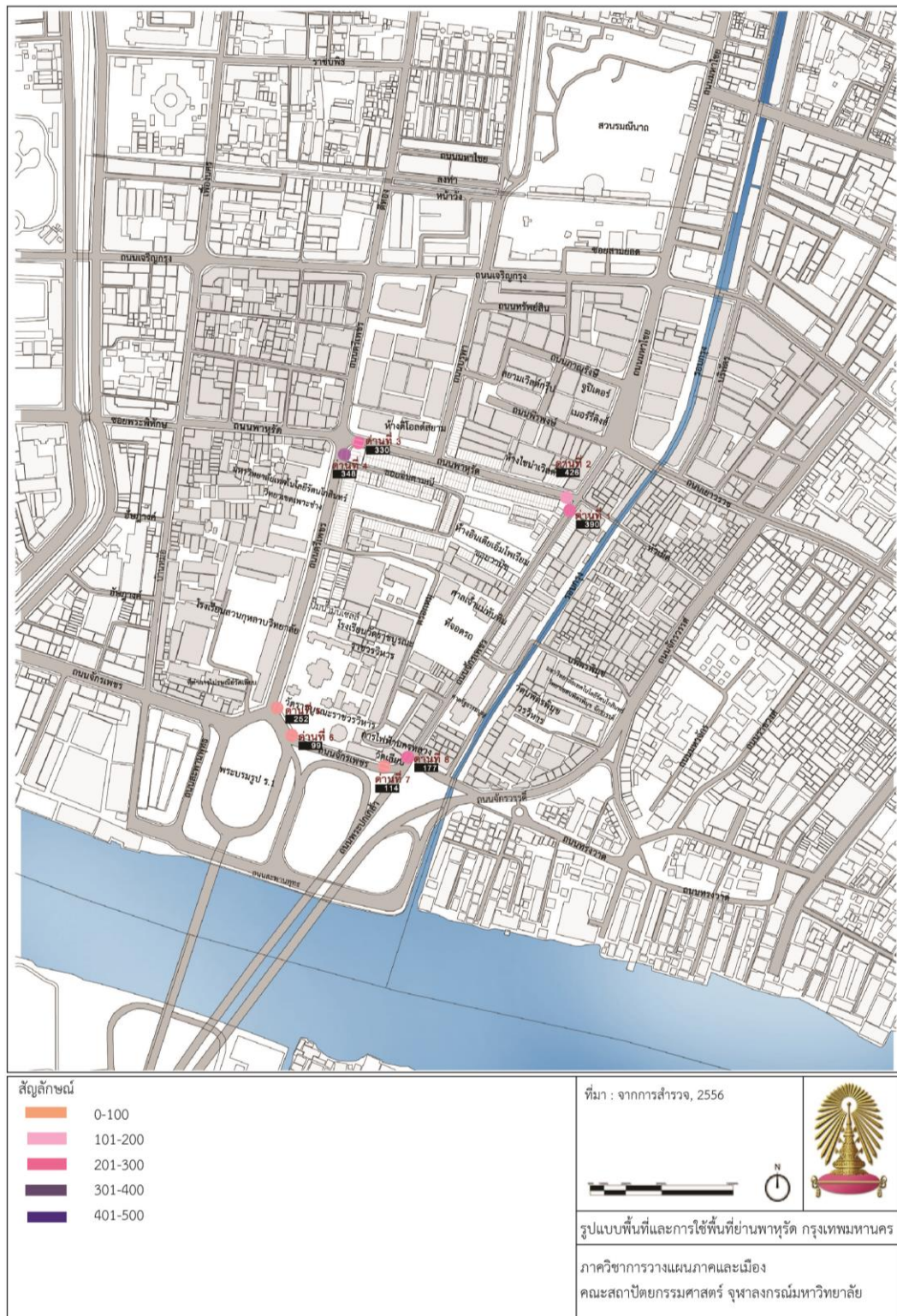
ตารางที่ 4. 2 ผลการบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าของด้านสังเกตทั้ง 8 ด้าน ในพื้นที่ศึกษาในวันสุดท้าย (ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

พื้นที่ย่านพาหุรัด		วันระหว่าง สัปดาห์	วันหยุดสุด สัปดาห์	ค่าเฉลี่ย คน/ชม.
ด้านที่ 1	ชาวซิกข์	123	168	146
	ชาวอื่นๆ	180	222	201
รวม				347
ด้านที่ 2	ชาวซิกข์	105	180	143
	ชาวอื่นๆ	186	246	216
รวม				359
ด้านที่ 3	ชาวซิกข์	9	162	86
	ชาวอื่นๆ	168	168	168
รวม				254
ด้านที่ 4	ชาวซิกข์	27	105	66
	ชาวอื่นๆ	180	243	212
รวม				278
ด้านที่ 5	ชาวซิกข์	21	54	38
	ชาวอื่นๆ	186	198	192
รวม				230
ด้านที่ 6	ชาวซิกข์	18	33	26
	ชาวอื่นๆ	54	66	60
รวม				86
ด้านที่ 7	ชาวซิกข์	15	45	30
	ชาวอื่นๆ	24	69	47
รวม				77
ด้านที่ 8	ชาวซิกข์	24	57	41
	ชาวอื่นๆ	54	120	87
รวม				128

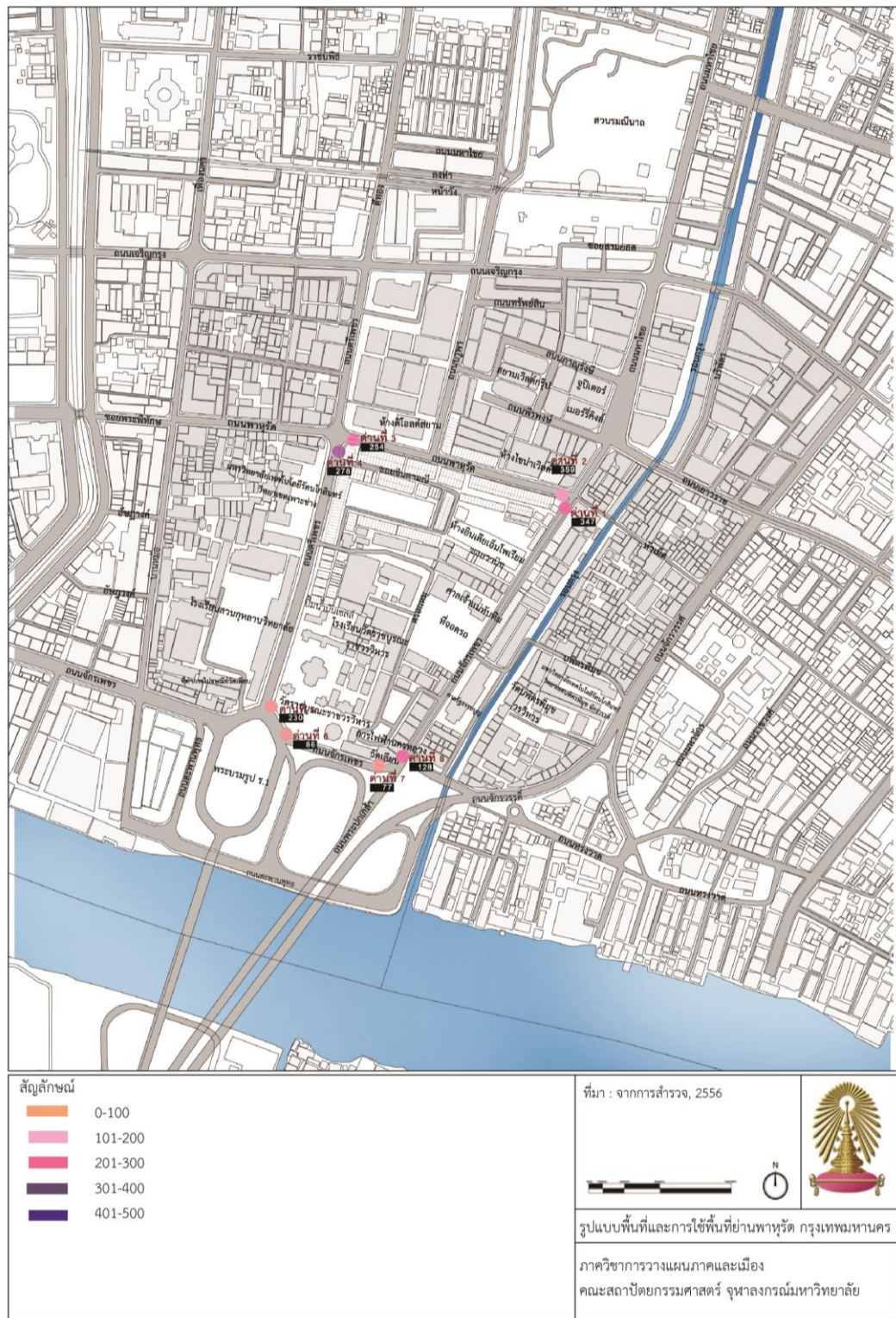
ตารางที่ 4. 3 อัตราเฉลี่ยการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าของด้านสังเกตทั้ง 8 ด้าน ในพื้นที่ศึกษาใน
วันระหว่างสัปดาห์ และวันสุดสัปดาห์ (ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

แผนที่ 4. 6 ตำแหน่งของด่านนับปริมาณการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัด วันระหว่างสัปดาห์
ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556

แผนที่ 4. 7 ตำแหน่งของด่านนับปริมาณการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัด วันหยุดสุดสัปดาห์
ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556

แผนที่ 4. 8 ตำแหน่งของด่านนับปริมาณการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัด วันระหว่างสัปดาห์และวันหยุดสุดสัปดาห์ (ที่มา: จากการศึกษาสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

จากการลงสำรวจพื้นที่ พบว่า อัตราการสัญจรผ่านของคนเดินทางเท้าในวันระหว่างสัปดาห์ (แผนที่ 4.6) พบว่า ด้านที่มีคนเดินผ่านต่อชั่วโมงมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ ด้านที่ 4 จำนวน 303 คนต่อชั่วโมง ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ มี 123 คนต่อชั่วโมง ชาวอื่นๆ มี 180 คนต่อชั่วโมง ด้านที่ 3 จำนวน 295 คนต่อชั่วโมง ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ มี 105 คนต่อชั่วโมง ชาวอื่นๆ มี 186 คนต่อชั่วโมง ด้านที่ 1 จำนวน 207 คนต่อชั่วโมง ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ มี 27 คนต่อชั่วโมง ชาวอื่นๆ มี 180 คนต่อชั่วโมง และด้านที่ 4 จำนวน 207 คนต่อชั่วโมง ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ มี 21 คนต่อชั่วโมง ชาวอื่นๆ มี 186 คนต่อชั่วโมง ตามลำดับ ด้านที่ 4 อยู่บริเวณห้วมุมถนนตรีเพชรตัดถนนพารุรัต มีอัตราการสัญจรผ่านสูง ตลอดทั้งวัน เนื่องจากเป็นช่วงเช้า-เย็น คนเดินทางสัญจรเพื่อเข้ามาทำงานและกลุ่มนักเรียนเข้ามาเรียน รวมทั้งคนเข้ามาจับจ่ายซื้อของ ด้านที่ 4 อยู่บริเวณห้วมุมถนนตรีเพชรตัดถนนพารุรัต มีอัตราการสัญจรผ่านสูง ตลอดทั้งวัน เนื่องจากเป็นช่วงเวลาของคนเข้ามาจับจ่ายซื้อของ ด้านที่ 1 , 8 อยู่บริเวณห้วมุมถนนจักรเพชรตัดถนนพารุรัต และถนนจักรเพชร มีอัตราการสัญจรผ่านของคนวัยทำงานและคนเข้ามาจับจ่ายซื้อของในบริเวณพื้นที่ย่านพารุรัต

สำหรับในวันหยุดสุดสัปดาห์ (แผนที่ 4.7) ด้านที่มีอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้ามากที่สุด 3ด้านแรก คือ ด้านที่ 2 จำนวน 426 คนต่อชั่วโมง ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ มี 180 คนต่อชั่วโมง ชาวอื่นๆ มี246 คนต่อชั่วโมง ด้านที่ 1 จำนวน 390 คนต่อชั่วโมง ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ มี 168 คนต่อชั่วโมง ชาวอื่นๆ มี 222 คนต่อชั่วโมง และด้านที่ 4 จำนวน 348 คนต่อชั่วโมง ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ มี 105 คนต่อชั่วโมง ชาวอื่นๆ มี 243 คนต่อชั่วโมง ตามลำดับ ด้านที่ 2 อยู่บริเวณห้วมุมถนนพารุรัตกับถนนจักรเพชร เป็นทางเข้าพื้นที่ศึกษาเชื่อมโยงกับพื้นที่ย่านเยาวราช มีอัตราการสัญจรผ่านที่สูง เพื่อนผ่านเข้ามาทำกิจกรรมต่างๆ

จากการศึกษาปริมาณการสัญจรผ่านในพื้นที่ย่านพารุรัต มีอัตราเฉลี่ยของทั้งวันระหว่างสัปดาห์ และวันหยุดสุดสัปดาห์ (แผนที่ 4.8) ด้านที่ผู้คนนิยมสัญจรผ่าน 3 อันดับแรก คือ ด้านที่ 2 จำนวน 359 คนต่อชั่วโมง ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ มี 143 คนต่อชั่วโมง ชาวอื่นๆ มี 216 คนต่อชั่วโมง ด้านที่ 1 จำนวน 347 คนต่อชั่วโมง ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ มี 146 คนต่อชั่วโมง ชาวอื่นๆ มี 201 คนต่อชั่วโมง และด้านที่ 4 จำนวน 66 คนต่อชั่วโมง ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ มี 212 คนต่อชั่วโมง ชาวอื่นๆ มี246 คนต่อชั่วโมง ตามลำดับ

ผลจากการบันทึกอัตราการสัญจรผ่านของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพารุรัต แสดงให้เห็นว่า แสดงให้เห็นว่าคนเดินเท้าผ่านของ 2 เชื้อชาติหลัก ในแต่ละด้านมีความแตกต่างกันในระหว่างสัปดาห์ และวันหยุดสุดสัปดาห์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะกิจกรรมการเข้าใช้พื้นที่ ประเภทของผู้ใช้พื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ซึ่งเป็นคนในชุมชนที่ประกอบกิจกรรมต่างๆ ทั้งอยู่อาศัยและ กิจกรรมค้าขาย ส่วนชาวอื่นๆ (รวมถึงชาวไทยเชื้อสายจีน) มีการสัญจรผ่านเพื่อกิจกรรมการค้าขาย

ด้านที่ 1 , 2 , 3 , 4 เป็นด้านที่เป็นทางเข้าพื้นที่ถนนพหลุฑ์ จึงมีอัตราการสัญจรผ่านที่สูงทั้งในวันระหว่างสัปดาห์และวันหยุดสุดสัปดาห์ ด้านที่ 5 , 6 , 7 , 8 จะมีอัตราการสัญจรผ่านของคนทำงาน และกลุ่มเด็กนักเรียนเป็นจำนวนมาก ในวันระหว่างสัปดาห์ ส่วนวันหยุดสุดสัปดาห์จะมีอัตราที่ลดลง

4.2.2 การบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิมสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ศึกษา ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace)

การบันทึกความนิยมในการเลือกเส้นทางสัญจรของคนเดินเท้า ในช่วงเวลาต่างๆ ของวัน เป็นการสะกดรอยตามคนในพื้นที่ศึกษา และบันทึกเส้นทางนิมสัญจร จุดปฏิสัมพันธ์ในระหว่างการสัญจรของกลุ่มคนเดินเท้าหลากหลายประเภท การศึกษาดังกล่าวในพื้นที่ย่านพหลุฑ์ กำหนดจุดเริ่มต้นของการบันทึกเส้นทางสัญจรของคนเดินเท้าไว้ทั้งหมด 8 จุด ที่เป็นทางเข้าออกสำคัญของพื้นที่ศึกษา (แผนที่ 4.6) โดยทำการบันทึกในวันระหว่างสัปดาห์ และวันสุดสัปดาห์

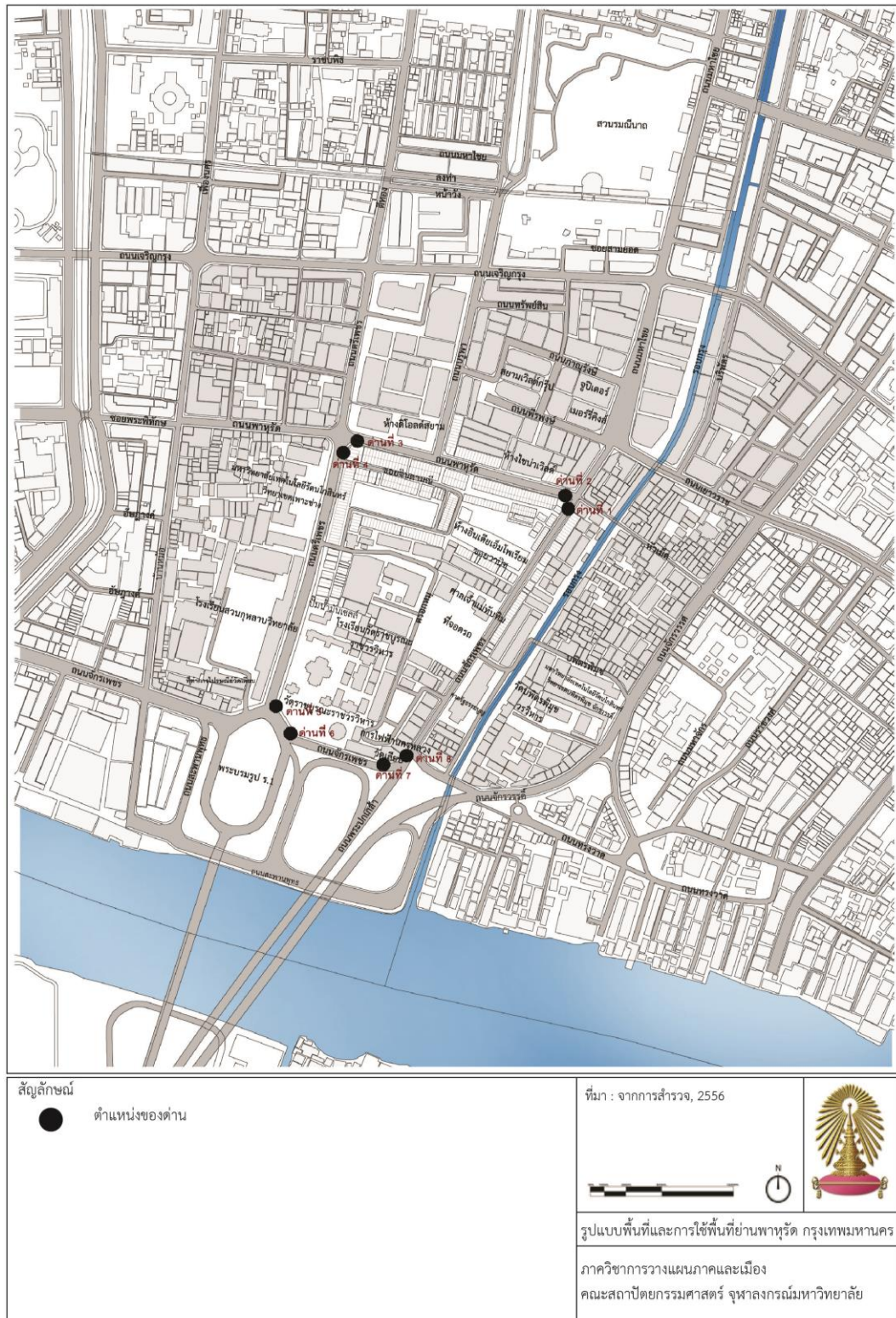
เนื่องจากการสุ่มตัวอย่างหารูปแบบเส้นทางนิมสัญจร ในช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลตั้งแต่ 07.30น.-17.30 น. ซึ่งเป็นช่วงที่พื้นที่ย่านพหลุฑ์มีการใช้งานพื้นที่สูงที่สุดในรอบวัน โดยมีข้อกำหนดในการติดตามผู้ใช้พื้นที่ดังนี้

ในการเก็บข้อมูล จำแนกกลุ่มคนออกเป็น 2 กลุ่มคน ได้แก่ (1) ชาวซิกซ์ (2) ชาวอื่นๆ (ชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายจีน)

โดยการบันทึกเส้นทางนิมสัญจร มีข้อกำหนดในการสะกดรอย ดังนี้

1. ใช้เวลาในการสะกดรอยคนละ 6 นาที
 2. เลิกติดตามเมื่อหมดเวลา 6 นาที หรือหยุดทำกิจกรรมเกินกว่า 1 นาที โดยถือว่าผู้ถูกติดตามถึงจุดหมายปลายทางในการสัญจรแล้ว
 3. เลิกติดตามเมื่อผู้ถูกติดตามออกนอกขอบเขตพื้นที่ศึกษาก่อนหมดเวลาที่กำหนด 6 นาที
- ทำการเก็บข้อมูลจะใช้เวลาเก็บวันระหว่างสัปดาห์ ในวันที่ 16 มกราคม พ.ศ.2556 และวันสุดสัปดาห์ ในวันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2556

ทั้งนี้ เนื่องจากอัตราส่วนของจำนวนคนเดินเท้าที่จะทำการสะกดรอยในแต่ละด้านย่อมมีจำนวนที่ไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงต้องทำการคำนวณหาสัดส่วนของคนเดินเท้าที่แท้จริงที่ผ่าน การหาสัดส่วนดังกล่าวทำได้โดยการบันทึกอัตราการสัญจรผ่านในแต่ละด้าน แล้วนำผลที่ได้มาหาค่าเฉลี่ยเป็นจำนวนผู้สัญจรผ่านต่อชั่วโมง เพื่อหาสัดส่วนของกลุ่มคนที่จะทำการสะกดรอยตามในแต่ละด้านดังแสดงในแผนที่ 4.10 และ 4.11 ตามลำดับ

แผนที่ 4. 9 ตำแหน่งจุดเริ่มต้นในการบันทึกเส้นทางนิมสัญญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัด

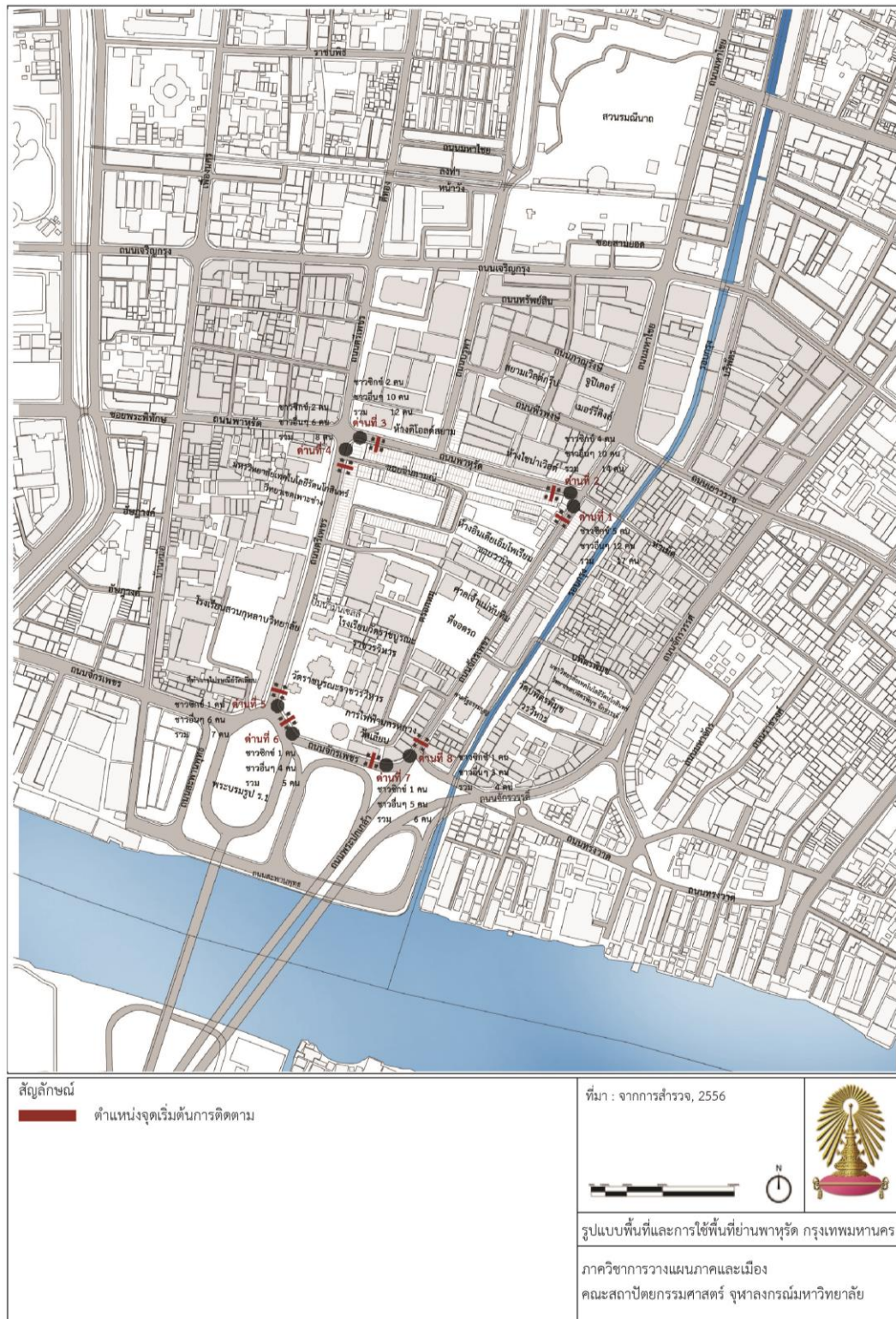
ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556

4.2.2.1 ผลการบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิมิต์จรรยาของคนเดินเท้าในพื้นที่ศึกษา ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace) ระหว่างวันสัปดาห์

1) ผลการบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิมิต์จรรยาของชาวซิกข์ พบว่าเส้นทางที่กลุ่มตัวอย่างนี้นิยมสัจรรยามากที่สุด คือ พื้นที่บริเวณถนนจักรเพชร และถนนชอยภายในพื้นที่ศึกษา สังเกตได้ว่า พื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นตำแหน่งที่ตั้งของครุฑวราศรีครุสิงห์สภาเป็นศาสนสถานสำคัญของชาวซิกข์ และภายในถนนชอยก็ยังมีที่ตั้งของร้านค้า ร้านอาหาร ที่อยู่อาศัย ของชาวซิกข์เป็นส่วนใหญ่

2) ผลการบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิมิต์จรรยาของชาวอื่นๆ (ชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายจีน) พบว่าเส้นทางที่กลุ่มตัวอย่างนี้นิยมสัจรรยามากที่สุด คือ พื้นที่บริเวณถนนพายุรัต ถนนตรีเพชร และถนนจักรเพชร ซึ่งมีรูปแบบการเลือกเส้นทางนิมิต์จรรยาในบริเวณถนนสายหลัก มีกิจกรรมการจับจองพื้นที่พบปะ พูดคุย และซื้อของหน้าร้านค้าต่าง ๆ

สรุป เส้นทางนิมิต์จรรยาของคนเดินเท้าในวันระหว่างสัปดาห์ (แผนที่ 4.10) พบว่า เส้นทางที่คนเดินเท้านิยมสัจรรยามากที่สุด คือ พื้นที่บริเวณถนนพายุรัต ถนนตรีเพชร ถนนจักรเพชร ทั้งนี้เส้นทางที่คนเดินเท้านิยมสัจรรยาเป็นถนนสายหลักในพื้นที่ศึกษา จึงกล่าวได้ว่า ถนนสายหลักมีการใช้ประโยชน์อาคารที่หลากหลายและเป็นเส้นทางที่นำไปสู่พื้นที่อื่นๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ศึกษา เพื่อหยุดหรือแวะทำกิจกรรมต่างๆ ที่คนเดินเท้าให้ความสนใจระหว่างการเดินทาง

แผนที่ 4. 10 ผลการคำนวณกลุ่มตัวอย่างในการบันทึกเส้นทางการนิมสัญลักษณ์ของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัดของวันระหว่างสัปดาห์ (ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

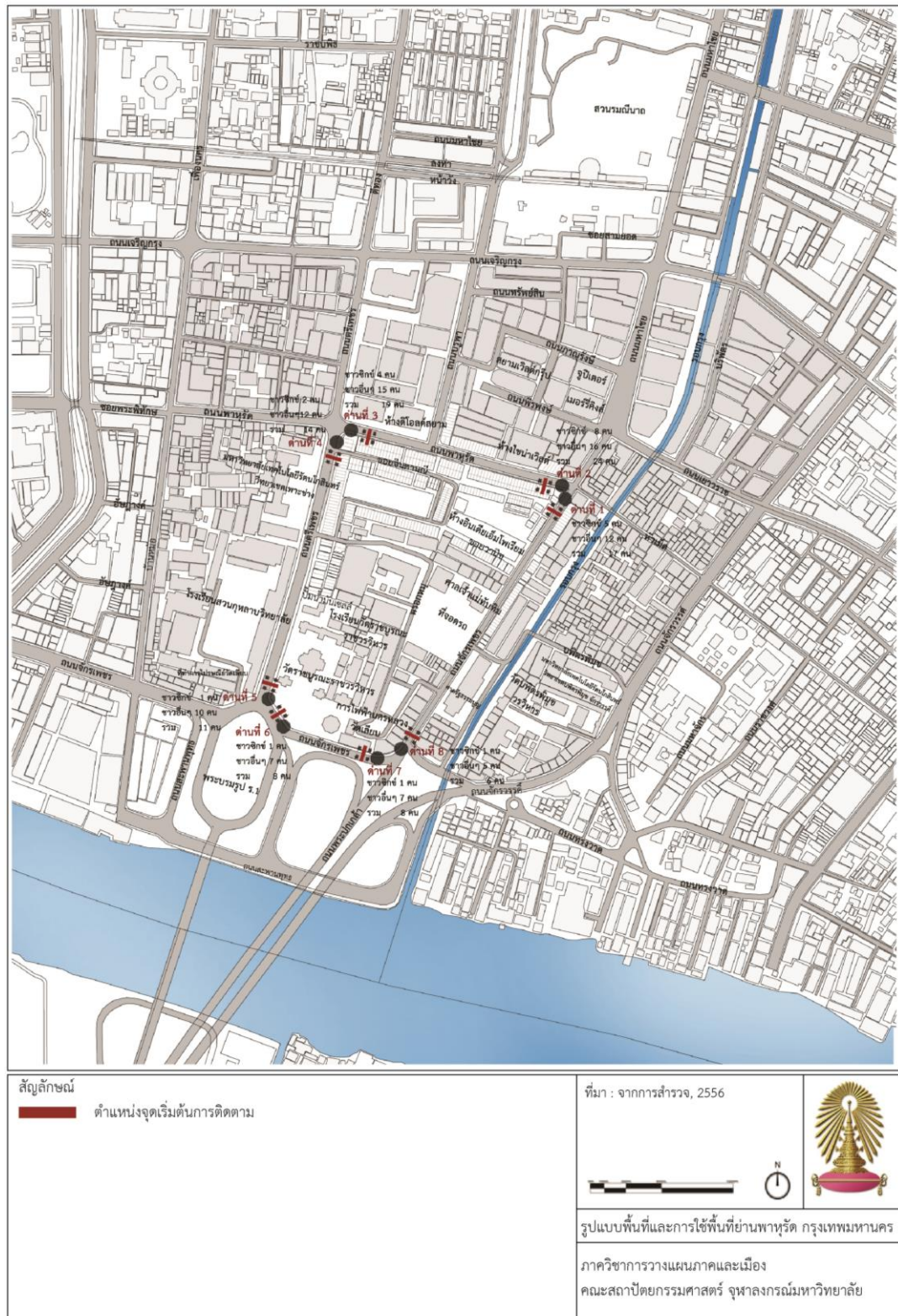
แผนที่ 4. 11 รูปแบบการเลือกเส้นทางการนิยมนสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาดูร์ดของวันระหว่างสัปดาห์
ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556

4.2.2.2 ผลการบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิมัตต์ของคนเดินเท้าในพื้นที่ศึกษา ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace) ระหว่างวันสุดสัปดาห์

1) ผลการบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิมัตต์ของชาวซิกข์ ในวันสุดสัปดาห์ พบว่าเส้นทางที่กลุ่มตัวอย่างนี้นิยมสัญจรมากที่สุด คือ พื้นที่บริเวณถนนจักรเพชร และถนนซอยภายในพื้นที่ศึกษา สังเกตได้ว่า พื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นตำแหน่งที่ตั้งของคุรุตวาราศรีคุรุสิงห์สภากเป็นศาสนสถานสำคัญของชาวซิกข์ และเป็นที่ตั้งของร้านค้า ร้านอาหาร ที่อยู่อาศัย ของชาวซิกข์ ทั้งยังทำให้เกิดกิจกรรมบริเวณคุรุตวาราศรีคุรุสิงห์สภามากกว่าพื้นที่อื่น ๆ เพราะเป็นวันสุดสัปดาห์

2) ผลการบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิมัตต์ของชาวอื่น ๆ (ชาวไทยและชาวไทยเชื้อสายจีน) พบว่าเส้นทางที่กลุ่มตัวอย่างนี้นิยมสัญจรมากที่สุด คือ พื้นที่บริเวณถนนพารุรัต ถนนตรีเพชร และถนนจักรเพชร ซึ่งมีรูปแบบการเลือกเส้นทางนิมัตต์ในบริเวณถนนสายหลัก มีกิจกรรมการจับจองพื้นที่พบปะ พูดคุย และซื้อของหน้าร้านค้าต่าง ๆ

สรุป เส้นทางนิมัตต์ของคนเดินเท้าในวันระหว่างสัปดาห์ (แผนที่ 4.13) พบว่า เส้นทางที่คนเดินเท้านิยมสัญจรมากที่สุด คือ พื้นที่บริเวณถนนพารุรัต ถนนตรีเพชร ถนนจักรเพชร ทั้งนี้เส้นทางที่คนเดินเท้านิยมสัญจรเป็นถนนสายหลักในพื้นที่ศึกษา จึงกล่าวได้ว่า ถนนสายหลักมีการใช้ประโยชน์อาคารที่หลากหลายและเป็นเส้นทางที่นำไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ศึกษา เพื่อหยุดหรือแวะทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่คนเดินเท้าให้ความสนใจระหว่างการสัญจร และใช้ถนนซอยภายในพื้นที่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในการค้าขาย ซื้อของต่าง ๆ

แผนที่ 4. 12 ผลการคำนวณกลุ่มตัวอย่างในการบันทึกเส้นทางการนิมสัญญรของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัดของวันหยุดสุดสัปดาห์ (ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

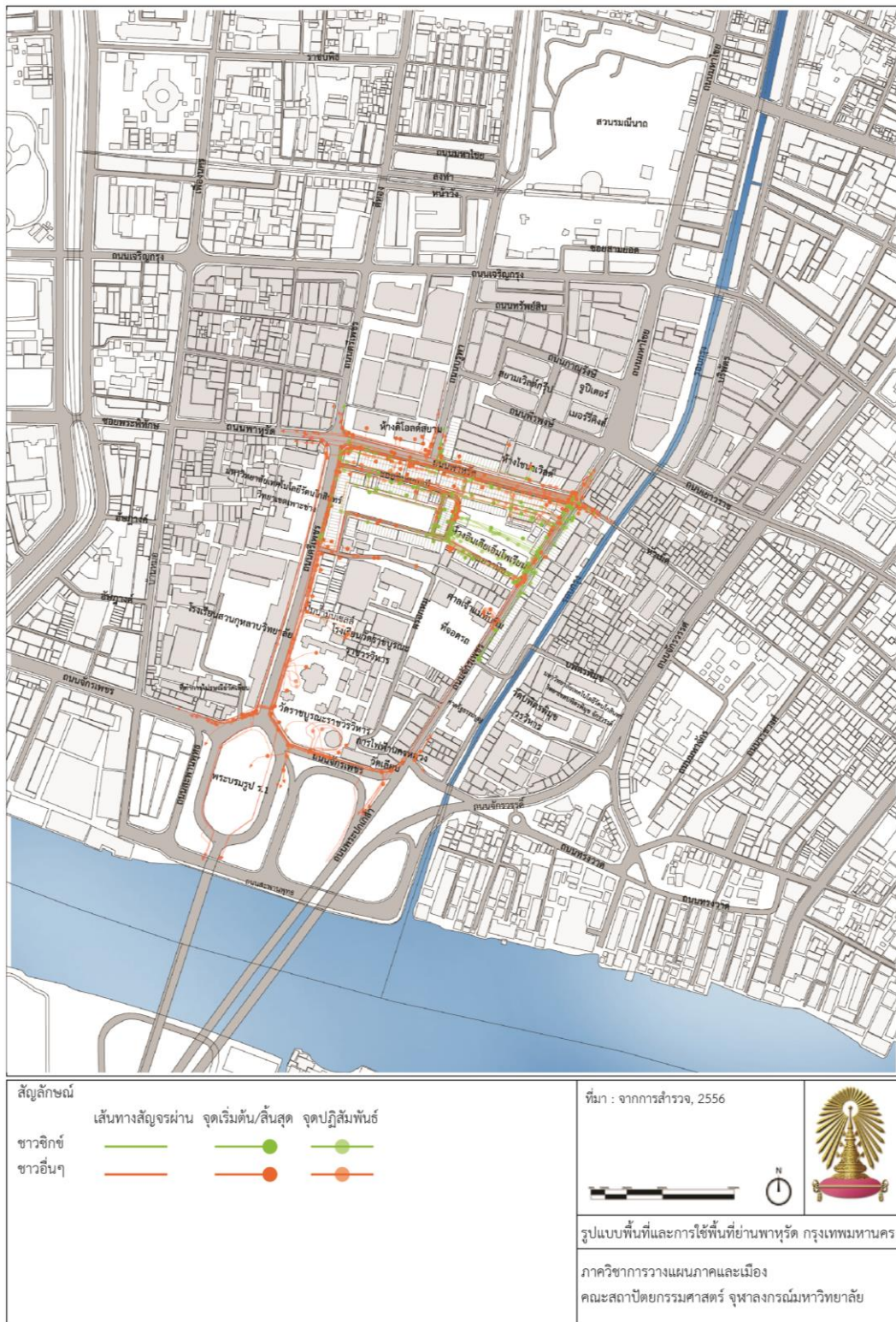

แผนที่ 4. 13 รูปแบบการเลือกเส้นทางการนิยมนิยมสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพารุทธ์ของวันหยุดสุดสัปดาห์ (ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

4.2.2.3 สรุปผลการศึกษารูปแบบการเลือกเส้นทางนิยมนิยมสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ ศึกษา ด้วยวิธีการสะกดรอย (movement trace) ระหว่างวันสัปดาห์ และวันสุดสัปดาห์

จากการบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางนิยมนิยมสัญจรของคนเดินเท้าในวันระหว่างสัปดาห์และวันสุดสัปดาห์ (แผนที่ 4.14) เส้นทางที่ได้รับความนิยมสัญจรผ่านของคนเดินเท้ามากที่สุด ได้แก่ ถนนพาหุรัด ถนนตรีเพชร และถนนจักรเพชร พื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นเส้นทางหลักของพื้นที่ศึกษา อีกทั้งยังมีการใช้ประโยชน์อาคารเพื่อพาณิชย์กรรม และเป็นที่รอรถประจำทาง ส่งผลให้บริเวณดังกล่าวเป็นที่นิยมนิยมสัญจรของคนเดินเท้า โดยมีผู้สัญจรทั้งคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ เพื่อทำกิจกรรม ค่าขาย ชื้อของ รับประทานอาหาร ส่วนพื้นที่ถนนซอย ผู้สัญจรใช้เป็นเส้นทางลัดในการสัญจร ทำกิจกรรม ค่าขาย ชื้อของ รับประทานอาหาร และยังใช้เป็นที่อยู่อาศัย

สรุปว่า การวิเคราะห์เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวซิกซ์ พบว่า รูปแบบและอัตราการสัญจรของชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ มีการสัญจรแบบกระจัดกระจาย ทุกทิศทุกทาง ทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะ ถนน และทางเท้าในพื้นที่ มีความน่าสนใจ มีชีวิตชีวา มีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสาน ทั้งย่านพาณิชย์กรรม ย่านที่พักอาศัย ร้านค้า ที่ทำงาน เป็นต้น จะทำให้มีคนหลายประเภทเข้ามาใช้งานพื้นที่ในหลากหลายเวลา ส่งผลให้เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในเชิงเศรษฐกิจ ส่วนการวิเคราะห์เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวจีน พบว่า รูปแบบและอัตราการสัญจรของชาวไทยเชื้อสายจีน มีกลุ่มอาคารที่เกิดการเรียงตัวตามแนวยาวของถนนสายหลัก มีลักษณะของการเดินเท้าโดยผ่านพื้นที่ว่างสาธารณะตามแนวถนนและทางเท้าในพื้นที่ถนนสายหลัก มีทั้งการสัญจรเพื่อเข้าถึงพื้นที่ (moving to) และการสัญจรเพื่อผ่านพื้นที่ (moving through) ทำให้พื้นที่มีบรรยากาศของคนเดินเท้าที่คึกคัก สะดวกสบายต่อการขนส่ง และการซื้อ-ขายสินค้าภายในพื้นที่

แผนที่ 4. 14 รูปแบบการเลือกเส้นทางการนิยมนักสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัดของวันระหว่างสัปดาห์และวันหยุดสุดสัปดาห์ (ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

4.3 รูปแบบการจับจองพื้นที่

รูปแบบการจับจองพื้นที่เป็นบันทึกรูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้าที่เกิดขึ้นในพื้นที่ว่างสาธารณะ ในช่วงเวลาต่างๆ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับกิจกรรมของแต่ละพื้นที่

4.3.1 การบันทึกรูปแบบการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวัน

ด้วยวิธีการจับภาพชั่วขณะ (static snapshot)

การบันทึกรูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้าที่เกิดขึ้นในพื้นที่ย่านอย่างเป็นระบบ ทำโดยการแบ่งพื้นที่ที่จะทำการเก็บข้อมูลออกเป็นส่วนย่อยๆ ที่สามารถทำการบันทึกกิจกรรมที่เกิดขึ้น ณ ช่วงเวลานั้น เหมือนกับการจับภาพด้วยกล้องถ่ายรูป (snapshots) โดยพื้นที่แต่ละส่วนต้องอยู่ในขอบเขตที่สามารถมองเห็นได้อย่างทั่วถึงพร้อมกันในชั่วขณะเดียวโดยผู้สังเกตการณ์ 1 คน และทำการบันทึกตำแหน่งของคนที่ทำกิจกรรมการจับจองพื้นที่ประเภทต่างๆ ลงบนแผนที่ โดยแยกสัญลักษณ์ตามประเภทของคนและกิจกรรม การเก็บข้อมูลด้วยวิธีนี้ ทำให้สามารถระบุบริเวณพื้นที่ที่มีการจับจองเพื่อกิจกรรม เช่น ยืน นั่ง พุดคุย ซ้อมขาย หรือพบปะสังสรรค์กัน ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวัน ทั้งวันระหว่างสัปดาห์ และวันหยุดสุดสัปดาห์

4.3.2 ผลการบันทึกรูปแบบการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวัน

ด้วยวิธีการจับภาพชั่วขณะ (static snapshot) ในระหว่างสัปดาห์

จากผลการบันทึกรูปแบบการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวัน ในระหว่างสัปดาห์ พบว่า

1) ช่วงเวลาเช้า พบว่าพื้นที่บริเวณถนนพหลุฑ ส่วนใหญ่กลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนมีรูปแบบการจับจองเพื่อค้าขาย ขนส่งสินค้า พบปะพุดคุย รองลงมาเป็นพื้นที่บริเวณถนนตรีเพชร มีการจับจองพื้นที่ของกลุ่มนักเรียน/นักศึกษา ของ โรงเรียนสวนกุหลาบราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแพะช่าง โดยมีกิจกรรมการหยุด นั่ง ยืน และถนนจักรเพชร มีการใช้งานการจับจองของกลุ่มพ่อค้า พนักงาน เพื่อทำกิจกรรมการหยุด นั่ง และรอรถประจำทาง และกลุ่มชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ มีรูปแบบการจับจองเพื่อการค้าและการใช้ชีวิตประจำวัน ภายในพื้นที่ตรอกหุม ซอยวานิช และซอยจินตามณี

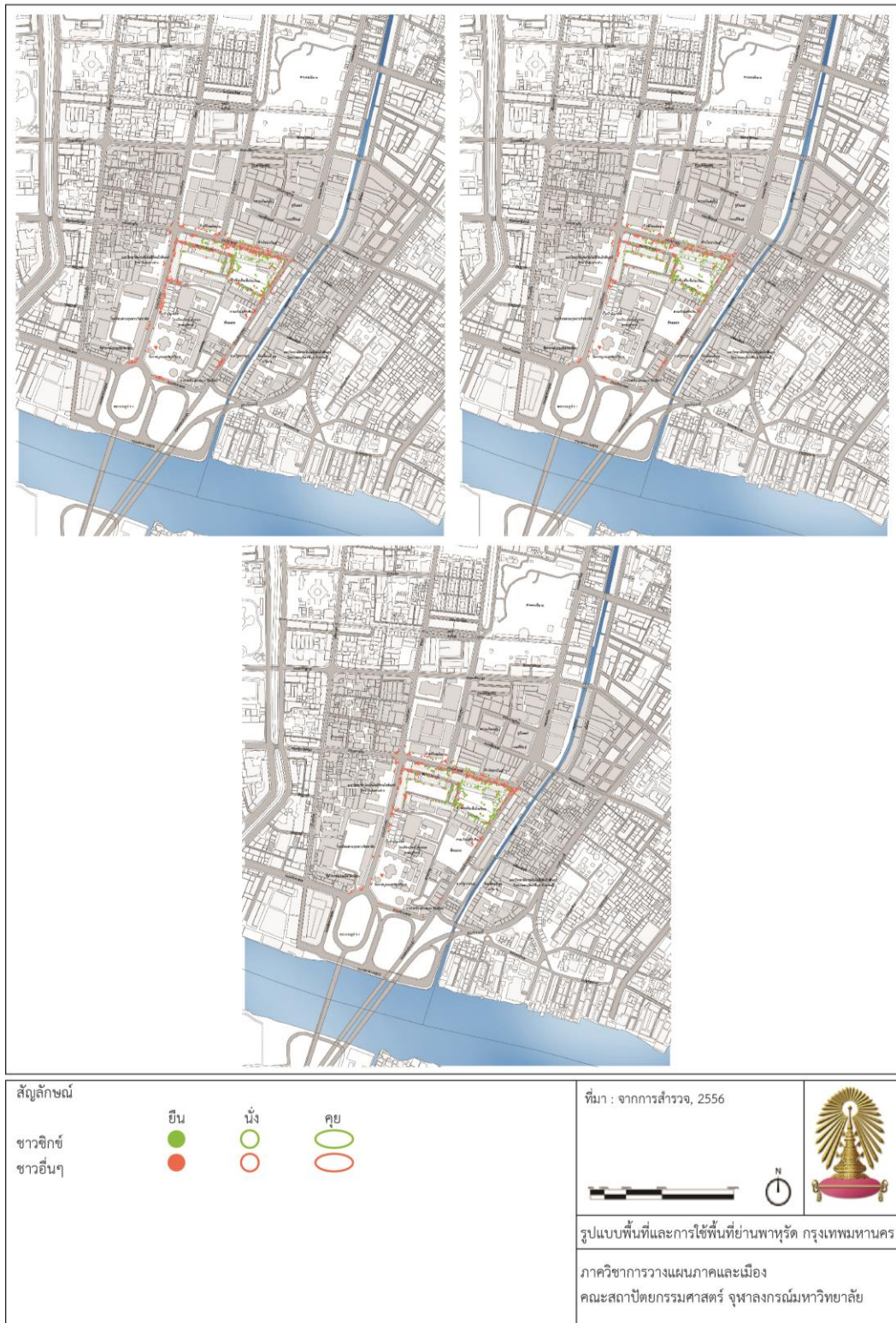
2) ช่วงเวลาระหว่างวัน พบว่า กลุ่มคนหลากหลายประเภทเข้าจับจองพื้นที่โดยทั่วพื้นที่ศึกษา เพื่อทำกิจกรรม ทั้งการซื้อขาย พุดคุย

3) ในช่วงเวลาเย็นเลิกงาน/เรียน พบว่า พื้นที่บริเวณถนนพหลุฑ มีการจับจองของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวอื่นๆ ที่เป็นพ่อค้าแม่ค้าร้านแผงลอย รถเข็นขายอาหาร/ผลไม้ เข้าจับจองพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมการค้าขาย เป็นจำนวนมาก ได้รับความนิยมจากกลุ่มคนหลายประเภท รองลงมาพื้นที่ถนนตรีเพชร พบว่ามีกลุ่มนักเรียน/นักศึกษา ทำกิจกรรมการหยุด นั่ง และรอรถประจำทาง และกลุ่ม

ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ มีรูปแบบการจับจองเพื่อทำกิจกรรมที่ดำรงชีวิตประจำวัน รวมทั้งจัดเก็บร้านค้า ภายในพื้นที่ตรอกหมู ซอยวานิช และซอยจินตามณี

สรุป การจับจองพื้นที่ย่านพาหุรัดของคนเดินเท้าตลอดทั้งวัน ในวันระหว่างสัปดาห์ (แผนที่ 4.15) ของ 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก พบว่า ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ส่วนใหญ่นิยมจับจองพื้นที่เส้นทางสัญจร ภายในชุมชน บริเวณตรอกหมู ซอยวานิช ซอยจินตามณี เพื่อทำกิจกรรมในการดำรงชีวิตประจำวัน ซื้อขายสินค้า พบปะพูดคุย ทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ส่วนชาวอื่นๆ นิยมจับจองพื้นที่ บริเวณทางเดินเท้าหลักริมถนนสายหลัก-รอง คือ ถนนพาหุรัด ถนนจักรเพชร และถนนตรีเพชร ภายในพื้นที่ศึกษา พบการจับจองพื้นที่เพื่อกิจกรรมการซื้อขายสินค้า พบปะพูดคุย รอรถเมล์ เป็นต้น ทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่สูง

แผนที่ 4. 15 รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ย่านพาหุรัดของคนเดินเท้า ของวันระหว่างสัปดาห์ แยกตามช่วงเวลาต่างๆ (ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

แผนที่ 4. 16 รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ย่านพารุฑของคนเดินเท้า ของวันระหว่างสัปดาห์ (ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

4.3.3 ผลการบันทึกรูปแบบการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวัน ด้วยวิธีการจับภาพชั่วขณะ (static snapshot) ในวันหยุดสุดสัปดาห์

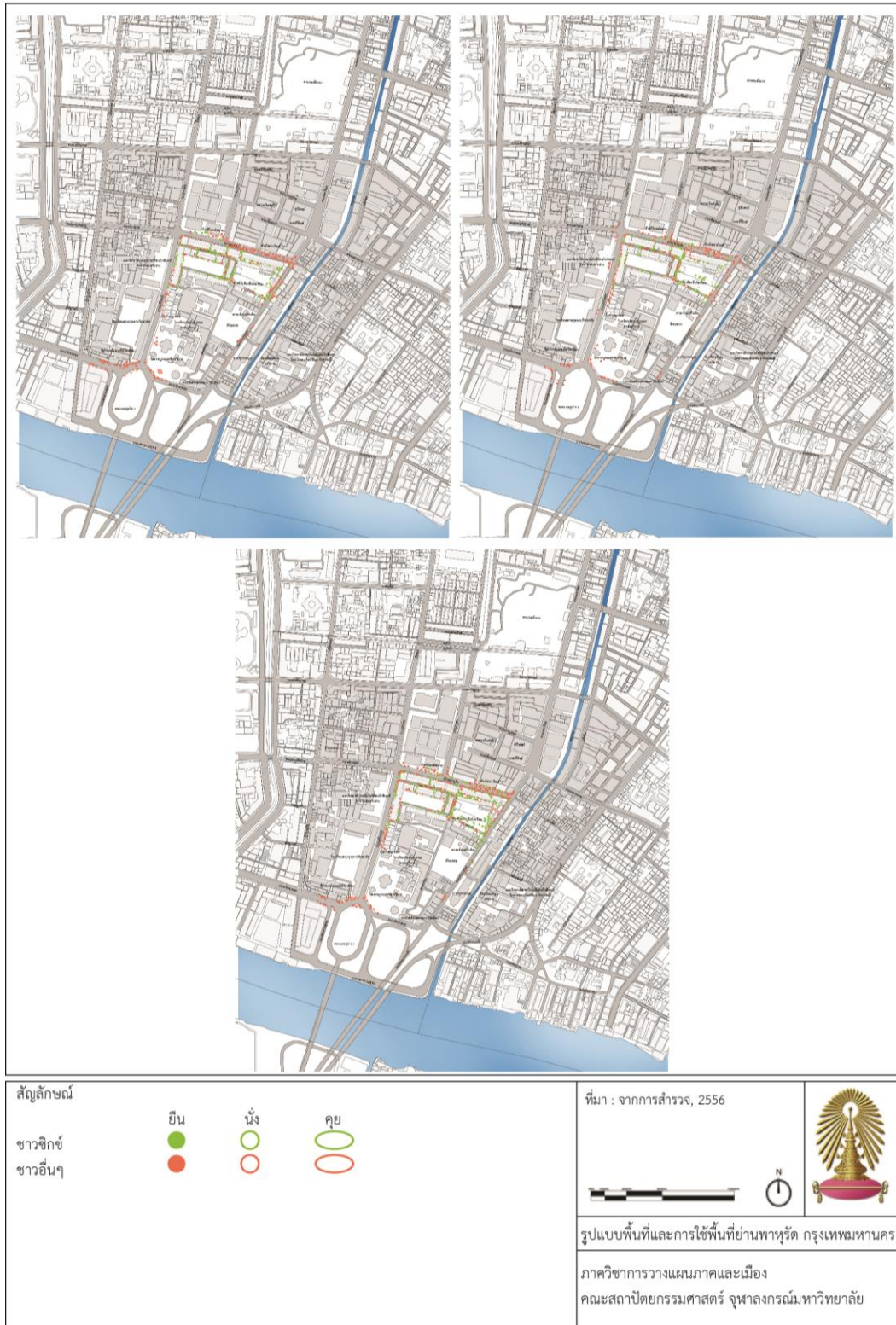
จากผลการบันทึกรูปแบบการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ตามช่วงเวลาต่างๆ ของวัน ในวันหยุดสุดสัปดาห์ พบว่า

1) ช่วงเวลาเช้า พบว่าพื้นที่บริเวณถนนพหลโยธิน มีการจับจองของชาวอื่นๆ ที่เป็นกลุ่มผู้ค้าขายขนส่งสินค้า พบปะพูดคุย รวมถึงถนนตรีเพชร ถนนจักรเพชร มีการใช้งานการจับจองของพื้นที่ของคนเดินเท้า เพื่อทำกิจกรรมการหยุด นั่ง และรอรถประจำทาง ส่วนพื้นที่ภายในตรอกหุม ชอยวานิช ชอยจินตามณี พบกลุ่มชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ ที่เป็นกลุ่มผู้ค้าขาย ผู้อยู่อาศัย ขนส่งสินค้า พบปะพูดคุยกัน รวมทั้งชาวอื่นๆ ที่มาจับจ่ายซื้อของด้วย

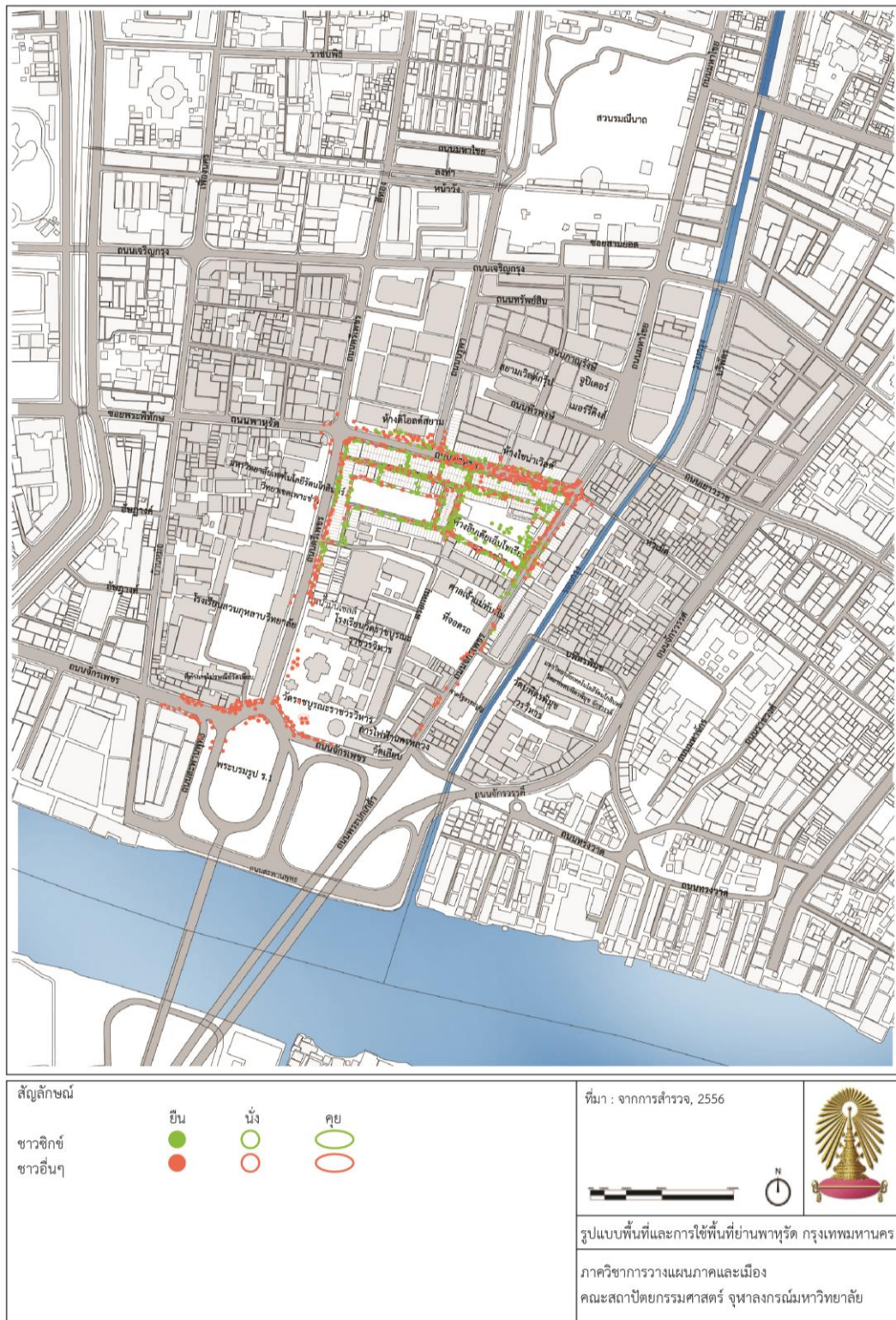
2) ช่วงเวลาระหว่างวัน พบว่า กลุ่มคนหลากหลายประเภทเข้าจับจองพื้นที่โดยทั่วพื้นที่ศึกษา เพื่อทำกิจกรรม ทั้งการซื้อขาย พูดคุย

3) ในช่วงเวลาเย็นเลิกงาน/เรียน พบว่า พื้นที่บริเวณถนนพหลโยธิน มีชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวอื่นๆ เข้ามาทำกิจกรรมการจับจองของพ่อค้าแม่ค้าร้านแผงลอย รถเข็นขายอาหาร/ผลไม้ เข้าจับจองพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมการค้าขาย เป็นจำนวนมาก พูดคุย ถนนตรีเพชร และถนนจักรเพชร มีการใช้งานการจับจองของพื้นที่ของคนเดินเท้า เพื่อทำกิจกรรมการหยุด นั่ง และรอรถประจำทาง ส่วนพื้นที่ภายในตรอกหุม ชอยวานิช ชอยจินตามณี พบกลุ่มชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ มีกิจกรรมการจับจองเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน และการจัดเก็บสินค้า

สรุป รูปแบบการจับจองพื้นที่ย่านพหลโยธินของคนเดินเท้าตลอดทั้งวัน ในวันหยุดสุดสัปดาห์ (แผนที่ 4.18) พบว่า คนเดินเท้าของทั้งชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ และชาวอื่นๆ นิยมจับจองพื้นที่เส้นทางสัญจรทั้งพื้นที่ศึกษา เพื่อทำกิจกรรม ซื้อขายสินค้า พบปะพูดคุย รอรถเมล์ และใช้ชีวิตประจำวัน ทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่สูง

แผนที่ 4. 17 รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ย่านพาหุรัดของคนเดินเท้า ของวันหยุดสุดสัปดาห์
แยกตามช่วงเวลาต่างๆ (ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

แผนที่ 4. 18 รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ย่านพารัตของคนเดินเท้า ของวันหยุดสุดสัปดาห์ (ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

4.3.4 สรุปผลการศึกษารูปแบบการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ตามช่วงเวลาต่าง ๆ ของวัน ด้วยวิธีการจับภาพชั่วขณะ (static snapshot) วันระหว่างสัปดาห์ และวันหยุดสุดสัปดาห์

จากผลการบันทึกรูปแบบการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ตามช่วงเวลาต่าง ๆ ของวัน ด้วยวิธีการจับภาพชั่วขณะ (static snapshot) วันระหว่างสัปดาห์ และวันหยุดสุดสัปดาห์ ของ 2 เชื้อชาติหลัก (แผนที่ 4.19) พื้นที่ที่มีการเข้าใช้จับจองพื้นที่ของชาวอื่น ๆ ในการคนเดินเท้าเพื่อทำกิจกรรม คือ พื้นที่บริเวณถนนพหลโยธิน โดยพื้นที่ดังกล่าวเป็นมีการจับจองของกลุ่มผู้ค้าขาย ขนส่งสินค้า พบปะพูดคุย รองลงมาเป็นพื้นที่บริเวณถนนตรีเพชร มีการจับจองพื้นที่ของกลุ่มนักเรียน/นักศึกษา ของโรงเรียนสวนกุหลาบราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแพะช่าง โดยมีกิจกรรมการหยุด นั่ง ยืน และถนนจักรเพชร มีการใช้งานการจับจองของกลุ่มพ่อค้า พนักงาน เพื่อทำกิจกรรมการหยุด นั่ง และรอรถประจำทาง ส่วนชาวไทยเชื้อสายซิกข์มีลักษณะกิจกรรมการจับจองพื้นที่บริเวณตรอกหมู ซอยวานิช ซอยจินตามณี เพื่อทำกิจกรรมประจำวัน ซื่อ-ขาย ขนส่งสินค้า พบปะพูดคุย ทำให้ทั้งพื้นที่ศึกษามีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่สูง

สรุปว่า สำหรับพื้นที่ที่มีความแตกต่างของรูปแบบการจับจองพื้นที่และกิจกรรมภายในชุมชนของ 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก ได้แก่ ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ พบว่า คนในชุมชนใช้พื้นที่ว่างสาธารณะที่เกิดขึ้นจากการเรียงตัวของอาคารที่ไม่มีระบบ เพื่อประกอบกิจกรรมการเดิน นั่ง หยุด เช่น การวิ่งออกกำลังกาย การเล่นกีฬา การร่วมสนทนา เป็นต้น แสดงถึงคุณค่าและอัตลักษณ์ของกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ส่วนรูปแบบการจับจองพื้นที่และกิจกรรมภายในชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน มีอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของชาวจีน ที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี พบว่า ในอดีตมีการใช้พื้นที่ในการขนส่งสินค้าทางน้ำเพื่อขนส่งสินค้า และในสมัยปัจจุบันมีการตัดถนนผ่านจึงทำให้มีการขนส่งสินค้าด้วยการใช้พื้นที่ของถนน ส่งผลให้เกิดการเรียงตัวของกลุ่มอาคารตามแนวของถนนสายหลัก มีการจับจองพื้นที่ตามแนวถนนสายหลัก เพื่อความสะดวกในการขนส่งสินค้า

แผนที่ 4. 19 รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ย่านพาหุรัดของคนเดินเท้า ในวันระหว่างสัปดาห์ และวันสุดสัปดาห์ (ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

4.4 รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ของคนเดินเท้า

จากผลการบันทึกรูปแบบการเลือกเส้นทางสัญจรของคนเดินเท้าและรูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ที่มีการใช้พื้นที่อเนกประโยชน์ในช่วงวันต่างๆ ของ 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก มีรายละเอียดดังนี้

4.4.1 พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ของคนเดินเท้า ในวันระหว่างสัปดาห์

จากผลการบันทึกรูปแบบกิจกรรมการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่และรูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ของ 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก ในพื้นที่ย่านพาหุรัด (แผนที่ 4.20) พบว่า ชาวอื่นๆ มีการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อทำกิจกรรมที่หลากหลาย มีการสัญจรของคนเดินเท้าในปริมาณที่สูง เช่นกัน ส่วนใหญ่คนเดินเท้านิยมสัญจรตามเส้นทางหลัก-รอง และมีการใช้ประโยชน์อาคารเพื่อการพาณิชย์กรรม เป็นบริเวณที่คนเดินเท้านิยมสัญจรและเข้าใช้จับจองพื้นที่ ได้แก่ บริเวณถนนพาหุรัด ถนนตรีเพชร และถนนจักรเพชร ส่วนชาวไทยเชื้อสายจีน คนเดินเท้านิยมสัญจรและเข้าใช้จับจองพื้นที่ตามตรอก ซอกซอย มีการใช้ประโยชน์อาคารเพื่อการพาณิชย์กรรมและอยู่อาศัย ในบริเวณตรอกหุม ชอยวานิช ชอยจินตามณี

พื้นที่ที่พบความแตกต่างที่ชัดเจน คือ พื้นที่บริเวณถนนพาหุรัด ถนนตรีเพชร และถนนจักรเพชร ที่เป็นถนนสายหลัก-รอง มีการเข้าใช้จับจองพื้นที่ และการสัญจรผ่านของกลุ่มคนชาวอื่นๆ เป็นกิจกรรมการซื้อของ พบปะพูดคุย ในปริมาณที่สูง ส่วนถนนบริเวณชอยภายในพื้นที่ศึกษา มีการเข้าใช้จับจองพื้นที่ และการสัญจรผ่านของกลุ่มคนชาวซิกข์ มีปริมาณที่มากกว่าชาวอื่นๆ ส่วนมากเป็นกิจกรรมการซื้อของ พบปะพูดคุย และอยู่อาศัย

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จากการศึกษาผลการบันทึกรูปแบบกิจกรรมการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่และรูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า เมื่อนำมาซ้อนทับกันทำให้เห็นภาพรวมที่มีความสอดคล้องกันของการพื้นที่ว่างสาธารณะของคนในพื้นที่ทั้งคนไทยเชื้อสายซิกข์ และชาวไทยเชื้อสายจีน ที่มีความแตกต่างกันในด้านการเส้นทางการสัญจรและการเข้าใช้จับจองพื้นที่ว่างสาธารณะที่ยังรักษาเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่มเชื้อชาติเอาไว้

4.4.2 พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ของคนเดินเท้า ในวันหยุดสุดสัปดาห์

จากผลการบันทึกรูปแบบกิจกรรมการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่และรูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ของ 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก ในพื้นที่ย่านพาหุรัด (แผนที่ 4.21) พบว่า ชาวอื่นๆ ส่วนใหญ่คนเดินเท้านิยมสัญจรเส้นทางสายหลัก-รอง และบริเวณที่มีการใช้ประโยชน์อาคารเพื่อการพาณิชย์กรรม บริเวณที่คนเดินเท้านิยมสัญจรและเข้าใช้จับจองพื้นที่ ได้แก่ บริเวณถนนพาหุรัด

ถนนตรีเพชร และถนนจักรเพชร ส่วนชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ คนเดินเท้านิยมสัญจรและเข้าใช้จับจองพื้นที่ตามตรอก ซอกซอย มีการใช้ประโยชน์อาคารเพื่อการพาณิชย์กรรมและอยู่อาศัย ในบริเวณตรอกหุม ซอยวานิช ซอยจินตามณี เนื่องจากเป็นวันสุดสัปดาห์ทำให้มีคนเดินเท้านิยมสัญจรและเข้าใช้จับจองพื้นที่ในลักษณะการซื้อขายเพิ่มขึ้น ในพื้นที่ศึกษา

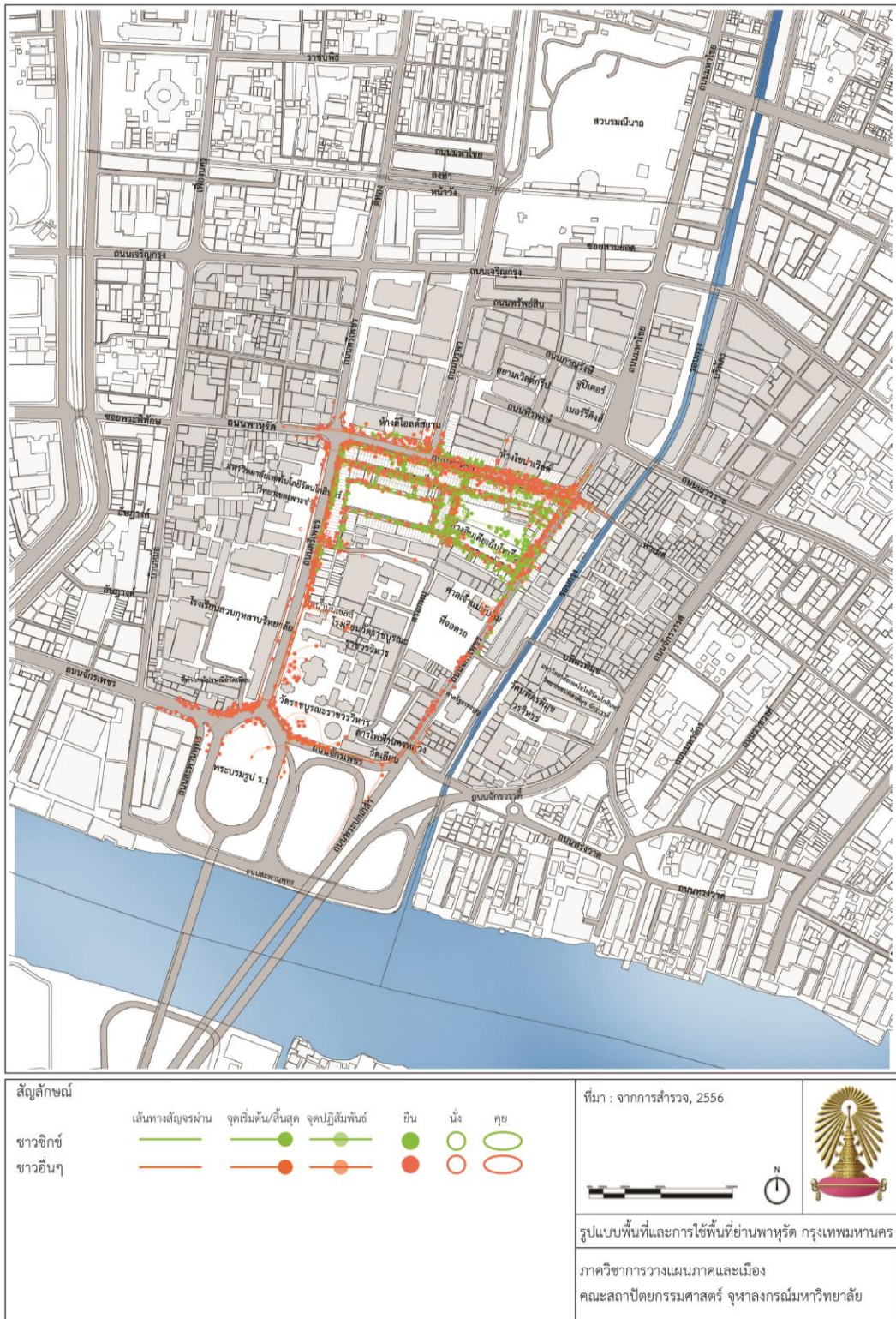
ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จากการศึกษาผลการบันทึกรูปแบบกิจกรรมการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่และรูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า เมื่อนำมาซ้อนทับกันทำให้เห็นภาพรวมของการพื้นที่ว่างสาธารณะของคนในพื้นที่ทั้งคนไทยเชื้อสายซิกซ์และชาวไทยเชื้อสายจีน ที่มีความแตกต่างกันในด้านการเส้นทางการสัญจรและการเข้าใช้จับจองพื้นที่ว่างสาธารณะในพื้นที่ศึกษา

4.4.3 สรุปพื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการใช้งานอย่างอเนกประโยชน์ของคนเดินเท้า ในพื้นที่ย่านพาหุรัด

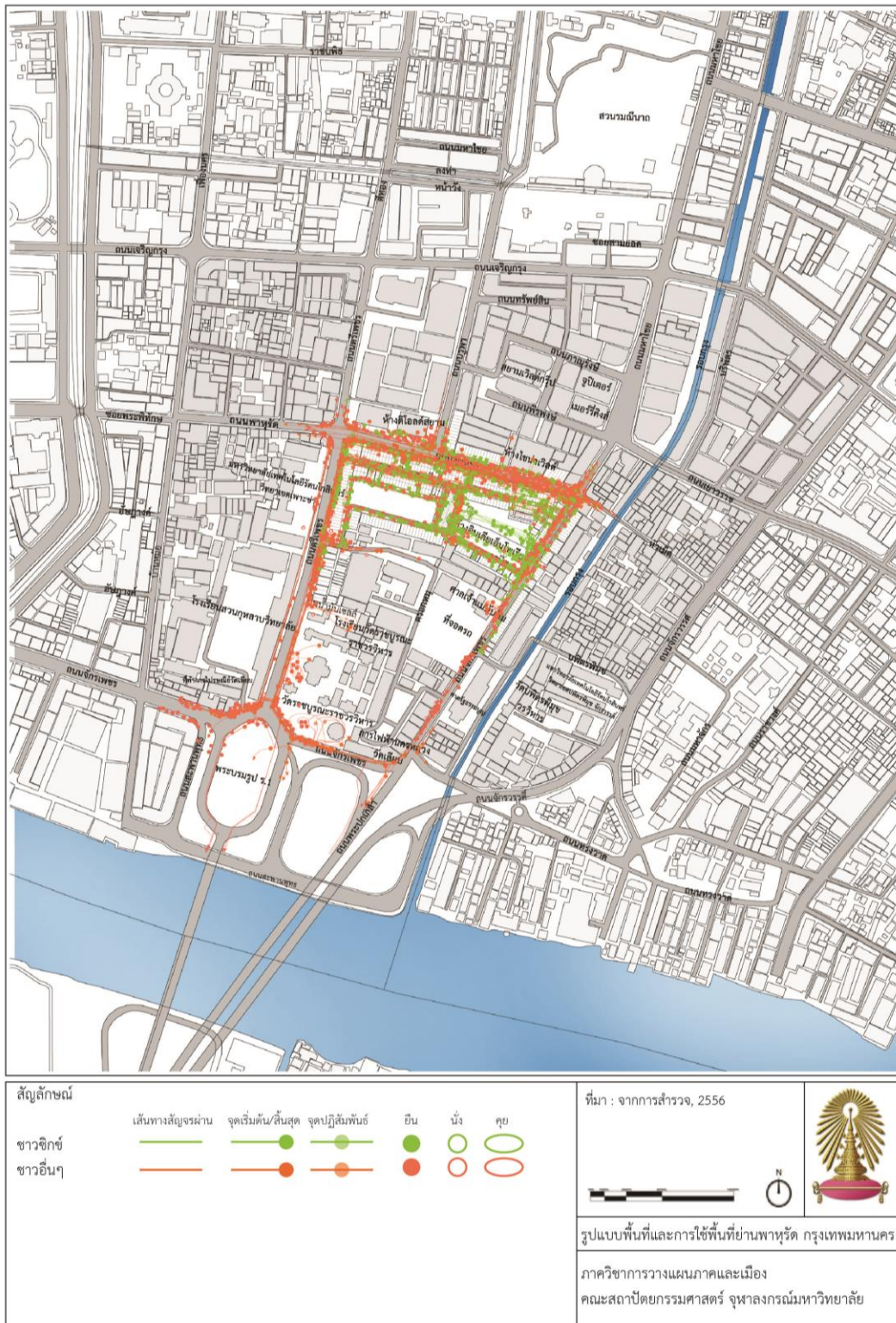
จากผลการบันทึกรูปแบบกิจกรรมการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่และรูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ในวันระหว่างสัปดาห์ และวันสุดสัปดาห์ ของ 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก (แผนที่ 4.22) เห็นว่า รูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของคนเดินเท้า ทั้งรูปแบบกิจกรรมการสัญจรและการจับจองพื้นที่ ของชาวไทยเชื้อสายซิกซ์และชาวไทยเชื้อสายจีน มีความสัมพันธ์แตกต่างกัน เช่น ในบริเวณถนนพาหุรัด ถนนตรีเพชร และถนนจักรเพชร มีรูปแบบกิจกรรมการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่และรูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ในลักษณะกิจกรรมการซื้อของ พบปะพูดคุย ชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ มีรูปแบบกิจกรรมการสัญจรและการจับจองพื้นที่ในบริเวณตรอก ซอกซอย กิจกรรมที่เกิดขึ้น ได้แก่ กิจกรรมการซื้อของ พบปะพูดคุย และอยู่อาศัย ได้แก่ ตรอกหุม ซอยวานิช ซอยจินตามณี

แผนที่ 4. 20 รูปแบบกิจกรรมการจับจองและรูปแบบกิจกรรมการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัด
ในวันระหว่างสัปดาห์ (ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

แผนที่ 4. 21 รูปแบบกิจกรรมการจับจองและรูปแบบกิจกรรมการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัดในวันหยุดสุดสัปดาห์ (ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

แผนที่ 4. 22 รูปแบบกิจกรรมการจับจองและรูปแบบกิจกรรมการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ย่านพาหุรัด
ในวันระหว่างสัปดาห์ และวันหยุดสุดสัปดาห์ (ที่มา : จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

4.5 รูปแบบกิจกรรมทางสังคมและกลุ่มคน (social map)

รูปแบบกิจกรรมทางสังคมและกลุ่มคน (social map) เป็นการจำแนกกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ของพื้นที่ย่านพุด ใต้แก่ กิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร กิจกรรมการรวมกลุ่มอาชีพ กลุ่มสังคม การดำเนินชีวิต การเดินทาง ความสัมพันธ์ทางสังคม ภายในชุมชน ระหว่างชุมชนและระดับเมืองตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยแสดงเป็นแผนที่ ด้วยการใช้องค์ประกอบเชิงกราฟิก (graphic) แทนรูปแบบกิจกรรมทางสังคมประเภทต่างๆ เรียกว่า “แผนที่ทางสังคม” (social map)แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ กิจกรรมระดับชุมชน กิจกรรมระดับย่าน กิจกรรมระดับเมือง ทั้งในแบบที่เกิดขึ้นถาวร และชั่วคราวสร้างจากข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลจากการสำรวจ การสังเกตการณ์ สามารถวิเคราะห์ด้วยรูปแบบกิจกรรมได้ตามประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

- กิจกรรมพบปะ สังสรรค์ พุดคุย พักผ่อน
- กิจกรรมผลิตสินค้าและประกอบอาชีพ
- กิจกรรมซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า
- กิจกรรมเปลี่ยนรูปแบบการสัญจร
- กิจกรรมทางศาสนา ความเชื่อ ประเพณี เทศกาลต่างๆ
- กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้
- กิจกรรมทางราชการ
- กิจกรรมกลางแจ้ง นันทนาการ เล่นกีฬา ออกกำลังกาย

4.5.1 การวิเคราะห์ลักษณะเชิงเศรษฐกิจสังคมระดับชุมชน

เป็นกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้คนภายในชุมชนพื้นที่ย่านพุด ใต้ มักเข้าไปใช้เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่เกี่ยวข้องกับชุมชนอื่น มีลักษณะดังนี้

ตารางที่ 4.4 ประเภทและรายละเอียดของกิจกรรมทางสังคมระดับชุมชน

สัญลักษณ์	ประเภทและรายละเอียดของกิจกรรม
	กิจกรรมพบปะ สังสรรค์ พุดคุย พักผ่อน เป็นกิจกรรมพบปะสังสรรค์ และพักผ่อนของคนในชุมชนมักพบในบริเวณหลังวัด ชิกข์ ซอยวานิช ซอยภายในตลาดพาหุรัด ลานวัด และหน้าบ้านที่พามีพื้นที่ว่าง
	กิจกรรมผลิตสินค้าและประกอบอาชีพ เป็นกิจกรรมการบริการออกแบบตัดเย็บ มักพบในบริเวณหลังซอยจินตามณี ซึ่งเป็นการผลิตในพื้นที่ส่วนบุคคลภายในชุมชน ไม่ได้เป็นการรวมกันเป็นกลุ่ม
	กิจกรรมซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า เป็นการจับจ่ายซื้อของที่ร้านภายในชุมชน ซึ่งเป็นการขายสินค้าของชำ อาหารแห้ง/วัตถุดิบจากอินเดีย ซึ่งอยู่หลังบริเวณวัดชิกข์ ขายอาหารตามสั่ง ที่ผู้คนในชุมชนเข้ามาจับจ่าย มักพบบริเวณถนนตรีเพชร นอกจากนี้ยังพบร้านค้าในลักษณะรถเข็น แผงลอย ที่ขายอยู่ในบริเวณถนนพาหุรัด
	กิจกรรมเปลี่ยนรูปแบบการสัญจร เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเดินทาง เช่น การสัญจรหรือเปลี่ยนรูปแบบการสัญจร มักพบบริเวณถนนสายหลักและสายรอง ได้แก่ ถนนพาหุรัด ถนนตรีเพชร ถนนจักรเพชร ในลักษณะของรถเมล์ วินรถจักรยานยนต์
	กิจกรรมทางศาสนา ความเชื่อ ประเพณี เทศกาลต่างๆ เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในศาสนสถาน ที่เป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของแต่ละเชื้อชาติ ภายในชุมชนพื้นที่ย่านพาหุรัด เช่น วัดชิกข์ ศาลเจ้าแม่ทับทิม วัดเลียบ
	กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาในระดับประถมที่นักเรียนที่อยู่ในชุมชนเข้ามาใช้บริการ คือ โรงเรียนวัดราชบูรณะราชวรวิหาร
	กิจกรรมทางราชการ เป็นกิจกรรมการติดต่อราชการภายในชุมชนเอง
	กิจกรรมกลางแจ้ง นันทนาการ เล่นกีฬา ออกกำลังกาย เป็นการออกกำลังกายของคนภายในชุมชน จะเป็นพื้นที่ว่างลานวัดและลานพระรูป ร.1

แผนที่ 4. 23 สรุปตำแหน่งกิจกรรมทางสังคมระดับชุมชน

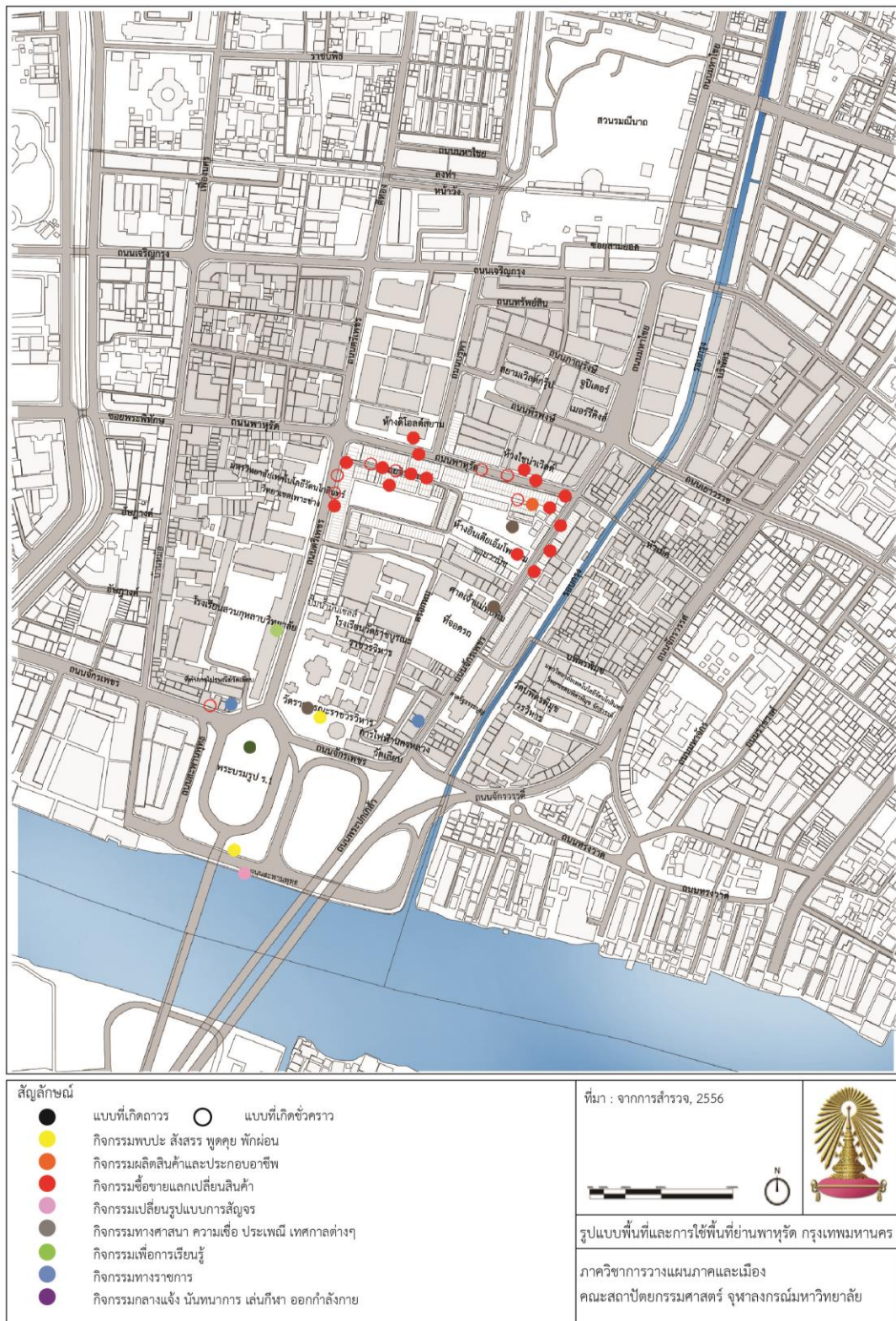
(ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

4.5.2 การวิเคราะห์ลักษณะเชิงเศรษฐกิจสังคมระดับย่าน

เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ย่านพาหุรัด ที่มีผู้คนมักเข้าไปใช้พื้นที่เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันในระดับย่าน แต่ไม่ใหญ่เท่าระดับเมือง จึงอาจเรียกได้ว่า “ระดับกลุ่มชุมชน” ทั้งที่เกิดจากการจัดตั้งขึ้นโดยภาครัฐและการรวมกลุ่มกันเองของผู้คน มีลักษณะดังนี้

ตารางที่ 4.5 ประเภทและรายละเอียดของกิจกรรมทางสังคมระดับย่าน

สัญลักษณ์	ประเภทและรายละเอียดของกิจกรรม
	กิจกรรมพบปะ สังสรรค์ พุดคุย พักผ่อน
	เป็นกิจกรรมพบปะสังสรรค์ และพักผ่อนของคนในชุมชนมักพบ ลานวัดเลียบ
	กิจกรรมผลิตสินค้าและประกอบอาชีพ
	เป็นกิจกรรมการบริการออกแบบตัดเย็บ มักพบในบริเวณชั้นบนของตลาดพาหุรัด
	กิจกรรมซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า
	เป็นการจับจ่ายซื้อของที่ร้านหลายๆ ร้านตั้งเรียงรายเป็นย่าน ที่ผู้คนจากชุมชนต่างๆ ในละแวกใกล้เคียงเข้ามาจับจ่าย รวมทั้งร้านค้าที่ขายในลักษณะรถเข็น แผงลอย กางเต็นท์หลายๆ ร้านรวมกันเป็นย่าน ริมนนสายหลักและสายรอง
	กิจกรรมเปลี่ยนรูปแบบการสัญจร
	เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเดินทาง เช่น การสัญจรหรือเปลี่ยนการสัญจร บริเวณท่าเรือสะพานพุทธ ตลอดจนการขึ้นรถ ต่อเรือ เดินเท้า เพื่อเชื่อมโยงไปยังย่านอื่นๆ ที่ใกล้เคียง
	กิจกรรมทางศาสนา ความเชื่อ ประเพณี เทศกาลต่างๆ
	เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในศาสนสถาน ที่เป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของแต่ละเชื้อชาติ ภายในชุมชนพื้นที่ย่านพาหุรัด เช่น วัดซิกข์ ศาลเจ้าแม่ทับทิม วัดเลียบ ที่คนในชุมชนใกล้เคียงเข้ามาประกอบพิธีทางศาสนา
	กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้
	เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาที่มีทั้งผู้คนในชุมชนและชุมชนอื่นๆ เข้ามาใช้บริการ เช่น โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย
	กิจกรรมทางราชการ
	เป็นกิจกรรมการติดต่อราชการที่หน่วยงานต่างๆ จัดตั้งขึ้น เช่น ไปรษณีย์วัดเลียบ การไฟฟ้านครหลวงวัดเลียบ
	กิจกรรมกลางแจ้ง นันทนาการ เล่นกีฬา ออกกำลังกาย
	เป็นการออกกำลังกายของคนภายในชุมชนและชุมชนอื่นๆ เช่น ลานพระรูป ร.1

แผนที่ 4. 24 สรุปตำแหน่งกิจกรรมทางสังคมระดับย่าน
(ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

4.5.3 การวิเคราะห์ลักษณะเชิงเศรษฐกิจสังคมระดับเมือง

เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ย่านพาหุรัด ที่มีผู้คนมักเข้าไปใช้พื้นที่เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันในระดับเมือง ทั้งเกิดจากการจัดตั้งสาธารณูปโภค-สาธารณูปการ และการรวมกลุ่มกันเอง

ตารางที่ 4.6 ประเภทและรายละเอียดของกิจกรรมทางสังคมระดับเมือง

สัญลักษณ์	ประเภทและรายละเอียดของกิจกรรม
	กิจกรรมพบปะ สังสรรค์ พุดคุย พักผ่อน เป็นกิจกรรมพบปะสังสรรค์ และพักผ่อนของคนในระดับเมือง ซึ่งบริเวณที่ผู้คนนิยมมากที่สุดคือ ลานพระรูป ร.1
	กิจกรรมผลิตสินค้าและประกอบอาชีพ เป็นกิจกรรมการบริการออกแบบตัดเย็บ การจำหน่ายแพธภัณฑ์/เสื้อผ้าสำเร็จรูป
	กิจกรรมซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า เป็นการจับจ่ายซื้อของที่ตลาดพาหุรัด ซึ่งส่วนใหญ่นิยมมาซื้อผ้า และห้างดิโอลด์สยาม ห้าง china world ห้างอินเดียเอ็มโพเรียม
	กิจกรรมเปลี่ยนรูปแบบการสัญจร เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเดินทาง เช่น การสัญจรหรือเปลี่ยนการสัญจรตลอดจนการขึ้นรถ ต่อเรือ เดินเท้า โดยบริเวณที่ผู้คนมักใช้สัญจรระดับเมืองจะอยู่บริเวณถนนพาหุรัด ถนนตรีเพชร ถนนจ๊กเพชร ท่าเรือสะพานพุทธ
	กิจกรรมทางศาสนา ความเชื่อ ประเพณี เทศกาลต่างๆ เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยหน่วยงานภาครัฐได้ดำเนินการจัดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองระดับเมือง เช่น งานวันสงกรานต์ งานเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้มักต้องปิดถนน หรือต้องการพื้นที่กว้างในการทำกิจกรรม
	กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตเพาะช่าง เป็นต้น
	กิจกรรมทางราชการ เป็นกิจกรรมการติดต่อราชการที่หน่วยงานต่างๆ จัดตั้งขึ้น เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ
	กิจกรรมกลางแจ้ง นันทนาการ เล่นกีฬา ออกกำลังกาย เป็นการออกกำลังกายของคนในพื้นที่ระดับเมือง เช่น กิจกรรมบริเวณสะพานพุทธ

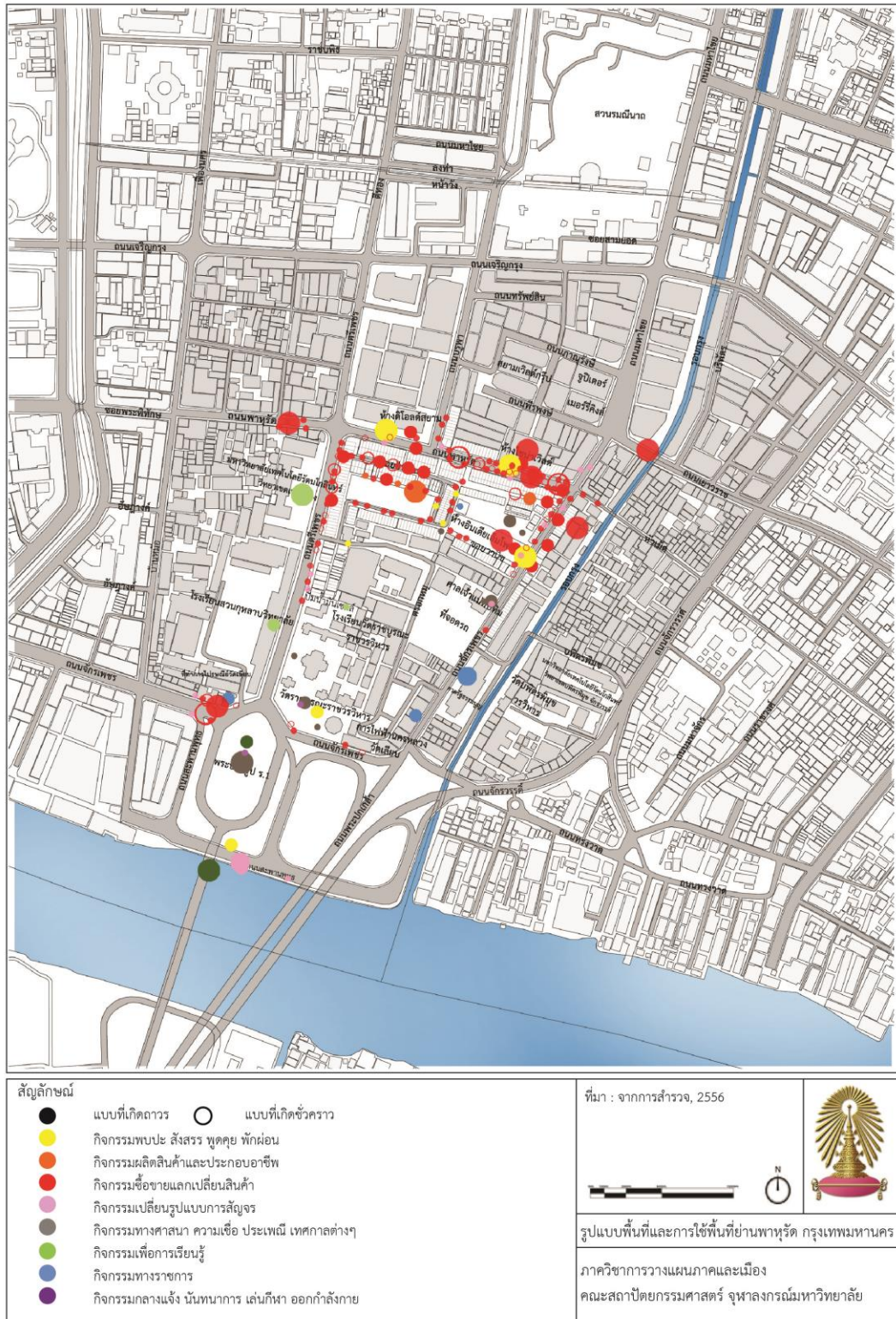

แผนที่ 4. 25 สรุปตำแหน่งกิจกรรมทางสังคมระดับเมือง

(ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

จากแผนที่ทางสังคม (social map) ในทุกระดับกิจกรรม วิเคราะห์ได้ว่า พื้นที่ย่านพาหุรัด บริเวณถนนพาหุรัด ซอยจินตามณี นอกจากจะมีบทบาทหลักของกิจกรรมซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าระดับเมืองแล้ว ยังมีเป็นบริเวณที่มีกิจกรรมในระดับย่านและชุมชนเกาะตัวอยู่ด้วย เช่น กิจกรรมแลกเปลี่ยนรูปแบบการสัญจร กิจกรรมพบปะ พูดคุย เป็นต้น ทำให้ชุมชนบริเวณนี้มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมที่หลากหลาย ส่วนพื้นที่บริเวณถนนตรีเพชร ถนนจักรเพชร มีกิจกรรมซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าในระลอกลงมา จะมีกิจกรรมเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสัญจร ในการขึ้นรถ ต่อเรือ เดินเท้า โดยบริเวณที่ผู้คนมักใช้สัญจรระดับเมือง มีทั้งกิจกรรมทางราชการ กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ เกินขึ้นในบริเวณนั้น กิจกรรมทางศาสนา ประเพณีและเทศกาลต่างๆ มักพบกิจกรรมนี้เกิดขึ้นในศาสนสถาน ที่เป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของแต่ละเชื้อชาติ ภายในชุมชนพื้นที่ย่านพาหุรัด เช่น วัดซิกข์ ศาลเจ้าแม่ทับทิม วัดเลียบ ที่คนในชุมชนใกล้เคียงเข้ามาประกอบพิธีทางศาสนา กิจกรรมเพื่อการศึกษาเรียนรู้ พบว่าภายในพื้นที่ย่านพาหุรัดมีสถาบันการศึกษาอยู่จำนวน 3 สถาบัน คือ โรงเรียนวัดราชบูรณะ วรวิหาร โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตเพาะช่าง

แผนที่ 4. 26 สรุปตำแหน่งกิจกรรมทางสังคมระดับชุมชน,ย่าน,เมือง

(ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์รูปแบบพื้นที่และรูปแบบการใช้พื้นที่

จากการทบทวนวรรณกรรม ทั้งแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสำรวจข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ย่านพาหุรัด กรุงเทพมหานคร และการสำรวจรูปแบบพื้นที่และรูปแบบการใช้พื้นที่ตามกลุ่มเชื้อชาติโดยการเก็บข้อมูลภาคสนาม ทำให้ทราบถึงลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของพื้นที่ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบพื้นที่ (space pattern) และรูปแบบการใช้พื้นที่ (space use pattern) ของ 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการใช้พื้นที่ของคนกลุ่มเชื้อชาติต่างๆ ในย่านพาหุรัด มีรายละเอียดของประเด็นการวิเคราะห์ ดังนี้

- 5.1 เอกลักษณะเชิงพื้นที่ของพื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายจีน ในย่านพาหุรัด
- 5.2 เอกลักษณะเชิงพื้นที่ของพื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายซิกข์ ในย่านพาหุรัด
- 5.3 วิธีการค้าริมฟุตบาทถนนใหญ่ของชาวไทยเชื้อสายจีน
- 5.4 กิจกรรมทางศาสนาในพื้นที่ว่างข้างคุรุตวราศรีคุรุสิงห์สภาของชาวไทยเชื้อสายซิกข์

5.1 เอกลักษณะเชิงพื้นที่ของพื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายจีน ในย่านพาหุรัด

จากการศึกษาเอกลักษณะเชิงพื้นที่ของพื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายจีน พบว่า พื้นที่ย่านพาหุรัดมี 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก โดยชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยอยู่ในพื้นที่จำนวนมาก เป็นพื้นที่ที่มีการใช้งานที่หลากหลาย ดึงดูดเศรษฐกิจให้เติบโต เป็นพื้นที่ที่มีปฏิสัมพันธ์กันมาก มีคุณลักษณะคุณภาพเชิงกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม โดยชาวไทยเชื้อสายจีนมีเอกลักษณะในการใช้พื้นที่ว่า สาธารณะที่ในลักษณะดังต่อไปนี้

เอกลักษณะเชิงพื้นที่ของพื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายจีน พบว่า รูปแบบลำดับศักดิ์ การเข้าถึงของพื้นที่สาธารณะ มีลักษณะเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะบริเวณทางสัญจรถนนหลัก และถนนรอง ได้แก่ ถนนพาหุรัด ถนนตรีเพชร ถนนจักรเพชร สามารถเข้า-ออกได้หลายทิศทาง เป็นเส้นทางสัญจรหลักที่สำคัญของย่านพาหุรัด สามารถเข้าใช้ได้ทั้งคนเดินเท้า และยานพาหนะ ตลอดแนวถนนเป็นที่ตั้งของอาคารพาณิชย์ ร้านค้า หาบเร่แผงลอย

ในการวิเคราะห์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน สามารถจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะได้ 3 ลักษณะ พบว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนมีการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะ การจับจองพื้นที่ การทำกิจกรรม ในลักษณะเป็นพื้นที่เป็นแถวตามริมถนนสายหลักในบริเวณถนนพาหุรัด ถนนตรีเพชร และถนนจักรเพชร เพื่อความสะดวกในการขนส่ง ซื้อ-ขาย สินค้า และจะมีการเดินหรือการสัญจรการติดต่อกับพื้นที่ภายนอกในระดับเมือง

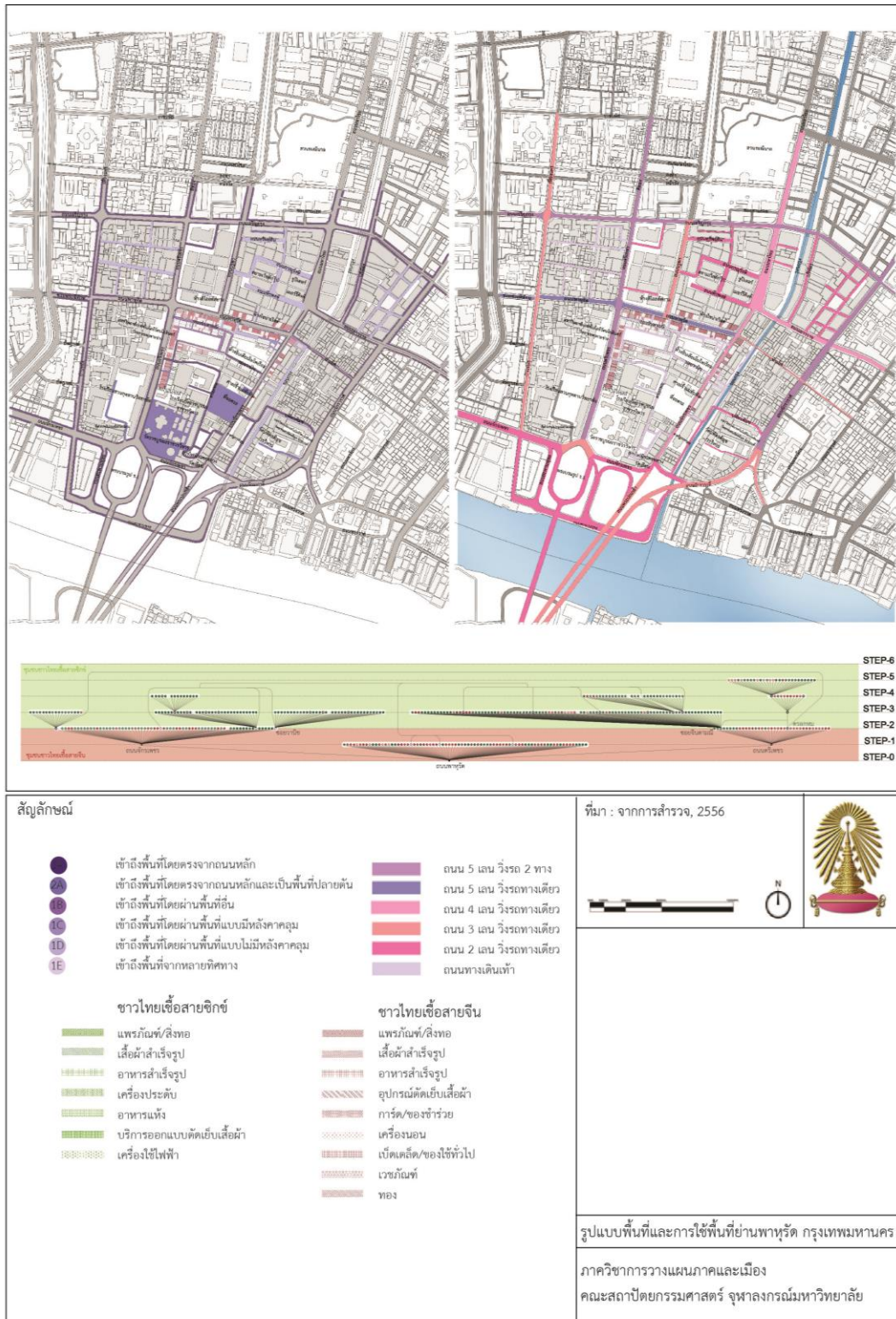
ส่วนการจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะการปิดล้อม พบว่า มีการปิดล้อมในลักษณะพื้นที่อยู่ด้านหน้าอาคารปิดล้อมโดยอาคาร 2 ด้าน มีอาคารบริเวณริมถนนสายหลัก-รอง ทั้งสองด้านของริมถนน ในลักษณะต่อเนื่องไปตามความยาวริมถนน มีการใช้พื้นที่ทั้งในและนอกอาคาร ที่มีการลิ้นไหลของพื้นที่กิจกรรมเข้าไปในตัวอาคาร ทำให้อาคารมีการใช้งานเป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะ กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะเป็นจะเป็นกิจกรรมการซื้อขาย พบปะพูดคุย และขนส่งสินค้า ในส่วนลักษณะลำดับศักดิ์ การเข้าถึงหน่วยพื้นที่สาธารณะ ของชาวไทยเชื้อสายจีน มีการใช้เส้นทางการสัญจรหลัก และรองของชุมชน โดยพบว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนมีลำดับศักดิ์การเข้าถึงโดยตรงจากถนนพาหุรัด ถนนตรีเพชร และถนนจักรเพชร มีการเข้าถึงที่สะดวก ส่งผลต่อรูปแบบพฤติกรรมสัญจรและและกิจกรรมต่างๆ มีอิทธิพลต่อเนื่องไปถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอาคารภายในชุมชน

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารของชาวไทยเชื้อสายจีน พื้นที่ย่านพาหุรัดเป็นย่านพาณิชย์กรรม ลักษณะการใช้ประโยชน์อาคารเป็นแบบผสมผสาน (Mixed use) ชาวไทยเชื้อสายจีนมีการใช้ประโยชน์อาคารเพื่อเป็นพาณิชย์กรรม ที่อยู่อาศัย และพื้นที่ว่างสาธารณะปะปนกันภายในพื้นที่ ย่าน จากการสำรวจภาคสนามร่วมกับการวิเคราะห์แผนที่การใช้ประโยชน์อาคาร พบว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนมีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารเพื่อการพาณิชย์กรรม มักเกาะตัวหนาแน่นตามแนว

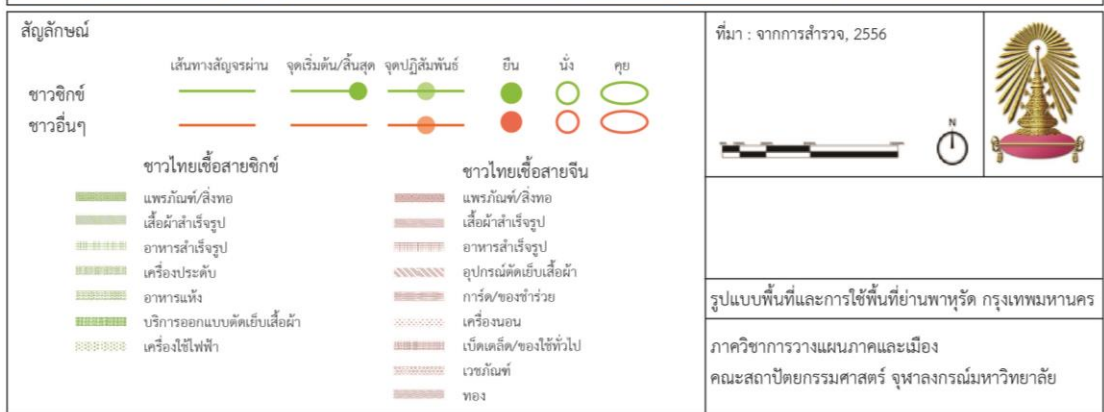
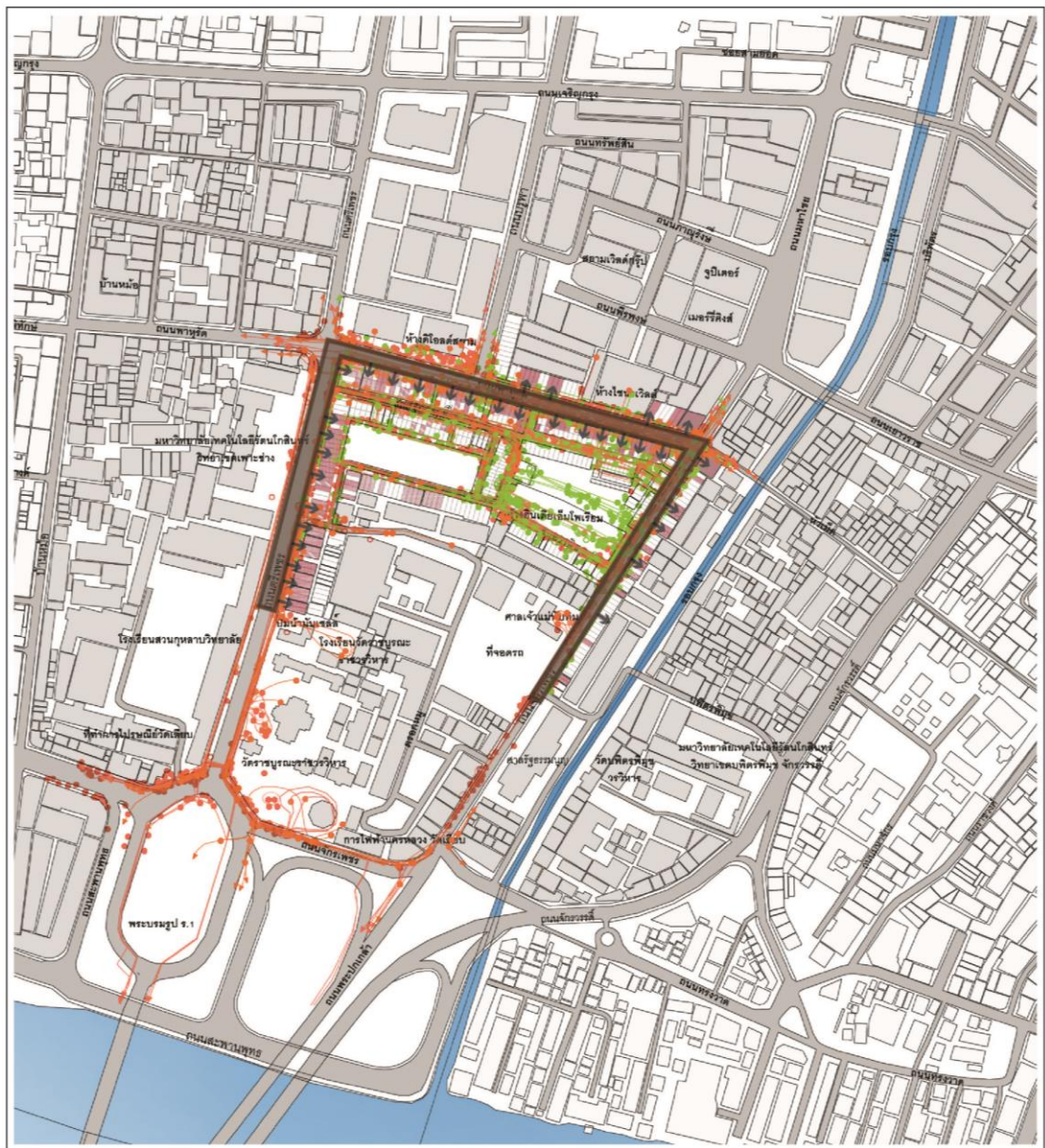
เส้นทางการสัญจรหลัก ในลักษณะของร้านสะดวกซื้อ หรือของใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน ที่มีขนาดเล็ก ง่ายต่อการจับจ่ายซื้อ-ขาย ซึ่งอยู่ในบริเวณริมถนนพหลุ่รต ถนนจักรเพชร และถนนตรีเพชร

และรูปแบบและอัตราการสัญจรของชาวไทยเชื้อสายจีน ส่งผลต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีลักษณะการเข้าถึงโดยตรงจากถนนและอยู่ริมถนนสายหลัก มีความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ ไม่จำเป็นต้องมีพื้นที่เป็นของตัวเอง ทำให้มองเห็นพื้นที่จากภายนอกได้อย่างชัดเจน มองเห็นภายในครั้งเดียว มีความต่อเนื่องของพื้นที่ มีการใช้พื้นที่เพื่อการขนส่งสินค้า การค้าขาย ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ พบปะพูดคุย ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้เกิดกิจกรรมการเข้าใช้พื้นที่อย่างหลากหลาย วัตถุประสงค์ในหลากหลายเวลา โดยกลุ่มคนที่หลากหลายประเภท

แผนที่ 5.1 เอกลักษณะของการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายจีน ในย่านพาหุรัด (ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

แผนที่ 5. 2 เอกลักษณะของการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายจีน ในย่านพาหุรัด (linear convex)

(ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

5.2 เอกลักษณะเชิงพื้นที่ของพื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายชิกซ์ ในย่านพาหุรัด

จากการศึกษาเอกลักษณะเชิงพื้นที่ของพื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายชิกซ์ ในพื้นที่ย่านพาหุรัดมี 2 กลุ่มเชื้อชาติหลัก โดยชาวไทยเชื้อสายชิกซ์ ก็เป็นอีกเชื้อชาติที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษา โดยมีเอกลักษณะของพื้นที่ว่างในลักษณะเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะ เนื่องจากชาวไทยเชื้อสายชิกซ์จะเห็นความสำคัญในการปฏิบัติศาสนกิจตามหลักศาสนา จะพบว่า ศาสนสถานจะอยู่ใกล้กับชุมชน และสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นของชุมชนอาทิ ตลาด โรงเรียน ลานอเนกประสงค์ ส่วนทางสัญจร เข้า-ออก สามารถเข้าออกได้หลายทิศทาง มีการใช้พื้นที่ที่ไม่มีระเบียบ จึงเกิดเป็นพื้นที่ว่างสาธารณะที่ใช้ในการพบปะพูดคุย การปฏิสัมพันธ์กันภายในชุมชน

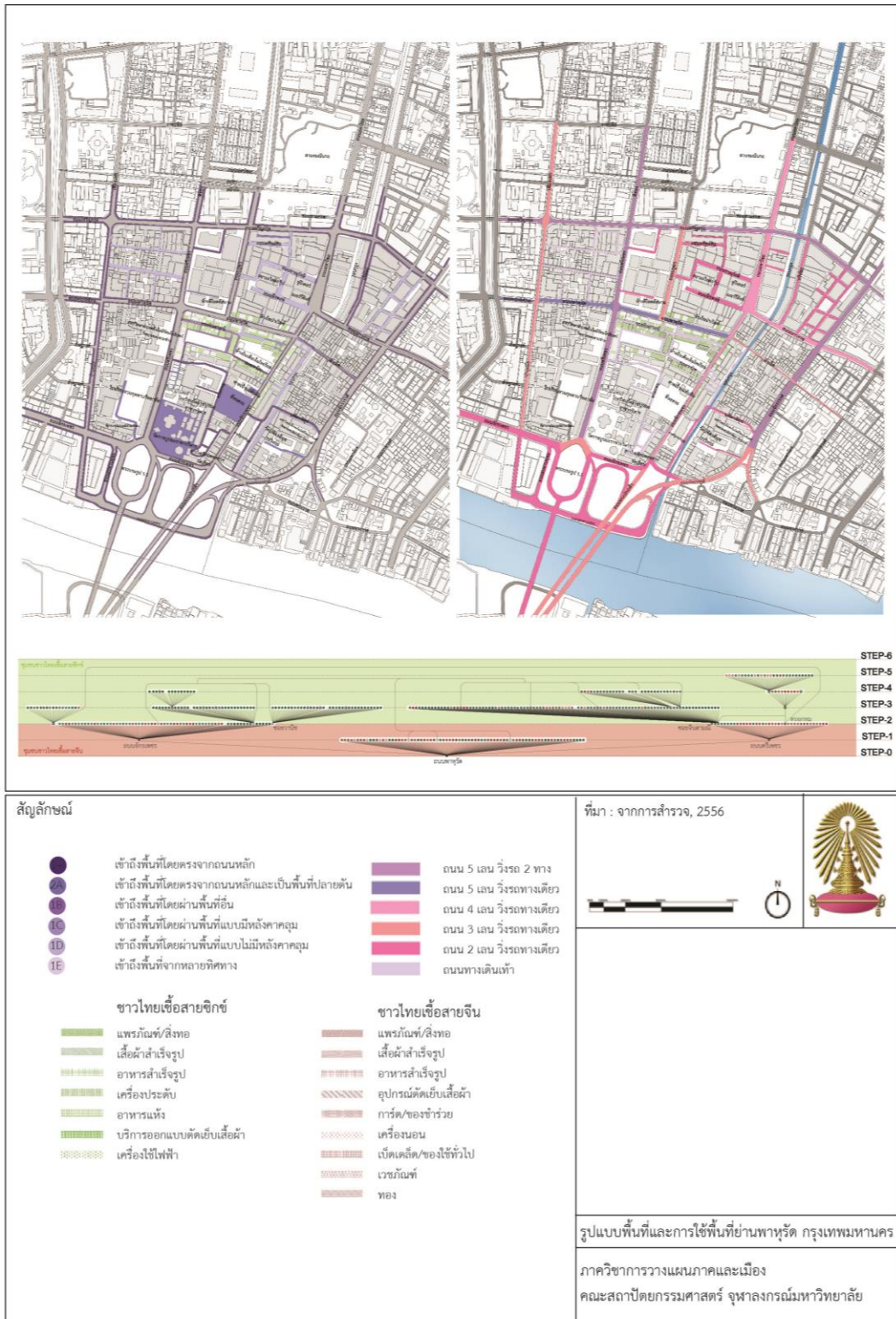
ในการวิเคราะห์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายชิกซ์ พบว่า รูปแบบลำดับศักดิ์การเข้าถึงของพื้นที่สาธารณะสามารถจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะการเข้าถึงของชาวไทยเชื้อสายชิกซ์มีลำดับศักดิ์การเข้าถึงและการเชื่อมโยงในลำดับที่ถัดจากถนนสายหลัก หรือในบริเวณชอย มีลักษณะเป็นระบบ internal depth ในลำดับที่ 1-2 โดยผ่านพื้นที่อื่น มีลักษณะที่ลึก เช่น ตรอกหมุชอยวานิช และชอยจินตามณี มีการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะที่เป็นพื้นที่ลักษณะอ้วนๆ มีอาคารล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน ทำให้พื้นที่ว่างที่เกิดขึ้นเป็นศูนย์รวมของกิจกรรม เช่น ทางแยก พื้นที่ส่วนกลางของคนในชุมชน ตลาด ลานอเนกประสงค์ ครูดวราศรีครูสิงห์สภา เป็นต้น ทางเข้าอาจถูกกำหนดด้วยชอยเล็กๆ หรือเป็นพื้นที่ระหว่างอาคารในการลอดผ่านอาคารสู่พื้นที่ย่าน ทำให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยให้กับคนในพื้นที่ พื้นที่สาธารณะภายในชุมชนจะส่งผลต่อรูปแบบพฤติกรรมการสัญจรและมีอิทธิพลต่อเนื่องไปถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอาคาร

ในส่วนของรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารของชาวไทยเชื้อสายชิกซ์ ในย่านพาหุรัดย่านพาหุรัดเป็นย่านพานิชยกรรม ลักษณะการใช้ประโยชน์อาคารเป็นแบบผสมผสาน (Mixed use) ชาวไทยเชื้อสายชิกซ์มีการใช้ประโยชน์อาคารเพื่อเป็นพานิชยกรรม ที่อยู่อาศัย จากการสำรวจภาคสนามร่วมกับการวิเคราะห์แผนที่การใช้ประโยชน์อาคาร พบว่า มีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารเพื่อการพานิชยกรรมและที่อยู่อาศัย ศาสนสถานจะอยู่ใกล้กับชุมชน ตลาดก็จะตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ลักษณะของของสินค้าส่วนใหญ่จะเป็นการค้าขายสินค้าเฉพาะทาง หรือลักษณะพิเศษ มีความต้องการในการใช้เฉพาะเจาะจง เช่น ผ้าม้วน วัตถุดิบที่มาจากอินเดีย เป็นต้น รูปแบบสถาปัตยกรรม ไม่มีข้อกำหนดเรื่องขนาด สามารถหันไปทิศทางใดก็ได้ เกิดจากการประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่คล้ายคลึง มีเอกลักษณะเฉพาะของการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายชิกซ์

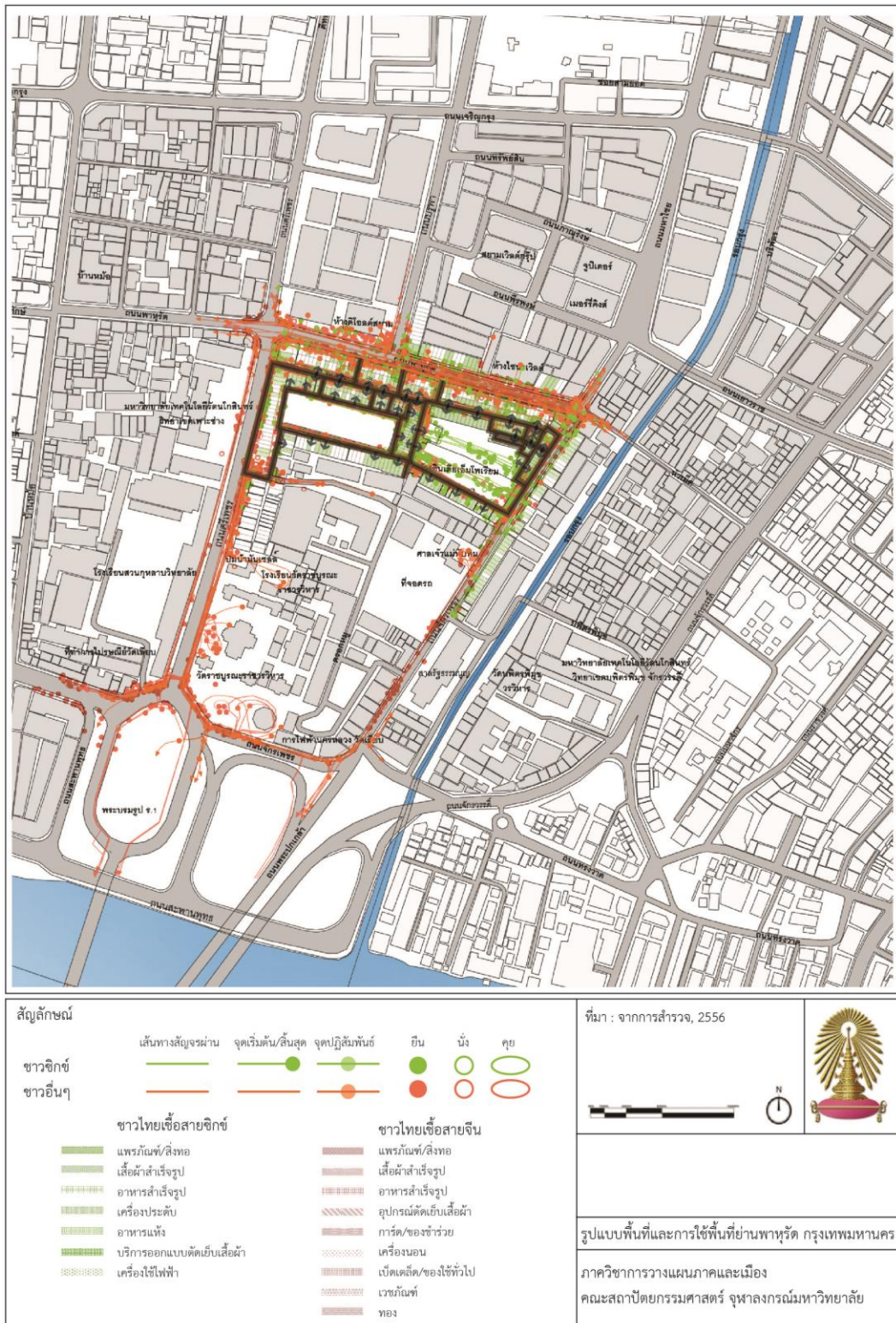
รูปแบบและอัตราการสัญจรของชาวไทยเชื้อสายชิกซ์ มีลักษณะเข้าถึงโดยผ่านพื้นที่อื่น เป็นการเชื่อมต่อพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งโดยผ่านพื้นที่โล่งว่าง จะเห็นได้พื้นที่ที่มีการใช้ถนนร่วมกัน เช่น บริเวณชอย เป็นต้น และมีการเข้าถึงพื้นที่จากหลายทิศทาง จากการเรียงตัวของอาคารที่ไม่มี

ระบบ ทำให้พื้นที่ว่างที่เกิดพื้นที่โล่งหรือลานที่รองรับกิจกรรม เช่น ทางแยก พื้นที่ส่วนกลางของคนในชุมชน ตลาด ลานเอนกประสงค์ เป็นต้น มีการสัญจรด้วยเส้นทางเท้า แบบกระจัดกระจาย ทุกทิศทุกทาง ทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะ ถนนและทางเท้าในพื้นที่ มีความน่าสนใจ มีชีวิตชีวา มีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสาน ทั้งย่านพานิชยกรรม ย่านที่พักอาศัย ร้านค้า ที่ทำงาน เป็นต้น จะทำให้มีคนหลายประเภทเข้ามาใช้งานพื้นที่ในหลากหลายเวลา ส่งผลให้เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในเชิงเศรษฐกิจ

แผนที่ 5.3 เอกลักษณะของการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายซิกข์ ในย่านพาหุรัด (ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

แผนที่ 5.4 เอกลักษณะของการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ ในย่านพาหุรัด (enclosed convex) (ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

5.3 วิธีการค้าริมฟุตบาทถนนใหญ่ของชาวไทยเชื้อสายจีน

จากการศึกษาวิธีการค้าริมฟุตบาทถนนใหญ่ของชาวไทยเชื้อสายจีน พื้นที่ว่างสาธารณะมีรูปแบบการใช้งานที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของคนเดินเป็นหลัก

วิธีการค้าริมฟุตบาทถนนใหญ่ของชาวไทยเชื้อสายจีน ในย่านพาหุรัด พบว่า รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร มีลักษณะเป็นเชิงพาณิชย์กรรม ซึ่งในบริเวณถนนพาหุรัด ถนนจักรเพชร และถนนตรีเพชร มีวิธีการค้าริมฟุตบาทถนนใหญ่ของชาวไทยเชื้อสายจีน ที่มีการใช้พื้นที่ในลักษณะเกาะตัวหนาแน่นตามแนวริมถนนสายหลัก-รอง ในลักษณะของร้านสะดวกซื้อ หรือของใช้ที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน ที่มีขนาดเล็กง่ายต่อการจับจ่ายซื้อ-ขายที่

รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้าของชาวไทยเชื้อสายจีน ริมฟุตบาทถนนใหญ่ พบว่า ในพื้นที่ย่านพาหุรัดมีรูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ในบริเวณริมฟุตบาทถนนหลัก-รอง อันได้แก่ ถนนพาหุรัด ถนนจักรเพชร และถนนตรีเพชร มีลักษณะกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ศึกษา มีการใช้ประโยชน์เพื่อการพาณิชย์กรรม พื้นที่ว่างสาธารณะริมฟุตบาทหน้าร้าน รวมถึงพื้นที่ระหว่างอาคาร กิจกรรมที่พบ ได้แก่ ซื้อ-ขายสินค้า พบปะพูดคุย นั่งเล่น หยุดรอรถประจำทาง การสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่ริมฟุตบาทถนนใหญ่ นิยมสัญจรบริเวณเส้นทางหลักของพื้นที่

ส่วนลักษณะรูปแบบและอัตราการสัญจรของชาวไทยเชื้อสายจีน ริมฟุตบาทถนนใหญ่ พบว่า ชาวไทยเชื้อจีน มีสัญจรผ่านถนนจะเป็นคนในบริเวณพื้นที่นั้นๆ และคนในชุมชนโดยรอบ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการเข้ามาในพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมในพื้นที่ มีลักษณะรูปแบบกิจกรรมการสัญจรและรูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้าที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน กล่าวคือ คนเดินเท้านิยมสัญจรตามเส้นทางสายหลัก-รอง ในบริเวณที่มีการใช้ประโยชน์อาคารเพื่อการพาณิชย์กรรม และมีกิจกรรมการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้าบริเวณที่สัญจรผ่านเช่นกัน ส่วนมากกิจกรรมที่พบเป็นกิจกรรมการซื้อขาย การพูดคุย และการหยุดรอรถประจำทาง เป็นต้น มีการสัญจรการติดต่อกับพื้นที่ภายนอกในระดับเมือง

จากผลการบันทึกรูปแบบกิจกรรมการสัญจรและรูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า มีความสัมพันธ์และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการเข้าใช้จับจองพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมที่หลากหลาย ย่อมมีการสัญจรของกลุ่มคนที่หลากหลายในปริมาณที่สูงเช่นกัน ลักษณะดังกล่าวก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของพื้นที่ศึกษา

แผนที่ 5. 4 วิธีการค้าริมฟุตบาทถนนใหญ่ของชาวไทยเชื้อสายจีน
(ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

5.4 กิจกรรมทางศาสนาในพื้นที่ว่างข้างสุทธวาราศีครุสังหสภาของชาวไทยเชื้อสายซิกข์

จากการศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายซิกข์ พบว่า กิจกรรมทางศาสนาในพื้นที่ว่างข้างสุทธวาราศีครุสังหสภาของชาวไทยเชื้อสายซิกข์ เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันเป็นชุมชนของชาวไทยเชื้อสายซิกข์ เมื่อมีการรวมตัวของกลุ่มคนก็ต้องมีสถานที่เพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนาด้วยกัน จะเห็นได้ว่า ศาสนสถานจะอยู่ใกล้กับชุมชน

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารของชาวไทยเชื้อสายซิกข์ พบว่า มีการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร มีลักษณะเป็นที่อยู่อาศัยกึ่งพานิชยกรรมบริเวณการสัญจรในซอยวานิช และซอยจินตามณี มีการใช้พื้นที่ว่างข้างสุทธวาราศีครุสังหสภา เพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งกิจกรรมทางศาสนาด้วยกัน ซึ่งมีการใช้งานในลักษณะเพื่อการพบปะสังสรรค์ พุดคุยกันในชุมชน

กิจกรรมของคนในชุมชนที่เกิดในพื้นที่ว่างข้างสุทธวาราศีครุสังหสภา พบว่า วิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายซิกข์ ในพื้นที่ย่านพาหุรัดที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไว้อย่างหนาแน่น ลักษณะของของสินค้าส่วนใหญ่จะเป็นการค้าขายสินค้าเฉพาะทาง หรือลักษณะพิเศษ มีความต้องการในการใช้เฉพาะเจาะจง ประเภทร้านขายเสื้อผ้า สำหรับ อาหาร เครื่องเทศ ข้าวของเครื่องใช้ที่ใช้ในการประกอบพิธีทางศาสนา และของใช้จำเป็นของชาวไทยเชื้อสายซิกข์ ที่อยู่ใกล้กับสุทธวาราศีครุสังหสภาภายในบริเวณซอยวานิช และซอยจินตามณี

จากการศึกษารูปแบบและอัตราการสัญจรของชาวไทยเชื้อสายซิกข์ พบว่า มีการสัญจรและการเข้าใช้พื้นที่ ในลักษณะที่แยกจากถนนพาหุรัด ถนนจักรเพชร และถนนตรีเพชร มีลักษณะเป็นระบบ internal depth ในลำดับที่ 1-2 มีลักษณะที่ลึก ไปตามเส้นทางการสัญจรในบริเวณซอยวานิช และซอยจินตามณี มีลักษณะการสัญจรแบบกระจัดกระจาย ลัดเลาะแทรกไปตามกลุ่มบ้านเรือน ในทุกทิศทุกทาง ทำให้เกิดพื้นที่ว่างสาธารณะ ถนนและทางเท้าในพื้นที่ มีความน่าสนใจ มีชีวิตชีวา

รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่และกิจกรรมภายในชุมชนชาวไทยเชื้อสายซิกข์ เกิดจากคนในชุมชนใช้พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีลักษณะอ้วนๆ มีอาคารล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน ทำให้พื้นที่ว่างที่เกิดขึ้นเป็นศูนย์รวมของกิจกรรม รวมทั้งกิจกรรมการเดิน นั่ง หยุด เช่น การวิ่งออกกำลังกาย การเล่นกีฬา การร่วมสนทนา เป็นต้น มีผลทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงการดำรงอยู่ร่วมกัน มองเห็นคุณค่า และอัตลักษณ์ของกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

จากผลการบันทึกรูปแบบกิจกรรมการสัญจรของคนเดินเท้าในพื้นที่และรูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ของคนเดินเท้า ในวันระหว่างสัปดาห์ และวันหยุดสุดสัปดาห์ มีความสัมพันธ์และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ พื้นที่ว่างสาธารณะที่มีการเข้าใช้จับจองพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมที่หลากหลาย ย่อมมีการสัญจรของกลุ่มคนที่หลากหลายในปริมาณที่สูงเช่นกัน ลักษณะดังกล่าวก่อเกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของพื้นที่ศึกษา

แผนที่ 5. 5 กิจกรรมทางศาสนาในพื้นที่ว่างข้างคู่วราศรีคุรุสิงห์สภาของชาวไทยเชื้อสายซิกข์
 (ที่มา: จากการสำรวจของผู้วิจัย, 2556)

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

จากผลการประมวลและการวิเคราะห์ข้อมูลของรูปแบบพื้นที่ (space patterns) และรูปแบบการใช้พื้นที่ (space use patterns) ของย่านพาหุรัด กรุงเทพมหานคร สามารถนำมาประมวลสรุปผลตามประเด็นต่างๆ ได้ ดังนี้

- 6.1 สภาพความเป็นชุมชนเมืองของย่านพาหุรัด
- 6.2 รูปแบบพื้นที่และการใช้พื้นที่ของชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ ในพื้นที่ย่านพาหุรัด
- 6.3 รูปแบบพื้นที่และการใช้พื้นที่ของชาวไทยเชื้อสายจีน ในพื้นที่ย่านพาหุรัด
- 6.4 รูปแบบพื้นที่และการใช้พื้นที่ของ 2 กลุ่มเชื้อชาติ มีผลต่อเศรษฐกิจของย่านพาหุรัด
- 6.5 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

6.1 สภาพความเป็นชุมชนเมืองของย่านพาหุรัด

พื้นที่ย่านพาหุรัดเป็นย่านที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลากหลาย มีสินค้าประเภทผ้าตัด อุปกรณ์ตัดเย็บ เสื้อผ้าสำเร็จรูปสารพัดชาติ ทั้งชุดไทย จีน อินเดีย โดยเฉพาะสำหรับ ไปจนถึงเครื่องนอน ของที่ระลึก อาหารแห้ง ฯลฯ โดยมีรูปแบบของการจำหน่ายทั้งปลีกและส่ง ย่านพาหุรัดจึงเป็นย่านที่มีความหลากหลายของกลุ่มคนหลายเชื้อชาติทั้งชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ เนื่องจากชุมชนย่านพาหุรัดตั้งอยู่บริเวณใจกลางกรุงเทพมหานคร อาคารบ้านเรือนหนาแน่น ประชากรมีการประกอบอาชีพค้า-ขาย มีโอกาสในการพบปะ พูดคุย ทั้งในพื้นที่บริเวณถนนสายหลัก-รอง ตรอก และซอย

สภาพพื้นที่ของถนนพาหุรัดตั้งอยู่ระหว่างถนนสองเส้นคือ ถนนจักรเพชรกับถนนตรีเพชร ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ในบริเวณริมถนนสายหลักเป็นอาคารพาณิชย์สูง 2-4 ชั้น อยู่ในสภาพดี เนื่องจากมีการปรับปรุงเพื่อการค้า และในส่วนใหญ่พื้นที่ถนนซอยภายในย่านค่อนข้างอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม มีหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจตั้งอยู่หลายแห่ง รวมถึงศาสนสถานของแต่ละกลุ่มเชื้อชาติ ซึ่งภายในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นของวัดเลียบ (วัดราชบูรณราชวรวิหาร) ใช้งานในลักษณะการไฟฟ้า นครหลวง โรงเรียนวัดราชบูรณะ พื้นที่ของเอกชนใช้งานในลักษณะของตลาดผ้า และพื้นที่ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในบริเวณห้วมุมถนนพาหุรัดด้านที่ติดต่อกับถนนจักรเพชร เดิมใช้งานในลักษณะที่พักอาศัย โดนชั้นล่างและชั้นสองออกแบบสำหรับเป็นอาคารที่จอดรถ แต่เนื่องจากเศรษฐกิจไม่คึกคัก จึงเปลี่ยนแปลงเป็นแผงขายของให้เช่าแทน และบริเวณนี้คือศูนย์การค้าพาหุรัดในปัจจุบัน

6.2 รูปแบบพื้นที่และการใช้พื้นที่ของชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ ในพื้นที่ย่านพาหุรัด

การศึกษาในครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาเพื่อระบุรูปแบบพื้นที่และรูปแบบการใช้พื้นที่ ของชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ ของพื้นที่ย่านพาหุรัด

สรุปตามรูปแบบพื้นที่ (space pattern) สามารถสรุปได้ว่า

รูปแบบโครงข่ายการสัญจร ชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ในชุมชนมีลักษณะเป็นโครงข่ายการสัญจร และการเข้าใช้พื้นที่ในลักษณะที่แยกจากทางเดินหลัก ไม่มีทิศทางที่แน่นอน ลัดเลาะแทรกไปตามกลุ่มบ้านเรือน เพื่อเชื่อมโยงพื้นที่ว่างสาธารณะรอบอาคารให้เหมาะสมกับการสัญจร

รูปแบบความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง ชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ มีการใช้พื้นที่อยู่กันแบบหนาแน่น ซึ่งมวลอาคารขนาดเล็กจะตั้งเรียงตัวกันเป็นกระจุกอยู่หลังอาคารขนาดใหญ่ การเรียงตัวของกลุ่มอาคาร ทำให้เกิดความต่อเนื่องของอาคาร และกิจกรรม รูปแบบมวลอาคารและที่ว่างของ

ชุมชนชาวซิกข์ จะมีขนาดเล็ก โดยการสัญจรผ่านในพื้นที่นี้ชาวไทยเชื้อซิกข์ในพื้นที่จะมีโครงสร้างภาพรวมของชุมชนและเมืองโดยผ่านประสบการณ์จากการใช้ชีวิตประจำวันของคนในชุมชน

ลำดับศักดิ์การเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะ พื้นที่ว่างสาธารณะว่ามีหลายชนิด เช่น สวนสาธารณะ ทางเดิน ถนน ภูมิทัศน์หรือสถานที่พักผ่อนในเมือง เมืองนั้นจะมีความน่าอยู่ สามารถจำแนกได้ ดังนี้

การจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะเข้าถึง ลักษณะการเข้าถึงพื้นที่ของชุมชนชาวไทยเชื้อสายซิกข์ มีลักษณะเป็นระบบ internal depth ในลำดับที่ 1-2 มีลักษณะที่ลึก ไปตามเส้นทางการสัญจร โดยผ่านพื้นที่อื่น เป็นการเชื่อมต่อพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งโดยผ่านพื้นที่โล่งว่าง มักเกิดขึ้นกับพื้นที่ที่มีการใช้ถนนร่วมกัน เช่น บริเวณชอย เป็นต้น และมีการเข้าถึงพื้นที่จากหลายทิศทางจากการเรียงตัวของอาคารที่ไม่มีระบบ ทำให้พื้นที่ว่างที่เกิดพื้นที่โล่งหรือลานที่รองรับกิจกรรม เช่น ทางแยก พื้นที่ส่วนกลางของคนในชุมชน ตลาด ลานเอนกประสงค์ เป็นต้น

การจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะการปิดล้อม ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ มีลักษณะขอบเขตของการปิดล้อมโดยเกิดพื้นที่โล่งว่างระหว่างอาคาร เกิดการเรียงตัวของอาคารที่ไม่มีระบบ ทำให้ผู้ใช้สามารถรับรู้ถึงขอบเขตพื้นที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยแบ่งการใช้พื้นที่ออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนสาธารณะและส่วนตัว ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมภายในและภายนอกอาคาร

ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ มีลำดับการเข้าถึงหน่วยพื้นที่สาธารณะจากเส้นทางการสัญจรหลักของชุมชน โดยมีลำดับศักดิ์การเข้าถึงและการเชื่อมโยงในลำดับที่ถัดจากถนนสายหลักเข้าไปได้หลากหลายเส้นทาง หรือลัดเลาะแทรกไปตามกลุ่มบ้านเรือน มีการเข้าถึงที่ค่อนข้างสะดวก พื้นที่สาธารณะภายในชุมชนจะส่งผลต่อรูปแบบพฤติกรรมการสัญจรและมีอิทธิพลต่อเนื่องไปถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอาคาร

สรุปตามรูปแบบพื้นที่ (space use pattern) สามารถสรุปได้ว่า

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร ลักษณะการใช้ประโยชน์อาคารเป็นแบบผสมผสาน (Mixed use) ชาวไทยเชื้อสายซิกข์มีการใช้ประโยชน์อาคารเพื่อเป็นพาณิชยกรรม ที่อยู่อาศัย จากการสำรวจภาคสนามร่วมกับการวิเคราะห์แผนที่การใช้ประโยชน์อาคาร พบว่า มีลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคารเพื่อการพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัย ศาสนสถานจะอยู่ใกล้กับชุมชน ตลาดก็จะตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ลักษณะของของสินค้าส่วนใหญ่จะเป็นการค้าขายสินค้าเฉพาะทาง หรือลักษณะพิเศษ มีความต้องการในการใช้เฉพาะเจาะจง เช่น ผ้าม้วน วัตถุดิบที่มาจากอินเดีย เป็นต้น รูปแบบสถาปัตยกรรม ไม่มีข้อกำหนดเรื่องขนาด สามารถหันไปทิศทางใดก็ได้ เกิดจากการประกอบ

กิจกรรมต่างๆ ที่คล้ายคลึง เฉพาะ ไม่มีข้อกำหนดเรื่องขนาด ทิศทาง เกิดจากการประกอบกิจกรรมต่างๆ ที่คล้ายคลึง มีเอกลักษณ์เฉพาะ และสอดคล้องกับพฤติกรรมของคนในพื้นที่ ซึ่งการใช้งานของพื้นที่ในรูปแบบนี้ทำให้เกิดพื้นที่ว่างในบริเวณต่างๆ ทำให้เกิดการกระจุกตัว พบปะสังสรรค์พูดคุยกันในชุมชน

รูปแบบและอัตราการสัญจร รูปแบบและอัตราการสัญจรของชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ มีการสัญจรแบบกระจายตัวกระจาย ทุกทิศทุกทาง ทำให้พื้นที่ว่างสาธารณะ ถนน และทางเท้าในพื้นที่ มีความน่าสนใจ มีชีวิตชีวา มีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบผสมผสาน ทั้งย่านพาณิชยกรรม ย่านที่พักอาศัย ร้านค้า ที่ทำงาน เป็นต้น จะทำให้มีคนหลายประเภทเข้ามาใช้งานพื้นที่ในหลากหลายเวลา ส่งผลให้เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในเชิงเศรษฐกิจ

รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ เนื่องรูปแบบการจับจองพื้นที่และกิจกรรมภายในชุมชนชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ เกิดจากคนในชุมชนใช้พื้นที่ว่างสาธารณะที่เกิดขึ้นจากการเรียงตัวของอาคารที่ไม่มีระบบ เพื่อประกอบกิจกรรมการเดิน นั่ง หยุด เช่น การวิ่งออกกำลังกาย การเล่นกีฬา การร่วมสนทนา เป็นต้น มีผลทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงการดำรงอยู่ร่วมกัน มองเห็นคุณค่า และอัตลักษณ์ของกันและกัน อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

6.3 รูปแบบพื้นที่และการใช้พื้นที่ของชาวไทยเชื้อสายจีน ในพื้นที่ย่านพาหุรัด

การศึกษาในครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาเพื่อระบุรูปแบบพื้นที่และรูปแบบการใช้พื้นที่ ของชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ ของพื้นที่ย่านพาหุรัด

ตามรูปแบบพื้นที่ (space pattern) สามารถสรุปได้ว่า

รูปแบบโครงข่ายการสัญจร ชาวจีนมีลักษณะเป็นโครงข่ายการสัญจรและการเข้าใช้พื้นที่โดยการใช้พื้นที่ว่างบริเวณถนนสายหลักและสายรอง มีการติดต่อกับพื้นที่ภายนอกในระดับเมือง ทำให้คนในชุมชน และคนนอกชุมชนสัญจรไปมาได้สะดวก ทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดรูปทรงของย่าน

รูปแบบความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง ชาวจีนมีส่วนรูปแบบความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่างสาธารณะ ในลักษณะที่มีมวลอาคารขนาดใหญ่ ส่วนมากเป็นอาคารพาณิชย์ ซึ่งจะมีมวลอาคารขนาดใหญ่ และเกิดการเรียงตัวตามแนวของถนนสายหลักและสายรอง เชื่อมไปยังพื้นที่ภายในและพื้นที่ย่านอื่นๆ

ลำดับศักดิ์การเข้าถึงพื้นที่ว่างสาธารณะ สามารถจำแนกได้ ดังนี้

การจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะเข้าถึง ชาวไทยเชื้อสายจีนมีลักษณะการเข้าถึงพื้นที่ว่างโดยตรงจากถนนและอยู่ติดริมถนน ที่มีการเข้าถึงได้สะดวก สามารถมองเห็นพื้นที่จาก

ภายนอกได้อย่างชัดเจน มีความต่อเนื่องของพื้นที่ตามแนวถนนสายหลัก เนื่องจากมีการใช้พื้นที่ในการขนส่งสินค้าโดยการใช้พื้นที่ของถนน เพื่อความสะดวก

การจำแนกพื้นที่ว่างสาธารณะตามลักษณะการปิดล้อม เนื่องจากชาวจีนมีลักษณะการใช้พื้นที่และพื้นที่ว่างสาธารณะที่เรียงตัวแนวของถนนหลัก เป็นการปิดล้อมโดยอาคารริมถนนทั้งสองด้าน ไปตามความยาวของถนน กิจกรรมที่เกิดขึ้นจะเป็นถนนคนเดิน ร้านค้าขายของ ซึ่งมีการใช้งานพื้นที่ทั้งในและนอกอาคาร

ชาวไทยเชื้อสายจีน มีลักษณะลำดับการเข้าถึงหน่วยพื้นที่สาธารณะ จากเส้นทางการสัญจรหลักของชุมชน โดยพบว่า มีลำดับศักดิ์การเข้าถึงในลำดับศักดิ์การเข้าถึงและการเชื่อมโยงในลำดับโดยตรงจากถนนสายหลักมีการเข้าถึงที่สะดวก จะส่งผลต่อรูปแบบพฤติกรรมกรรมการสัญจรและมีอิทธิพลต่อเนื่องไปถึงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินอาคารภายในชุมชน

และตามรูปแบบพื้นที่ (space use pattern) สามารถสรุปได้ว่า

รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินและอาคาร รูปแบบการใช้ที่ดินและอาคารของชาวไทยเชื้อสายจีน มีการเรียงตัวกันเป็นแนวยาวตามถนนสายหลัก สามารถทำให้เกิดความต่อเนื่องของอาคารและกิจกรรม ยังช่วยทำให้พื้นที่รูปแบบพื้นที่ที่มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น ด้านการเข้าถึง การออกจาก และความต่อเนื่องของส่วนต่างๆ เช่น ที่รวมของย่านหรือบริเวณอื่นๆ และทำหน้าที่เป็นจุดเปลี่ยนหรือตัวเชื่อมบริเวณต่างๆ เข้าด้วยกัน

รูปแบบและอัตราการสัญจร รูปแบบและอัตราการสัญจรของชาวไทยเชื้อสายจีน เนื่องจากมีกลุ่มอาคารที่เกิดการเรียงตัวตามแนวยาวของถนนสายหลัก มีลักษณะของการเดินเท้าโดยผ่านพื้นที่ว่างสาธารณะตามแนวถนนและทางเท้าในพื้นที่ถนนสายหลัก มีทั้งการสัญจรเพื่อเข้าถึงพื้นที่ (moving to) และการสัญจรเพื่อผ่านพื้นที่ (moving through) ทำให้พื้นที่ที่มีบรรยากาศของคนเดินเท้าที่คึกคัก สะดวกสบายต่อการขนส่ง และการซื้อ-ขายสินค้าภายในพื้นที่

รูปแบบกิจกรรมการจับจองพื้นที่ รูปแบบการจับจองพื้นที่และกิจกรรมภายใน พบว่า ในอดีตมีการใช้พื้นที่ในการขนส่งสินค้าทางน้ำเป็นหลัก สภาพบ้านเรือนจึงมีการหันหน้าลงแม่น้ำเพื่อขนส่งสินค้า และในสมัยปัจจุบันมีการตัดถนนผ่านจึงทำให้มีการขนส่งสินค้าด้วยการใช้พื้นที่ของถนน ส่งผลให้เกิดการเรียงตัวของกลุ่มอาคารตามแนวของถนนสายหลัก มีการจับจองพื้นที่ตามแนวถนนสายหลัก เพื่อความสะดวกในการขนส่งสินค้า

6.4 รูปแบบพื้นที่และการใช้พื้นที่ของ 2 กลุ่มเชื้อชาติ มีผลต่อเศรษฐกิจของย่านพาหุรัด

เนื่องจากกิจกรรมในพื้นที่ย่านพาหุรัดทั้งหมดเกี่ยวพันและสอดคล้องกัน เป็นย่านที่มีชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยเชื้อสายชีกซ์ตั้งถิ่นฐานอยู่ มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น รักษาวัฒนธรรมประเพณี ทั้งการแต่งกาย เครื่องนุ่งห่ม อาหารการกิน การยึดมั่นในพิธีกรรมทางศาสนา ทำให้คงความ

เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ย่านพาหุรัด ส่งผลให้เป็นร้านขายผ้ามีวัน ซึ่งเป็นอาชีพที่ชาวไทยเชื้อสายซิกข์ ทำมาตั้งแต่โบราณ อีกทั้งยังมีช่างตัดเย็บที่มีทักษะการตัดเย็บที่ละเอียดประณีต รวมถึงชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ซึ่งค้าขายของเบ็ดเตล็ดและอุปกรณ์ตัดเย็บแหล่งใหญ่ ซึ่งเป็นกิจกรรมสนับสนุนที่เกี่ยวข้องกับร้านขายผ้า ทำให้ในปัจจุบันพื้นที่ย่านพาหุรัดเป็นย่านที่เป็นทั้งแหล่งวัฒนธรรมและแหล่งรวมสินค้าประเภทผ้า

ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในย่านพาหุรัด ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ พื้นที่ (Place) คน (People) และงาน (Products) ที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจภายในพื้นที่ย่านพาหุรัด จะเห็นว่าปัจจัยที่สำคัญที่สุด คือ พื้นที่เป็นศูนย์กลางของเศรษฐกิจ มีงานที่เกิดจากผู้ประกอบการร้านขายผ้า ช่างตัดเย็บ ที่มีประสบการณ์ และทักษะในการตัดเย็บ อุปกรณ์การตัดเย็บ จึงได้เกิดงานบนพื้นที่ที่มากด้วยเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาวไทยเชื้อสายซิกข์และชาวไทยเชื้อสายจีน

ในส่วนของความสัมพันธ์ของประเภทร้านค้า และกลุ่มเชื้อชาติ พบว่าชาวไทยเชื้อสายซิกข์มีรูปแบบร้านค้าในลักษณะร้านขายผ้ามีวัน ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า ร้านขายสินค้าอินเดีย จะอยู่ภายในของพื้นที่ย่านพาหุรัด ซึ่งเป็นบริเวณที่มีการอาศัยของชาวไทยเชื้อสายซิกข์อยู่ มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เด่นชัด ทำให้เกิดร้านตัดเย็บเสื้อผ้า โดยเป็นช่างตัดเย็บที่อาศัยอยู่ในย่านนั้น โดยรับผ้าที่ซื้อจากร้านขายผ้ามาตัดเย็บ ซึ่งร้านขายผ้านี้จะตั้งอยู่ทางขวามือของแผนผังที่ซึ่งใกล้กับชุมชน และชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ย่านสำเพ็ง ซึ่งเป็นแหล่งค้าของเบ็ดเตล็ดและอุปกรณ์ตัดเย็บแหล่งใหญ่ ซึ่งเป็นกิจกรรมสนับสนุนที่เกี่ยวข้องกับร้านขายผ้า และผู้ประกอบการร้านค้าผ้าที่ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายซิกข์ ชุดเสื้อผ้าที่ตัดเย็บสำเร็จจะส่งไปขายยังร้านขายผ้าสำเร็จรูปที่ตั้งร้านอยู่ทางซ้ายมือของแผนผังบริเวณริมถนนสายหลัก โดยมีร้านขายอุปกรณ์ตัดเย็บเป็นลักษณะแผงลอยกระจายตัวอยู่ในพื้นที่

ส่วนความสัมพันธ์ตำแหน่งที่ตั้งร้านแต่ละประเภทจะสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานของชุมชน คือ พื้นที่ภายในย่านพาหุรัดเป็นบริเวณที่มีชาวไทยเชื้อสายซิกข์อาศัยอยู่ จึงมีร้านขายผ้าและร้านตัดเย็บที่เป็นอาชีพดั้งเดิมของชาวซิกข์ และพื้นที่ริมถนนสายหลักเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนจากสำเพ็ง ที่มาเปิดร้านขายเสื้อผ้าสำเร็จรูปที่รับซื้อจากร้านตัดเย็บภายใน และยังมีร้านขายอุปกรณ์ตัดเย็บเพื่อสนับสนุนกิจกรรมของห้องเสื้อ/ร้านตัดเย็บ

ดังนั้น รูปแบบพื้นที่และการใช้พื้นที่ของ 2 กลุ่มเชื้อชาติ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในย่านพาหุรัด ทั้ง 3 ปัจจัย อันได้แก่ พื้นที่ คน และงาน นั้นย่อมเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกัน และยังคงรักษาเอกลักษณ์ของพื้นที่ เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในย่านพาหุรัด

6.5 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ในการศึกษารูปแบบพื้นที่ (space patterns) และรูปแบบการใช้พื้นที่ (space use patterns) พื้นที่ย่านพาหุรัด ที่เป็นย่านที่มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อระบุรูปแบบพื้นที่และรูปแบบการใช้พื้นที่ วิถีชีวิตและอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อพื้นที่และการใช้พื้นที่ของชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยเชื้อสายซิกซ์ ซึ่งการศึกษาควรทำการสำรวจเบื้องต้นเพื่อทราบสภาพทั้งไปถึงลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของพื้นที่ศึกษา เพื่อเขียนแผนที่รูปแบบพื้นที่ รวมถึงประโยชน์ต่อการกำหนดประเภทกลุ่มตัวอย่าง ช่วงเวลาที่เหมาะสม ในการเก็บข้อมูลการเข้าใช้พื้นที่เพื่อสร้างแผนที่/บันทึกกิจกรรมการใช้ของคนเดินเท้าภายในพื้นที่ศึกษา โดยมีข้อเสนอแนะในการศึกษาและการเก็บข้อมูลในครั้งต่อไปดังนี้

6.4.1 การศึกษารูปแบบพื้นที่

เป็นการสำรวจพื้นที่เบื้องต้นถึงลักษณะทางกายภาพ เพื่อระบุรูปสัณฐาน การจัดวางตัวของพื้นที่ว่างสาธารณะ โดยปัจจัยที่ใช้จำแนกความแตกต่างของพื้นที่ ได้แก่ รูปแบบโครงข่ายการสัญจร/รูปแบบความหนาแน่นของมวลอาคารและพื้นที่ว่าง/รูปแบบลำดับศักดิ์การเข้าถึงของพื้นที่สาธารณะ อันได้แก่ ลักษณะการเข้าถึง ลักษณะการถูกปิดล้อม ลักษณะการเชื่อมโยงและลำดับศักดิ์การเข้าถึงของแต่ละกลุ่มเชื้อชาติ เพื่อนำไปวิเคราะห์ ซึ่งในบางพื้นที่อาจมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ควรการระบุตำแหน่งของพื้นที่นั้นๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น

6.4.2 การวิเคราะห์รูปแบบการใช้พื้นที่

การศึกษารูปแบบการใช้พื้นที่ ไม่ว่าจะ เป็นบริเวณใดก็ตามจำเป็นต้องทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เพื่อทราบถึงลักษณะการใช้พื้นที่ ประเภทของผู้ใช้ และปริมาณการเข้าใช้พื้นที่พอสังเขป เพื่อเป็นข้อมูลในการออกแบบเทคนิคและวิธีการ โดยเป็นเงื่อนไขต่างๆ ดังนี้

1) ประเภทของคนเดินเท้าในการเข้าใช้พื้นที่ ควรกำหนดกลุ่มคนเดินเท้าตามที่พบเห็นในพื้นที่ ซึ่งอาจมีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ เพราะผู้เข้าใช้พื้นที่บางประเภทอาจพบเฉพาะบริเวณนั้นๆ

2) ช่วงเวลาในการเก็บข้อมูล อาจต้องกำหนดช่วงเวลาการใช้พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนนั้นๆ ในหลายช่วงเวลาต่างๆ ของวัน เพื่อทำการบันทึกซ้ำๆ ตลอดวัน ที่เป็นปัจจัยส่งผลให้เกิดการตัดสินใจเพื่อเปลี่ยนแปลงการเดินทาง ที่จะสะท้อนภาพของวิถีชีวิตของคนในชุมชน

3)รูปแบบกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น อาจแตกต่างกันในแต่ละวัน จึงควรกำหนดวันในการเก็บข้อมูล เพราะบางพื้นที่อาจเก็บข้อมูลทั้งในระหว่างวันและวันหยุดสุดสัปดาห์ เนื่องจากจะพบกิจกรรมที่แตกต่างกัน ส่งผลในเรื่องของจำนวนและประเภทของผู้เข้าใช้พื้นที่

4)ปริมาณคน ในแต่ละพื้นที่มีปัจจัยที่ดึงดูดที่แตกต่างกัน ต้องทำการเก็บข้อมูลโดยการกำหนดจำนวนผู้เก็บให้เพียงพอต่อการเก็บข้อมูลของผู้เข้าใช้พื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลของจุดต่างๆ ในเวลาเดียวกัน

รายการอ้างอิง

Benedikt, M. L., (1979). To Take Hold of Space: Isovists and isovists Fields.
Environment And Planning

Burden, A., 1 (1977). "Greenacre Park."

Hillier, B. (1996). "Space is the Machine ".

Jacobs, J., (1961). "The Death and Lift of Great American Cities."

Lennard, S. a. H. L. (1995). "Livable Cities Observed."

Lynch, K., (1960). "The image of the City."

Miles, D. e. a., (1978). "Plaza for People."

Trancik, R., (1986). "Finding lost space: Theories of Urban design."

Whyte, W. H., (1980). "The Social Life of Small Urban Spaces."

ภาษาไทย

กนกวรรณ จงเจริญยิ่งยง (2551). "ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองนครลำปาง." 103-123.

ไชศรี ภักดิ์สุขเจริญ (2548). "วาทกรรมของเมืองผ่านโครงสร้างเชิงสัณฐาน." เอกสารวารสารวิชาการ ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง.

ไชศรี ภักดิ์สุขเจริญ (2550). "การฟื้นฟูเมือง เรื่อง ซอยลัดประหยัดพลังงาน:พื้นที่สาธารณะขนาดเล็ก-พื้นที่ทางสังคมของชุมชนไทย." เอกสารประกอบการประชุมวิชาการด้านวางแผนภาคและเมือง.

คิด creative Thailand สร้างเศรษฐกิจไทยด้วยความคิดสร้างสรรค์ (2557). "little india not so "little " .

ฉัตรชัย พงศ์ประยูร (2536). การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนลวรรณ ตั้งวงษ์เจริญ (2542). "มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม."

ธิติมา กลางกำจัต (2551). สนามทัศน์และรูปแบบพื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชนชานเมือง: กรณีศึกษา ชุมชนท่าทราย นนทบุรี. ภาควิชาการออกแบบชุมชนเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต.

ประเวศ วะสี (2547). "เรียงถ้อยร้อยความคิด:ชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการความรู้โดยอิสระ."

ปราณระฟ้า พรหมประวัติ (2551). สนามทัศน์และรูปแบบการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชนในเมือง:กรณีศึกษา ชุมชนย่านเสาชิงช้า กรุงเทพมหานคร. ภาควิชาการออกแบบชุมชนเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต.

ผุสดี ทิพทัส (2530). "หลักเบื้องต้นในการจัดองค์ประกอบในงานสถาปัตยกรรม."

โยธาธิการและการผังเมือง (2556). Retrieved 03, 2556, from <http://www.asa.or.th/en/node/312>.

สกลชัย ตันติเศรณี (2549). แนวทางพัฒนาด้านกายภาพของพื้นที่โล่งว่างเพื่อการพาณิชย์ภายในย่านถนนข้าวสาร กรุงเทพมหานคร. ภาควิชาการออกแบบชุมชนเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต.

สนธยา พลศรี (2547). "ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน."

สรายุทธ ทรัพย์สุข (2545). มิติของที่ว่างในชุมชนกรุงเทพฯ กรณีศึกษา: ชุมชนวัดกัลยาณ์. ภาควิชาการออกแบบชุมชนเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต.

ส่วสวัสดิ อ่องสกุล (2539). "ประวัติศาสตร์ล้านนา."

สารสนเทศทางวิดีโอ (2557). "ธรรมเป็นสุข ตอน วิถีธรรมแห่งซิกซ์." Retrieved 03, 2557, from <http://www.youtube.com/watch?v=vMB1ULMhKWc>.

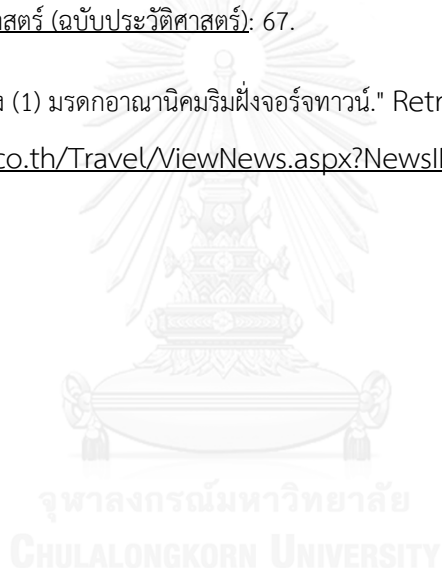
สารสนเทศทางวิดีโอ (2557). "พื้นที่ชีวิต - วิถีแห่งซิกซ์ ". Retrieved 05, 2557, from <http://www.youtube.com/watch?v=NMdJIHmLGs>.

สื่อสารสนเทศ (2557). "CHINA TOWN ใน SAN FRANCISCO ". from <http://www.codi.or.th/housing/thai/chinatown.html>.

สุนทร ชูตินธรรานนท์ (2547). "รัชกาลที่ 5 กับอังกฤษและพม่า ร.5 เสด็จพม่า พ.ศ.2414 (ค.ศ.1872)."

อภิรัฐ คำวัง (2554). "ชาวซิกข์ในสยามและล้านนาวาด้วยเรื่องประวัติศาสตร์ การตั้งชุมชน ศาสนา และการค้า." วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ (ฉบับประวัติศาสตร์): 67.

The Minnie (2557). "ปิ่น (1) มรดกอาณาจักรมณีจอร์จทาวน์." Retrieved 02, 2557, from <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9520000152521>.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร

เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ตัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภท ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ในท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอด แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงบวรนิเวศ แขวงเสาชิงช้า แขวงราชพิพิธ แขวงสำราญราษฎร์ และแขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๓๐

โดยที่เป็นการสมควรมีข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้างตัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภท ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ในท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอด แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงบวรนิเวศ แขวงเสาชิงช้า แขวงราชพิพิธ แขวงสำราญราษฎร์ และแขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๙ และมาตรา ๑๓ แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ และมาตรา ๙๗ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.๒๕๒๘ กรุงเทพมหานคร โดยความเห็นชอบของสภากรุงเทพมหานคร จึงตราข้อบัญญัติขึ้นไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ข้อบัญญัตินี้เรียกว่า “ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ตัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภท ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ในท้องที่ แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอด แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงบวรนิเวศ แขวงเสาชิงช้า แขวงราชพิพิธ แขวงสำราญราษฎร์ และแขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๓๐”

ข้อ ๒ ข้อบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ในข้อบัญญัตินี้

(๑) “ข้อบัญญัติ” หมายความว่า ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร ๘

(๒) “ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก” หมายความว่า พื้นที่ในบริเวณ ระหว่างแนว กึ่งกลาง คลองคูเมืองเดิม (คลองหลอด) แนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยากับแนวกึ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองบางลำพู) แนวกึ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองโอ่งอ่าง) แนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยาบรรจบกับ แนวกึ่งกลางคลองคูเมืองเดิม (คลองหลอด)

(ก) “บริเวณที่ ๑” หมายความว่า พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศตะวันออกเฉียงเหนือจดแนว กึ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองบางลำพู) และถนนพระสุเมรุ ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ จดแนวกึ่งกลาง แม่น้ำเจ้าพระยา ทิศใต้จดถนนราชดำเนินกลาง ทิศตะวันตกเฉียงใต้จดถนนเจ้าฟ้า

(ข) “บริเวณที่ ๒” หมายความว่า พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดถนนบูรณศิริกับถนน ราชดำเนินกลาง ทิศใต้จดแนวกึ่งกลางคลองหลอด (คลองวัดเทพธิดา) ถนนบำรุงเมือง แนวกึ่งกลาง คลองหลอด (คลองวัดราชบพิธ) ถนนพระพิทักษ์และถนนจักรเพชร ทิศตะวันออกจดแนวกึ่งกลาง คลองรอบกรุง (คลองโอ่งอ่าง) ถนนมหาไชย ถนนอนุสาวรีย์ ถนนเฟื่องนครต่อถนนบ้านหม้อ และ ถนนตรีเพชร ทิศตะวันตกจดถนนตะนาวและถนนอัษฎางค์

(ค) “บริเวณที่ ๓” หมายความว่า พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดซอยประตูเหล็ก ต่อ แนวเส้นขนานซึ่งห่างจากเขตทางของถนนพารุทธ์ ๕๐ เมตร ทิศใต้จดแนวกึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศตะวันออกจดถนนจักรเพชร ไปตามถนนทรงวาดต่อแนวกึ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองโอ่งอ่าง) ทิศ ตะวันตกจดถนนตรีเพชร และซอยสะพานพุทธ

(ง) “บริเวณที่ ๔” หมายความว่า พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศตะวันออกเฉียงเหนือจดแนว กึ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองบางลำพู) ทิศตะวันตกเฉียงเหนือจดถนนประชาธิปไตย ทิศตะวันตก เฉียงใต้จดถนนพระสุเมรุ ทิศใต้จดถนนราชดำเนินกลาง

(จ) “บริเวณที่ ๕” หมายความว่า พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดถนนราชดำเนินกลาง ทิศใต้จดถนนบูรณศิริ ทิศตะวันออกจดถนนตะนาว ทิศตะวันตกจดถนนอัษฎางค์

(ฉ) “บริเวณที่ ๖” หมายความว่า พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดแนวกึ่งกลางคลอง หลอด (คลองวัดเทพธิดา) และถนนบำรุงเมือง ทิศใต้จดแนวกึ่งกลางคลองหลอด (คลองวัดราชบพิธ) ทิศตะวันออกจดแนวกึ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองโอ่งอ่าง) ทิศตะวันตกจดถนนศิริพงษ์

(ช) “บริเวณที่ ๗” หมายความว่า พื้นที่ในบริเวณระหว่าง ทิศเหนือจดแนวกึ่งกลางคลอง หลอด (คลองวัดราชบพิธ) ทิศใต้จดถนนเจริญกรุง ทิศตะวันออกจดถนนตีทองทิศตะวันตกจดถนน เฟื่องนคร

(ซ) “บริเวณที่ ๘” หมายความว่า พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศตะวันออกเฉียงเหนือจดถนน จักรเพชร ทิศตะวันตกเฉียงเหนือจดถนนอัษฎางค์ ทิศตะวันออกจดซอยสะพานพุทธ ทิศใต้จดแนว กึ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยา

(ฉ) “บริเวณที่ ๙” หมายความว่า พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศตะวันออกเฉียงเหนือจดซอยวานิช ทิศตะวันตกเฉียงเหนือจดถนนจักรเพชร ทิศใต้จดถนนทรงวาด ทิศตะวันออกจดแนวกิ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองโอ่งอ่าง)

(ญ) “บริเวณที่ ๑๐” หมายความว่า พื้นที่ในบริเวณระหว่างทิศเหนือจดแนวกิ่งกลางคลองหลอด (คลองวัดราชบพิธ) และถนนเจริญกรุง ทิศใต้จดซอยประตู่เหล็กต่อแนวเส้นขนาน ซึ่งห่างจากเขตทางของถนนพารุทธ์ ๙๐ เมตร ทิศตะวันออกจดแนวกิ่งกลางคลองรอบกรุง (คลองโอ่งอ่าง) และถนนจักรเพชร ทิศตะวันตกจดถนนตีทอง ถนนบ้านหม้อและถนนตรีเพชร ทั้งนี้ ตามแผนที่ท้ายข้อบัญญัตินี้

(ก) “สถานที่เก็บสินค้า” หมายความว่า อาคารหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของอาคารหรืออาคารที่มีลักษณะในทำนองเดียวกันที่ใช้เป็นที่สำหรับเก็บ พัก หรือขนถ่ายสินค้าหรือสิ่งของเพื่อประโยชน์ทางการค้า

(ข) “สถานกีฬา” หมายความว่า อาคารหรือส่วนหนึ่งส่วนใดของอาคารหรือสถานที่ที่ใช้เป็นที่ฝึกซ้อม แข่งขัน หรือชมกีฬา หรืออาคารที่มีลักษณะทำนองเดียวกันสำหรับให้บริการแก่ผู้เล่น หรือผู้ชมเพื่อประโยชน์ทางการค้า

ข้อ ๔ ให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครรักษาการตามข้อบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามข้อบัญญัตินี้ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ตามวรรคหนึ่งนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

ข้อ ๕ ภายในบริเวณที่ ๑ บริเวณที่ ๒ และบริเวณที่ ๓ ห้ามมิให้บุคคลใดก่อสร้าง หรือดัดแปลงอาคารบางชนิดหรือบางประเภท ดังต่อไปนี้

(๑) โรงงานตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน

(๒) อาคารที่ใช้ประกอบการค้า ซึ่งเป็นที่รังเกียจหรืออาจเป็นอันตรายแก่สุขภาพตามกฎหมายว่าด้วยสาธารณสุข เว้นแต่การประกอบการดังต่อไปนี้

(ก) การพิมพ์หนังสือด้วยเครื่องจักร

(ข) การซ่อมเครื่องอิเล็กทรอนิกส์

(ค) การล้างฟิล์มถ่ายรูปและฟิล์มภาพยนตร์

- (ง) การเจียรนัยเพชร พลอย หิน กระจก หรือวัตถุที่คล้ายคลึง
- (จ) การซักรีด อัดกลีบ กัดสีผ้า โดยใช้เครื่องจักร
- (ฉ) การพิมพ์แบบ พิมพ์เขียว
- (ค) สถานบริการตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ
- (ค) โรงแรมตามกฎหมายว่าด้วยโรงแรม
- (ค) โรงแรมสพตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันภัยอันตรายอันเกิดแต่การเล่นมหรสพซึ่งเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ
- (ข) สถานที่เก็บสินค้าที่มีพื้นที่เกิน ๘๐ ตารางเมตร
- (ค) ภัตตาคารที่มีพื้นที่สำหรับตั้งโต๊ะอาหารเกิน ๓๐๐ ตารางเมตร
- (ค) ตลาด ตามกฎหมายว่าด้วยสาธารณสุข
- (ค) หอประชุม เว้นแต่หอประชุมของทางราชการ โรงเรียน มหาวิทยาลัย
- (ค) ห้องแถว ตึกแถว เว้นแต่การก่อสร้างหรือดัดแปลงเพื่อทดแทนอาคารห้องแถว ตึกแถวเดิมที่มีสภาพชำรุดหรือถูกเพลิงไหม้ ให้ดำเนินการก่อสร้างหรือดัดแปลงได้ตามแบบแปลนแผนผังและรูปแบบสถาปัตยกรรมที่กรุงเทพมหานครประกาศกำหนด สำหรับห้องแถวตึกแถวที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานตามกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน ต้องก่อสร้างหรือดัดแปลงในตำแหน่งอันเป็นที่ตั้งของอาคารเดิม โดยไม่ต้องรื้อแนวอาคารและต้องมีขนาดและรูปแบบเหมือนกับอาคารเดิม
- (ค) ฌาปนสถาน
- (ค) อาคารสำนักงานเอกชนที่มีพื้นที่ทำการทุกชั้นรวมกันเกิน ๓๐๐ ตารางเมตร
- (ค) ห้างสรรพสินค้าที่มีพื้นที่ทุกชั้นรวมกันเกิน ๓๐๐ ตารางเมตร
- (ค) สถานที่เก็บและจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงตามกฎหมายว่าด้วยการเก็บรักษาน้ำมันเชื้อเพลิง
- (ค) สถานกีฬา

(๑๖) ป้าย เว้นแต่ป้ายชื่อถนน ตรอก ซอย ป้ายทางราชการ ป้ายเพื่อการเลือกตั้งหรือป้ายชื่อสถานประกอบกิจการที่มีพื้นที่รวมกันไม่เกิน ๕ ตารางเมตร

(๑๗) อาคารที่มีความสูงเกิน ๑๖ เมตร โดยวัดจากระดับถนนหรือขอบทางเท้าที่ใกล้ที่สุดถึงส่วนที่สูงที่สุดของอาคาร

ข้อ ๖ ภายในบริเวณที่ ๔ บริเวณที่ ๕ บริเวณที่ ๖ บริเวณที่ ๗ บริเวณที่ ๘ และบริเวณที่ ๙ ห้ามมิให้บุคคลใดก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารบางชนิดหรือบางประเภทตามข้อ ๕ เว้นแต่ภัตตาคารที่มีพื้นที่สำหรับตั้งโต๊ะอาหารไม่เกิน ๔๐๐ ตารางเมตร หอประชุมเอกชนที่มีพื้นที่ทุกชั้นรวมกันไม่เกิน ๓๐๐ ตารางเมตร และอาคารสำนักงาน

ข้อ ๗ ภายในบริเวณที่ ๑๐ ห้ามมิให้บุคคลใดก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารบางชนิดหรือบางประเภทตามข้อ ๖ เว้นแต่สถานเต็นท์ ร้างหรือรองเง็ง สถานที่มีอาหาร สุรา น้ำชา เครื่องดื่มอย่างอื่นจำหน่ายหรือจัดให้มีการแสดงอื่นใดเพื่อการบันเทิง สถานกีฬา โรงมหรสพ ห้างสรรพสินค้า ป้ายและอาคารที่สูงเกิน ๑๖ เมตร แต่ต้องสูงไม่เกิน ๓๗ เมตร

ข้อ ๘ ภายในบริเวณกรุงเทพมหานครชั้นนอก อาคารที่ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างหรือดัดแปลงเป็นอาคารประเภทไม่ควบคุมการใช้ ห้ามมิให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองใช้หรือยินยอมให้บุคคลใดใช้อาคารนั้นเป็นอาคารประเภทควบคุมการใช้ตามมาตรา ๓๒ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ ทั้งนี้ เว้นแต่สถานพยาบาลที่ไม่มีเตียงรับผู้ป่วยไว้ค้างคืน หรือสถานศึกษาซึ่งมีระดับการศึกษาไม่เกินประถมศึกษา

ข้อ ๙ ภายในบริเวณกรุงเทพมหานครชั้นนอก อาคารที่ได้รับอนุญาตให้ก่อสร้างหรือดัดแปลงเป็นอาคารประเภทควบคุมการใช้ตามมาตรา ๓๒ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ ห้ามมิให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารดังกล่าวเปลี่ยนการใช้อาคารให้ผิดไปจากที่ระบุไว้ในใบอนุญาตให้ก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคารนั้น

ข้อ ๑๐ อาคารที่สร้างมาก่อนและขัดกับข้อ ๕ ข้อ ๖ หรือข้อ ๗ แห่งข้อบัญญัตินี้ห้ามมิให้ดัดแปลง

ข้อ ๑๑ อาคารที่มีการใช้มาก่อนและขัดกับข้อ ๘ หรือข้อ ๙ แห่งข้อบัญญัตินี้ ห้ามมิให้ดัดแปลง และห้ามมิให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารเปลี่ยนการใช้หรือยินยอมให้บุคคลใดเปลี่ยนการใช้อาคารนั้น อันเป็นการฝ่าฝืนข้อ ๙ แห่งข้อบัญญัตินี้ โดยให้ถือเอาประเภทการใช้อาคารใน วันที่ข้อบัญญัตินี้ใช้บังคับเป็นเกณฑ์

ข้อ ๑๒ ข้อบัญญัตินี้มีให้ใช้บังคับแก่

(๑) การก่อสร้างเขื่อน สะพาน อุโมงค์ ทางหรือท่อระบายน้ำ รั้วหรือกำแพง

(๒) การซ่อมแซมอาคารเพื่อให้คงสภาพเดิม หรือการตัดแปลงภายในตัวอาคารโดยไม่เปลี่ยนแปลงสภาพภายนอกของตัวอาคาร

ข้อ ๑๓ อาคารที่ได้รับใบอนุญาตให้ก่อสร้างหรือตัดแปลงก่อนวันที่ข้อบัญญัตินี้ใช้บังคับและยังก่อสร้างหรือตัดแปลงไม่แล้วเสร็จ ให้ดำเนินการตามที่ได้รับอนุญาตต่อไปได้ แต่ห้ามมิให้ก่อสร้างหรือตัดแปลงนอกเหนือไปจากที่ได้รับอนุญาต

ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๐

พลตรี จำลอง ศรีเมือง

(จำลอง ศรีเมือง)

ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้ข้อบัญญัติฉบับนี้ คือ ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ตัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภท ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ในท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอด แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงบวรนิเวศ แขวงเสาชิงช้า แขวงราชบพิธ แขวงสำราญราษฎร์ และแขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ลงวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๒๙ ซึ่งมาตรา ๑๓ แห่งพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒ บัญญัติว่า ถ้าไม่มีการออกกฎกระทรวงหรือข้อบัญญัติท้องถิ่นภายใน ๑ ปีนับตั้งแต่วันที่ประกาศนั้นมีผลใช้บังคับ ให้ประกาศดังกล่าวเป็นอันยกเลิกและโดยที่กรุงเทพมหานครเห็นสมควร ห้ามก่อสร้าง ตัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิด หรือบางประเภท ภายในบริเวณดังกล่าวต่อไป จึงจำเป็นต้องตราข้อบัญญัตินี้

(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๔ ตอนที่ ๕๖ ลงวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๓๐)

ประกาศกรุงเทพมหานคร

เรื่อง กำหนดแบบแปลน แผนผัง และรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

ของห้องแถว ตึกแถว ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก

เพื่อส่งเสริมดำรงรักษาหรือบูรณะสถานที่หรือวัตถุที่มีประโยชน์หรือมีคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอกให้คงอยู่เป็นมรดกของชาติสืบไป อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๕ (๑๐) แห่งข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง ใช้หรือเปลี่ยนแปลงอาคารบางชนิดหรือบางประเภทภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก ในท้องที่แขวงชนะสงคราม แขวงตลาดยอดแขวงศาลเจ้าพ่อเสือ แขวงบวรนิเวศ แขวงเสาชิงช้า แขวงราชบพิธ แขวงสำราญราษฎร์ และแขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๓๐ กรุงเทพมหานครจึงประกาศกำหนดแบบแปลน แผนผังและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม สำหรับการก่อสร้างหรือดัดแปลงอาคาร ห้องแถวตึกแถวภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอกไว้ดังต่อไปนี้

๑. ความกว้าง ความลึกของห้อง ที่ว่าง แนวอาคารและระยะร่นต่าง ๆ ของอาคารให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยอาคาร

๒. ที่จอดรถยนต์ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยที่จอดรถยนต์

๓. ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

(๑) หลังคา ให้เป็นหลังคาจั่ว หรือปั้นหยา มีความลาดเอียงเข้าหาถนนด้านหน้าอาคารไม่น้อยกว่า ๓๐ องศา และระยะแนวราบจากกึ่งกลางเสาด้านหน้าถึงแนวสันหลังคาไม่น้อยกว่า ๑ ใน ๓ ของความลึกของห้อง และต้องไม่น้อยกว่า ๓.๕๐ เมตร มุงด้วยกระเบื้องสีแดง (สีอิฐ) หรือสีเทา โดยให้เลือกใช้สีใดสีหนึ่งของอาคารแต่ละแถว

(๒) ให้ความสูงใต้กันสาดชั้นล่างเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยอาคารและให้มีความลาดเอียงของกันสาดไม่ต่ำกว่า ๘ องศา มุงด้วยกระเบื้องชนิดและสีเหมือนหลังคา

(๓) กันสาดเหนือขอบหน้าต่าง มีความลาดเอียงไม่ต่ำกว่า ๘ องศา มุงด้วยกระเบื้องชนิดและสีเหมือนหลังคา

(๔) ประตู หน้าต่างด้านหน้า ขนาด ระยะ และสัดส่วนให้เหมือนอาคารเดิมหรืออาคารข้างเคียง

(๕) สีภายนอกของอาคารแต่ละแถวให้ใช้สีครีม หรือสีเนื้อ หรือสีเทาอ่อน หรือสีขาว

(๖) ผนังภายนอกอาคาร ให้ก่ออิฐฉาบปูน ทาสี และห้ามใช้วัสดุสะท้อนแสง

(๗) ห้ามติดตั้งวางอุปกรณ์ประเภทกันสาด เครื่องปรับอากาศ เสาอากาศโทรทัศน์หรือวิทยุ หรือส่วนอื่น ๆ ด้านหน้าอาคารจึงประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน

พื้นที่สีน้ำตาลอ่อน (ที่ดินประเภท ศ.) ให้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยว พาณิชยกรรม การอยู่อาศัย สถาบันราชการ การสาธารณสุขและสาธารณูปการเป็นส่วนใหญ่ สำหรับการให้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจการอื่น ให้ใช้ได้ไม่เกินร้อยละ 5 ของที่ดินประเภทนี้ในแต่ละบริเวณ

ที่ดินตามวรรคหนึ่ง ห้ามใช้ประโยชน์เพื่อกิจการดังต่อไปนี้

1. การอยู่อาศัยประเภท อาคารขนาดใหญ่ อาคารสูง หรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ
2. การประกอบพาณิชยกรรมประเภทอาคารขนาดใหญ่ อาคารสูง หรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ
3. สำนักงานประเภทอาคารขนาดใหญ่ อาคารสูง หรืออาคารขนาดใหญ่พิเศษ
4. โรงแรม ตามกฎหมายว่าด้วยโรงแรม
5. สถานบริการ ตามกฎหมายว่าด้วยสถานบริการ
6. ศูนย์ประชุมหรืออาคารแสดงสินค้า เว้นแต่อาคารแสดงสินค้าประเภทที่ส่งเสริมเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมไทย
7. สวนสนุกหรือสวนสัตว์
8. สถานที่เก็บสินค้า สถานที่รับส่งสินค้า และการประกอบกิจการรับส่งสินค้า
9. การซื้อขายหรือเก็บเศษวัสดุ
10. การซื้อขายหรือเก็บชิ้นส่วนเครื่องจักรกลเก่า

11. สถานที่บรรจุก๊าซ สถานที่เก็บก๊าซและห้องบรรจุก๊าซตามกฎหมายว่าด้วยการบรรจุก๊าซปิโตรเลียมเหลว

12. สถานที่เก็บน้ำมันเชื้อเพลิง เพื่อจำหน่ายที่ต้องขออนุญาต ตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง

13. การติดตั้ง หรือก่อสร้างป้าย

14. โรงงานทุกประเภท ตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน

15. การกำจัดสิ่งปฏิกูล มูลฝอย

16. การกำจัดสารพิษ และวัตถุอันตราย ตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุอันตราย

17. การเลี้ยงสัตว์ทุกชนิดเพื่อการค้า

18. ไซโลเก็บผลผลิตทางการเกษตร

19. การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเค็ม น้ำกร่อย

20. โรงฆ่าสัตว์ หรือโรงพักสัตว์ ตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์

21. สุสานหรือฌาปนสถาน ตามกฎหมายว่าด้วยสุสานและฌาปนสถาน เว้นแต่เป็นการก่อสร้างแทนฌาปนสถานที่มีอยู่เดิม

การใช้ประโยชน์ที่ดินนอกเหนือจากเพื่อที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยวและบ้านแฝดที่ดินประเภทนี้ให้เป็นไปตามเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. มีอัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดินไม่เกิน 3 ต่อ 1 ทั้งนี้ ที่ดินแปลงใดที่ได้ใช้ประโยชน์แล้วหากมีการแบ่งแยกหรือแบ่งโอน อัตราส่วนพื้นที่อาคารรวมต่อพื้นที่ดินที่แบ่งแยกหรือแบ่งโอนและแปลงที่ดินเดิมต้องไม่เกิน 3 ต่อ 1

2. มีอัตราส่วนของพื้นที่ว่างต่ออาคารรวมไม่น้อยกว่า 0.1 ต่อ 1 แต่อัตราส่วนของที่ว่างต้องไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำของที่ว่างอันปราศจากสิ่งปกคลุมว่าด้วยการควบคุมอาคาร ทั้งนี้ ที่ดินแปลงใดที่ได้ใช้ประโยชน์แล้ว หากมีการแบ่งแยกหรือแบ่งโอน อัตราส่วนของพื้นที่ว่างต่อพื้นที่อาคารรวมของแปลงที่ดินที่ได้แบ่งแยกหรือแบ่งโอน และแปลงที่ดินเดิมต้องไม่น้อยกว่า 0.1 ต่อ 1

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวพัลลภ หางนาค เกิดเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ.2527 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ฉะบุรี เมื่อปีการศึกษา 2551 และเข้ารับการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2554

